

„„„Geoponica sive Cassiani Bassi scholastici de re rustica eclogae.
Recensuit Henricus Beckh. Lipsiae, 1895, Teubner. 641 p.

GEOPONIKA

X. századi bizánci mezőgazdasági enciklopédia

Fordítás: Dr. Borsos Márta

Illusztráció: Lévai Magdolna

Szegedi görög füzetek 18.

Magyarországi Görögök Kulturális Egyesülete

Csongrád Megyei Helyi Csoport

SZEGED

2025

A fordítás alapjául szolgáló kiadás:

Geoponica sive Cassiani Bassi scholastici de re rustica eclogae.

Recensuit Henricus Beckh. Lipsiae, 1895, Teubner

Görögből fordította: Dr. Borsos Márta

Illusztrálta és a borítótervet készítette: Lévai Magdolna

Szerkesztés: Purosz Alexandrosz

Nyomdai előkészítés: Jacob Péter

Nyomdai kivitelezés: Innovariant Nyomdaipari Kft.

Kiadó:

Magyarországi Görögök Kulturális Egyesülete – Csongrád Megyei

Helyi Csoport

6721 Szeged, Osztrovszky u. 6.

www.szegedigorogok.hu

A kiadásért felel: Purosz Alexandrosz

ISBN

ISSN

BEVEZETÉS

1. Ez a hatalmas város sok más derék császárral is büszkélkedhetett, és ezeknek sikereit meg erőnyeit mint valami nagyértékű kincset mondhatta magáénak. Ám, hogy valaha is nálad jobb császárra lett volna, ezt semmiképp sem állíthatná, s a te uralkodásodnál nagyobb sikereket nem mutathatna fel. 2. Te ugyanis csekélynek tartva a többiek alkotását, egyedül a keresztények első császárával szálltál versenybe – Konstantinostól beszélek, e város alapítójáról és védelmezőjéről –, őt nagy távolságra meg is előzted nagyszerű tetteiddel, győzelmeiddel, győzelmi jelvényeiddel és egyéb jeles érdemeiddel. 3. Amit vagy alattvalóid javára, vagy ellenségeid rémületére megcselekedtél, hosszú lenne végigvenni. Ez sok időt és hosszadalmas elbeszélést kívánná. De minő dolgokban fáradozol ma is, amik az életet segítik és az eljövendő nemzedék minden tagjának hasznára válnak? 4. Először is a filozófiát és a retorikát, amelyek már elsorvadtak és a feledés roppant mélységébe sülyedtek, erős kezedet segítségül nyújtva hozzáértéssel és bölcsen felemelted. Továbbá minden más tudományt és művészeti ágat is megújítottál. 6. Ezek után tudva, hogy az állami élet e három szférára oszlik – a katonaságról, az egyházzal és a földművelésről beszélek –, nem kevés gondot fordítottál ez utóbbi területre, amelyről közismert, hogy az emberi életet ez tartja fenn. 7. Ezért a természetedben rejlő nagyvonalúsággal és mélyen szántó gondolkodással – egyéb jelentős dolgok mellett – összegyűjtetted mindazt, amit különböző régi emberek nagy tapasztalattal és gonddal kitaláltak a földművelésről, a növényápolásról, az éppen megfelelő idő, mód és hely kiválasztásáról, továbbá a vízkeresésről, a házak elkészítéséről, s arról, hogy hol, milyen irányban és hogyan kell mindezt elvégezni, ilyenformán közhasznú művet bocsátottál mindenki rendelkezésére. Mihelyt va-

laki ezen alkotásaidat kézbe veszi, tüstént pontosan láthatja élete összetevőit, azt is, ami hasznos, azt is, ami éppenséggel szükséges, és mindazt a maga teljes, szép rendjében szemlélheti, amiből az emberi élet felépül, és amire így minden igyekezete összpontosul. 9. Szemlélheti nemcsak azt, ami elengedhetetlenül szükséges, hanem azt is, ami a kényszerítő szükségleteken felül van, s ami csak a látásunk és szaglásunk gyönyörködtetésére szolgál. 10. Mert te szereted a szépet, vagy inkább – ha az igazat kell megmondani – szereted az embert, és ezért minden módon és teljes igyekezettel összegyűjtöd mindazt, ami hasznos, így gondoskodván mindenkori boldogulásáról. 11. Kísérjen a szerencse, ó, legigazságosabb úr, vezessen téged jó úton az Isten, kerekedj mindig ellenségeid fölé, és számunkra, akik hatalmad alatt állunk, mindig a legjobbról gondoskodj!

1. KÖNYV

Különböző régi szerzőknek a földművelésről, a termőföldnek, a növényeknek a gondozásáról, és sok más hasznos dologról szóló tanításait egybegyűjtve szerkesztettem meg ezt a könyvet. Phlorentinos, Uindanionios, Anatolios, Bérytios, Diophanés, Leontios, Tarantinos, Démokritos műveiből, Aphrikanos Paradoxáiból, Pamphilios, Apuléios, Baron, Zoroastér, Phronton, Paxamos, Damégeron, Didymos, Sotion és a Kyntiliosok írásaiból állítottam össze. Úgy véltem szükségesnek, egyben következetesnek, hogy azt helyezzem az egész mű élére, ami sorrendben is elől áll, és amit előnyös is előre ismerniük azoknak, akik földműveléssel szándékoznak foglalkozni. Az enyhe és a hideg idő jóslásáról, a nevezetes csillagok feljöttéről és lenyugtáról, és az ég hatásairól írtam ebben az első könyvben.

1. Az év felosztásáról és azon belül a napfordulók felosztásáról; 2. A tiszta idő előjelei; 3. A viharos idő előjelei és hogy milyen jelek alapján várható eső; 4. A huzamosabb tél előjelei és 5. annak előjelei, hogy vajon az év szakai korán vagy későn fognak-e bekövetkezni; 6. A hónapról a hold járása szerint; 7. Arról, hogy szükséges tudni, hogy mikor van a hold a föld felett és mikor a föld alatt; 8. A Kutya feljöttéről és a belőle történő jóslásokról; 9. A nevezetes csillagok feltűnése és lenyugta; 10. Jóslás az év a Kutya felkelte utáni első viharából; 11. A szelek elnevezéséről és arról, hogy mekkora a számuk és hogy honnan fújnak; 12. Zeus tizenkét éves ciklusa és hogy milyen hatást fejt ki bejárván az Állatöv tizenkét házát; 13. A napról és a holdról; 14. A jégesőről; 15. Más a jégesőről; 16. A villámról

1. fejezet

Az év felosztásáról és azon belül a napfordulók felosztásáról (Phlorentinostól)

1. Feltétlenül szükséges, hogy a mezei gazdálkodás irányítója ismerje az évszakokat és a napfordulók váltakozását. Így ugyanis a munkásokat mindig az évszaknak megfelelő munkával ellátva a legnagyobb hasznára lehet a földnek. 2. A legtöbb szerző, mindenekelőtt a római Baron a tavasz kezdetének azt tartja, amikor általában a Zephyros is fújni kezd. Ez a február Idusa előtti hetedik napon van, amikor a nap a Vízöntő jegyében áll, és ebből három vagy öt részét járta már be, azaz három vagy öt napot töltött már ebben a csillagképben. Véget pedig május Nonaaja idején ér a tavasz. 3. A nyár nyolc nappal május Idusa előtt kezdődik, amikor a nap a Bika jegyében van, s az augusztus Idusa előtti ötödik napon ér véget. 6. A napfordulók közül a téli a január Kalendaeja előtti nyolcadik napon van, a nyári pedig a július Kalendaeja előtti nyolcadik napon, bár egyesek a Nonaae előtti hatodik napra teszik. 7. A napéjegyenlőségek közül a tavaszi az április Kalendaeja előtti nyolcadik napon, egyesek szerint a kilencedik napon van. Az őszi pedig az október Kalendaeja előtti nyolcadik vagy hatodik napon. 8. A Pleiádok a június Idusa előtti negyedik napon kezdenek feljönni, és november Nonaaja előtti negyedik naptól nyugszanak le. 9. Brumae ünnepe pedig a december Kalendaeja előtti nyolcadik napon kezdődik.

2. fejezet

A derült idő előjelei (Aratostól)

1. Derült időt mutat a hold, ha születésének harmadik és negyedik napján élesen és tisztán látszik. Derült időt jelez, ha holdtöltekor tisztának látszik. Derült idő előjele az is, ha a hónap közepén tiszt-

tának látszik. Ha vörösebb színű, szelet jelez. Esőt mutat, ha valami feketés folt látszik rajta. 2. Derült időt jelez a nap is, ha tisztán kel fel. Ha felkelte előtt kevés felhő mutatkozik, derült idő lesz, ha pedig lenyugta idején fátyolfelhők veszik körül, ez száraz időnek a jele. 3. Ha felhősödés nélkül, tisztán megy le, jelzi, hogy a következő nap is derült lesz. 4. A felkelő és lenyugvó nap nyalábszerű sugarai, a köréje gyűlt felhők derült időt jósolnak. Derült idő jele az is, ha ködszerű felhő veszi körül a hegyet, felül pedig tisztán látszanak a csúcsok. Ha a tenger felett felhő mutatkozik, ez a rossz idő megszüntét jelzi. Ha felhősödés nélkül megy le a nap, a környező felhők pedig később vörös színt öltenek, sem éjjel, sem a következő nap nem fog esni. 5. Napnyugtakor az erősebben vörös, szétszórt felhők száraz időt jeleznek. 6. Ha egész éjjel huhog a bagoly, ha a varjak nappal csendesen kárognak, ha a hollók nagy tömegben, csapatostul, szinte örvendezve kárognak, mindez száraz időnek a jele.

3. fejezet

A viharos idő előjelei, és hogy milyen jelek alapján várható eső (szintén tőle)

1. Esőt jósol a hold, ha születésének harmadik és negyedik napján tompa és homályos a csúcsa. Vihar jele, ha a korongja vörös vagy tüzes. Esőt mutat, ha holdtöltekor valami sötétes árnyék látszik körülötte. Ha pedig az egész hold körül két vagy három gyűrű van, különösen, ha sötétebbek, ez hatalmas viharnek a jele. 2. Esőt mutat a nap is, ha felkelte idején vörös és homályos. Eső jele, ha felkelte idején a sugarai körül sötét felhő mutatkozik. Ha pedig lenyugtakor a jobb oldala mellett, hozzá közel sötét felhő van, rögtön várható az eső. 3. A dörgés és villámlás, ahonnan támad, ugyanonnan jelzi a vihar jöttét is. Ha pedig délről, majd északról vagy délkeletről villámlik, tudni

kell, hogy míg onnan eső, innen szél kerekedik majd. 4. Vihart jeleznek a mocsári és tengeri madarak, ha szakadatlanul a vízben fürdenek. 5. A kettős szivárvány feltűnése esőt jelez. 6. Ha a cserépfazékon vagy rézedényen szikrák mutatkoznak, ez esőnek a jele. 7. Ha a varjú a parton a fejét megnedvesíti vagy teljesen megmártózik, és éjjel hangosabban károg, ez esőnek a jele. 8. Ha a háziszárnyasok gyakrabban fürdenek a porban és kárálnak, a hollók és csókák csapatosan mutatkoznak és kárognak, a fecskék csivítelve repkednek a mocsarak, víztartók vagy folyók körül, esőket jeleznek. 9. A vihar készülődését jelzi, ha gyakrabban csípnek a legyek, ha a ludak zajongva igyekeznek a táplálékhoz, ha a mécs lángja elhomályosul, ha a nyájak feltűnően ugrándoznak. 10. Ha a barmok dél felé tekintgetnek, vagy a patájukat nyaldossák, és bölgve mennek az istállóba, esőket jósolnak. 11. Ha a farkas közelebb merészkedik a házakhoz és a kutyák a földet kaparják, vihart jeleznek. Ha az ololyon elnevezésű állat hajnalban hallatja hangját, és ha a madarak a tenger felé eső részekre sietnek, mindez viharnek az előjele. 12. A sebesebben repülő darvak a vihar azonnali kitörését jelzik. 13. Az egerek cincogása is vihart jelez. 14. Ha egyszerre több jel utal ugyanarra a dologra, valószínűbb, hogy bekövetkezik. 15. Különösen fontos, hogy figyelemmel kísérjük a növekvő és fogyó hold negyedeit, mivel ezektől függ az időjárás változása.

4. fejezet

A huzamosabb tél előjelei (szintén tőle)

1. Ha a magyaltölgy és a közönséges tölgy bő termést hoz, ez annak a jele, hogy hosszabb lesz a tél. 2. Ha a kecskék és juhok fedeztetés után ismét üzekedni akarnak, jelzik, hogy hosszabb lesz a tél. 3. Ha a marhák a földet kapálják patáikkal és a fejüket észak felé forgatják, hosszú telet jósolnak.

5. fejezet

Annak előjelei, hogy vajon az év szakai korán vagy későn fognak-e beköszönteni (Didymostól)

1. Előnyösebb már előre tudni, hogy az év szakai korán vagy későn fognak-e beköszönteni. Ugyanis, ha későre ígérkeznek az év szakai, ajánlatos több vetőmagot használni, mivel állás közben egyrésze tönkremegy. 2. Tehát, ha aratás után, a Pleiádok letűnése előtt esik az eső, korán, ha a Pleiádok letűntével egyidőben esik az eső, a szokásos időben, ha pedig a Pleiádok letűnése után kezd esni, későn fognak az év szakai beköszönteni. 3. Démokritos és Apuléios azt mondják, hogy olyannak kell várni a telet, mint amilyen annak az ünnepnek a napja lesz, amit a rómaiak Brumaenak neveznek, (azaz Zeus hónapjának vagy novembernek a huszonnegyedik napja). 4. Mások pedig – bizonyos megfigyelések alapján – úgy vélik, hogy amilyen az említett Zeus hónapnak vagy novembernek a huszonnegyedik napja, amikor Brumae ünnepe van, olyan lesz a következő, december hónap. E november hónapnak a huszonötödik napjához hasonló lesz január. E november hónapnak a huszonhatodik napjához pedig hasonló lesz február. Időnként ez így is történik, időnként egyáltalán nem. 5. Azt is mondják – megfigyelés alapján – hogy március hónap hetedik napjától ugyanennek a hónapnak a tizennegyedik napjáig hidegebbre szokott fordulni az idő. Ezekben a napokban szenvedett mártíromságot a fagyhalálnak kiszolgáltatót negyven vértanú.

6. fejezet

A hónapról a hold járása szerint (Diophanéstól)

1. Egyesek úgy vélik, hogy ültetni mindent csak a hold növekedése idején szabad. Amikor fogy, nem. Mások pedig a holdhónap negyedik

napjától a tizennyolcadikig tanácsolják az ültetést. 2. Egyesek csak a hold megjelenése előtti napokban, azaz születésének első három napjában engedik meg a vetést. 3. Mások nem tanácsolják, hogy a holdhónap tizedik napjától a huszadik napjáig bármit elültessen az ember, nehogy a növényekkel együtt a hold fénye is a földbe kerüljön. 4. Az említett megfigyelések pontos és szebb megfogalmazása: akkor kell ültetni, amikor a hold a föld felett van. Fákat akkor kell kivágni, amikor a föld alatt van.

7. fejezet

Arról, hogy szükséges tudni, mikor van a hold a föld felett és mikor a föld alatt (Zoroastértől)

1. Mivel sok mezőgazdasági munkát olyankor kell végezni, amikor a föld felett, sokat pedig olyankor, amikor a föld alatt van a hold, szükségesnek tartottam, hogy napról napra, újholdtól a holdhónap harmincadik napjáig sorra vegyem, hogy mely éjszakai óráktól és mely nappali óráktól kezdve van a hold a föld alatt, vagy a föld felett. 2. Újholdkor az első éjszakai óra felétől az első nappali óra feléig kerül a föld alá a hold. 3. A második napon a második éjszakai óra felétől a második nappali óra feléig. 4. A harmadik napon éjszakai 2 óra és 4 moriontól a nappal második órája és 4 morionig. 5. A negyedik napon az éjszaka harmadik órája és két moriontól a nappal harmadik órája és két morionig. 6. Az ötödik napon az éjszaka harmadik órája és 11 moriontól a nappal ugyanezen idejéig. 7. A hatodik napon az éjszaka negyedik órája és kilenc moriontól a nappal ugyanezen idejéig. 8. A hetedik napon az éjszaka ötödik órája és 6 moriontól a nappal ugyanezen idejéig. 9. A nyolcadik napon az éjszaka hatodik órája és négy moriontól a nappal ugyanezen idejéig. 10. A kilencedik napon az éjszaka 7. órája és 11 moriontól a nappal ugyanezen idejéig. 11.

A tizedik napon az éjszaka hetedik órája és 11 moriontól a nappal ugyanezen idejéig. 12. A tizenegyedik napon az éjszaka 8. órája és 8 moriontól a nappal ugyanezen idejéig. 13. A tizenkettedik napon az éjszaka 9. órájától a nappal ugyanezen idejéig. 14. A tizenharmadik napon az éjszaka 10. órája és 3 moriontól a nappal ugyanezen idejéig. 15. A tizennegyedik napon az éjszaka tizenharmadik órája és három moriontól a nappal ugyanezen idejéig. 16. A tizenötödik napon a nap felkeltétől lenyugtáig. Ez a nap a legelőnyösebb, minthogy a teljes napon át alkalmasabban tudjuk majd a munkákat végezni. 17. A tizenhatodik napon az első nappali óra felétől az éjszaka ugyanezen idejéig. 18. A tizenhetedik napon a nappal első órája és 7 moriontól az éjszaka ugyanezen idejéig. 19. A tizennyolcadik napon a nappal második órája és 4 moriontól az éjszaka ugyanezen idejéig. 20. A tizenkilencedik napon a nappal harmadik órája és 2 moriontól az éjszaka ugyanezen idejéig. 21. A huszadik napon a nappal harmadik órája és 11 moriontól az éjszaka ugyanezen idejéig. 22. A huszonegyedik napon a nappal negyedik órája és kilenc moriontól az éjszaka ugyanezen idejéig. 23. A huszonkettedik napon a nappal 5. órája és 6 moriontól az éjszaka ugyanezen idejéig. 24. A huszonharmadik napon a nappal 6. órája és négy moriontól az éjszaka ugyanezen idejéig. 25. A huszonnegyedik napon a nappal hetedik órája és 1 moriontól az éjszaka ugyanezen idejéig. 26. A huszonötödik napon a nappal 7. órája és 11 moriontól az éjszaka ugyanezen idejéig. 27. A huszonhatodik napon a nappal 8. órája és 8 moriontól az éjszaka ugyanezen idejéig. 28. A huszonhetedik napon a nappal kilencedik órája és 6 moriontól az éjszaka ugyanezen idejéig. 29. A huszonnyolcadik napon a nappal tizedik órája és 3 moriontól az éjszaka ugyanezen idejéig. 30. A huszonkilencedik napon a nappal tizenegyedik órája és három moriontól az éjszaka ugyanezen idejéig. 31. A harmincadik napon a nap felkeltétől lenyugtáig.

8. fejezet

A Kutya feljöttéről és a belőle történő jóslásokról (szintén tőle)

1. A Kutya akkor jön fel, amikor július hónap huszadik napja felvirrad. Meg kell figyelni, hogy melyik házban van a hold, amikor a Kutya feljön. 2. Ha a Kutya akkor jön fel, amikor az Oroszlán jegyében van a hold, a gabonának, olajnak és bornak nagy bősége várható, és mindennek olcsó lesz az ára. Zavar-gás, vérontások, egy király feltűnése, enyhe idő várható, az egyik nép a másikra támad, földrengések és árvizek lesznek majd. 3. Ha a Szűz jegyében van a hold, igen sok eső várható, vidámság, a szülő nők halála, a rabszolgáknak és a négy lábú jószágoknak pedig olcsó lesz az ára. 4. Ha a hold a Mérleg jegyében van, az uralkodó hadi tevékenysége, az állatállományból haszon, a tömeg körében zavar-gás, olajból hiány, gabonából veszteség, a bornak és a gyümölcsnek viszont nagy bősége várható. 5. Ha a Skorpió jegyében, a papság körében zavar-gások, a méhek pusztulása és dögvész várható. 6. Ha a Nyilas jegyében van a hold, termékeny év, sok eső, bő gabonatermés várható, és öröm lesz az emberek között. A növendék állatok pusztulnak, viszont sok lesz a szárnyas. 7. Ha akkor jön fel, amikor a Bak jegyében van a hold, hadmozdulatok, sok eső, a gabonának, bornak és olajnak nagy bősége várható, és min-dennek olcsó lesz az ára. 8. Ha akkor jön fel, amikor a hold a Vízöntő jegyében van, az uralkodó halála, a gabona pusztulása, sáskajárás, aszály, dögvész várható. 9. Ha akkor jön fel, amikor a Halak jegyében van a hold, sok eső, a szárnya-sok nagy tömege, a bornak és gabonának bősége, az emberek közt betegség várható. 10. Ha akkor jön fel a Kutya, amikor a Kos jegyében van a hold, a legelő állatállományban nagy

szaporulat, sok eső, igen rossz gabonatermés, az olajnak bő-sége várható. 11. Ha a Bika jegyében van a hold, sok eső, jég-verések, rozsda, csapások sorozata várható. 12. Ha az Ikrek jegyében, gabonából, borból, mindenfajta gyümölcsből igen nagy lesz a bőség, az uralkodó halála, az emberek pusztulá-sa és hadmozdulatok várhatók. 13. Ha pedig a Rák jegyében, aszályok és éhínség várható.

9. fejezet

A nevezetes csillagok feltűnése és lenyugta (Kyntiliosoktól)

1. Mivel a földműveseknek feltétlenül szükséges tudniuk, hogy mi-kor tűnnek fel és nyugszanak le a nevezetes csillagok, úgy írtam össze az ezzel kapcsolatos dolgokat, hogy hallás után még a teljesen írástudatlanok is könnyen megjegyezzhessék ezek feljöttének és le-nyugvásának az idejét. 2. Január hónap első napján jön fel a Delfin. 3. Február 26-án este jön fel az Arkturos. 4. Április első napján a Pleiádok az éj kezdetével elrejtőznek. Április 16-án a Pleiádok este tűnnek le. Április 23-án a Pleiádok a nap felkeltével egyidőben jönnek fel. Április 29-én este tűnik le az Orion. Április 30-án a Hyá-dok a nap felkeltével egyidőben jönnek fel. 5. Május 7-én a Pleiádok reggel jelennek meg. Május 19-én reggel feltűnnek a Hyádok. 6. Jú-nius 7-én az Arkturos reggel megy le. Június 23-án kezd feljönni az Orion. 7. Július 10-én reggel feljön az Orion. Július 13-án reggel feljön a Prokyon, július 24-én reggel feljön a Kutya. Július 26-án kezdenek fújni a passzátszelek. Július 30-án az Oroszlán mellén feljön egy ra-gyogó csillag. 8. Augusztus 25-én lemegy a Nyilas. 9. Szeptember 15-én feljön az Arkturos. 10. Október 4-én reggel feljön a Koszorú. Október 24-én a Pleiádok a nap felkeltével egyidőben tűnnek le. 11.

November 11-én reggel mennek le a Pleiádok, és kezd letűnni az Orion. November 22-én reggel lemegy a Kutya.

10. fejezet

Jóslás az év a Kutya feljötte utáni első viharából (Zoroastértől)

1. Minden évben azt a vihart kell elsőnek tekinteni, amely a Kutya feljötte után tör ki. Meg kell figyelni, hogy az Állatöv melyik jegyében van a hold, amikor az első dörgés hallatszik. 2. Ha az első dörgés akkor hallatszik, amikor a hold a Kos jegyében van, jelzi, hogy az országban egyesek nyugtalanná válnak, az embereket szorongás és zavar ejti hatalmába, de később megnyugvás áll be. 3. Ha akkor dörög, amikor a hold a Bika jegyében van, ez a búza és az árpa pusztulását jelzi, sáskajárást, a császári udvarban örömet, a keleti területeken pedig erőszakot és éhínséget. 4. Ha az Ikrek jegyében van a hold, amikor a dörgés hallatszik, ez zavargást és járványt jelez, a búza tönkremenetelét és az arabok pusztulását. 5. Ha a Rák jegyében: az árpa pusztulását jelzi, szárazságot és a barmok pusztulását, március és április táján pedig bő esőzéseket. 6. Ha az Oroszlán jegyében: a hegyvidékeken az árpa és a búza pusztulása, viszketegség és sömör várható. 7. Ha a Szűz jegyében: ez az uralkodó pusztulását jelzi és azt, hogy más fog uralkodni az országban, a hajósok számára veszélyt, a vetésekre pedig rozsdát jelent. 8. Ha a Mérleg jegyében: háborúkat jelez, csapások sorozatát és a termés pusztulását. 9. Ha a Skorpió jegyében: éhínség lesz, de a szárnyasok száma megsokszorozódik. 10. Ha a Nyilas jegyében: azon a tájon földrengést, a hegyvidékeken bő, a síkságon rossz búzatermést jelez. 11. Ha a Bak jegyében: tizenöt napi esőt jelez, az uralkodók elleni összeesküvést, gyalázkodást és tisztességtelen fecsegést,

és keletről egy másik császár jövetelét, aki uralkodni fog az egész földkerekségen; jó termés lesz és híres férfiak halála, a juhok pedig szaporodni fognak.

11. fejezet

A szelek elnevezéséről és arról, hogy mekkora a számuk, és hogy honnan fújnak (Dionysiosztól)

1. A négy égtáj felől négy önálló szél fúj: az Apéliotés, a Zephyros, a Boreas és a Notos. 2. A keleti irányból fújó Apéliotést közrefogva kíséri az Euros és a Kaikias. 3. A Zephyrost, amely nyugat irányából fúj, a Iapx és a Lips kíséri. 4. A Boreast, amely észak irányából fúj, a Thraskias és az Aparktias kíséri. 5. A Notost pedig, amely délről fúj, a Libonotos és az Euronotos kíséri, úgyhogy összesen 12 szél van. 6. Phlorentinos is állítja, de a mi véleményünk is az, hogy a Zephyros az összes többi szélnél kedvezőbb a mezőgazdaság számára. 7. Szelet jelez, ha erősen hullámszik, és a partokon morajlik a tenger, ha a hegyek csúcsai tisztán látszanak, és ha a tövist és a száraz leveleket velünk szembe sodorja a szél. Nyáron onnan kell a szelet is várni, ahonnan a dörgés és villámlás jön. 9. Amerre a hulló csillagok esnek, onnan kell a szelet várni.

12. fejezet

Zeus tizenkét éves ciklusa és hogy milyen hatást fejt ki bejárván az Állatöv tizenkét házát (Zoroastértől)

1. Az Állatövet tizenkét házra osztják. Három tavaszira, ezek a Kos, a Bika, az Ikrek, három nyárira, ezek a Rák, az Oroszlán és a Szűz, három őszire, ezek a Mérleg, a Skorpió és a Nyilas, három télire, ezek a Bak, a Vízöntő és a Halak. 2. Zeus csillaga az egyes csillagké-

pekben megjelenve az alább leírtakat okozza. 3. Ha Zeus csillaga a Kos jegyében áll, amely Árésnak a háza, az egész esztendőt a Bo-reas jellemzi, együtt az Eurossal, a tél fagyos és havas lesz, állandóan felhők mutatkoznak, és a folyók megduzzadnak. 4. A tavaszi napéjegyenlőség után a levegő meleggé és sűrű páratartalmúvá válik. A nyár enyhe és egészséges lesz, az őszi viszont meleg. Benne betegséges adódnak, különösképpen a fej megbetegedései, hurutok és köhögések. 5. A földek közül a síkságok inkább hoznak termést. Viszont imádkozni kell, hogy háborúk ne támadjanak. Démokritos azt mondja, hogy a bor jó lesz és eláll, az ilyen év pedig egyedül a szőlő ültetésére alkalmas. 6. A gabonát biztonságba kell helyezni a szérűkben az esőzések miatt. Egyébként kevés lesz a madár, helyes a kerteket előkészíteni. 7. Amikor Zeus csillaga a Bika jegyében, Aphrodité házában áll, a tél kezdete enyhe lesz és esős, a közepe havas, a vége pedig hideg. 8. Ha a tél közepétől a tavaszi napéjegyenlőségig télies lesz az idő, nagyon valószínű, hogy a tavasz a Kutya felkeltéig enyhe és igen nedves lesz. 9. A nyár forró lesz, az őszi fagyos és főleg a fiatalok számára egészségtelen. Szembetegség is előfordul majd. 10. A sík területeken jobb lesz a termés, mint a hegyvidéken, a bort károsodás éri, ezért később kell szüretelni. A fák gyümölcseiből bő lesz a termés, a madarak száma csekély lesz. A hajósok számára nem kedvező az év. Ebben az évben egy nagyhírű ember meg fog halni. 11. Démokritos azt mondja, hogy ebben az évben kiadós jégesők és havazások várhatók, de nem ehhez hasonlóan alakul a passzátszelek járása. Imádkozni kell, hogy ne legyen földrengés és hadi cselekmények. 12. Ha Zeus csillaga az Ikrek jegyében áll, amely Hermésnek a háza, egész évben fújni fog a Notos és a Libykos. 13. A tél kezdete szeles lesz, a közepe enyhe, a vége fagyos és szeles. 14. A tavasz enyhe lesz és szinte csapadék nélküli, bőven lesz gabona. 15. A nyár mérsékelt lesz, mivel hosszú ideig erősen fújnak majd a passzátsze-

lek. A szérűkőn a termés nem felel meg a várakozásnak, különösen Szíriában. 16. Ősz táján betegség támad, főleg az ifjak, a középkorúak és az asszonyok körében., Szembetegség is előfordul majd, mivel az őszt forró lesz. Halni fognak az asszonyok, A fák bő termést hoznak. A források kiszáradnak. Ajánlatos eltenni a termést, mivel a következő év terméketlen lesz. 17. Démokritos azt mondja, hogy jégverés várható. Imádkozni kell, hogy ne törjön ki pestis. 18. Ha a hold házában, a Rák jegyében van Zeus csillaga, a tél főleg a keleti területeken hideg, viharos és ködös lesz, a folyók erősen megáradnak. A téli napforduló táján a vizek mennyisége csökken. A sziklás területek nagyobb termést fognak hozni. Az őszt kivételével egészséges lesz az év. 19. Démokritos azt mondja, hogy ősszel az emberek szája körül kiütések jelennek meg, ezért tavasztól zöldségeket kell enni, a gyomrot rendben tartani, különösen a fiataloknak, és vegyítetlen bort inni. Az olajfák bő termést hoznak. 20. Ha pedig az Oroszlán jegyében, Hélios házában van Zeus csillaga, a tél kezdete hideg lesz és esős, olyan erős szelekkel, amelyek fákat csavarnak ki, a közepe enyhe, a vége pedig igen hideg. 21. A tavasz esős lesz, a nyár a tavaszhoz hasonló. Nyáron a források kiszáradnak, és nem lesz elég takarmány az állatok számára. 22. Az őszt forró lesz és egészségtelen, hurutot és köhögést hoz. Ezért kevés kenyérrel és több borral kell élni. Megfelelő mennyiségben lesz gabona. A szőlő és az olajfa jó termést hoz. Az év a szemzés számára kedvező, az ültetéshez nem. A szarvasmarha állomány pusztulni fog, vadból nagy lesz a bőség. Egy jeles férfi meghal. Imádkozni kell, hogy ne legyenek földrengések és háborúk. 23. Amikor pedig Zeus a Szűz jegyében, Hermész házában van, a tél kezdete hideg lesz, a közepe enyhe, a vége viharos, sok faggyal és esővel. A folyók úgy megáradnak, hogy sok helyet elöntenek. 24. A tavasz igen esős lesz, a fák számára ártalmas. A tavasz végén helyenként jég fog esni. A nyár esős lesz és borús. 25.

A kenyérgabonát gyorsan be kell takarítani, nehogy az eső tönkretegye. 26. Az őszt szeles lesz és egészséges. A szőlő bő termést hoz. Az év kedvező a szőlőtelepítésre. A gabona könnyen fog romlani. Az egész év egészséges lesz, semmilyen betegség nem fordul elő. De a termésért imádkozni kell. 27. Ha pedig Zeus Aphrodité házában, a Mérleg jegyében van, a tél kezdete csapadékos lesz, a közepe enyhe és szeles, a vége igen nyirkos és zúzmarás. A tavasz enyhe lesz, az emberek a fej betegségeitől fognak szenvedni. A nyár kezdete hasonló lesz a tavaszhoz. A terhes nők számára veszélyes lesz ez az év. 28. Démokritos azt mondja, hogy ebben az évben nem fognak a folyók kiönteni, jég sem esik gyakran. Az őszt pedig csapadékos lesz. 29. Amikor Árés házában, a Skorpió jegyében van Zeus csillaga, a tél kezdete fagyos és viharos lesz, a közepe meleg, a vége enyhe. A tavasz a nyári napfordulóig hideg lesz, esőkkel és viharokkal. A források kiszáradnak. A gabonatermés közepes lesz, a szőlőtőke és az olajfa jó termést hoz, a szarvasmarhák pusztulni fognak. Démokritos azt mondja, hogy a folyók megáradnak, és ősztáján betegségek jelentkeznek. 30. Ezért imádkozni kell, hogy ne támadjon dögvész csapás. Ő azt mondja, hogy kevesebb étellel, több itallal kell élni. 31. Amikor pedig Zeus saját házában, a Nyilas jegyében van, a tél enyhe lesz és nedves, sem hideg, sem meleg. A folyók megáradnak. A tél végén fagyos és szeles lesz az idő. A tavasz nedves lesz és esős, a nyár mérsékelt és inkább hűvös. A szérűket védeni kell az esőtől. Az őszt nyugodt lesz, mivel a passzátszelek fújnak. 32. A korai és a késői gyümölcs szép lesz, a közbeeső időben érő hitvány. A síkság és a hegyvidék is jó gabonatermést ad. A később szüretelt bor tartós lesz. Minden fa jó termést hoz. Ez az év kedvező az ültetés és minden egyéb munka számára. A nagytestű állatokból igen nagy lesz a bőség, a kutyák pusztulni fognak. A tenger viharos lesz, és heves késői szelek fújnak. Egy híres férfi meghal. 33. Ha Zeus Kronos

házában, a Bak jegyében van, a tél kezdete enyhe lesz, a közepe igen nedves és hideg, a vége pedig szeles. A víz gátolni fogja a vetést és más munkákat is. Gyakori lesz az eső, a fagy és a havazás. 34. A nyár a Kutya felkeltéig semmit sem érő lesz, utána forró és egészségtelen. Erőteljesen fognak fújni a passzátszelek, földrengés is várható. A sík vidékeken kevés lesz a termés. A szőlőt a dér tönkreteszi. A fák gyümölcseiből nagy lesz a bőség. A kis állatok számára kedvező az év, a nagytestű állatok, különösen a szarvasmarha számára kedvezőtlen. Ősszel az emberek fejfájástól, szembetegségtől és viszketegségtől fognak szenvedni. Imádkozni kell, hogy a termésben a fagy és a szél ne tegyen kárt. 35. Amikor Zeus a Vízöntő jegyében, Kronos házában van, gyakran fognak fújni a gabonafélék és főleg a fák gyümölcsei számára jótékony szelek. 36. A tél kezdete nagyon hideg lesz, a vége szeles. A tavasz nedves, inkább télies és zúzmarás, a nyár a heves passzátszelek miatt szeles. A nyár is esős lesz, részben víz alá is kerül Démétér gyümölcse. Ősszel a termésre ártalmas, nyirkos szelek fújnak. 37. A fiatal és a középkorú emberek között a nyirkosság következtében kínzó betegségek támadnak. Dér is várható, amely sok helyen kárt tesz a szőlőben. A gabona pompás lesz – a korai és a késői is. A madarak és a vadállatok pusztulni fognak. Igen sok hajótörés lesz. Egy hírneves férfi meghal. Imádkozni kell, hogy ne legyen dögvész, földrengés és villámcsapás. 38. Ha Zeus a Halak jegyében, a saját házában van, a tavasz kezdete esős lesz, a közepe szeles, a végén jégeső és hó esik. Erősen fog fújni a Zephyros. A nyár forró lesz, az őszi lázat hozó, különösen az asszonyok és a lányok számára. 39. Gonosz szelek is várhatók, amelyek leperzselik a gyümölcsöt a fáról. A vetés szép lesz. A szérűket védeni kell az esőtől. Ez az év veszélyes a terhes asszonyok számára. 40. Démokritos azt mondja, hogy a szőlő és az olajfa bő termést hoz. Imádkozni kell, hogy ne legyenek földrengések.

13. fejezet

A napról és a holdról (Ptolemaiosztól)

1. A nap – tűzének szárazsága által – felszívja a nedvességet. A hold viszont, amely nedvesítő hatású, összekeveri és megfelelően egyesíti a kettőt. 2. Sotion hold nélkülinek nevezi a holdhónap 29. napjától a 2-ig terjedő napokat, amikor a hold a nap sugarai alatt rejtőzik, és nem látható az emberek számára.

14. fejezet

A jégesőről (Aphrikanostól)

1. Az asszony a havi tisztulás idején mutassa meg a jégesőnek a szemérmét – így a jégesőt elhárítja. E látványtól elfut minden vadállat is. 2. A birtok közepén el kell ásni egy lány első ilyen rongyát, így sem a szőlő, sem a vetés nem szenved majd jégkárt. 3. Philostrateos történeti művében ír arról, hogy ha a legfeltűnőbb helyen levő tőke egyik ágára fókabőr szíjat függesztenek, nem történik jégkár. 4. Egyesek azt mondják, ha a gyülekező felhők felé tükröt mutatnak, elvonul a jégeső. 5. Ha a kérdéses területen hiéna, krokodil- vagy fókabőrt hordanak körbe, és felakasztják a ház kapui előtt, nem esik majd jég. 6. Ha a terület köré kötelekre különböző helyiségek kulcsait függesztik, elvonul a jégeső. 7. Az is nagyon hasznos, ha a tetőre fabikát állít az ember. 8. A mocsárban talált teknőst a hátára fordítva fogd a jobb kezedbe, vidd a szőlőskert közepére, fedtesd a hátára, kevés földet szórva köréje, hogy ne tudjon megfordulni és elmászni; ezt nem tudja megtenni, mivel a lábai alatt lazább a föld, így nem találván támasztékra, ottmarad azon a helyen. Ha mindezt megteszed, a jég nem esik sem a szántóföldre, sem erre a helyre. 9. Vannak, akik úgy vélik, hogy a teknőst nappali vagy esti hat órakor kell körbevinni és elhelyezni. 10. A római Apuléios pedig azt mondja,

hogy ha egy táblára szőlőfürtöt rajzolunk és a Lyra lenyugta idején megszenteljük a szőlőskertben, akkor épségben megmarad a termés. A Lyra december Kalendaeja előtt tíz nappal kezd lemenni. Végleg pedig február Nonaeja első napján megy le. 11. Így mondják a régiek. Én pedig a felsorolt tanácsok közül néhányat ostobaságnak és kerülendőnek tartok. Tanácsolom, hogy egyáltalán ne is fordítsanak rájuk figyelmet. Mindezt azért írtam le, nehogy azt mondják, hogy valamit is kihagytam a régiek tanácsai közül. 12. És ha a víziló bőrének darabjait egy-egy mezsgyére lerakjuk, az is elhárítja a jég-eső veszélyét.

15. fejezet

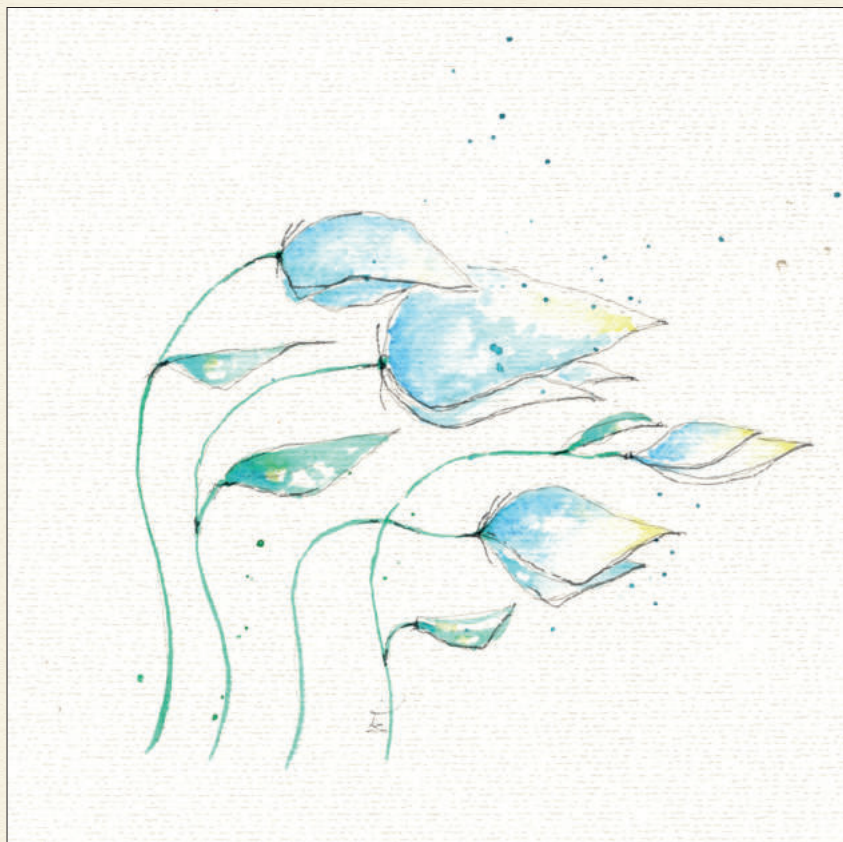
Más a jégesőről (Aphrikanostól)

Babér fáját, egy lány menstruációs véré, fű gyökerét kell minden hajtáshoz tenni, és földdel beszórni.

16. fejezet

A villámról (Aphrikanostól)

Ásd el a birtok közepén egy víziló bőrét, és nem fog oda lecsapni a villám

2. KÖNYV

Ezek szerepelnek ebben a könyvben, amely második a földművelésről szóló válogatások sorában, és a földekkel, a különböző gabonafélékkel, a búzával, árpával, az úgynevezett kalászosokkal kapcsolatos tudnivalókat tartalmazza a következő fejezetekben. A legfontosabbal kell kezdeni.

1. Arról, hogy a birtok számára hasznos a gazda jelenléte; 2. Arról, hogy a földművelésre a gyerekek nagyon alkalmasak, és hogy minden munkafajtához a megfelelő testalkatú embert kell választani, minden munkára az arra megfelelőt rendelni; 3. Arról, hogy milyen helyre és milyen égtáj irányában kell felépíteni a házakat, milyen csillagok irányába nézzenek, és a fürdőkről; 4. A vízkeresésről; 5. Más a vízkeresésről; 6. Démokritos vízkeresési módszere; 7. A vízről és arról, hogyan kell összegyűjteni az esővizet; 8. Arról, hogy a nagy kiterjedésű területeken szükséges, hogy legyenek erdővel benőtt hegyek, és arról, hogyan kell erdőt telepíteni; 9. Melyik föld a legjobb; 10. A föld minőségének megállapításáról; 12. Mely magokat kell a zsíros, melyeket a közepes, és melyeket sovány földbe vetni; 13. Mely magokat kell nedves és melyeket száraz földbe vetni; 14. A búza és az árpa vetési idejéről; 15. Előrejelzés arra vonatkozólag, hogy az elvetett magok közül melyek nőnek majd dúsan; 16. A vetőmag kiválasztásáról, és arról, hogy milyennek kell lennie az elvetésre kerülő magnak, valamint arról, hogy mikor kell vetni; 17. Arról, hogy a magokat a származási hellyel ellentétes helyekre kell vetni; 18. Arról, hogy az elvetett mag a vetést követően semmilyen módon ne szenvedjen kárt; 19. Mit kell tenni és mit nem szabad tenni a jó termés érdekében; 20. Hogyan kell megállapítani, hogy a magok mennyisége megfelel-e a vetési terület nagyságának; 21. A trágyáról; 22. A trágya készítése; 23. Mely időben kell művelni az egyes földfajtákat; 24. A vetés utáni kapálásról és gyomlálásról; 25. Mikor kell aratni; 26. A szérű elhelyezéséről; 27.

A hombárakról vagy magtárakról és a gabona tartósságáról; 28. Mit kell tenni, hogy a magtárakban levő magok növekedjenek; 29. Mit kell tenni, hogy a hangyák ne támadjanak a gabonahalmokra; 30. Az árpa megőrzéséről és arról, hogy mit kell tenni, hogy hosszú ideig épségben maradjon a magtárakban; 31. A liszt megőrzéséről; 32. A gabona mennyiségének meghatározásáról és arról, hogyan kell a kenyér súlyát kiszámítani; 33. Hogyan kell a legfinomabb és kovász nélküli kenyeret készíteni; 34. A ptisanéről; 35. A babról; 36. A borsóról; 37. A lencséről; 38. A kölesről; 39. A farkasbabról; 40. Az összes hüvelyesről, a kenderről és a lenről; 41. Hogy az elvetésre szánt hüvelyesek majd könnyen megfőjenek; 42. Az oroszlánfűről, amelyet orobanche-nak is neveznek; 44. A föld irányítójáról vagy oikonomosról; 45. Arról, hogy a munkavezetőnek naplót kell vezetnie, és miképp kell a munkásokat szétosztania; 46. A munka kiméréséről; 47. A földművelők egészségéről; 48. Arról, hogy sem a földműveseket, sem a növényeket nem ajánlatos jobb helyről hitványabbra áttelepíteni; 49. Arról, hogy a földbirtokon vagy annak közelében kovácsokat, ácsokat és fazekasokat kell tartani.

1. fejezet

Arról, hogy a föld számára nagyon hasznos a gazda jelenléte

A gazda állandó jelenlétével jobbá teszi a földet. Mindenkit a munkával való törődésre ösztönöz, az el nem végzett munkát észben tartja, befejezteti, és a serényeket megdicsérve, a lomhákat ösztökélve eléri, hogy ugyanaz vezessen mindenkit: szorgalom és az elismerés vágya.

2. fejezet

**Arról, hogy a földművelésre a fiatal fiúk
a legalkalmasabbak, és arról, hogy minden
munkafajtára a megfelelő testalkatú munkást kell
választani, valamint arról, hogy minden munkára az
arra alkalmas embert kell rendelni (Varrotól)**

1. A maga módján minden életkor alkalmas a földművelésre, de – koruknál fogva – a fiatal fiúk a megfelelők: akiket kezdettől fogva e munkára is nevelnek. Ők gondos figyelemmel kísérnek minden adódó munkát, segítenek a felnőtteknek (a fű és a levelek tépdeséséhez könnyen tudnak hajlongni), a föld természetét gyakorlattal és tapasztalat révén az idősebbek útmutatása mellett kiismerik. 2. A szántást végzőnek megtermett testalkatúnak kell lennie. Az ilyennek – az ekeszarvhoz feszülve – az egész ekevasat a földbe kell nyomnia, nehogy a barázda sekély legyen. Az ökrök is érzékenyebbek a felülről jövő ütésekre. 3. A szőlőt művelőnek nem magasnak, hanem zömök termetűnek kell lennie. Az ilyen nem magasról hajlongva végzi a szőlő gondozását, hanem – közel lévén a földhöz – megerőltetés nélkül tud dolgozni. 4. Ökörpásztornak erős, tagbaszakadt, harsány hangú embereket kell rendelni, nehogy kis termetük miatt ne tudjanak az elől haladó jószágra ügyelni; hanem messze ellásanak, és erős hangjukkal meg tudják a barmokat rettenteni. 5. A kecskepásztornak könnyű testűnek és gyors lábúnak kell lennie, hogy a fürge kecskékkal lépést tudjon tartani.

3. fejezet

Hol, milyen fekvésű helyen kell házat építeni, a háznak mely csillagok felé kell néznie, továbbá a fürdőkről (Didymostól)

1. A tengerparti és hegyvidéki területek általában a legegészségesebbek, ugyanígy az északi irányú lejtők is. 2. Azok a területek viszont, amelyek mocsarak és állóvizek közelében, mélyebben fekvő helyeken, vagy a déli szelek irányában fekszenek, vagy azok, amelyek nyugati irányban lejtjenek, ártalmasak. 3. Tehát magasabban fekvő helyeken tanácsos házat építeni. Egészségi szempontból, a kilátás és a vidék áttekinthetősége szempontjából is ez a legmegfelelőbb. 4. A háznak kelet irányába kell néznie, az ajtóknak is. A keletről fújó szelek ugyanis a legegészségesebbek, a napsugár is gyorsan tud így bejutni, szétoszlatni a levegő sűrűségét és homályát. 5. A házat nem szabad alacsonyra építeni, hanem tágas, széles és magas legyen. 6. Egyesek szerint megfelelő a déli égtáj irányában épített ház is, amely így a lehető legtöbb napfényt kapja. Én viszont úgy vélem, hogy jobb a kelet felé néző ház, mivel a délről fújó Notos nedves, szeszélyes és nagyon ártalmas. 7. A fürdőket viszont nem úgy kell építeni, hogy a Boreas járása és észak felé, hanem úgy, hogy a téli napnyugta irányába vagy dél felé nézzenek. Tágasak legyenek, jól szellőzőek, mocsaras, bűzös hely ne legyen a közelben, hogy tisztán jusson beléjük a levegő. 8. A kemencéjüket a padló szintjére kell építeni, ennek belső tűztere legyen, és lefele lejtessen, hogy a bedobott fa ne tudjon kihullni, a mélybe jusson, s az itt rejtőző láng minden irányba bőven adja a meleget.

4. fejezet

A vízkeresésről (Paxamostól)

1. Ott áss, ahol az egyesek által agnosnak nevezett fűzfa nő, vagy konyza, vagy othleis, vagy nád, vagy a kolymbatos magában, vagy az úgynevezett háromlevelű, vagy ott, ahol hínáros a hely, vagy ahol megjelenik a szittyó. 2. A legjobb módszer annak megállapítására, hogy van-e a kérdéses helyen víz, a következő: tetszés szerinti ponton ásni kell egy 3 könyök mély gödröt. Egy ólom üstöt vagy fazekat véve napnyugtakor belülről be kell kenni olajjal, majd mintegy maréknyi kimosott, tiszta és száraz gyapjába egy kis követ csavarva a gyapjút viasszal az edény aljához kell ragasztani, úgy, hogy ne váljon le. Az edényt a gödör fölé kell borítani, ügyelve, hogy a gyapjú a felfordított edény közepéig lelógjon. Végül be kell borítani könyöknyi vastagon az egészet, és otthagyni éjszakára. 3. Reggel, még napkelte előtt az edényt – kiszabadítva – föl kell fordítani, és ha a hely vizet rejt, az edényben találni lehet finom harmatcseppeket, a gyapjú is átnedvesedik. 4. Ha olyan sok a nedvesség, hogy vízcseppek jelennek meg, közel van a víz. Ha egyszerűen csak pára csapódik le, van víz, csak mélyen. 5. Ha az említett jelek közül egyik sem figyelhető meg, ugyanezt kell tenni más és más helyeken, kutatva, mint ahogy az emberhez illő is, a víz reményével biztató helyeket.

5. fejezet

Más a vízkeresésről

1. A magas és sokcsúcsú hegyek vízben gazdagok, különösen a Bo-reas járása és észak irányába eső oldaluk. A fekete és a zsíros, de a sziklás föld is, főleg, ha fekete és tűzszínű köveket rejt, gazdag vízben. 2. A síkságon, ahol a föld agyagos, köves és tajtékköves, és

már ránézésre is kiszáradt, kopár, vagyis száraz és pusztá, nem lehet vizet találni. 3. Hasonlóképpen víztelen az agyagos föld is, amely nem szívja magába az esőt és a havat. Az a föld, amely beszívja és elnyeli a csapadékot, gazdagabb vízben. 4. Vizet rejt a föld, ha ott fű, útifű, heliotropium, virágnád, kökénybokor, hippuris, menta, finom és vékonyszálú nád, kallithrix, vagy adiantos, somkóró, sóska, pimpó, széleslevelű polygonos, szittyó, stryphnos, stratiotés, törpenyárfa, chamaileon nő. 5. Minél dúsabb, sűrűbb, zöldebb, virulóbb a növényzet, annál több víz várható. 6. A víz számára hasznos a rák, mivel a víz-ereket felnyitja, a piócákat pedig elpusztítja. 7. A fekete és termékeny föld, még ha keményebb is, hosszabb ideig magában tartja a vizet. Az agyagos föld ezeknél gazdagabb vízben, az édes pedig még gazdagabb. 8. Ha laza földben jelentkezik víz, be kell érni azzal, ami van, nem szabad tovább keresni, nehogy még a meglévő is megszökjön. 9. Van úgy, hogy a víz alulról bugyog fel, az is előfordul, hogy oldalról tör fel, az előbbi esetben maradandóbb. Tehát mélyre kell leásni, egészen addig, amíg el nem érjük a forrás eredetét, hogy tartós és bő legyen a víz folyása. A gödör oldalaiból folyó víz mind közül a legrövidebb életű. Ez ugyanis a hótól és a tavasz esőktől ered. 10. Abból a célból, hogy megtudják, tartalmaz-e a föld vizet, egyesek így is cselekszenek: egy könyök széles, 3 könyök mély gödört ásnak, a gödörbe 3 óra hosszára egy szivacsot tesznek és befedik friss nádlevéllel vagy valamilyen más friss fűfélével. Ha a szivacs átnedvesedik, várható, hogy lesz víz. Ha száraz marad, nem. 11. Egy magas helyre felmenve, még a teljes virradat előtt meg kell figyelni a nap első sugarát, és ha úgy látszik, hogy valami ködszerű húzódik feléje, még mielőtt feltisztulna a hajnali pára, akkor lehet vizet remélni. 12. Figyeld meg a nap első sugarainál a szűnyogokat is, amelyek egyenesen felfelé repülnek, és oszlop formában keringnek. Ezek szintén vizet jeleznek. 13. A megfigyeléseket magas helyről

kell végezni, nyáron, délben, amikor tiszta a levegő, és a föld a legszárazabb. Ekkor ugyanis a vízben gazdag helyeken pára keletkezik, és mint kis fehér felhő lesz látható. Télen az ilyen hely ahhoz hasonló párát bocsát ki magából, mint amilyen a folyókból, állóvizekből, kutakból támad. Azok sűrűbbek és felhőhöz hasonlóak, ezek ritkák és áttetszőbbek. 14. Ha a víz keserű, koráll darabot dobjunk bele. Vagy árpát vágjunk le, és rongyba kötve engedjük a vízbe. 15. A piócákat elpusztítják a vízbe dobott angolnák és folyami rákok. 16. Az édesvíz meglétének jellegzetes mutatói: a káka, a lótos, a nád és a kökénybokor.

6. fejezet

Démokritos vízkeresési módszere

1. Most pedig a víz – egyesek által nyomozásnak nevezett – felkutatási módjáról szólunk. Azt mondják a vízkeresésben tapasztaltak, hogy a síkságok többnyire víztelenek, mégpedig a nagyobbak inkább, mint a kisebbek. A hegyek közül a legtöbb tartalmaz vizet, mégpedig az alacsonyabban fekvő részek bővebben, mint a hegycsúcsok, a bozótos, fás területek is inkább, mint a kopárak. 2. A síkságon talált víz a legtöbb esetben sós. A hegyekben és azok alacsonyabb részein talált víz pedig édes, hacsak az íze el nem romlik a környező kemény, sós, lúgos, tim-sós, kénes vagy valami ehhez hasonló anyagot tartalmazó vizek szomszédsága miatt. 3. Az elmondottakhoz természetes okként azt fűzik hozzá, hogy vizekből mindig a legfinomabb összetételűt és a legkisebb súlyút szívja fel a nap. 4. A síkságokat egész nap éri a napsütés, amely felszívja és elpárologtatja a nedvességet, így azok egyrésze végül víztelenné válik. Azokon a helyeken pedig, ahol valami nedvesség visszamarad, sós

a víz, belőle teljesen hiányzik a légység, az édesvíz jelleg, mint ahogy a tengervízből is. 5. A hegyekben levő vízzel nem történik meg ugyanez, mivel nincs egész nap kiteve a perzselő nap-sugaraknak, azok ferdén és nem olyan nagy erővel esnek rá. Ez okozza, hogy azok a helyek, amelyeknek a lejtője északi irányú, gazdagabbak vízben, mint azok, amelyeknek a lejtője déli irányú, és a kelet, illetve nyugat felé nézők kevésbé gazdagok, mint az északi irányúak, viszont gazdagabbak, mint a déli lejtésűek, ugyanígy a sűrűn benőtt hegyek is, mivel több árnyék éri őket. 6. Az előhegyek gazdagabbak vízben, mivel a víz lefelé halad, a magasabban fekvő helyekről az alacsonyabbra és a hegylábak alá gyűlik. 7. Ez az oka, hogy a legtöbb és legbővizűbb forrás azokon a helyeken fakad, amelyek felett szakadékos, hasadékos, magas, sűrűn benőtt hegyek emelkednek. Itt ugyanis az évről évre összegyűlő és a földbe szivárgó eső a forrásokat táplálja. 8. Időnként a víz nem jelenik meg az előhegyeknél, hanem mielőtt a felszínre törne, bizonyos ideig a föld alatt halad. A tengerbe vezető szakaszon rendszerint már a felszínen folyik, és így ömlik a tengerbe. 9. Időnként a víz a tengerhez igyekeztében sokáig halad a föld ereiben és morajjal tör felszínre, mint az aradésosi víznyelőnél, vagy a pontosi Hérakleia mellett. 10. Mondják különben, hogy azok a források, amelyek az úgynevezett Saoka közelében a magasban erednek, és magasan fekvő területeken át folynak, – e hely környéke meredek és sziklás – hatalmas mennyiségű esővizet képesek magukba fogadni. 11. Ezek a források a korábban említett okok miatt felszíni források, de sok helyen vannak a föld belsejében is vizet tartalmazó erek. 12. Mondják, ahhoz hasonlóan, ahogy az élőlények egész testét behálózzák az erek és az artériák, ugyanúgy a földben is csekély mélységben léteznek

levegővel telt és vízszállító ereket tartalmazó üregek. Néhol igen sűrűk és szövevényesek ezek az erek, másutt kis mélységben találhatóak, nagy számúak és egymáshoz való viszonylagos közelségüknek köszönhetően könnyen rájuk bukkannak a kútások. 13. Forrásnak nevezik a felszínre törő vízereket is. Ezek nem száradnak ki és tartósak: egyikük táplálja a másikat. 14. Libas-nak nevezik a földbe szivárgó esővizet, amely a föld rejtett, árnyékos üregeiben gyűlik össze. Ez a víz nem a vízerekből származik. Ezért a libas-ok rendszerint kiszáradnak, ha csak nem túl nagyok. 15. A csapadék mennyiségétől függ, hogy van-e víz a forrásokban, vagy nincs. Aszályos időben a források kiapadnak, mivel, mint már említettük, vizüket az eső táplálja. 17. Különösen bővizűek a források a téli napforduló táján, amikor a napsütés ereje kisebb, és az eső is esik. A nyári napfordulót és a Kutya feljöttét megelőzően ellenkező a helyzet. 18. A következő módon különböztetik meg a libas-okat és a forrásokat. 19. A jó vízértől származó forrás vagy kezdettől egyenletesen folyik, vagy vízmennyisége növekszik, egyenletesen bővízűbb marad, vagy egyenletes a folyása, ha nem csökken a légköri viszonyok miatt, és szét nem terül. 20. A libas-oknál, mondják, nem ez a helyzet: vizük kezdetben hevesen és bőven folyik, rövid idő múlva pedig elapadnak. 21. Nem ajánlatos tehát hinni az ilyen vízfolyásnak, hanem azt tanácsolják a vízkeresőknek, hogy először azt nézzék meg, milyen irányban lejt az a hely, ahol kutatni szándékoznak, és azt, hogy az említett jelek alapján milyennek találják őket. 22. Ha van kilátás a vízre, akkor vizsgálják a talaj és a növényzet révén adódó többi jelet is. 23. Azaz a szittyót, amelyet egyesek oloschoinosnak neveznek, a virágnádat, a kökénybokrot, és az egyesek által zerna-nak nevezett kyperiost. A dús és nagyra nőtt fűről,

az indiainak nevezett nádról, amelyet egyesek mestokalamosnak, mások balita-nak neveznek, és a sűrű, lágy syrinx-ről is azt állítják, hogy jelzik, ha vizet rejt az illető hely. 24. Hasonlóképp vizet jelez a dúsan elágazó repkény, amelyet egyesek lágy repkénynek neveznek, a vadfüge, a sás, az erdei szilfa, a hippuris, az úgynevezett ötlevelű és a boglárka, amelyet aranyvirágnak is neveznek. 25. Általában, ha maguktól, ültetés nélkül nőnek a növények, maguktól megteremve zöldellnek, sűrűn és pompásan nőnek, mutatják, hogy a talajban levő víz táplálja őket. 26. Ezért ezeknek a jeleknek hitelt adva kell ásni, ha az illető hely lejt, a jelektől lejjebb haladva, így a felülről jövő forrást elfoghatod. 27. A „hippuris” a szó jelentésétől kapta nevét. E növény formája a ló farkáéhoz hasonló, levelei pedig a ló szőréhez, a szára a gyökértől a csúcs felé haladva keskenyedik. A szára üreges, mint a nádé, csomós, és ezekből is hajszerű levelek nőnek. Emiatt nevezik salpingionnak is. 28. A virágnád a mocsarakban nő. Levelei a liloméhoz hasonlóak, a barmok szívesen legelik. Egy töről hajt, de nem egyesével, hanem bokrosan. 29. Az ötlevelű egy töről sok pálca alakú, tenyérszerű hosszú ágacskát hoz, ezeken van a termés. Levelei hasonlóak a hédyosmoséhoz. Mindegyik ágacskán öt levele van, ritkán több is, körben fogazottak, mint a fűrész. Virágja halványsárga. 30. Az aranyvirágú növény vagy boglárka a zelleréhez hasonló leveleket hoz, de nagyobbakat. Virága aranszínű. 31. A lágy repkény hasonló a repkényhez, de finomabbak a levelei. A szárával körbefonja, ha valamit talál, mivel nem tud magától felemelkedni. Főleg a nádas irtásokon és a jó földtalajon tenyészik. 32. A kyperionnak, amelyet egyesek zerna-nak is neveznek, a levelei hasonlóak a fiatal hagymáéhoz, keskenyek, a szára pedig olyan, mint a szittyóé, de vékonyabb. A szára végén találhatók

a magok, mint a kölesnél. A töve, mint az olajbogyó magja, fekete, az íze aromás. 33. Mindezeket a felsorolt növényeket – jelzéseiket gondosan szem előtt tartva használjuk fel azokon a helyeken, ahol nincs sem folyó, sem forrásvíz, sem kútvíz. Ott, ahol felbukkannak, jelzik, hogy a föld alatt víz van. 34. De külső szemlélésre is, ha hervadtabbnak látszanak, jelzik, hogy a víz közelebb van a felszínhez, fel nem használható, és nem tartós, ha pedig dúsabbak és zöldebbek, mutatják, hogy igen mélyen található és tartós a víz. 35. A talaj fajtáját is figyelembe kell venni. Az agyagos, köves és a természetéből fakadóan száraz talaj – mondják – nem tartalmaz vizet. 36. Az iszapos, a vöröses, a gyorsan sárrá alakuló, és a zsíros fekete föld, amely rétegesen elhelyezkedő köveket tartalmaz, nem okoz csalódást. 37. Nem szabad, hogy a kövek szabálytalanul szét-dobálva legyenek a földön, hanem a földbe ágyazottaknak és általában a földtől eltérő színűeknek kell lenniük, rétegesen, összefüggően és sűrűn helyezkedjenek el. A különféle földfajták együttese mutat leginkább szerkezeti szabálytalanságot. 38. Azoknak a szikláknak, amelyek feltehetőleg vizet tartalmazó helyeket vesznek körül, feketének kell lenniük és nem rücskösnek, hanem valami porózussággal kell bírniuk. 39. Ha fehér réteg található azon a földön, amelyről szó volt, úgy a szikláknak a talajba ágyazódott föld alatti szélei alatt található víz. Az említett növények bármelyike is utal erre. 40. Szabálytalanul elhelyezkedő sziklák is vizet rejtenek, ha az említett lejtőkön fekszenek. 41. A köves, fekete, zsíros és az agyagos földben sok felszíni libas-nak kell lennie. Ezért ilyen helyen a libas-okat követve csatornát kell ásni. Így igen sok vizet lehet összegyűjteni. A köves talajon, ahol vékony a felső réteg, bárhol találnak forrásra, be kell azzal érni. 42. A vízkeresésnél

a következő módszerrel élj: venni kell egy félgömb alakú ólomedényt, choeus méretűt, és 2–3 csomó kimosott, jól kifestült gyapjút, a közepüket lennel összekötni, a lenszálat pedig belülről hozzáragasztani az edény fenekéhez. 43. Be kell kenni olajjal az edényt, és azon a helyen, ahol az említett jelek alapján feltételezzük, hogy van víz, ássunk egy kb. 3 könyéknyi gödröt. Az edényt fenékkal felfelé fordítva tegyük a gödörbe, rakjuk körbe zöld nádlevelekkel, vagy valamilyen más növényvel, majd fedjük be mintegy 1 könyöknyi földdel. 44. Mindezt napnyugtakor végezzük, kora reggel pedig takarítsuk el róla a földet és a növényeket óvatosan elvéve fordítsuk fel és nézzük meg. 45. Ha van vízforrás a talajban, a gyapjút vízzel telten találod, az edény fala pedig tele lesz vízcseppekkel. Az is megállapítható, hogy milyen a víz, ha a gyapjúból kicsavarva megkóstolod. 46. De ezt édesebbnek találod a forrás vizénél, mivel mindig a legfinomabb összetételű és a legkisebb súlyú víz párolog el. 47. Tehát a vízkeresésről már elég szó esett.

7. fejezet

A vízről, valamint arról, hogyan kell összegyűjteni az esővizet (Diophanéstól)

1. Mindennél előbbre való a vízről gondoskodni: nemcsak használat miatt, hanem azért is, mert szárazság idején kellemesen felfrissíti a levegőt. 2. Tehát igen nagy szerencse, ha forrásvíz áll rendelkezésünkre. Ha nincs, esővizet kell összegyűjteni olyan mennyiségben, amely magunk és a háznép szükségleteire elegendő. Ne a gazdasági udvaron át vezesd a vizet, ahol a jószág él, és minden tele van trágyával, hanem a házon keresztül, és állandóan gondosan tisztítsd. A tiszta vizet facsövekben kell a víztartóba vezetni. 3. Africanustól:

egészséges lesz a víz, ha babérágot áztatunk bele. 4. A rossz vizet pedig így javítjuk meg: öntsd bele egy agyagedénybe, hagyd állni a szabad ég alatt, amíg le nem ülepszik, majd óvatosan öntsd át egy másik edénybe, hogy az üledék visszamaradjon.

8. fejezet

Arról, hogy nagy kiterjedésű földeken szükség van erdős hegyekre, és arról, hogyan kell erdőt telepíteni (Apuleiostól)

1. Szép dolog, ha természetes növényzettel borított magaslatok övezik a birtokot. Ha ilyen nem lenne, nem nehéz a dombokra akár erdőt is telepíteni. A vadon növe fák magjait elvetve, hacsak nem túlságosan száraz a terület, fásítani lehet. 2. A fűz, a tamariszk cserje, az ezüstlevelű nyárfa, a lucfenyő, a kőrisfa, a szilfa és a többi ilyen fajtájúfa a nedves helyeket kedveli. Az itáliai fenyő szépen tenyészik homokos talajon is. 3. Ahogy a gyakorlat megmutatta, egyedül a gránátalmafa és az olajfa nő dúsan a szárazabb helyeken is. 4. Tölgyeket és gesztenyefákat, amiket neveznek Zeus tölgyeinek is, oda telepíts, ahol állandóan van eső.

9. fejezet

Melyik föld a jobb (Bérytiostól)

1. Legjobb a fekete föld Ezt mindenki dícséri, mivel az esőt is, a szárazságot is elviseli. 2. Utána következik a vörhenyes és a folyami hordalékföld, amelyet iszaposnak is neveznek, továbbá az édes és a meleg föld. Ezek a szőlő, a fák és a gabona számára is megfelelnek. 3. A zsíros földet is dícsérik, különösen, ha porhanyós és nem nehéz megművelni – ez egyedül a gyümölcsfák számára nem megfelelő. 4.

De a vörös föld is rendkívül alkalmas az említett célokra, csupán fák nevelésére nem használható.

10. fejezet

A föld minőségének megállapításáról (Anatoliostól)

1. Meghatározni, hogy melyik föld a legjobb minőségű, történhet szemléléssel is. Az a föld, amely szárazság idején nem repedezik meg túlságosan, záporok idején pedig nem válik mocsárrá, hanem magába fogadja az összes esővizet, vagy a víz fagy idején a felszínén páncéllá fagy, az esetek többségében jónak minősíthető. 2. A régiek egy másik, nagyszerű módszert is találtak a föld minőségének a látható jegyek alapján történő megítélésére. Ha a rajta vadon növények fák dús lombúak és magasak, a földet a legkiválóbbnak lehet mondani. Ha átlagosak, közepes a föld. Amelyet tövisbokrok, csenevész bokrok, és alacsony fű nő be, az erőtlen és keveset érő. 3. Mások, pedig nem érve be a látás ítéletével, még ilyen, az ízlelésen alapuló módszert is kitaláltak. 4. A mélybe leásva onnan valamennyi földet kiemelnek, és a szaga alapján állapítják meg értékét. Nem érve be ezzel a módszerrel, egy edénybe beledobják, ivóvizet öntenek rá és megízlelik. Amilyen ízűnek tűnik a földdel kevert víz, ugyanolyan lesz a föld is. 5. A vetés céljára 1 láb mélységre kell leásni, a szőlő számára 3 láb mélyre, a fák számára 4 láb mélyre. 6. Egyesek édesnek ítélik a földet akkor, ha rajta oloschoinos, nád vagy kökénybokor nő. Ezeknek a növényeknek a vizet keresők is hinni szoktak. 7. Megbízhatóbb mód a vizsgálatra az ízlelés. A sós földet kerülni kell, már a régiek is így tartották. 8. Amennyiben ugyanis a trágyában a sótartalmat kerülnük és a hozzáértők azt tanácsolják, a nem sózott olajból származó üledékkel öntözzük a fák gyökereit, és a trágyadombokat édes és ne sós vízzel öntözzük, ebből már kitűnik,

hogy a sós talajt kevésre becsülik, mint olyat, amely minden célra alkalmatlan, kivéve a datolyapálmák termesztését. Ezek szépen és bő terméssel nőnek rajta. 9. Ez az oka, hogy a mi vidékünkön is egyedül csak a datolyapálma hoz jó termést. Ezek a földek mind sósak. A sós földet tehát vagy kerülni kell, vagy csak datolyapálmát ültetni bele, vagy a lehetőséghez képest megjavítani, az édes földet trágyaként keverni hozzá. 10. A kellemetlen szagú földet kerülni kell, mivel használhatatlan.

11. fejezet

Más a föld minőségének megállapításáról (Diophanéstól)

1. Mások így állapítják meg, hogy melyik föld a legjobb: egy gödröt ásnak, és a föld egyrészét kiemelik, majd a földet ismét visszadobják a gödörbe. Ha a visszadobott föld betölti a gödröt, úgy, hogy még feleslegben is marad, a földet rendkívül jónak ítélik. Ha a visszadobott föld nem tölti meg a gödröt, a föld rossz minőségű.

12. fejezet

Mely magvakat kell termékeny, melyeket közepes, és melyeket a sovány földbe vetni (Tarentinustól)

1. A búzát jó földbe és a síkságokra ajánlatos vetni. Az árpat közepes földbe. A hüvelyeseket pedig a soványabb földekbe. 2. A gabona betakarítása után a síkságokra is lehet hüvelyeseket vetni, mivel a borsó kivételével vékony gyökerűek lévén, pihentetik a földet.

13. fejezet

Mely magvakat kell nedves földbe és melyeket száraz földbe vetni (Leontinustól)

1. Az árpát nem nedves, hanem inkább száraz földbe kell vetni. 2. A búzát viszont sáros és nedves földbe kell vetni, az ilyen földben ugyanis jobban nő. A búza vetésével nem szabad késlekedni. 3. A babot és borsót sárba kell vetni. A nagyon száraz földben még mielőtt kihajtanának, elpusztulnak. Azokból pedig, amelyek nem repednek meg, lassan fejlődik növény. 4. A többi hüvelyes megered igen száraz földben is. De ezek is jobban nőnek és szebbek lesznek, ha nedves földbe kerülnek.

14. fejezet

A búza és az árpa vetési idejéről (Didymostól)

1. A vetések közül a legkorábbi a legszebb. Ha kevés volt a csapadék, a kövér föld esetében sietni kell a vetéssel. 2. Egyesek úgy vélik, egész télen át érdemes vetni, a hidegebb helyeken március Idusáig és a tavaszi napéjegyenlőségig, vagyis az április Kalendaeja előtti 8. napig. 3. Mások körültekintőbben járva el, a vetés időpontjait így választják meg: az árpa vetését ajánlatos az őszi napéjegyenlőségtől kezdeni, azaz két nappal október Kalendaeja előtt, a búzáét a Pleiádok lemenetelétől, azaz 3 nappal november Idusa előtt. Ugyanezt ajánlja Vergilius is. Bevégezni mindkettő vetését a téli napforduló idején kell. Ez a január Kalendaeja előtti 9. napon van. 4. Démokritos bizonyos természeti megfigyelés alapján azt tanácsolja, hogy a legjobb a Koszorú lenyugta előtt vetni. Akkor ugyanis nemcsak hogy sok eső esik, hanem a föld is rendelkezik valamiféle természetes fogékonysággal, amely arra irányul, hogy az akkor vetett mag jó termést hozzon. 5. A Koszorú lenyugta a Phoenicia környéki helyeken

általában a december Kalendaeja előtti 7. napon kezdődik. 6. A vetéssel fel kell hagyni azokon a napokon, amikor a Boreas fúj, és nagyon hideg szelek járnak. Világos, hogy ilyenkor a föld, amely szinte özszezsugorodik és didereg, nem fogadja magába a magokat. A derült napokon viszont, amikor a Notos és más langyos szelek fújnak, felenget, és tüstént befogadja a magokat, sietteti őket gyökeret eresztetni és erőssé neveli a termést. 7. Egyesek azt tanácsolják, hogy a hold növekedése idején vessünk, a 4. naptól kezdve teleholdig, vagyis a 15. napig. 8. Mások – óvatosabban – nem vetnek el minden gabonát korán, hanem mintegy a bizonytalan jövő elleni védekezésül, második, harmadik és negyedik időpontot is választanak.

15. fejezet

Előrejelzés arra vonatkozólag, hogy megtudjuk: az elvetett magok dúsan hajtanak-e ki? (Zoroastertől)

1. Egyesek így tudják meg, hogy a kihajtó gabonavetés dúsan nő-e majd: A Kutya felkelte előtt néhány nappal valahová mindegyik fajta magból – hogy kipróbálják – elvetnek egy keveset. 2. Amikorra feljön a Kutya, a vetés egy része – ahogy az lenni szokott – tönkremegy, más része nem. Ezt előjelnak tekintik, a Kutya felkeltekor azt a fajtát vetik el, amelyből az épen maradt vetés származott, a másik fajtát nem.

16. fejezet

A vetőmagok kiválogatásáról, és arról, milyennek kell lennie az elvetésre kerülő magvaknak, továbbá arról, hogy mikor kell vetni (Vindanionióstól)

1. Az elvetésre kerülő búzát úgy kell kiválogatni, hogy szép, nagyszemű, tömör, sima, aranyszínű legyen, és a legkellemesebb ízű. Íze

a kenyér készítésekor ítélni meg. Kerülni kell a törődött és összeaszalódott szemeket. 2. Árpából a telt, nagy, friss, fehér, súlyos és ép szemeket kell venni. Az összes hüvelyesnek is az elmondottakhoz hasonlóknak kell lennie.

3. Egyesek kiválogatják a nagyobb kalászokat, amelyek telt és érett magvakat tartalmaznak, és a vetés számára a legszebbeket őrzik meg. 4. Legjobb az egyéves mag. A kétéves hitványabb. A hároméves a legrosszabb. Az ennél régebbi terméketlen.

17. fejezet

Arról, hogy ellentétes helyekről ellentétes helyekre kell a magokat vetni (Didymostól)

1. Egyesek azt mondják: a nagy és gazdag terméshez az kell, hogy a vetés helyétől ellentétes helyről származó magokat vessünk. Így pl. a hegyekről származókat a síkságra, a nedvesebb helyekről származókat száraz helyre és fordítva. Egyenlő mértékben van meg mind a magokban, mind a földben az ellentétes iránti vágy. 2. De természetesen úgy kell ezt végezni, hogy a hitványabb helyről származókat vigyük a jobb helyre, nem pedig fordítva.

18. fejezet

Arról, hogy az elvetett magok a vetést követően semmilyen módon ne károsodjanak (Africanustól)

1. Olyan magvakat vess, amelyeket előzőleg az aeizoon növény levébe mártottál. Így sem a madarak, sem az egerek, vagy hangyák nem tesznek benne kárt, hanem a vetés még szebb is lesz. 2. Ha zászpához kevés búzát keversz, s a vetés közé elveted, a madarak nem bántják a magokat. 3. Ha folyami rákokat, azaz pagurosokat dobsz

vízbe, a vizet 8 napig állni hagyod, majd ebből a vízből meglocsolod a vetés széleit, a madarak sem a magokban, sem a kikelt növényekben nem tesznek kárt. Ha letépett ciprusleveleket vágysz el és keversz a magok közé, ezek épségben megmaradnak. 5. Egyesek szarvasgancsot vagy elefántcsontot porítanak el és vagy szárazon, vagy vízzel elkeverve ezzel meghintik a magokat. 6. Apuleius azt mondja, hogy a borral megöntözött mag kevésbé károsodik. Ha vízzel és olajüledékkel öntözöd meg őket, is igen nagy hasznukra teszel. 8. Még jobb mágikus módszerrel élni. Ha a mérőedényt, amellyel a magot méred, miután a magokat beledobtad, néhány napra letakarod hiéna bőrével, a magok átveszik az állat erejét, és senki nem mer nekik ártani. 9. Ha pedig amikor elveted és leszórod a magokat, kevés búzát hunyorral keversz és elszórod a közelében, ahány madár csak eszik belőle, elpusztul. Fogd akkor a megdöglött madarakat, és nádszálakat leszúrva függeszd őket fel lábuknál fogva, a továbbiakban madár már nem közelít. 10. Ha vaduborka gyökerét összezúzod, áztatod egész nap és éjszaka, behinted vele az elvetni szánt magokat, majd letakarod, és a következő napon elveted, nem fog károsodni az elvetett mag, hanem még jobb is lesz. 11. A bükköny épségben megmarad, ha kevés görögszéna magot keversz hozzá, és így veted el. Vergilius hasznosnak tartja, ha nitronnal és vízzel öntözzük meg a vetést. 13. Nem károsodnak a telihold idején vetett magvak sem. 14. Apuleius tanácsa szerint szántás előtt fogni kell egy varangyot, azaz egy szárazföldi békát, éjjel körbevenni a szántóföld körül, majd egy agyagedénybe zárva elásni a szántóföld közepén. A vetés idején ki kell ásni az edényt és kidobni a szántóföldről, nehogy a termés keserű legyen. 12. Ugyanez az Apuleius tanácsolja, hogy a vetőmaghoz keverjünk kevés lencsét. Ez természeténél fogva ellenáll a szeleknek. 16. Épségben megmaradnak a magok, a fák vagy a szőlőtövek, ha állott vizelettel vagy vizes kutyaürülékkel locsolod meg őket.

19. fejezet

Mit kell tenni a jó termés érdekében, és mitől kell őrizkedni (Sotiontól)

1. Szántás és vetés idején rá kell írni az ekére a φρύγλ szót, és a föld kitűnő termést hoz. 2. Azt is mondják, ahhoz, hogy bő legyen a termés, a vetés helyével ellentétes helyről származó magokat vessünk. Így a hegyvidékről származókat vessük a síkságra és fordítva. 3. Egyesek a bő termés érdekében a vetőmaghoz madártrágyát, főleg galambtrágyát kevernek. A száraz helyeken ezt ne tedd, nehogy a mag kiégjen. 4. A vetést végzőnek vigyáznia kell, nehogy az ökör szarvához essen a mag. Az ilyet „kerabolos”-nak nevezik és állítólag teljességgel hasznavehetetlenné, terméketlenné válnak így a magok, még tűzőn forralva sem lehet szétfőzni őket. 5. Nagy területen szóródnak szét a magvak, ha olyan szitát használunk, amely farkasbőrből készült, és harminc, egy-egy ujnyi nyílás van rajta.

20. fejezet

Hogyan lehet megállapítani, hogy a magok mennyisége megfelel-e a vetésterület nagyságának (Pamphiliustól)

1. Széttárt ujjakkal nyomd kezéd a földbe, majd kezéd felemelve nézd meg, mennyi fér el abban a nyomban. 2. Búzából a legnagyobb számnak hétnek, a legkisebbnek ötnek kell lennie, árpából kilencnek vagy hétnek, babból hatnak, vagy négynek. E számok középarányai a követendő arányt fogják adni. 3. Arra a földre, amelyet állandóan borít a hó, valamivel bővebben kell vetni, mivel a fagyok miatt a magok egyrésze elpusztul.

21. fejezet

A trágyáról (A Quintilianusoktól)

1. A jó földet a trágya még jobbá teszi, a hitványabb földön pedig sokat javít. A jó földnek nincs sok trágyára szüksége, a közepesnek többre, az ösztövére és az erőtlen földnek sok trágya kell. 2. Nem erősen, inkább gyakrabban kell trágyázni. A nem trágyázott föld megdermed, a túlságosan megtrágyázott megperzselődik. 3. Annak, aki a növényeket trágyázza, nem szabad egyenesen a gyökerekhez dobni a trágyát, hanem először megfelelően vékony rétegben földet kell odaszórni, azután a trágyát, majd azt be kell fedni földdel. Így trágyázva nem égnék ki a növények. A meleg sem száll el róluk, mivel tövüket a föld betakarja. 4. Az összes szárnyas trágyája jó, kivéve a libáét és a vízimadarakét – ezek túl hígak. De a többivel keverve ezek is használhatók. 5. Igen jó a galambok trágyája, ez tartalmazza a legtöbb meleget. Ezért egyesek nem is dolgozzák fel, hanem úgy hagyják, ahogy van, és a maggal elkeverve szórják ki. Hasznos az erőtlen föld számára, mivel táplálja, és erősebbé teszi a termés nevelésére és táplálására, a gyomot is eléggé pusztítja. 6. A galambok trágyája után következik az emberi trágya, amely az előbbihez eléggé hasonló és különösen pusztító mindenfajta gyom számára. Arábiában a következő módon kezelik: jól kiszáritják, vízzel megöntözik, majd ismét kiszáritják. Határozottan állítják, hogy a szőlők számára ez a lehető leghasznosabb, de a módszer szennyes volta miatt inkább más trágyához keverik. 7. Minősége alapján harmadik a számártrágya, amely igen sok tápanyagot tartalmaz, és minden növény számára rendkívül hasznos. 8. A negyedik a kecsketrágya, ez a legmaróbb. Ezt a bárány trágyája követi, amely lágyabb. Ezek után következik a szarvasmarha trágyája. Mindezeknél jobb a disznótrágya, de erős melege miatt a vetés trágyázására nem alkal-

mas. Azonnal kiégeti. 9. A legolcsóbb és mind közül a leghitványabb – ha magában használják – a lovak és az öszvérek trágyája. De az erősebbekkel összekeverve értékesebb lesz. 10. Mindenekelőtt arra kell vigyázni, hogy a friss, az évi trágyát ne használják a földművesek. Ez hasznavehetetlen, sőt, árt is, mivel rendkívül sok férget támaszt magából. A hároméves és a négyéves trágya nagyon jó. A huzamos állás alatt minden, ami bűzös volt, eltávozott már belőle, és ha valami kemény volt benne, az szétmállott. 12. Más helyen már szó esett arról, hogy a hold növekedése idején nem szabad trágyázni. Ez sok gaz kikelését okozza.

22. fejezet

A trágya készítése (Florentinustól)

1. Egyesek mély árkot ásnak, ebbe dobják az összes trágyát, a jobbat és a hitványabbat, és rothasztják. A tűzhelyek hamuját, mindenféle állati trágyát, szemetet adnak ehhez, és ami a legfontosabb és önmagában is hasznos minden növény, mindenekelőtt a szőlő számára, emberi vizeletet. De ide dobják a bőrösök hulladékait is. 2. Sokan aratás után kiássák a szárat és az állatok alá terítik, hogy széttaposódjon és a vizelettől szétrothasztva trágyává alakuljon. Majd az összes előbb említett dologgal együtt az árokba dobják. Ha van még valami tisztátalan hulladék, törek, vagy tövisbokrok, fák vagy rózsák hamuja, azt is ide dobálják. Hozzákeverik – édesvízzel gondosan kimosva – a tengerből kivetett ázalékot is. Végül az egész árokban lévő keveréket leöntik édesvízzel, hogy gyorsabban megrothadjon, majd lapáttal addig forgatják, amíg az egész el nem keveredik és nedves trágya nem lesz belőle. 3. Rendkívül hasznos, ha az esőkből származó vízfolyásokat az utakról a trágyagyűjtő helyekre

vezetjük. Ez a zavaros és iszapos víz növeli a trágya mennyiségét, és jelentősen meggyorsítja a rothadást.

23. fejezet

Mely időben kell művelni az egyes földfajtákat (Varrotól)

1. Nem egyformán művelnek minden földet, hanem a televény földet, amely sok bokrot, gyökeret hord, erős szárazság idején, helyi eszközökkel ássák fel alaposan. 2. A föld így lazábbá válik, a gyöke-
rek a nap hevétől kiégnek, minthogy nem tudnak megkapaszkodni. 3. A mély termőrétegű, a kemény, a tömör és a zsíros földnek is nem csekély hasznára van, ha szárazság idején megforgatják. 4. Az ösztövrő földet a nap hamuvá égeti, és a forróság áthatja, minden zsírosság kisül belőle. 5. Ezért az ilyen földet az őszi napéjegyenlőség táján kell megforgatni, nem kapával és ásóval, hanem ekével, és azonnal meg kell trágyázni. 6. Az ilyen földnek rendkívül hasznos a bőséges trágyázás. Arábiában óvakodnak a gyengén termő földet megforgatni, mivel kevés benne az erő, és a fellazítás miatt porhanyóssá válva elveszti nedvességtartalmát. 7. A „Gordaton”-nak nevezett vidéken a megműveletlen földbe árpát vetők gyakran kapnak jó termést az ottani bő esőzéseknek köszönhetően. 8. A gyenge földhöz hasonlóan a vörhenyeges, a vörös, a homokos, a fekete, fehér, száraz, laza, a fehér agyagföldet és a dombokat télen műveld meg. 9. A sós földet tél kezdetén eső után kis ekékkel forgasd meg, majd szórd be pelyvával, jobb, ha bab pelyvájával, ez ugyanis a legalkalmasabb, utána következik az árpa és a búza pelyvéja. 10. Ezek elrothadva a sós földet megszelídítik, az édessé válik, és többé már nem bocsát ki a levegőbe – ahogy szokása – sós párát. 11. Majd egész évben hagyd pihenni, és ősszel trágyázd meg marha- vagy lótrágyával, ezek édesebbek. Ezután vess bele árpát és hüvelye-

seket, amelyeknek nem mély a gyökerük. 12. A hegyvidéken, különösen a hideg, igen árnyékos és észak felé néző hegyeken lévő földet ugyanúgy, mint a termékeny földet, forróság idején műveld. Ezt a földet, már korábban említettük, érdekesebb kapával fellazítani. 13. Ha a bevetni szánt földterületet nagysága miatt nem lehet kapával művelni, nyáron is lehet szántani, estétől kezdve az egész éjszakán át napkeltéig, hogy benne a nedvesség és a zsírosság, mivel a göröngy beárnyékolja, megmaradjon, hogy az ökrök a naptól felhevülve ne betegedjenek meg, és könnyen dolgozzanak, mivel az éjszakai megmunkáláskor a föld valamivel puhább. 14. A szántáshoz nem kettő, hanem négy ökröt kell befogni, úgynevezett kettősfogattal kell dolgozni. A második és a harmadik szántásnál súlyosabb ekevasat kell használni, hogy így a föld zsíros rétegét mélyebben mozgassák meg, és a göröngyöket megforgassák.

24. fejezet

A vetés utáni kapálásról és gyomlálásról (Leontinostól)

1. Az elvetett magokat a legértékesebb emberi erővel befedni, hogy mindent bőven takarjon a föld. Ha ez nem lehetséges, ökrökkel boronáld el. 2. Ha a sarjak alatt a föld már nem látható, kapálj, hogy a gyomok elpusztuljanak, és hogy a vizektől lemeztelenített gyökereket föld fedje be. Ha kétszer kapálsz, kétszerre szebb lesz. 3. Amikor már kalászos a vetés, gyomláld meg. Így a termés tiszta és igen hasznavehető lesz. Ha nincs fellazítva a föld, jól táplálja a gyomokat.

25. fejezet

Mikor kell aratni (Florentinustól)

1. Amikor a vetés sárgulni kezd, mindent gyűjts be, főleg az árpát. Még gyorsabban kell begyűjteni a hüvelyeseket. Könnyebb így puhára főzni őket, és édesebbek is lesznek. Nem kell tehát kivárni, amíg minden megéri. Ha valaki a teljes érést megvárja, azt, ami először megsárgult, elveszti, mivel aratáskor kipereg. 2. A szárazabb mag tartósabb, a mennyisége viszont kevesebb. A csak sárguló kellemesebb ízű, és a szalmája is kedvesebb a háziállatok számára. 3. Hajnal előtt, sietve, még harmatosan kell összegyűjteni minden termést. 4. A kicsévelt búzát vagy árpát egy-két napig a szérűn kell hagyni, egy éjszakán át mindenképpen, és napkelte előtt elvinni, hogy lehűlve kerüljön a hombárba, ez nagyban hozzájárul a tartósságához.

26. fejezet

A szérű építéséről (Didymostól)

1. A szérű magaslaton legyen, hogy jól érijék a szelek. Gondosan kell arra ügyelni, hogy házak vagy kertek felé fújó szél irányába ne építsük. 2. Ugyanis a szelek a pelyvát, azaz a törek legfinomabb részét észrevétlenül beviszik az emberek szemébe, úgyhogy sokan egy, mások mindkét szemüket elvesztik, mert a pupillájuk károsodik. 3. Árt a pelyva a gyümölcsnek is, különösen a szőlőnek, mert jóllehet a pelyvát is, mint a trágyát rászórják a gyökerekre, de az ágak és a levelek számára a lehető legártalmasabb. 4. Semmivel nem kevésbé árt a zöldségnek is. A levelekre rátapadva kilyukasztja őket, így ezek megsérülve hamarosan kiégnek. 5. A szérűt állandóan olajhabbal kell öntözni és lehengetni. Így a hangyák nem lepik el. A cséplés végeztével le kell önteni a szérűt olajüledékkel, hogy növényzet

nélkül, tisztán maradjon meg. 6. A szérűben úgy helyezzük el a termést, hogy a vágás déli irányba nézzen. Így teltebb lesz a kalász és könnyebb kicsépelni.

27. fejezet

A gabonahombárakról vagy magtárakról és a gabona tárolásáról (Tarantinostól)

1. A gabonát olyan emeleti helyiségekben ajánlatos tartani, amelyek keletről kapják a fényt. A Boreas és a Zephyros fújja be mérsékleten ezt a helyet, a Notos és a hasonló szelek ne férjenek hozzá. 2. Sok szellőzőnyílás legyen rajta, amelyeken át a meleg pára eltávozik, a hideg levegő pedig beáramlik. Nem szabad, hogy nedvesség, valamilyen kellemetlen szag vagy kellemetlen kigőzölgés legyen benne. Főleg a ló- és tehénistállótól és ezekhez hasonlóktól valamint minden melegtől legyen távol. 3. A falait be kell tapasztani agyaggal, amelybe polyva helyett szórt kevernek, majd belülről és kívülről is az úgynevezett fehér agyaggal kell betapasztani. 4. Ezután vaduborka gyökerét és leveleit két napra áztasd vízbe. E vízzel keverj habarcst, és gondosan mázold be vele a belső részeket. 5. Egyesek ehhez a keverékhez szarvasmarha vizeletet is adnak, minthogy ez a kártevőkre pusztító hatással van. Egyesek az alapul szolgáló cseréppadozatot is meglocsolják vizelettel. 6. Vannak, akik tölgyfa hamut szórnak a gabona közé, vagy száraz tehéntrágyát, mások száraz üröm vagy istenfű ágacskákat tesznek a gabonahalmok tetejére, vagy az aeizoon száraz leveleit. 7. A habarcst jobb olajhabbal megöntözni. Ez minden kártevőt elpusztít, a gabonát pedig keményebbé és tömörebbé teszi. Ezért egyesek felére elfőzött olajhabbal öntözik meg a magtár falait, majd hagyják kiszáradni, és úgy teszik bele a termést. 8. Mindennél jobb fehér agyagot előkészíteni, kiszárítani,

vagy száraz és megrostált gránátalmafa leveleket venni és amikor a gabonát elteszik, minden medimnos gabonához egy choinix agyagot vagy levelet kell szórni. 9. A leghasznosabb félig száraz konyzát szórni a padozatra, aztán tíz medimnos gabonát ráteríteni, erre konyzát dobni, majd ismét gabonát, egészen addig, míg az összes le nincs rakva. Az ilyen módon tárolt gabona nemcsak hogy sok évig rothadás nélkül megmarad, hanem megőrzi súlyát kenyérsütéskor is. 10. Természeténél fogva a gabona az idő múltával erősen megsötétedik és keserű lesz, ezért szükséges az imént elmondott kezelési mód.

28. fejezet

Mit kell tenni, hogy növekedjenek a magtárakban levő magok (Afrikanustól)

A gabonát a következő módon bírjuk növekedésre: aprítsunk fel nitront és salétromot és finom földdel elkeverve dobjuk a halmokra. Ez épségben meg is őrzi őket.

29. fejezet

Arról, hogy a hangyák ne lepjék el a gabonahalmokat (Sotiontól)

A hangyák nem támadnak rá a gabonahalmokra, ha azokat fehér agyaggal körülkeríted, vagy közéjük origanost szórsz.

30. fejezet

Az árpa tárolásáról és arról, mit kell tenni, hogy hosszú ideig épségben megőrződjön a magtárakban (Damogerontól)

1. Az árpát épségben megőrzik a termést hozó babér belekevert száraz levelei, és mindenféle hamu, leginkább pedig a babérfák hamuja. 2. Ugyanígy tartósítja az árpát a szárított aeizoon növény is, ha mentával és gipsszel együtt az árpába keverik. 3. Egyesek egy edényt ecettel töltenek meg és lezárva az árpába állítják. 4. Tudni kell, hogy az árpa az öregségtől keserű lesz.

31. fejezet

A liszt tárolásáról (Damogerontól)

1. A liszt hosszú ideig épségben megmarad, ha bele széttört zsíros gyantát dobnak. 2. Egyesek egyenlő arányban köményt és sót zúznak szét és a belőle készült pépet teszik a lisztbe.

32. fejezet

A magok mennyiségének meghatározásáról és arról, hogyan kell a kisütött kenyér súlyát előre felbecsülni (Florentinustól)

1. Az ép magot gondosan tisztítsd meg, rostáld át, mérd le, és ha 40 liter van a modiosban, ugyanannyi litert várj a kenyérből is. Ugyanis amennyivel csökkent a mennyisége a korpa elvételével, ugyanannyit ad hozzá az őrléskor és a további feldolgozás során hozzáöntött víz. 2. A kenyérsütéskor a súlyból 10/20 rész vész el, úgyhogy 10 liter lisztből ennél féllal kisebb súlyú kenyeret kapunk. 3. Ugyanezt a súlyt kell levonni a tiszta búzából készülő és a másodrendű kenyerek sütésénél is.

33. fejezet

Hogyan kell a legfinomabb és kovász nélküli kenyeret készíteni? (Didymostól)

1. Egyesek kovász nélküli kenyeret úgy készítenek, hogy nitront dobznak bele. A nitron lágyabbá teszi a kenyeret, mint ahogy a húst is. 2. Mások pedig így sütnek élesztő nélkül kenyeret: egy nappal a kenyér készítése előtt szőlőfürtöket dobznak a vízbe, a következő napon a felszínen maradtakat kiveszik, kinyomkodják, és a kicsurgó levet kovász helyett használják. Így ízletesebb és fehérebb kenyeret kapnak. 3. Ha azt akarod, hogy egész évre legyen kovászkod, amikor forrni kezd az agyagedényekben a must, végy ennek a habjából, keverd össze kölesliszttel, óvatosan tésztává gyúrva szárítsd ki a napon, tedd el hűvösebb helyre, kenyérsütéskor ebből végy annyit, amennyi kell, használd kovász helyett. 4. Minden olyan kenyér, amely kovász nélkül készült, rendkívül nagymértékben ösztönöz szerelemre. 5. Florentinus azt mondja, hogy a vékonyra nyújtott, napon kiszáritott, klibanosban sült kenyér nagyon könnyen emészthető. A tűzhelyekben sült kenyér pedig megnehezíti az emésztést.

34. fejezet

A ptisanéről (Didimostól)

1. Törd össze az árpát, szárítsd ki a napon, majd ismét összetörve szárítsd ki újra a napon. Amikor elteszed, szórd rá az összetörésekor keletkezett finom hulladékot, ez ugyanis megőrzi. 2. Arról, hogy a ptisané nedvesebben használva rendkívül tápláló, Florentinusnál van szó.

35. fejezet

A babról (Didymostól)

1. Óvakodj a fa gyökereihez babot vetni, nehogy a fa kiszáradjon. A babot tavasszal kell vetni, mivel a sáros földet kedveli. 2. Hogy könnyen lehessen főzni, a vetés előtt egy nappal öntözd meg nitronos vízzel. 3. A természettudósok azt mondják, hogy a bab gyengíti az őt fogyasztók szívét. 4. Azt is mondják, hogy elűzi a világos álmot, mivel felfúvódást okoz. 3. Mondják azt is, hogy a házi szárnyasok, amelyek állandóan ezt eszik, nem tojnak többé. 6. Pythagoras szerint nem ajánlatos evésre használni a babot, mivel virágain baljóslató jelek vannak. 7. Azt mondják, a kirágott bab holdtöltekor ismét megtelik. Sós vízben sohasem szabad főzni, következőképp tengervízben sem. 8. Elsőként az álomjóslás kedvéért Amphiaraios tartózkodott a babtól. Úgy tartják, Orpheus is ilyeneket mondott: „Szerencsétlenek, félre a babtól kezeitekkel” és: „babot enni annyi, mint szüleitek fejét”. 9. A bab tengervízzel megöntözve épségben megmarad, és akkor is, ha silphium levéllel öntözöd.

36. fejezet

A borsóról (Florentinustól)

1. Ha a vetés előtt egy nappal meleg vízbe áztatod a borsót, nagyobbra nő. 2. Egyesek pedig túlzásba vite a fáradozást, azt akarva, hogy még sokkal nagyobb legyen, vetés előtt hüvelyestül áztatják vízbe. 3. Ha koraivá akarjuk tenni, az árpával egyidőben kell vetni. 4. Hogy az érett borsót semmi ne egye meg, 5 napon át hajnalban vaduborka és üröm vízbe kevert, összetört magjával öntözd. A harmat a keserű ízt újabb öt nap alatt mossa le.

37. fejezet

A lencséről (szintén tőle)

1. Ha a lencsét a vetés előtt száraz tehéntrágyával szórják be, szebben és gyorsabban nő. Nagyobbra fejlődik a lencse a hüvelyben, ha vetés előtt nitronos meleg vízbe áztatják. Rothadás nélkül megmarad, ha meglocsoljuk silphiumot tartalmazó ecettel. 2. Az egyiptomi lencse vidámmá teszi az őt fogyasztókat.

38. fejezet

A kölesről (szintén tőle)

1. A köles kedveli az iszapos és nedves talajt. Ha gyakran öntözik, kedveli a homokosat is, magjából kevés elegendő az egész területre. Megkívánja a szakadatlan kapálást és gyomlálást. 2. A tavaszi napéjegenlőség végétől vetik, ami 9 nappal április Kalendaeja előtt van. Ha esetleg sűrűbben vetik, károsodik. Egy plethron ugyanis nem igényel egy maroknyinál többet. Kapálás közben tehát ritkítani kell. Így gondozva egy-egy plethron 40 modiot is hoz.

39. fejezet

A farkasbabról (szintén tőle)

1. A farkasbabot a többiek előtt kell vetni, az őszi napéjegenlőség után, az esőt nem várva be. 2. Virágzás előtt hajtsd rá a szarvasmarhát, ezek minden más növényt lelegelnek, a farkasbabot viszont nem bántják, mivel keserű. 3. Apuleios azt mondja, hogy a farkasbab naponként követi a nap járását és mutatja az órát a falusiaknak akkor is, ha borult az idő. 4. A farkasbab édessé válik, ha 3 napra tengervízbe vagy folyóvízbe áztatják. Ahogy kezd édessé válni, megszáritják, elrakják és korpával együtt takarmányul adják a jó-

szágnak. 5. Ha kenyérsütéskor árpa vagy búzaliszttel keverik, jó kenyeret kapnak. 6. A farkasbabot erőtlen földbe kell vetni, és nem is szükséges a trágyázás, mivel ő saját maga számára maga a trágya. Minden legyengült földet megtrágyáz és az a következőkben termékenyvé válik. 7. Háromszor virágzik. Betakarítani eső után kell, szárazon kipattog a hüvelyből és kárba vész. 8. Széttörve és a köldökre helyezve kiűzi a gilisztákat. 9. Nem kell mélyre vetni, és gondozás nélkül fejlődik, mint a kápri cserje. Ha észreveszi, hogy valaki dolgozik a mezőn, elrejtőzik.

40. fejezet

Az összes hüvelyesről, a kenderről és a lenről

1. Az összes hüvelyes a bab kivételével örül, ha kiszáradt földbe vetik. A bab a nagyon nedves és nyirkos földet kedveli. 2. A kender a völgykatlanokat és az állandóan nedves, mélyebb helyeket. Az Arkturus felkeltétől, azaz a március Kalendaeja előtti 4. naptól a tavaszi napéjegyenlőségig vetik, amely az április Kalendaeja előtti 9. napon van. 3. A len az iszapos helyeket kedveli. Az őszi napéjegyenlőségtől a Sas felkeltéig, azaz a január Nonaeját megelőző napig vetik.

41. fejezet

Hogy az elvetni szánt hüvelyesek könnyen megfőjenek (Démokritostól)

1. Vetéskor trágyával nitront keverj hozzájuk. Így főzésre alkalmasabbá teszed őket. 2. Ha ezt nem tudod megtenni, de azt akarod, hogy a hüvelyesek gyorsan megfőjenek, dobj az edénybe kevés mustárt, és amit főzöl, rögtön megpuhul, akár hús, akár valami hüvelyes

legyen az. Ha több mustárt szórsz bele, teljesen szétfő és elveszti formáját.

42. fejezet

Az oroszlánfűről, amelyet orobanchenak is neveznek (Sotientól)

1. Az oroszlánfű, amelyet néha orobanchenak is neveznek, nem fog nőni a vetésben, ha annak a négy sarkára és a közepére oleander ágakat szórsz le. Ez az össze hüvelyest megőrzi. 2. Ha pedig azt akarod, hogy egyáltalán ne jelenjen meg ez a növény, végy 5 cserépdarabot, rajzold beléjük krétával vagy más fehér festékkel Héraklést, ahogy megöli az oroszlánt, tedd ezt a vetés sarkaira és a közepére. Ez az összes hüvelyest megőrzi. 3. Más természetes ellenszenvon alapuló módszer is van, amelyről Démokritos is ír: férjhezmeendő korban levő lány mezítláb, meztelenül, semmit sem hordva magán, haját leeresztve, kezében kakast tartva menjen körbe a terület körül és az oroszlánfű tüstént eltűnik. A hüvelyesek pedig erősebbek lesznek, minthogy az oroszlánfű az oroszlánhoz hasonlóan fél a kakastól. 4. Egyesek tapasztalati megfigyelés alapján azt javasolják, hogy a kakas vérével hintsük meg az elvetni szánt magokat, akkor az nem szenved kárt az oroszlánfűtől. 5. Egyesek egy cserépedényre ὀβω-³t írnak és elássák a földterület közepén. 6. Vigyázni kell nehogy a hüvelyesek magja vetéskor az ökrök szarvához essen. Az ilyen mag terméketlen és hitvány lesz.

43. fejezet

Milyen vetés milyen növények által szenved kárt (Paxamostól)

Az orobanché köréjük fonódva pusztítja a babot és a borsót. A konkoly pusztítja a gabonát, károsítja, a kenyérbe keveredve pedig szédülést okoz. Az árpát az aigilops károsítja, a lencsét a pelekinosnak nevezett növény.

44. fejezet

A föld irányítójáról vagy oikonomosról (Florentinustól)

1. Annak, akire a föld gondját bízta, minden a földön dolgozó ember számára példaképnek kell lennie, hogy őt, életét és magatartását ismerve inkább tiszteljék, mint féljenek tőle. 2. Legyen tisztelettel övezett, nem könnyen elérhető, a bortól lehetőleg tartózkodjék, a túlzott borfogyasztás ugyanis feledékenységet okoz. Ne legyen haszonleső, ne hajszolja telhetetlenül a kamatokat. Érje be kevéssel, és mindig a szükséges dolgokban szűkölködők javára cselekedjék. Legyen éber, és az összes többi előtt keljen fel álmából. A hazudozástól és főleg az esküdözéstől óvakodjék. Istenfélő legyen, a jámbor szokásokat tartsa be, ne tegyen kárt a szent keresztben vagy más hasonló tárgyban, hanem mindent betartson, ami szükséges az istenfélő élethez. A munka idején legyen tevékeny, a pihenés idején szívélyes és leereszkedő. Engedélyezzen heti pihenést, amikor semmi munkát ne végeztesen, adjon pihenőt, különösképpen a havi és az évi ünnepek idején. 3. Idegen eljárásokat ne alkalmazzon, ne kösse le biztosítékként az ura földjén végzett munkát, senkinek ne adjon kölcsön uráéból és érje be ura parancsaival. 4. Ha pedig valamit jobbnak találna, először terjessze azt a gazda elé, kivéve, ha olyannyira sürgetne és a haszon reményével bíztatna az illető dolog, hogy nem lehet bevárni az úr engedélyét.

45. fejezet

Arról, hogy a munkavezetőnek naplót kell vezetnie arról, hogy mikor kell a munkát kiosztani (szintén tőle)

1. Legyen a munkavezetőnek naplója minden hónap minden napjára vonatkozólag. A naplóból, amely a föld dolgaiban tapasztaltak közös tudásából van összeállítva, megtudhatja, és számon tudja tartani, hogy mit kell elvégezni, egy időpontot sem elmulasztva. 2. Ha egy napról is megfélekedzik, felborítja a munka rendjét és nemcsak a meglévő termésnek okoz kárt, hanem magának a földnek is. 3. Ha sok a munkás, nem szükséges, hogy mind együtt dolgozzon, mivel könnyen ellustulhatnak. De nem szabad kettesével vagy hármásával sem dolgoztatni őket, mivel így sok felügyelőre van szükség. Tehát ne mind együtt, ne is kevesen dolgozzanak, hanem létszámuk és a felügyelők száma alapján kell erről dönten. 4. Tehát ha sok a munkás, legjobb tízesével elosztani. Ha pedig kevés van, hatosával vagy ötösével. 5. Ha így egyenlő számú csoportokban végzik az ásást, a munka folytonosságát ez biztosítja. A munkások ugyanazon ritmusban kiegyenesedve és lehajolva arra kényszerülnek, hogy a gyorsabbakkal azonos ütemben dolgozzanak.

46. fejezet

A munka kiméréséről (szintén tőle)

1. Tapasztalat szerint akár a szőlőhöz, akár rózsakerthez, akár kerthez vagy valamilyen ültetéshez készítenek elő egy területet és három láb mélységig ássák ki, minden egyes plethronra elég két munkás, ha pedig nagyon kemény a föld, nyolc. 2. A régi szőlőskertek plethronjára olyan földön, amelyen könnyű dolgozni, és amely nem gyomos, továbbá a lejtős föld megművelésére három munkás gyakran elegendő, a keményebb és gyomosabb földre öt. Az újon-

nan betelepített területeket az első öt évig általában három munkás megműveli. 3. A szőlők közül az amminiosi könnyebben megművelhető, a syrentinosi nem. Ez több munkást igényel. 4. A tapasztalt emberek állítják, hogy egy plethron árkolását négy ember képes elvégezni. Legjobb, ha az árok szélessége két és fél láb, a mélysége pedig egy láb. Ezt tartják a legjobb méretének. 5. Egy plethronnyit öt munkás tud megmetszeni. Az első fattyazást egy munkás elvégzi, a másodikat pedig sokkal kevesebb idő alatt végzi el. 6. Az összes régi szerző tanúsítja, hogy még a nagyon jó szőlőmunkás sem képes öt plethron szőlőnél többet megművelni, ennél többet nem is szabad rábízn.

47. fejezet

A földművelők egészségéről (Florentinustól)

1. Jó, ha a birtokon orvost is tartasz. Ha nincs, az emberekre támadó betegségeket az illető betegségen átesettektől tanácsot kérve kell gyógyítani. 2. Az ugyanazon vidékek lakóit és a közel ugyanazon életmódot folytató embereket, ha betegség támad rájuk, ugyanazon gyógyszerekkel is gyógyítják. 3. Jobb a munkások betegségét lehetőleg megelőzni, és előre ellátni. 4. A tűző napon dolgozók közül azoknak, akik nem ellenállók a hőséggel szemben, a perzselő nap a testét és ereit károsítja. Táplálékukat úgy kell megválasztani, hogy ne egyszer, ne is kétszer, hanem gyakran, rövid időközönként étkezzenek. Ez védő hatású és az emésztés szempontjából a legelőnyösebb. 5. Egyesek rutát és vad mályvát főznek össze, és kevés ecetesedő bort hozzáöntve evés előtt adják. Tavasz kezdetétől késő őszig folytatják ezt. 7. Mások ürmösbort adnak. Ezt nemcsak evés előtt, hanem evés után és az evés idején is lehet inni. Ha nincs üröm kivonat, az ürömet forró vízbe dobják, forralják, és ezt használják 8.

Ugyanilyen hatása van a skillán állni hagyott bornak is. Készítenek skillával kevert ecetet is. A borból evés előtt, az ecetből evés után adj. 9. A mocsári (azaz mocsaras vidékről származó) bor rendkívül jó hatású, az őt fogyasztók egészségét megőrzi. 10. Az árpa főzete is rendkívül tápláló, és hasznos az egészség megőrzésének szempontjából. A vékonyra nyújtott, klibanosban sütött és napon szárított kenyér a lehető legegészségesebb. Az a kenyér pedig, amelyet az úgynevezett fyornosban sütöttek, megnehezíti az emésztést. 11. Ha a víz nem élvezhető, nem iható, mivel betegséget okoz, forrald, amíg tizedrésze el nem párolog, majd hűtsd le, így már nem ártalmas. Így forralva a tengervíz is édesvízzé lesz. 12. Miután a földművest otthonában is szakadatlanul nyugtalanítják a mérget kibocsátó élőlények, vipera, pók, kígyó, mérges cickányok és skorpiók, meg kell őket gyógyítani arról, hogy a thériakos szőlő ezen állatok mindegyikének a marása ellen elég hatásos orvosság. 13. Nem egyedül csak a thériakos szőlőből készült bor szünteti meg a harapás fájdalmát, hanem a szőlőfürtje is frissen vagy aszalva, vagy a belőle készült ecet. De elégetett leveleinek és vesszőinek a hamuja is, ha a harapásra teszik, megszünteti a fájdalmat és meggyógyítja az embert. 14. Olyan ereje van e szőlő minden vesszőjéből származó hamunak, hogy a kutyaharapást is meggyógyítja, gyakran még a veszett kutyáét is. 15. Vizsgálva tehát a thériakos szőlő erejét, hatását a forró fürdő hatása többszörösének találjuk. 16. Arról hogyan nő a thériakos szőlő, vagy arról, hogy miképpen készül az ürmösbor, vagy a skillát tartalmazó, a megfelelő helyeken szó esik majd.

48. fejezet

Arról, hogy sem a földműveseket, sem a növényeket nem szabad jobb helyről hitványabbra áttelepíteni (Didymostól)

1. Egyesek azt tanácsolják, hogy ne vigyünk egészséges helyekről egészségtelenre növényeket és földműveseket, hanem inkább rosszabb helyről jobbra, vagy hasonlóra, vagy nem sokkal hitványabbra. 2. Azt, akit áttelepítenek, bizonytalanná teszi és felkavarja a rosszabbra változás. 3. A legbölcsebbek úgy vélik, hogy ezt nemcsak az emberek, hanem a növények esetében is be kell tartani.

49. fejezet.

Arról, hogy kovácsokat, ácsokat és fazekasokat kell tartani a birtokon vagy annak közelében (Varrotól)

1. Kedvezőtlen dolog, ha a munkásoknak a munkaeszközök beszerzése céljából a városba kell menniük. A városba való állandó járkálás ellustítja őket. 2. Ezért kovácsokat és ácsokat kell tartani vagy magán a birtokon, vagy annak a közelében. 3. Mindennél fontosabb fazekasokat is tartani, mivel biztos, hogy minden földön lehet találni fazekasagyagot. Vagy a felszínen, vagy a mélyben, vagy a vidék félreeső részein és helyein lehet találni agyagedények készítésére alkalmas földet.

3. KÖNYV

A következők szerepelnek ebben a könyvben, amely harmadik a földművelésről szóló válogatások sorában, és amely az egyes hónapoknak megfelelő munkákat tartalmazza:

1. Naptár arról, hogy mit kell az egyes hónapokban elvégezni. Január: Τυβί; 2. Február: Μεχίρ; 3. Március: Φαμενώθ; 4. Április: Φαρμουθί; 5. Május: Παχών; 6. Június: Παῦνί; 7. Dara készítése; 8. Búza-dara készítése; 9. Ptisané készítése; 10. Július: Ἐπρί; 11. Augusztus: Μεσωρί; 12. Szeptember: Θώθ; 13. Október: Φαοφί; 14. November: Αθύρ; 15. December: Χυάκ

1. fejezet

Naptár arról, hogy mit kell az egyes hónapokban elvégezni. Varrotól és a Quintilianusoktól. Január hónapban

1. Január hónapban kell a fára kapaszkodó szőlővenyigéket metszeni, kerülve a hajnali és a késő alkonyati órákat. 2. Ugyanebben a hónapban, amikor a hold a nappal együttállásban van, kell kivágni a házépítésre és a megmunkálásra szánt fákat. A hold fénye ugyanis puhábbá teszi őket, s az ekkor kivágott fák korhadás nélkül megmaradnak. 3. Ugyanebben a hónapban kell trágyázni a gyümölcstermő fákat, úgy, hogy a trágya ne érjen a gyökerekhez. 4. Ebben a hónapban fogod oltani a legkorábban virágzó gyümölcsfákat, mint amilyenek a szilva, a kajszibarack, a mandula és a cseresznye. Ebben a hónapban kell a földön kúszó szőlőt is metszeni a legélesebb késekkel, kiválasztva ehhez a napfényes napokat és órákat. 6. A szőlőt és a többi fát január idusától kell ültetni, ameddig a helyi körülmények megfelelnek az ültetéshez. 7. Ebben a hónapban nem szabad vetni, mivel a föld nedves, nehezen munkálható, párával telt, hasonló

a rosszul kifésült gyapjúhoz. 8. A lucernát meg kell trágyázni, a kihajtott kytisost zölden meg kell metszeni. 9. A száraz, porhanyós, fehér talajú dombvidéki földet, a szegényesen termő és a homokos földet valamint azt, amely gyökerekkel és bozótos fűvel van benőve, ha október hónapban nem forgatták meg, most trágyázás előtt fel kell szántani sekélyen szántó ekékkel, és azonnal megtrágyázni. 10. A sós földet kis ekékkel meg kell forgatni, és beszórni babszalmával, ha nincs, búza vagy árpa szalmájával.

2. fejezet

Február hónapban

1. Február hónapban átültetjük a csemetekertből a 2 vagy 3 éves, gyökeret eresztett szőlővesszőket, de az egyéveseket semmiképp sem, mivel még gyengék. A szőlők átültetése növeli a termést, a bort is jóvá teszi. 3. Ebben a hónapban ültetjük a nádat, még mielőtt kezd kihajtani. Ebben a hónapban, a hold növekedése idején kell ültetni a szőlőt is, mindenféle fát, a rózsákat és a liliomokat. 4. Ugyanebben a hónapban kell vetni a háromhónapos búzát, a szezámot és a kendert. Azt a földet pedig, amelybe a lucernát vetjük, most kell másodszor felszántani.

3. fejezet

Március hónapban

1. Március hónapban fogjuk leszedni az oltásra szánt vesszőket, és elvégezzük a szőlő és egyes fák oltását. 2. Ebben a hónapban a napéjegyenlőségig kell ültetni a nádat. 3. Ebben a hónapban kezeljük a gyógyításra szoruló olajfákat. 4. Ebben a hónapban a mandulafák gyökereihez sertéstrágyát teszünk, ez ugyanis, ahogy Arisztotelész

mondja, keserűből édessé, nagyobbá és finomabbá teszi a terméseket. Theophrastos pedig azt tanácsolja, hogy a gyökerekre vizet öntsünk. 5. Ebben a hónapban fogjuk ültetni – ágdarabokról – a csemetefákat, a gesztenyét is, főleg a hűvösebb és a nedvesebb helyeken. 6. Ebben a hónapban kell megkapálni a szőlőt és a fákat. Ha ekkor kapáljuk őket, több és szebb gyümölcsöt hoznak. 7. Ebben a hónapban kell a hároméves szőlőt metszeni, amikor a hajtásai még gyengék. Egyesek ezt kézzel végzik, mivel a régiek szerint hároméves korig nem szabad vassal érni a venyigékhez. 8. A hároméves vesszőket is jobb ebben a hónapban szétültetni. 9. Az ebben a hónapban oltást végzőknek még a rügyek kipattanása előtt el kell az oltást végezniük, mivel úgy vélik, hogy ilyenkor több a nedv a fákban. Vigyázni kell a körte és az alma oltóvesszők levágásakor, hogy óvatosan és gondosan, a legélesebb késsel metsszék le őket. E fák kérge rendkívül vékony, ezért egyesek a vesszőket inkább kézzel törik le, mintsem késsel vágnák le. 10. Azoknak is szántaniuk kell a föld megújítása céljából, akik a földet vetéshez készítik elő. Ekkor megforgatva a föld kevesebb gyomot nevel, porhanyósabb is lesz. Nem elég egyszer szántani, hanem másodszor, vagy akár harmadszor is kell. 10. A világos, sitaniosnak nevezett búzát, a sötétebbet és az alexandriainak nevezett hosszúkás alakút a laza, napsütötte földbe, a hegyvidéki, repedezett földbe és a homokos, víztelen földbe az április Kalendaeja előtti 9. napig kell elvetni. 11. A leptitidosnak nevezett árpát olyan földbe kell vetni, amelyen előzőleg búza nőtt. Az arra alkalmas helyeken el kell vetni a szezámot, a tiphét, a tönkölybúzát, a kölest és a kendert. Amikor a vetés kalászbá szökken, meg kell gyomlálni. Így a termés tiszta és dús lesz. A kytisost zölden kell levágni.

4. fejezet

Április hónapban

1. Április hónapban még lehet olajfákat ültetni. Ekkor a legjobb őket megmetszeni. Megmetszve jobb termést adnak. 2. Theophrastos azt mondja, hogy ebben a hónapban a nedves és az öntözött helyeken el lehet ültetni az olajfa, a gránátalmafa és a mirtusz vesszőket. 3. Ebben a hónapban időben végezzük az olajfa és a többi fa szemzését és oltását. 4. Ekkor kezdik a fügefá, a gesztenyefa és a cseresznyefa szemzését is. 5. Hasznos ebben a hónapban befejezni a fiatal szőlők másodszori kapálását és megmetszeni őket. Az ekkor történt metszést könnyebben elviselik. Egyesek úgy vélik, – főleg az összes régi szerző – hogy hároméves korig nem szabad vassal érní a tőkékhez. 6. Ebben a hónapban kell a szilfa összegyűjtött magjait elvetni. De a gyökeret eresztett fákat is most kell átültetni, különösen, ha már megfakadtak.

5. fejezet

Május hónapban

1. Úgy tartják, hogy május hónapban – még mielőtt kihajtana – rendkívül előnyös a szőlőt oltani. Mások a szüret után végzik el az oltást. 2. Ugyanebben a hónapban fogjuk az olajfákat megnyesni. Ebben a hónapban fejtjük le a bort. Az edényt kevéssel a nyaka alattig töltjük, hogy a bor ne fülledjen be, hanem tudjon valamennyire szellőzni. 3. Ebben a hónapban, mint ahogy előbb szó volt róla, lehet oltani a szőlőt. Akkor is, ha kezd fásodni, a nedve ugyanis ragacsos. Az oltóvesszőkre, amiket természetesen jóval korábban, még a rügyezés előtt levágtunk és a föld alatt nagy agyagedényben gondosan tároltunk, ügyelünk, nehogy megeredjenek. 4. Ebben a hónapban kell megkapálni a szőlőket, különösen akkor, ha nincs eső. Azt mondják,

hogy a kapálás a szőlő szomját enyhíti, mivel lehetőséget ad számára a szellőzésre. Az átforgatott föld pedig felfrissíti. A csemetekerteket is feltétlenül meg kell kapálni. A csemetekert az a hely, ahonnan a dugványokat két vagy három év múlva más helyre ültetjük. 5. Ebben a hónapban a beoltott fákat minden este szivacs segítségével meg kell locsolni. 6. Egyesek ebben a hónapban is ültetnek – világos, hogy a hűvös, igen hideg és igen nedves helyeken, vagy azokon, amelyeket öntözni lehet. Nem csak az egész hónapon át végzik ezt, hanem június Idusáig. Mindegyik növény addig alkalmas az ültetésre, amíg fel nem duzzadnak rajta a rügyek. Egy növény sem képes gyökeret eresztetni, ha más egyszer kihajtott, a fügét kivéve, bár egyesek már ültettek rügyező szőlőt is. 7. Szintén ebben a hónapban kell a farkasbabot, amelyet a föld trágyázása vagy tisztítása céljából vetettek, beszórni földdel. Még a hónap Idusa előtt, mielőtt kivirágozna a szőlővenyige, a farkasbabot zölden le kell vágni, és hagyni kell kicsit rothadni. Majd be kell szántani, hogy a levágott részeit a föld befedje, így az összes gyökér elpusztul. 8. Ugyanebben a hónapban fogjuk megforgatni azt a földet is, amelyet sok fű sanyargat, és az összes, gyökerestül kiforgatott fűvet száradni hagyjuk. A hold fentlétének a tizenhatodik napján az egészet elvisszük a mezőről. A hold gátló hatása hozzájárul ahhoz, hogy soha többé ne éledjenek fel. 9. Az edényeket, amelyekbe a pithosokból átöntik a bort, spartonnal le kell dörzsölni és kitisztítani. Így nem lesz sok az üledék, a megjelenő pedig, ami nagyon káros a borra, nem rakódik le.

6. fejezet

Június hónapban

1. Június hónapban a hónap Idusa előtt az oltott szőlőket meg kell kapálni, ha lehetséges, kétszer-háromszor is. E munkát má-

jus Idusa idején kell kezdeni. A ritkítást is teljesen fejezd be ebben a hónapban. 2. Most kell levágni a fiatal venyigék lecsüngő hajtásait akkor is, ha valamelyik a felső részeken nő, a fiatal szőlőn ugyanis be kell érni egy hajtással. 3. Ebben a hónapban kell levágni – ha nincs termés, a fára kapaszkodó venyigék magasan csüngő hajtásait. 4. Ugyanebben a hónapban fogjuk felakasztani aszalódni a fügefákra a téli fügéket és a vadfügéket. 5. Ebben a hónapban – július hónap Idusáig oltunk és szemzünk minden fát, a fügét később is lehet. Ugyanebben a hónapban kell a körülárkolt és szabadon hagyott gyökerű fák tövét földdel beszórni. 6. A hónap Idusa előtt a nád és fűz bozótokat meg kell kapálni. A kertekben ideje elültetni a zellert, az amaranthost és a zilizt. 7. Ugyanebben a hónapban kell az úgynevezett vikiát levágni, amikor ez a takarmánynövény még zöld, és árnyékban szárítani. Így ugyanis édes lesz. Kaszálás után a kaszálót azonnal meg kell öntözni és ekével felszántani, hogy pihenjen. 8. A július Kalendaeja előtti 9. naptól lehet csépelni, mivel ezekben a napokban sem eső, sem harmat nem esik.

7. fejezet

A dara készítése

1. A tönkölybúzáat össze kell törni, átrostálni, forrásban levő vízbe szórni, majd kinyomkodni. Aztán fehér gipszet kell összezúzni, keveset belőle átrostálni, negyedrészt nagyon finom, fehér homokot össze kell vele keverni és apránként hozzáadni a tönkölybúzához, amit ismét összezúzunk. Mindezt a Kutya uralma alatti napokban végezd, hogy ne savanyodjon meg. Ha mind össze van törve, sűrű szitán szitáld át. 2. Legjobb az első szitálású dara. Minősége alapján második az ezt követő. A leghitványabb a harmadik.

8. fejezet

A búzadara készítése

Az úgynevezett alexandraiai búzát be kell áztatni, összetörni és kiszárítani a tűző napon. Majd ismét ugyanezt kell tenni egészen addig, amíg a gabona héja és rostja ki nem hullik. Ugyanígy kell kiszárítani és elraktározni az úgynevezett „nemes” tönkölybúzából készült darát is.

9. fejezet

Ptisané készítése

A beáztatott árpát összetörik, a napon kiszárítják és így teszik el. Beleszórják a korpáját is, mivel így épségben megmarad. A víz az árpa tizedrésze legyen. Úgy törik össze, hogy darabos sót szórnak bele. A búzából is hasonló módon készítenek ptisanét.

10. fejezet

Július hónapban

1. Július hónapban kell – nem mélyen – a nap második órájáig és a késő esti órákig megkapálni a szőlőt. A gyomokat ki kell gyomlálni, főleg a füvet. A megrepedezett földet ki kell egyengetni és elsímítani, nehogy az égető napsugár mélyre hatoljon. 2. A felnőtt szőlőt meg kell kapálni, mivel a por rendkívül érleli és növeli a fűrtöt. 3. Ebben a hónapban kell kivágni az összes vad gyomot és a túskebokrokat. 4. Ebben a hónapban – ha szükséges, lehet fákat is kivágni, világos, hogy fogyó hold idején, és amikor a hold a föld alatt van. 5. Ajánlatos azt a földet is felszántani, amelyről babot vagy ledneket takarítottak be. Minden földet a termés betakarítása után fel kell szántani, még mielőtt kiszáradna. 6. A szarvasmarhák takarmányozására szánt lombokat is

érdemes ekkor levágni és eltenni. 7. Van, aki ugyanezen hónap Idusa körül húzza ki gyökerestül a páfrányt, a szittyót és a nádat. A virágzó farkasbabot бүрөкkel төрд össze és szórd rá a földben maradt gyökérezetre. Kiszárítja azt. 8. Ha pedig sok gyöker van a földben, farkasbabot vess belé, és azt virágzásában levágva, szántsd be, hogy a földbe forгатódjék, amit levágtál, aztán apró trágyát szórva rá, hagyd állni. Tizenkét nap elteltével szántsd fel másodszor és a maghoz kevés lencsét is keverve vedd bele azt, ami a föld számára hasznos.

11. fejezet

Augusztus hónapban

1. Augusztus hónapban a melegebb vidékeken az érett fürtöket ajánlatos leszedni, azokat a tőkéket, amelyeken még nem ért be a termés, könnyedén meg kell kapálni, ugyanígy az olajfákat is. A göröngyöket szét kell verni, hogy port támasszunk. Ez a gyümölcsöt, arra ráhullva, gyorsan megérleli. 2. Az út melletti olajfák és szőlők is, az arra járóktól felkavart por miatt, jobb termést hoznak. Egyedül azokat a szőlőtöveket nem kell kapálni, ha kiszárad a földjük, amelyek terméketlen földön nőnek. A termőföld réteg vékonysága miatt rögtön kiszáradnának, mivel felszíni gyökerük van. Ugyanebben a hónapban a beoltott fákat szivacs segítségével napnyugtakor kell megpermetezni. 3. Ugyanebben a hónapban kell a pithosokat kiszárítani a napon és begyantázni húsz nappal azt megelőzően, hogy a bort beletennék. 4. Ebben a hónapban kell a kései szőlő ritkítását elvégezni. Ez növeli, szebbé teszi a gyümölcsöt, és gyorsabban megérleli. 5. A fiatal és bő termésű tőkék terméséből le kell szedni valamennyit, nehogy a vesszők elsatnyuljanak, a termés pedig használhatatlanná váljék. A tárolásra szánt fürtöt teljesen éretten kell leszedni. 6. Ideje a melegebb helyeken leszedni az aszalódásnak indult fügeket is, és előkészíteni azokat a gödröket,

amelyekbe ősszel az olajfákat ültetjük, vagy más fát. 7. Ugyanebben a hónapban öntözzük azokat a kaszálókat, amelyeket öntözni szoktak, és másodszor vágjuk le a páfrányt, szittyót, nádat és virágnádat. 8. Fel kell szántani a parlagon hagyott kemény, tömör és termékeny földet. A hegyvidéki, a hideg szelektől fúj, az állandóan árnyékos és észak felé néző területeket is mélyen felszántjuk ekével, vagy megkapáljuk. 9. A szeptember Kalendaeja előtti 9. napon fogunk csépelni, ugyanis ezekben a napokban sem eső, sem harmat nem esik.

12. fejezet

Szeptember hónapban

1. Szeptember hónapban kell a termő és a terméketlen szőlőtöveket megjelölni, hogy a terméketleneket kivágjuk, ezeket pedig beoltsuk. A jelölés olajjal és gyantával kevert miltossal történjék. 2. Ebben a hónapban a pelyvát és a platánleveleket, amelyekbe a szőlőfürtöket akarjuk elraktározni, a napra kell tenni és kiszáritani. 3. Most kell a diót leverni és eltenni száradni. 4. Az október Kalendaeja előtti 6. napig vetni kockázatos. Ha aszály követi, elpusztulnak a magok. 5. Az október Kalendaeja előtti 5. naptól kell vetni a farkasbabot. Ez a növény a záport nem viseli el. 6. Az ősztövé és a gyökerekkel, bokros fűvel átszótt földet szeptember Idusával kezdődő esőzések után, trágyázás előtt kell gyorsan felszántani és megtrágyázni.

13. fejezet

Október hónapban

1. Október hónapban is jó szüretelni. Az első szüretelés több bort ad, a második erősebbet, a harmadik édesebbet. 2. Ebben a hónapban a nápjegyenlőség és az első esők után egyesek a Pleiádok lenyugtáig ül-

tetnek. A Pleiádok november 7. körül kezdenek letűnni. 3. Ugyanebben a hónapban jó a szőlőtőkétet körülárkolni, a gyökereik közé staktét port, száraz hamut, állott emberi vizeletet, borseprőt vagy pelyvát kell hinteni. 4. Ugyanebben a hónapban kell oltani a mandulafákat is, a cseresznyefákat és a fügefákat. A gyümölcsösökbe lehet olajfát, mandulafát, cseresznyefát és mindenfajta gyümölcsstermő fát ültetni, továbbá szilfát, fehérnyárfát, kőrisfát, itáliai fenyőt, lucfenyőt. Fügét most semmi esetre sem szabad ültetni. Mindezen fák magjait is érdemes elvetni. 5. Ugyanebben a hónapban az éretlen bogyókat összegyűjtve, kezdjük készíteni a zöld olajat is. 6. Ugyanebben a hónapban betakarjuk a hidegebb helyeken levő citromfákat. A tövüket töklvelekkel takarjuk be, a gyökereiket tök hamujával. 7. Jó elkezdni ebben a hónapban a metszést és szüret után megkapálni a földet, hogy az, minthogy a szüretelők összetaposták, így fellazítva az őszi esőket akadálytalanul be tudja fogadni. Így, miután a földet megforgattuk, kevesebb lesz a gyom is, ezek gyökereit időben tudjuk majd kikapálni, a fagyok pedig majd elpusztítják őket. 8. A télire eltenni szánt almákat össze kell gyűjteni, és eltenni jó illatú fűrészpörba. Ugyanígy kell eltenni a többi gyümölcsöt is. 9. Ebben a hónapban sokan elkezdik a vetést. Ha 14 napon belül eső éri, nagyon jó lesz a termés. De ha nem is éri eső, nem fog kárt szenvedni. 10. Október Kalendaeja előtt nem ajánlatos vetni. Ki kell várni a Koszorú felkeltét és lenyugtát. Ugyanis amit ezekben a napokban vetettek, nagyon jó termést hoz majd.

14. fejezet

November hónapban

November hónapban az első esők után kell ültetni a melegebb és a vízben szegény helyeken a szőlőt. Egyesek a melegebb helyeken ekkor metszenek. Általában az őszi metszés

a gyökereket és az ágakat erősebbé teszi, a tavaszi pedig több termést biztosít.

15. fejezet

December hónapban

1. December hónapban szintén lehet szőlőt ültetni. 2. Novemberben és decemberben miután az új bor felhagyott a forrással, görögszénával vagy tiszta vízzel meg kell tisztítani, le kell törölni a pithosok nyaka körül belülről lerakódott szennyet és habot. 3. Decemberben és novemberben minden korán virágzó fa hajtásait jó elültetni. Fagy idején, és amikor a hold a föld alatt van, kell kivágni az építőanyag-nak szánt fákat. 4. A fiatal és az idősebb tőkéket meg kell kapálni, az idősebbeket megtrágyázni. A fiatalokra nem feltétlenül szükséges trágyát dobni. 5. Az olajfákat, miután leszedtük e hónapban a termést, a legjobb ideje megmetszeni; a fiatal hajtások így jobban teremnek. 6. De ekkor a legjobb megkapálni is őket és a többi fát. A gyengén termő fák alá elég csupán kecsketrágyát, vagy kotyla olajhabot dobni.

4. KÖNYV

A következők szerepelnek ebben a könyvben, amely negyedik a földművelésről szóló válogatások sorában, amely a fára kapaszkodó venyigék ültetésével, gondozásával, átültetésével kapcsolatos tudnivalókat foglalja magában. Szó esik benne a mirtuszszőlőről, és a thériakosnak nevezettről, a különböző oltási módokról és arról, mi módon érhető el, hogy ugyanazon a fürtön különböző színű bogyók legyenek, valamint a fürtök tárolásáról és sok más hasznos tudnivalóról.

1. A fára futtatott szőlőről; 2. Más a fára futtatott szőlőről; 3. Hogyan lehet a gyökeres vesszők bujtását egyszerűen és gyorsan elvégezni? 4. A mirtuszszőlőről; 5. A korai szőlőről 6. A kései szőlőről; 7. A mag nélküli szőlőről; 8. A thériakosnak nevezettről és a tisztító szőlőről; 9. Az illatos szőlőről; 10. Mit kell tenni, hogy a darazsak ne tegyenek kárt a fürtökben vagy más gyümölcsökben? 11. Hogyan lehet megőrizni a fürtöt a tőkén egészen tavaszig? 12. A szőlő oltásáról; 13. A fúrással való oltásról; 14. Mi módon érhető el, hogy ugyanazon a fürtön különböző színű, fehér, fekete vagy piros szemek legyenek? 15. A szőlő tárolásáról

1. fejezet

A fára futtatott szőlőkről (Florentinustól)

1. A fára futtatott szőlők igen értékesek. Jobb, tartósabb és édesebb bort adnak, és mivel hézagosan vannak ültetve, mindenki egyetért abban, hogy földjüket évente be lehet vetni. 2. A felfuttatott szőlők számára nem minden fa felel meg, hanem csak azok a fajták, amelyeknek egy gyökere van, ilyen a fehér nyárfa, vagy azok, amelyeknek a gyökerei szétágaznak és a koronájuk nem túl sűrű, hogy ne legyen a szőlő teljesen árnyékban. Ilyen fák a szilfa, a fekete nyárfa,

a körtefa és a juharfa. 3. E fák magassága 13 láb legyen. A Bithyniában levő tharsénosi és boanosi településeken 16 lábig is felnyúlnak azok a fák, amelyekre a szőlő felfut. Ez nem árt, hanem még jobbá teszi a bort, főleg az amminaiosit. 4. Tehát a jó földön, mint korábban elmondtuk, hagyni kell, hadd nőjön az ilyen fa. Gyengébb földön 8 láb magasan le kell metszeni, nehogy a föld összes erejét a fákra pazarolja. 5. Az ágak a lehetőséghez képest keletre és nyugat felé nyúljanak. Ezeket a fákat a szőlőhöz hasonlóan kell kapálni és mértékletesen trágyázni. 6. Kíváncos, hogy az ilyen tőkék jól fejlettek, erősek legyenek, ezért főleg gyökeresen kell őket ültetni. Míg egyesek a csemetekertből való gyökeres dugványt, mások már majdnem felnőtt, erőteljes vesszőt ültetnek. Gyökerestül kivéve, a gatzól megtisztítva, saját földjével együtt teszik a fa alatt levő gödörbe. 7. A következő eljárásmóddal nevelik: A fától 3 könyöknyi távolságra ültess el. Miután szépen megeredt, úgy, hogy alkalmassá vált a fához való vezetésre – ez vastagságából is kitűnik – lehajlítva és földdel beszórva vezess a fához egy láb távolságig a gyökérzettől: a vessző többi részét hagyd szabadon, és akárhány szem is maradt épségben, azokat körömmel lecsípve vakítsd meg, hogy a csúcson épen maradó egy vagy két hajtás jobban fejlődhessen, ezt, amikor megnőtt, lassan a fához kell vezetni, majd pihenni hagyni. 8. A fa azon részét gondosan meg kell metszeni és a töve körül mindent eltávolítani, hogy a gyökérzetet semmi ne rejtse el. 9. Nem szabad elfelejteni, hogy az ilyen szőlőt, azaz a fára kapaszkodót metszéskor hosszabbra kell hagyni, úgy, hogy a vesszők legalább két könyök hosszúk maradjanak. 10. A vesszőket úgy kell a faágakon végigfuttatni, hogy a termést hozó részek feljebb nyúljanak, így a szelek is ériék őket. 11. Az ágak szintjeinek a távolsága 15 könyök legyen. Így a bor jobb és több lesz. 12. Kevés gyökerű gyümölcstermő fákat, vagyis gránátalmát, almát, birsalmát, olajfát is lehet a közökbe

ültetni, ha egyesek ezt nem is tartják helyesnek. 13. Egyesek szerint fügét is lehet a szőlő közé ültetni, de a tapasztalat megmutatta, hogy nem így van. Jobb a fügét kívülről köréje ültetni. 14. Tudjuk, hogy Bithyniában a fára futó szőlő kedveli a cseresznyefát, különösen az ősszel termőt. Nagyon szereti ezt az ammianosi vessző is. A cseresznyefa bő terméshez és jó borhoz segíti. 15. Ezt a földet, mint ahogy már szó volt róla, minden évben be lehet vetni. A hozzáértők állítják, hogy a vetés terhe nemcsak hogy nem okoz benne kárt, hanem a bor még jobb is lesz. 16. Mivel megtörténik, hogy a szőlő a fa törzsén körbefonódva kúszik fel a magasba, idővel pedig a törzshöz szorulva elnyomorodik, az összes helyt betöltve kifulladás, Bityniában a szőlő és a fa közé sokan éket vernek és így a fától eltávolítva eléri, hogy legyen számára bizonyos szabad tér, ahol megpihenhessen.

2. fejezet

Más a fára kapaszkodó szőlőről (Africanustól)

Verj le függőlegesen állítva 3 kecskeszarvat a fára futtatott szőlő köré. A hegyük lefelé, a többi rész felfelé nézzen. Szórd be vékony földréteggel a szarvak végét, hogy az eső bele tudjon hullani. A szőlő rendkívül bő termésű lesz.

3. fejezet

Hogyan lehet a gyökeres vesszők bujtását gyorsan és egyszerűen elvégezni? (Didymostól)

1. Azt követően, hogy megkezdjük a felnőtt tőkét egyszer-kétszer körbeárkolni, azaz körbekapálni, a nagyobb gondoskodás nagyobb hasznót is eredményez majd. 2. Tehát az erejének teljében levő szőlőről, azaz a tízévesről vagy idősebbről a tövétől, azaz a földtől egy

lábnyi magasságig válasszuk ki a leghosszabb és legkitűnőbb vesszőt, temessük egy árokba, amely egy lábnyi mély legyen és olyan hosszú, hogy négy szemet fogadjon be, ennyit kell ugyanis betemetni. A 4 szem befedése után a csúcson épségben és feleslegben kettőnél vagy háromnál több szem ne maradjon. 3. Ha az ág anynyira hosszú, hogy második bujtásra alkalmas, egy vesszőből két gyökerest fogsz nevelni, úgy, hogy az előbb említett arány szerint a vessző második felét is betemeted. 4. A kettős bujtás után visszamaradó vesszőt, amelytől a meggyökeresedettek erednek, el kell távolítani, mivel többnyire értéktelen. 5. Vigyázni kell, és gondosan ügyelni arra, hogy az öreg tőke és a beszórt rész közti vessződarab ne hajtson ki. Megtörténik ugyanis, hogy a közbülső 2-3 szem kihajt, és megakadályozza a bujtott vessző meggyökeresedését. 6. Tehát erre ügyelve el kell távolítani körömmel a szemeket úgy, hogy ne tudjanak kihajtani, és ha esetleg új hajtások támadtak, ezeket le kell vágni. 7. Ha két vagy három szem is volt a bujtott vessző csúcsán, ugyanis így nevezzük, ezekről azt tanítottuk, hogy meg kell őket hagyni, közülük csak egy szemből való hajtást hagyjunk meg sértetlenül, a legerősebbet. 8. A meghagyott hajtás mellé vékony pálcát vagy nádat tűzzünk, hogy a gyenge hajtás a nádra tudjon támaszkodni, ne ferdüljön el és ne is dőljön ki. 9. A gyökerek erősebbek lesznek, ha a második évben a vesszőt levágjuk, világos, hogy a tőkéről, nehogy hosszú ideig mellette maradvá annak erejét magába szíva károsítsa az anyanövényt. 10. Bithynia lakói egy év elteltével csak egy vágást ejtenek az említett vesszőn, és nem választják le teljesen az anyanövényről a még meg nem gyökeresedett hajtást, de azt sem engedik meg, hogy sanyargassa azt, hanem a vágással mindkettejük számára biztosítják az önállóságot, végleg akkor választják le, amikor már átültetni is ideje, azaz a harmadik év kezdetén. 11. Ezért jobbnak tűnnek a csemetekertben nevelt gyökeres

hajtások, és sokkal jobbnak a dugványokról ültetett és átültetett felnőtt vesszők. Ezekből kényelmesen lehet utódokat nevelni, nem merítik ki az anyanövényt. Gyorsabban meggyökeresednek, és így fejlődnek tőkévé.

4. fejezet

A mirtuszzőlőről (Tartntinustól)

A mirtuszzőlő a mirtuszon nő. Akkor jön létre, ha a mirtuszba szőlővesszőt oltasz.

5. fejezet

A korai szőlőről (szintén tőle)

1. Ha fekete szőlőt oltasz a cseresznyébe, úgy tavasszal már lesz szőlőfürtöd. Ugyanakkor fogja hozni a szőlő is a fürtöket, amikor a cseresznyefa a saját termését hozza. 2. Gyorsabban hajt ki a szőlő, ha por alakú nitronból és vízből masszát készítesz, és méz sűrűségűre keverve rögtön a metszés után bekened vele a szemeket. Nyolc nap múlva ki fog hajtani. 3. Koraivá teszed a fürtöket, ha a fiatal növények tövéhez elegendő édes szőlőmagot teszel, olyat, amely még nem savanyodott meg. Még jobb, ha az elültetésre kerülő vessző mellé szórod az említett magokat.

6. fejezet

A kései szőlőről

1. Az először megjelenő fürtöket le kell törni, ugyanis helyettük másik nő majd. A növényre nagyobb gonddal ügyelj, új fürtöket fog hozni, ezek pedig megérve késeiekké lesznek. 2. Fogd ezeket a fűr-

töket, tedd a fenekén kilyuggatott agyagedényekbe, a fedelüket gondosan zárd le, kösd az edényeket a tőkéhez, hogy ne himbálhassák a szelek.

7. fejezet

A mag nélküli szőlőről

1. Mag nélküli szőlőt így nevelnek egyesek. Az elültetésre kerülő vesszőnek annyiad részét, amennyit a földbe akarnak ültetni, óvatosan kétfelé hasítják, fülkanállal a belét kiveszik, majd nedves papirusszal összekötve elültetik. 2. Még jobb, ha az egész vesszőt, amelyet a földbe teszünk, tengeri hagymát alátéve ültetjük el, ez elősegíti a növekedést és összeforrást. 3. Mások pedig a venyigéket már termést hozó állapotban bevágják és fülkanállal kiveszik a belsejüket olyan mélyen, amennyire csak lehetséges. Nem hasítják szét a vesszőt, mint ahogy korábban leírtuk, hanem épségben hagyják, és vízzel feloldott, levessűrűségűre főzött kyrénéi szirupot töltenek bele, majd a vesszőt kiegyenesítik, karóhoz kötik úgy, hogy a lé ne folyjék ki. A sziruppal 8 napon át benedvesítik a vesszőt, egészen addig, amíg ki nem hajt. 4. Ugyanezt fogod tenni a gránátalmával és a cseresznyével is, ha mag nélkülivé akarod tenni.

8. fejezet

A gyógyító és tisztító szőlőről

1. Ismeretes, hogy sok esetben hasznos a gyógyító szőlő, leginkább pedig a kígyómarás esetén. Arról a módról, hogy hogyan nevelik, most kell beszélni. 2. Az elültetésre szánt szőlővessző alsó részét, mintegy 3 vagy 4 ujjnyira széthasítjuk, a belsejét kivéve ellenmérget teszünk bele, majd a széthasított részt pa-

pirusszal körbecsavarjuk, és a vesszőt elültetjük. 3. Az alaposab-
bak a gyökerekre is ellenmérget öntenek. 4. A vesszőt szétvágva
és zászpát téve bele, a tisztító szőlőt is ilyen módon készítjük.
5. Tudni kell, hogy a gyógyító szőlőről ültetés céljára vett vessző-
szőnek nincs meg ez az ereje. Átültetve vagy oltva meggyengül,
mivel az ellenméreg idővel elillan belőle. Ezért ellenméreggel
be kell kenni a gyökerét. 6. Kígyómarás ellen hasznos inni ezt
a bort, és a belőle készült ecetet, a szőlőjét és a mazsoláját enni.
Ha ezek nincsenek, a leveleit kell összetörni, és a sebre tenni. 7.
Mindezek hiányában a gyógyító szőlő elégetett vesszőinek a ha-
muja is a sebre téve meg fogja menteni az embert. 8. A gyógyító
mellett bármely szőlő vesszője is jó a kutyaharapásra, csak a ve-
szett kutyáéra nem. – Ezeket mondja Florentinus Georgikájának
I. és II. könyvében.

9. fejezet

Az illatos szőlőről (Paxamustól)

Ha a területet jó illattal akarod betölteni, az elültetni szánt vessző-
ket vágd szét, és tegyél beléjük, ahogy az előbb elmondtuk, mirhát.
Még jobb, ha a friss vesszőket öntözöd meg mirhával és így oltod be
vagy ülteted el őket.

10. fejezet

Mit kell tenni, hogy a darazsak ne tegyenek kárt a szőlőtőkében vagy a fürtben vagy más gyümölcsben? (Démokritostól)

Olajat vegyél a szájadba, és permetezd be vele a tőkéket, a szőlőfürtöket és a többi gyümölcsöt.

11. fejezet

Hogyan lehet a fürtöt a tőkén megtartani egészen tavaszig? (Berytiostól)

A venyige mellett nagyon árnyékos helyen áss mintegy 2 könyöknyi mély árkot, dobj bele homokot, és szúrj le bele karókat, a venyigéket hajlítsd le, majd óvatosan forgatva csavard meg őket egyszer vagy kétszer a fürtökkel együtt, kötözd a karóhoz és takard le úgy, hogy ne jusson hozzájuk nedvesség, és a fürtök ne érjenek a talajhoz.

12. fejezet

A szőlő oltásáról

1. A szőlő oltását végzőnek vastag venyigét kell kiválasztania, amely képes egy vagy két vesszőt befogadni. 2. Egyesek a földben oltanak: $\frac{1}{2}$ láb mélyre lehatolva, majdnem a szőlő tövébe végzik az oltást. 3. Mások a földdel azonos szinten oltanak, ez jobb. A csúcsra oltott nehezebben forr oda, mivel a szelek állandóan mozgatják. 4. Ha feltétlenül a csúcsra kell oltani, mivel lenn csupasz a törzs, a szelek ellen előre készíts oda karót, és ehhez kösd a csúcson oltottat. Vannak, akik a vessző „vállába” is oltanak. 5. Ha a szőlőt cseresznyefába oltod, nagyon korai fürtöket fogsz kapni. A cseresznyefa abban az időben, amelyben a saját termését szokta hozni, termi majd a fürtöket is, azaz tavasszal. 6. Az oltás ideje tavasszal van, amikor a jég már teljesen elolvadt, amikor, ha a szőlőt megvágjuk, a kifolyó nedve nem sok, nem is vízszerrű, hanem sűrű és ragacsos. 7. Az oltáshoz ép, erős vesszőket kell levágni, amelyeken sűrűn van a szem, főleg a „karról”. Elegendő a vesszőn két vagy három szem, bujtás céljára pedig három vagy négy. 8. Egy ágról kettőnél több oltóvesszőt ne vágjunk le. Az első hét szem utáni rész már terméketlen és hasznavehetetlen. 9. Szi-

lárdabban odaforrnak azok az új vesszők, amelyeken az előző évi ág egy darabját is meghagyjuk. 10. Nem a tőke metszésével egyidőben oltjuk a vesszőket, hanem a metszés után a levágott vesszőket tároljuk, egy agyaghordóba tesszük, hogy ki ne száradjanak és még alvó állapotban, mielőtt kipattannának, fogjuk oltani őket. 11. Azok a vesszők, amelyeket a földhöz közel, a tőkék tövébe oltottunk, jobban fejlődnek, mivel több táplálékhoz jutnak, viszont későbben fognak termést hozni, mint ahogy a többi földbe ültetett vessző is. 12. A magasabbra oltottak nehezen forrnak oda, mivel a szelek mozgatják őket, viszont hamarabb teremnek. 13. A magasban levő alanynak simának, egyenletesnek, nagyujnyi vastagságúnak kell lennie. A fűrészelés után maradó egyenetlenséget éles késsel le kell faragni. 14. Az oltóvessző hossza két és fél ujjnyi hosszúságig terjedjen. Úgy kell egy oldalról lemetszeni, ahogy az írásra használt nádat vágják. Egyik oldalról az ép belső látsszon, másik oldalról a kéreg. 15. A vesszőnek ezt a vágási felületét úgy kell illeszteni, hogy ne legyen rés az alap és az oltóvessző közt. Hamuval vagy agyaggal is be kell tapasztani, ez meg fogja akadályozni a nedvképződést, és a nedvességet meg fogja benne őrizni. 16. A törzsnek a vágásnál levő részét be kell kötni puha, de szilárd kötőző anyaggal, majd be kell kenni híg agyaggal. Egyesek marhatrágyát is kevernek az agyaghoz. 17. A nyár tetőpontján a beoltottak kötését a késő esti órákban szivacs segítségével meg kell permetezni. 18. Amikor a vessző négyujnyira nő, karót kell leverni, és ehhez hozzákötni a szelek ellen. 19. Amikor odaforrt a vessző, a kötést késsel át kell vágni, hogy a nyomás megszűnjön és a törzsből a nedvesség át tudjon jutni a vesszőhöz. 20. Holdfogyta idején kell levágni a vesszőket az oltáshoz, így erősebb lesz az oltás. 21. Egyesek nemcsak tavasszal, hanem a szüret után is oltanak. Ekkor a szőlőnek sűrűbb a leve.

13. fejezet

A fúrással való oltásról (Didymostól)

1. Nekem legjobbnak a fúrással való oltás tűnik. Nem henyél abban az időben sem a beoltott tőke, hanem ugyanannyi termést hoz, és a vessző, hozzáferrva együtt fejlődik vele, ugyanakkor semmi ártalmat nem szenved a tőke a fúrástól, sem pedig a duzzadó ág feszítésétől. 2. A fúrással való oltás így történik: miután a szőlő törzsét átfúrtad az úgynevezett gall fúróval, a legjobb mellette levő tőke hajtását húzd oda, helyezd a lyukba, nem vágva le a vesszőt korábbi anyjáról. Így erősödik meg a vessző, a régi anyja is táplálja, és az őt befogadó tőhöz hozzá nőve azzal együtt fejlődik. 3. Két évig hagyd, hogy odaforrjon a vessző. A seb begyógyulása után le kell vágni azt a részét, amelyet a régi anya tart, és a beoltott szőlőnek a fúrás feletti részét is le kell vágni fűrésszel. A továbbiakban az oltott vessző a tőke legfőbb vesszője legyen.

14. fejezet

Mit kell tenni, hogy ugyanazon a fürtön különböző színű szemek legyenek, feketék és vörösek? (szintén tőle)

Kell venni két különböző fajta szőlővesszőt, és széthasítani őket. Vigyázni kell, nehogy a szemeken keresztül történjék a metszés, és nehogy kiessen valami a vessző belsejéből. Az egyikhez a másik fajtát kell illeszteni, és egyesíteni őket úgy, hogy lehetőleg a szemek illeszkedjenek egymáshoz, és két szem mintegy egyet képezzen. Ezt követően szorosan be kell csavarni a vesszőket papiruszba, és be kell kenni tengeri hagyma levével vagy nagyon ragacsos földdel és így elültetni, majd három napon át öntözni, amíg ki nem hajt.

15. fejezet

A fürtök megőrzéséről

1. A fürtöket, amelyeket téli eltevésre szánunk, telihold idején kell levágni, derült időben, a nap negyedik órája táján, amikor a harmat már felszikkadt. 2. Ügyelni kell arra, hogy minden szem (azaz a magok) egészséges legyen, ezért a szedőnek a legélesebb késsel kell dolgoznia, hogy könnyen és ne erőszakkal végezze a vágást. 3. Teljesen éretten kell levágni a fürtöket, nem féléretten és nem is túlérletten. 4. Míg egyesek csak magukat a fürtöket vágják le, mások a leveles ágakat, vagy az ágacskákat is levágják a fürtökkel együtt, és egyidejűleg a rothadt, száraz és éretlennek látszó szemeket is, ha vannak, ollóval levágják, nehogy azok elrothassák a mellettük levőket. A metszési felületet mindegyik fürt szárán be kell mártani tűzőn folyóssá olvasztott gyantába. 5. A fürtöket a padlóra kell szétteríteni mindet külön-külön, úgy, hogy ne érjenek egymáshoz. Előzőleg pelyvát kell szórni alájuk, ha lehet, farkasbabét, mivel ez keményebb és szárazabb, és elriasztja az egereket. Ha nincs farkasbab pelyvéja, a bab, borsó és a többi hüvelyes pelyvéja is használható. A gabonafélék közül az árpát kell inkább választani. 6. Ha ezek közül semmi nem lenne, szárazabb fűvet vágj le, és vékony rétegben terítsd a szőlő alá. 7. A leveles fürtöket hasonlóképp kell a padlóra teríteni vagy felfüggeszteni. 8. Egyesek siraionba, azaz felfőzött mustba mártják rövid időre a fürtöket. 9. Mások begyantázott ládákba teszik (erdei fenyő, lucfenyő, fekete nyárfa) vagy kölesliszt közé. 10. Ismét mások felforralt tengervízbe, ha nincs tengervíz, borral kevert sós vízbe mártják, és kiszárítva árpapelyvába teszik a fürtöket. 11. Egyesek a fügefafa vagy szőlő hamuját vízzel felforraltják, ebbe belemártják a fürtöket, és megszáritva teszik a fentebb említett pelyvéba. 12. A fürtök nagyon hosszú ideig megmaradnak akkor is, ha a gabonátároló helyeken függesztjük fel őket, különö-

sen, ha a gabonát forgatják, szellőztetik, ugyanis az arról felemelkedő por a szőlőre ülepedve sokban hozzájárul a tartósságához. 13. Meg fogod őrizni a fürtöket ilyen módon is: Esővizet forralj fel, úgy, hogy a harmada maradjon meg, majd szabad levegőre kitéve, azaz lehűtve öntsd bele egy mésszel bekent edénybe. Az érett fürtök közül válaszd ki azokat, amelyeknek a szemei keményebbek. A fürtöket az éretlen és rothadt szemektől gondosan tisztítsd meg, dobod az edénybe úgy, hogy a víz elfedje, és gondosan lefedve, gipsszel lezárva tedd hűvös és árnyékos helyre, ahol nem raknak tüzet. 14. Ezeknek a vize bor ízűvé válik, és nagyon alkalmas betegek megtévesztésére, a fürtök is épségben megmaradnak. 15. Egyesek azt ajánlják, hogy a fürtöket ne a száruknál fogva, hanem az alsó részüknél fogva függesszék fel a padláson, hogy jobban érje őket a szél. Felfordítva ugyanis lazábbá válnak a fürtök. 16. Jó őket mustot tartalmazó agyaghordókban is felfüggeszteni, hogy se a musthoz, se egymáshoz ne érjenek. Így olyan frissen maradnak meg, mint amilyenek a tőkéről levételkor voltak. 17. Meg fogod őrizni a fürtöket, ha tüstént szüretelés után sértetlen és ép állapotban egy agyagedénybe teszed őket, majd ennek a nyílását gondosan bekened és lezárod. 18. Méz sűrűségű fazekasagyagba forgatva, majd felfüggesztve is megmarad. Felhasználáskor le kell mosni. Porcsin levéllel bekeneve és felfüggesztve is megőrződik. Egyesek vízzel kevert borban tartják el. 20. Egész évben megmarad a fürt, ha kevésbé korábban leszüretelve timsót tartalmazó forró vízbe mártod, majd tüstént kiveszed. 21. Megmarad a fürt mézben is. 22. A fürtről mondottak az almára is érvényesek.

5. KÖNYV

Az alábbiak szerepelnek ebben a könyvben, amely ötödik a földművelésről szóló válogatások sorában, amely a szőlő ültetésének és megmunkálásának tárgyalását foglalja magában, valamint azt, hogy mikor kell szüretelni, szőlő a tőkét károsító állatok elhárításáról, továbbá az oinanthé és a mazsola készítéséről és a nád ültetéséről.

1. A szőlők számára megfelelő földről; 2. Mely szőlőfajtákat milyen földbe kell ültetni, és milyen helyek alkalmasak a szőlő számára? 3. A csemetekertről; 4. Az égtájakról; 5. A tengeri és a folyók melletti vidékekről; 6. A szőlőültetés idejéről; 7. Arról, hogy előre kell tudni, milyen bort fog adni a beültetésre szánt terület; 8. Milyenek legyenek az elültetésre szánt hajtások, a szőlőnek mely részéről kell venni őket és vajon fiatal vagy előregedett hajtásokat kell-e ültetni? 9. Hogyan kell ültetni a venyigét, mit kell tenni, hogy gyorsan gyökeret eresszenek, egyenesen vagy ferdén kell-e a vesszőt ültetni? 10. A holdhónap mely napján és a hold föld feletti vagy föld alatti tartózkodása idején kell-e ültetni? 11. Mit lehet a szőlőskertekbe vetni? 12. A szőlő ültetésének mélységéről; 13. Két vagy csak egy vesszőt kell-e a gödörbe ültetni? 14. A gyökeres hajtások és a dugványok közti különbségről; 15. Arról, hogy nem kell a szőlőfajtákat keverten ültetni és főleg nem a fehéreket a fekete fajták közé; 16. Arról, hogy hasznos nem egyfajta szőlőt, hanem különböző fajtákat, elkülönítve ültetni; 17. A szőlőfajták közti különbségről; 18. Hogyan kell a bujtást végezni? 19. A munka végzésének módjáról; 20. A körbeárkolásról; 21. A szőlő gondozásáról; 22. Mely vesszőket kell meghagyni a négyéves tőkén, és milyen karóhoz kell őket hozzákötni? 23. A metszésről; 24. A szőlők jóltermő voltáról és a jó borról; 25. Mikor kell megkapálni a felnőtt tőkét, és milyen haszna van a kapálásnak? 26. Hogyan kell a körbeárkolás idején trágyázni? 27. A karózásról; 28. A kacsozásról; 29. A másodlagos kacsozásról; 30. Mit kell tenni, hogy a hernyók ne károsítsák a tőkét, és hogy a fagy se

ártson neki? 31. Mit kell tenni, hogy fagy vagy rozsdá ne tegyen kárt a venyigében? 32. A zúzmaráról; 33. A rozsdáról; 34. Azon tőkék kezelése, amelyekről leszárad a termés; 35. A terméketlen tőkékről; 36. A naptól megperzselt szőlőkről; 37. A beteg tőkéről; 38. Azokról a tőkéről, amelyekből folyik a nedv; 39. Azokról a tőkéről, amelyekről lehull a szőlő; 40. A bokrosodó szőlőkről; 41. Azokról a tőkéről, amelyeken elrothad a termés; 42. A kapától megsebzett tőkéről; 43. Hogyan lehet még szüret előtt megtudni, hogy bő és jó, vagy rossz lesz-e a bor? 44. A sövény készítése; 45. Mikor kell szüretelni, és milyen jegyei vannak a fürtök érettségének; 46. A hold melyik házban tartózkodása idején kell szüretelni, és arról, hogy fogyásakor, és amikor a föld alatt van, kell elvégezni a szüretelést? 47. Hogyan lehet javítani a savanyú fürtökön vagy a valami más módon elromlottakon, és hogyan kell kezelni a belőlük készült bort? 48. A fürtök védelme a kártevőktől; 49. A kantharidákról és a nagyobb rovarokról, amelyek károsítják a termést; 50. Démokritosnak a gyakorlatban gyakran kipróbált varázsmódszere; 51. A szőlő virágjáról; 52. A mazsola készítéséről; 53. A nád ültetéséről

1. fejezet

A szőlők számára megfelelő földről (Florentinustól)

1. A szőlők számára megfelelő a fekete föld, ha nem sűrű, és a mélyében megfelelő mennyiségű édesvíz van. 2. Az ilyen az esőt befogadva sem nagyon mélyre engedve el nem vesztí, sem a felszínen nem tartja vissza, a felszínen visszamaradt víz ugyanis elrothasztja a növényeket. 3. Ezért a föld mélyét is meg kell vizsgálni; gyakran megessik, hogy a felszínén fekete földnek ítélt föld a mélyben agyag, és fordítva. 4. A legjobb föld a folyami hordalékföld, emiatt dicsérjük Egyiptomot is. 5. Röviden szólva, mindegyik fekete föld, amely nem

túlságosan tömör, sem pedig ragacsos, de nedvességet tartalmaz, igen alkalmas szőlő termesztésére.

2. fejezet

Mely szőlőfajtákat milyen földbe kell ültetni, és milyen helyek alkalmasak a szőlő számára (szintén tőle)

1. Az említett, nedvességet tartalmazó fekete földbe és az igen nedves földbe a fehér fajtákat kell ültetni, mivel ezek erősek, tömörek, nehezen táplálhatók, több tápanyagot igényelnek a földtől. 2. Az agyagos föld is, ha nem nagyon vékony rétegű, és repedezett, képes fehér szőlőfajtákat nevelni. 3. A valóban száraz és ösztövé, homokos földdel az ilyen szőlő nem, hanem csak azok férnek össze, amelyeknek tömöttek a fürtjei és lágy a belsejük, főleg a fekete szőlő ilyen, amely kitűnő, sok és tartós bort ad a szeszélyes fehér fajtákkal ellentétben. 4. Valóban a fehérek közül egyedül csak a psithia, a kerkyrai és az úgynevezett chloris kedveli a sovány talajt, mivel zsírosabbak. 5. A természetükből eredően nedvdúsabb szőlőket az aszályosabb és szárazabb helyeken kell ültetni, a szárazabbakat a hidegebb és nedvesebb helyeken. Így azt, ami a növényekből hiányzik, a föld természete pótolja. 6. Általában tehát a zsíros földbe nem a jól fejlődő szőlőfajták kerülnek, hanem ide az ellentétes tulajdonságúakat kell ültetni, a fekete földbe pedig az erőteljes vesszőket, amelyek képesek a földből minden táplálékot felszívni. 7. A zsíros földbe ültetett erőteljes vesszők nem érlelik meg hamarabb a gyümölcsöt, csak temérdek levelet növesztenek. A hitványabbak pedig szárazabb helyeken még hitványabb gyümölcsöket hoznak. 8. Ezért – ahogy előbb rámutattunk – szükséges, hogy ismerni és megkülönböztetni tudjuk az egyes növény- és földfajtákat, és így hozzunk köztük létre megfelelő viszonyt. 9. Vannak olyanok, akik

a hegyekben nőtt növényeket átviszik a síkságra, és a síkságról származókat a hegyekbe. Azt mondják, az ellentétesben örömét leli a föld. 10. Az összes szőlőfajta közül az úgynevezett mersítés a legjobb. Ez az a fajta, amelyből Bithyniában az úgynevezett dendrogalénos bort készítenek, más termesztési helyein pedig a tiare-belit. A Paphlagónia-beli Tiosban tianusi-nak nevezik, a pontusi Heracleiában pedig ez a leghíresebb bor. Általában bárhol is ültetik a szőlővesszőt, amely ezt a bort adja, a többinél sokkal szebb termést hoz. Olyannyira édes, és nektárhoz hasonló az íze, hogy, mint táplálékra, a méhek is rászállnak. 11. Nagyon bő termésű, és az egész tőkén végig fürtöket hoz, amelyek gömb alakúak, a szőlőszemek pedig áttetszők, úgyhogy észrevehetően látszanak a magok és a hártya, a szár pedig, amelyen a fürtök függnak, az esetek többségében kemény és fás. 12. Ez a venyige leginkább a fákat és ezek csúcsát, sűrű lombjait kedveli, a belőle készült bor pedig igényli, hogy gyakran megtisztítsák az üledéktől. 13. A száraz és lejtős vidékekről származó bor a legkitűnőbb, valamint a keleti és a déli irányba ültetett szőlőből készült. A fára futtatott szőlőket a legalkalmasabb sík, völgyes, lapályos helyekre ültetni. 14. Minden esetben ügyelni kell arra, és szigorúan betartani, hogy az a föld alkalmasabb az alacsony termetű szőlő nevelésére, amely lejtős, lankás, illetve magasabb és szárazabb helyeken van, ez, mivel jól járja a szél, a hőséget könnyebben viseli el. 15. Az a terület is, amely dombok közt és hegyek lábánál fekszik, alkalmas az alacsony növésű és a földön kúszó szőlők számára. 16. Az ilyen területeken a magas helyeken található kövér és termékeny föld rövid idő alatt teljesen lepusztul a sodró erejű esőzések miatt. 17. A hegyek csúcsaira nem kell szőlőt ültetni, mivel a lefolyó víz magával ragadja a földet is, és csupaszon, táplálékától megfosztva hagyja vissza a gyökereket. 18. Az egyenletes, sík és nedvességgel telt földbe a fára kapaszkodó szőlőket kell ültetni,

főleg a mélyebb helyeken, ahol a szelek nem nagyon erősek, a fákról lecsüngő venyigéket szelíden legyezgetve táplálják. A hideg vidékeken fújó heves szelek ártanak a fára kapaszkodó szőlőnek. 19. Az összes közül vita nélkül a thériaké adja a legédesebb bort, Démokritos is bizonyosságát adja, hogy ez a legegészségesebb és legjobb. Az ágai természettől vékonyak és gyengék.

3. fejezet

A csemetekertről (Didymostól)

1. Csemetekertnek nevezik azt a helyet, ahova az átültetésre szánt vesszőket elültetik, és ahol, ahogy a bithyniaiak mondják, előzetesen nevelődnek. 2. A csemetekertbe 1 lábnál mélyebbre ne ültessd a növényeket, így könnyen ki lehet őket ásni a kétágú kapával, és a nap melege is mindig jobban éri őket. 3. Az úgynevezett első szemeiket és a növekvő hajtások feleslegét távolítsd el, hogy a növény erőssé fejlődjön. 4. Kézzel kell letördelni azokat, nem vassal, mivel dermedést okoz a fiatal növényeknél a vas érintése. 5. Egyesek a 2. vagy 3. évben ültetik a fiatal venyigéket, jobbak a 3. évben ültetett vesszők. 6. Nem kell megöntözni a vesszőket, ha nem akarjuk a szőlősorokat is megöntözni. Mindazt, amit a csemetekertben végeztünk, meg kell a szőlőskertben is tenni.

4. fejezet

Az égtájakról (Démokritostól)

1. Mindig alkalmazkodni kell az illető területek sajátosságaihoz. Ha a kérdéses hely meleg, az északi irányú helyeket ültetjük be, ha pedig hűvösebb, a dél felé nézőket. Ha közepes és mérsékelt, érdemesebb a keleti és nyugati irányúakat. Valójában jobbak a keleti fekvésűek,

ha nem háborgatja őket az Euro. 2. Időnként inkább a nyugati irányú területeket kell előnyben részesíteni, abban az esetben, ha messze vannak a tengertől, és a Zephyros fúj ott. Általában a melegebb helyek esetében az északi szelek az előnyösek, a hidegebbek esetében a déliek.

5. fejezet

A tengeri és a folyók melletti vidékekről (szintén tőle)

1. A tenger melléki területek rendkívül alkalmasak a szőlő számára, mivel melegek, és a tengerből származó rejtett nedvesség táplálja a növényeket. A tengeri szelek is rendkívül értékesek a szőlő számára. 2. Sokan úgy vélik, nem jó, ha a közelben folyó vagy mocsaras hely van, mivel ezekből állandóan képződik a köd és hideg a levegője. Ezekkel együtt rozsdá támad, ami a szőlőt és a vetéseket pusztítja, és a levegőt ártalmassá teszi. Ezért a lehetőségekhez képest, kerülni kell a mocsarak közelségét. 3. Tudni kell, hogy azok a szőlők, amelyek kárt szoktak szenvedni az ilyen szelektől, vagy ködtől vagy rozsdától, ha fák mellé ültetjük őket, azaz felfuttatjuk, a későbbiekben már nem károsodnak.

6. fejezet

A szőlő ültetésének idejéről (Kasianostól)

1. Egyesek azt tanácsolják, hogy tavasz kezdetén, amikor a Zephyros fújni kezd, kell leszedni a vesszőket és azonnal elültetni. Mások azt ajánlják, hogy ne rögtön a tavasz elején vegyük és ültessük el a vesszőket, hanem akkor, amikor látjuk, hogy megerednek. 2. Természetesen a szőlőültetés időpontjai különbözőek. Míg egyesek a szüret után ültetnek, amikor a levelek lehullottak a szőlőről, mások a tavasz kezdetén. 3. Én pedig a gyakorlat alapján azt ta-

nácsolom, hogy a nem öntözött helyeken jobb ősszel ültetni minden növényt, leginkább pedig a szőlőt. 4. Akkor ugyanis a vessző a szüret után a teher hordozásától, a fürtök súlyától megszabadulva ismét visszanyeri szokásos erejét, a fagyoktól még nem károsítva gyorsabban megered, annál is inkább, mivel ebben az időben a természet a gyökereket jobban táplálja. 5. Tehát, mint ahogy szó esett róla, a nem öntözött helyeken ősszel kell ültetni, hogy az öntözés hiányát az egész télen történő esőzés pótolja. 6. Maratonymos faluban, ahonnan származom, és más helyeken, ahol birtokaim vannak, mindezt kipróbáltam. Kezdetben, akik látták és hallották, elutasították, de végül, miután tapasztalták az onnan származó igen nagy előnyt, örömmel követték tanításaimat, és egészen mostanáig ez az uralkodó nálunk. 7. Az természetesen világos, hogy a tavaszi napéjegyenlőség után nem ajánlatos szőlőt ültetni.

7. fejezet

Arról, hogy előre kell tudni, hogy milyen bort fog adni a beültetésre szánt terület (Diophanéstól)

1. Úgy vélem, mindennél előbbrevaló tudni, hogy milyen bort fog adni a beültetésre szánt föld. Ennek megítélése a következő módon történik: 2. A beültetésre szánt földön 2 lábnyi mély gödröt ásva, a kiásott földből végy egy göröngyöt, dobod tiszta esővizet tartalmazó üvegedénybe, és összerázva a vizet, hagyd leülepedni, amikor pedig az üveg ismét átlátszóvá válik, miután végleg kitisztult, ízleld meg a vizet. Amilyen lesz az íze, ugyanolyannak várd a bort is. 3. Ha tehát a szagát kellemetlennek találod, vagy az ízét keserűnek vagy sósnak vagy kátrányosnak vagy más okból nem kellemesnek, kerüld az ilyen föld beültetését. Ha viszont kellemes illatú, kellemes és édes, és minden szempontból jó, bátran ültesd be azt.

8. fejezet

Milyenek legyenek az elültetésre kerülő hajtások, a szőlőnek mely részéről kell venni őket és vajon fiatal vagy előregedett tőkéről való hajtásokat kell-e ültetni? (Quintilianusoktól)

1. Amikor a tőkéken teljes érésben van a termés, ki kell választani és megjelölni azokat, amelyek jó és nagy mennyiségű gyümölcsöt adnak, amelyeken sok a szem, és semmilyen betegségben nem szenvednek. Innen kell dugványozás idején a dugványokat venni, tehát nem a fiatal vesszőkről, ezek ugyanis még gyengék, sem az előrege-dettekről, mivel ezek terméketlenek, hanem az erejük teljében le-vőkről, vagy azokról, amelyek ezt a kort kevésbé már meghaladták.

2. A dugványokat nem a csúcsról, nem is az alsó részektől kell venni, hanem a szőlő közepéről. Az olyan vesszőt, amely egyenetlen, sima nád-pálcához hasonlít, kevés rajta a szem, és a vége olyan, mint az egér farka, el kell dobni. Olyan venyigéket válassz, amelyek henge-resek, simák, erőteljesek, sűrűn van rajtuk a szem, és rendkívül sok rajtuk a rügy.

3. A dugványokat az előző évi vessző egy darabjával vedd le, és a levétel után rögtön ültesd is el, a földben gyorsabban megfogja minden, amit csak az imént vágtunk le, mivel még nem párologtak el belőle a nedvek.

4. Ha pedig kevésbé el kell halasztani a dugványozást, rögtön a lemetszésük után földbe kell tenni a galy-lyakat, megoldva, vagy csak lazán megkötve, hogy a föld áthassa őket, amely se száraz, se túl nedves ne legyen, hanem inkább az a föld, ahonnan a vesszőket metszették.

5. Ha hosszabb ideig szükséges a vesszőket tárolni, egy teljesen száraz agyaghordóba tedd őket, előbb földet terítve alájuk, majd szórj rájuk is, hogy a föld mindenfelől áthassa őket.

6. A pithost gondosan be kell kenni agyaggal, hogy ne juthasson bele szél vagy pára. Így 2 hónapig is épen meg-maradnak a növények.

7. Egyesek pedig a nagy távolságról szállított

vesszőket tengeri hagymába vagy az étkezésre használt hagymába szúrják, így zöldek maradnak. 8. Az állás miatt fonnyadtabb és szikadtabb vesszőket egy teljes napra tedd vízbe, és így ültess el. Ha a föld szárazabb, jobb a nedvdús vesszőket benedvesíteni, és így elültetni. 9. Az elültetésre szánt vesszőket figyelni kell, hogy nem hajtottak-e ki, mivel az ilyenek nem erednek meg. 10. Egy vesszőről azt a részt jobb dugványozás céljára venni, amelyen egy-hét szem van. Ha másmilyen, értéktelen. 12. Nem helyesen cselekszenek tehát azok, akik a hosszabb vesszőket két-három részre vágva ültetik el.

9. fejezet

Hogyan kell a szőlőt elültetni, és mit kell tenni, hogy gyorsan megeredjenek, és vajon egyenesen, vagy ferdén kell-e a dugványokat ültetni? (Florentinustól)

1. Azoknak, akik szőlőt akarnak ültetni, ügyelniük kell arra, hogy a vesszők gyökereit és a végét mindig bekenjék friss marhatrágyával. Azt mondják ugyanis, hogy ha ezt megteszik, sem a csúszómászók, sem a férgek nem közelítenek. 2. A vesszők alá bab nagyságúra összezúzott tölgymakkot, széttört és egyszer megőrölt borsót dobjunk, csak ki kell fejteni, széttörni, hozzákeverni a makkhoz, és ezzel szórni be a helyet, ahová a dugványok kerülnek. 3. Ez hozzájárul a gyökeresedéshez, a borok tartósságához és a bő terméshez. 4. Egyesek a hüvelyesek szalmáját, főleg babszalmát dobnak a vesszők alá. Ez télen melegíti őket és megakadályozza a kártevők pusztítását. Egyesek vizeletet öntenek alájuk. 5. Mindegyik gödörbe szórni kell egy marék pörkölt szőlőmagot. A fehér fajtákhoz fekete szőlőmagját, a feketékhez fehérét. 6. Lehet egyenesen ültetni a vesszőket, de jobb ferdén, mivel így gyorsabban gyökeret eresztenek. 7. Akár egyenesen, akár ferdén ültettük is le a vesszőket, három vagy négy,

ököl nagyságú követ kell köréjük rakni, majd beszórni a mellette levő halomból. Trágyával együtt jól le kell nyomkodni és óvatosan, nehogy a föld közelében levő szemek közül valamelyiket „megvakítsuk”, majd más köveket kell odatenni, amelyek a földbe kerültekkel azonos nagyságúak. 8. A rádobott trágya tehát melegíti és erősíti a dugványt. A szőlőmag arra készíti, hogy gyorsabban eressen gyökeret. A kövek megakadályozzák, hogy gödrök támadjanak, hőségben pedig hűtik a gyökereket. 9. Sotion azt ajánlja, hogy kevés cédrusolajjal is kenjék be a tővégeket, ez nem hagyja őket megrothadni, és a csúszómászókat is távoltartja. 10. Egyesek nem forgatják meg a földet, hanem egyszerűen karózással ültetik el a növényeket. 11. Nekem ez a módszer nagyon nem tetszik, jobb alaposan megforgatni a földet, és úgy végezni az ültetést, mint karózással. 12. Akkor ugyanis a szemek megvakulnak, és a vessző meggörbül, ez esetben viszont épen és sértetlenül kerül a földbe.

10. fejezet

A holdhónap hányadik napján kell ültetni a szőlővesszőt, és a holdnak a föld feletti vagy a föld alatti tartózkodása idején-e? (Anatoliostól)

1. A régiek közül sokan állítják, hogy a holdhónap első napjától a negyedikig kell ültetni a szőlőtövet, mások viszont a hold növekedésének minden napjára ajánlják az ültetést, mint ahogy fogyása időszakára a metszést. Megint mások a hold növekedésének idejére tiltják az ültetést. 2. Az mindenesetre bevett gyakorlat, hogy a szőlőtövet is a hold föld alatti tartózkodása idején kell ültetni, és metszeni szintén a föld alatti tartózkodása idején. 3. Sotion azt tanácsolja, hogy a hold nélküli napokban, tehát az első és a második napon ültessék a szőlőtövet, és az egyéb fákat, mielőtt a hold az égen

megjelenne. Azt állítja, hogy amit ezekben a napokban ültetnek el, mind jól megered. Gyakran ültettem a fogyó hold idején is, és nem bántam meg. 4. Sotion a hold nélküli napokhoz a 29. és 30. napot is hozzászámolja. Mindazonáltal a vesszőket a hold fogyása idején kell metszeni, mind az ültetés, mind az oltás céljára.

11. fejezet

Mit lehet ültetni a szőlőskertekbe? (Bérytiostól)

1. Egyesek a szőlőskertekbe babot és borsót vetnek, amelyek képek károsodás nélkül megőrizni a növényeket, mások pedig tököt és uborkát. 2. A gyakorlat azonban azt bizonyítja, hogy legjobb, ha semmit nem vetünk a szőlőskertekbe. A szőlőtövektől ugyanis ezek a növények elvonják a táplálékot, az árnyék pedig ártalmukra van. 3. Főképp a káposztát nem ajánlom, amely természeténél fogva száraz, és közte és a szőlő közt természetes idegenség áll fenn. Valóban, ha valaki a forrásban lévő káposztára csak egy kevés bort is cseppent, a káposzta nem fő meg, és a színe megváltozik. Akik pedig lerészegedés nélkül akarnak sok bort inni, előzőleg nyers káposztát esznek. 4. Ha egymás közelébe ültetik a szőlőt és a káposztát, a szőlő, amikor a káposztához közeledne, növekedése közben nem halad egyenesen tovább, hanem elfordul a káposzta iránti ellenérzése miatt. 5. Tarantinos azt mondja, hogy egyáltalán semmit nem kell a szőlőtőkék közé vetni, én is ezt javaslom a tapasztalatot bírván tanítómesteremül.

12. fejezet

Milyen mélyre kell ültetni a szőlőtőkét? (Florentinustól)

1. Úgy vélem, nem kevesebb, mint 4 lábnyi mélységre kell a szőlőtőke számára gödröt ásni. A magasabbra ültetettek hamarabb elő-

regszenek, a termésük gyengébb, a kevés földben kevés táplálékban részesülnek, nyáron pedig leperzselődnek. 3. Ilyen mélyre kell tehát ásni és ültetni. Állítják, az említett mélységnél lejjebb nem jut a nap melege, ha a föld nem repedezett. 4. Tehát úgy vélik, hogy 4 láb mélységig a föld neveli a növényt, annál lejjebb terméketlen. 5. Nem hitvány a 3 láb mélységig való ültetés sem.

13. fejezet

Két vesszőt, vagy csak egyet kell-e a gödörbe ültetni? (szintén tőle)

1. Úgy vélem, szükséges, hogy a szőlőskertekben egy helyett két vesszőt ültessünk. Ha az egyik elpusztul, a másik terem majd. 2. A csemetekertben nem célszerű 2-2 vesszőt ültetni, mivel sűrű az ültetés. Megengedett azonban itt is két vesszőt ültetni, az erősebbet hagyjuk majd meg. 3. Miután 2-2 vesszőt ültettünk a szőlőskertben, és megerősödtek, a gyengébbet ki kell venni, a megmaradtat pedig meg kell karózni, és a helyén hagyni, vagy átültetni. 4. Ha 2 vesszőt hagyunk egy gödörben, a gyökerük számára szűkös a hely, és nem is jutnak elegendő táplálékhoz, mint ahogy két csecsemőnek sem elég egy dajka teje.

14. fejezet

A gyökeres vesszők és a dugványok közti különbségről (Didymostól)

1. A gyökeres szőlővesszők a dugványoktól úgy vélem, abban különböznek, hogy míg a gyökeresek megfelelően növekednek, mint-hogy egyszer már gyökeret eresztettek, amazoknál meg kell várni a meggyökeresedést. 2. Az átültetés jobbá is teszi a termést, és míg

a gyökeresek a második évben, vagy még hamarabb termést hoznak, a vesszőtől származók csak a harmadik vagy negyedik évben. 3. Nem cselekszenek helyesen azok, akik a hosszabb vesszőket 3 vagy 4 részre szétvágják, és úgy ültetik el azokat. 4. Ugyanis csak az elsőől a hetedikig terjedő szemek hasznosak, a többi része haszontalan, így tanítja Florentinos és a Quintiliosok.

15. fejezet

Ne ültessük keverten a szőlőfajtákat és főképp a fehéreket a sötét fajtákkal ne keverjük (Frontotól)

1. Nem ugyanazon természetű mindegyik szőlőfajta, mint ahogy az érési idejük is különböző, van, amelyik gyorsabban érik, van, amelyik nem. 2. A termése is különböző, lehet sárga, fekete, fehér, édes, savanyú, könnyű, nehéz, tartós vagy nem tartós. Az egyik jobb, ha érlelik, a másik azonnal fogyasztható, megint másik természete és kezelése szerint eltérő. 3. Kerülni kell tehát, hogy ezeket keverjük, nehogy a jobb bor a rosszabbal keverve veszítsen minőségéből. 4. Semmi sincs annyira ártalmára a bornak, mint amikor a korai érésű szőlőket a későbbi érésűekkel együtt szüretelik. 5. Mindenekelőtt azt kell betartani, hogy a fehér fajtákat a sötéttel ne sajtoljuk együtt. 6. Sokkal jobb, ha semmit nem préselünk együtt semmivel, mivel bizonyos természetes ellenszenvvel viseltetnek egymás iránt.

16. fejezet

Hasznos nem egyfajta szőlőt ültetni, hanem többfajtát, de külön-külön (Sotientól)

1. A legmeggondoltabban cselekednek, akik 3 vagy 4 fajta szőlőt, elkülönítve ültetnek a szőlőskertbe. 2. Vagy mind jó termést hoz, vagy

nem mind együtt hoz rossz termést, egyre támaszkodni ugyanis kockázatos. 3. Emiatt ne egy tömegben, hanem faj szerint külön-külön ültessünk, mivel igen nagyok a különbségek a szőlőfajták közt, nemcsak színükben, hanem minőségükben is. 4. És a különböző fajta szőlőkből készült bor is nagyon sok téren mutathat különbségeket.

17. fejezet

A különböző szőlőfajtákról (Florentinustól)

1. Nem mindegyik szőlő terem mindenütt ugyanolyan bort. A levegő minősége is sokban hozzájárul ahhoz, hogy jó-e a bor, vagy, ellenkezőleg, ártalmunkra van. 2. Az amminiosi többnyire mindenütt elég jó szőlőt terem, a lejtős, száraz vagy nedves helyeken is, és főképp, ha fán nevelődik. 3. Édes a bora az amminiosihoz hasonló szőlőtőnek is, amely kis szőlőfürtöket terem, tömötten ülő bogyókkal. Bithyniában droszallisznak nevezik, egyesek ezt az amminiosival együtt szüretelik. 4. Van egy fehér fajta is, nagyobb fürtű, azokon a száraz vidékeken a fára futtatják, a legkitűnőbb bort adja, bőségesen, Bithyniában thrákiai fehérnek nevezik. Hosszúak a fürtjei, egyenletesen tömöttek, gömbölyű formájúak és erőteljesek a bogyói, megérve vöröses színűek, vöröses színű a vesszője is. 5. Bithyniában terem a bolénének nevezett szőlőfajta, igen gyorsan érik, nagyon korai fajta, erőteljes, szinte könyöknyi a fürtje, a szőlőszemek fényesek, kerekdedek, a kocsányuk nagyon hosszú, egyedül e fajtára jellemző, hogy minden szemből három ered, a többinél csak kettő sarjad mindegyik szemből. 6. Emiatt metszésnél erősen vissza kell vágni, nehogy gyorsabban kimerüljön termékenysége miatt. 7. Ez a szőlőfajta nagyon magasra nő, nem örepszik el gyorsan, a környezet sem károsítja, a különböző hőmérsékleteket jól tűri. 8.

Elég jó bort hoz, talán amiatt, hogy a fára futtatják, de a bora nem elálló természetű. 9. Nem kevésbé bőven terem, mint az említettek, emiatt ezt az összes többinél többre kell értékelni. Varro is erősen állítja, hogy az amminiosi minden egyes plethronja 30 amfora bort hozott. 10. Lehetséges több vesszőt meghagyva e szőlőtőkén több bort szüretelni. Metszéskor javára válik, ha hosszabbra hagyják, és több vesszőt hagynak rajta. 11. Emiatt mindenütt az amminiosi vesszőt kell ültetni. Ha más szőlőfajták ültetése miatt a föld már foglalt, lehet szemzést végezni. Nem alábbvaló a szemzés az ültetésnél, leginkább akkor, ha a vesszőket, amelyeken szemzést végeztünk, a következő évben betérítjük. 12. Azt, hogy termékeny lesz-e a vessző, nem az első vagy a második évben állapítjuk meg, hanem sok év alapján. Gyakran ugyanis a metszést végzők sok vesszőt hagyva a tőkén, 1-2 évre bő bortermést idéznek elő. 13. Jól termő a szőlő, ha megfelelő mennyiségű vesszőt mindig hasonlóan terem. Nem azt kell bőven termőnek ítélni, amelyik minden vesszőn egy fürtöt terem, hanem amelynél mindegyik szemből több vessző és fürt sarjad.

18. fejezet

Hogyan kell ültetni a dugványokat (Anatoliostól)

1. Az úgynevezett dugványokat a következő módon ültetjük. Ásunk egy egy lábnyi mélységű gödröt, lehajlított a szőlőtőről egy vesszőt, nem vágjuk le, hanem meggörbítjük, beleállítjuk a gödörbe, rászórjuk a kiásott földet, a vessző egy részét jól láthatóan a föld felett hagyjuk, hogy, míg a szőlőtővel összeköttetésben lévő része onnan szívja el a táplálékot, mint dajkától, a másik részét a föld nevelje. Kétfelől táplálva ereszt gyökeret. 2. Az így ültetett vesszők könnyen teremnek, és jól termők lesznek, minthogy az anyatóke és a saját gyökereik táplálják őket. 3 éves korukban helyes őket átültetni.

19. fejezet

A munkavégzés módjáról (Sotiontól)

1. A beültetésre kerülő területet meg kell tisztítani a növényzettől, nem csupán felásni kell, hanem ekével többször felszántani, nemcsak a gyökereket eltávolítani, hanem a köveket is elhordani, főképp a nagyobbakat. 2. A felszínen levő valamennyi kő nyár idején a naptól felhevülve égeti a gyökereket, minthogy a tömör testben a hőség megmarad, télen pedig a fagyos kövek, főképp a gyökerek melletti kis kövek ártalmára vannak a szőlőtöveknek. 3. A földet fel kell ásni úgy, hogy a fenti réteget a mélybe forgatjuk, a lenti réteg pedig feljebb kerüljön, így a száraz réteget a felszíni déli szél átfújja, a vizes, összetapadt lenti réteget a fenti meleg átjárja és szikkasztja. 4. Törekedni kell arra, hogy lehetőleg a horpadásokat elegyengessük, ne engedjük, hogy mélyedések legyenek a talaj felszínén a szőlőskertekben. 5. Körülásva a szőlőtöveket (az első évben ettől tartózkodni kell) a következő évben a fenti gyökereket átmetszünk egy nagyon éles késsel. Mivel a szőlőtő minden irányba gyökeret szokott eresztetni, meggátoljuk, hogy mélybe eressze a gyökereket.

20. fejezet

A körbeárkolásról (szintén tőle)

1. Körbeárkoljuk, azaz körbeássuk a tőkét, mikor már hétévesek, 2 láb mélységben és 3 láb szélességben. 2. A fára futtatott szőlők-nél pedig kivágjuk a fák beléjük nőtt gyökereit. Miután még gyenge a szőlővessző, ha nagyobb és erősebb gyökerek közé keveredik, elnyomódik és elsatnyul. Ezért a szőlőtövek és a fák között nagyon nagy távolság kell, hogy legyen.

21. fejezet

A szőlő gondozásáról (Didymostól)

1. A nemrég ültetett szőlőtővekről le kell nyesni a felesleges vesszőket, nem ferde vágással, és nem is szem közelében, hanem több, mint 2 ujjnyi távolságban attól, ne északi hanem déli irányban történjék a metszés, a szem mögött, hogy az abból folyó nedv az alatta levő szemet ne károsítsa. 2. Ha a kifolyó nedv rácsurogna, kend be a vágást főzött, nem sózott faolaj seprővel. A tőkétet másodszor vagy akár harmadszor körbe kell árkolni. Vannak., akik trágyát is dobhatnak melléje. 3. A második évben 6 hónapig havonta meg kell kapálni a szőlőtőveket. A harmadik év kezdetén a felszínen felesleges vesszőket köröskörül el kell távolítani, és ősz végén egy lábnyi mélységben meg kell trágyázni. 4. A nedvesebb helyeken levő tőkétet körülárkolják, és a felszínen levő gyökereket meghagyják, hogy – mivel a sok nedvesség miatt a mélyben nem képesek megmaradni az elárasztott gyökerek – a felszínen növekedve képesek legyenek a tőkét megfelelően táplálni, a föld erejét nem a mélyben hasznosítva, hanem a felszíntől szíva magukba.

22. fejezet

Milyen vesszőket kell meghagyni a négyéves szőlőtőkén, és milyen karóhoz kell őket kötni? (szintén tőle)

1. Az újonnan ültetett tőkék a 4. évükben elegendő, ha 2 vesszőt nevelnek, amelyeken nem kell 4 szemnél többet meghagyni. A töve felőli részen 2 szemet, „megvakítunk”, sarlóval levágjuk őket, ezek akadályozzák a kisarjadást, a fentebbi kettőt pedig meghagyjuk a növény növekedéséhez. 2. Tavasz kezdetén a sarjadó tövek mellé erős, egyenes karót szúrunk le 5-6 lábnyi hosszút. Egy erős nád-szálnál vékonyabb ne legyen, hogy se ne nyomja el, se ne árnyékol-

ja be a növényt. 3. Jobb a kéreg nélküli karó, mert, ha a kéreg van rajta, abba a kantharis bogarak és a szőlőt károsító egyéb bogarak belebújhatnak, és benne elrejtőzhetnek. A vesszőt felegyenesített állapotban kell hozzákötni a karóhoz. 4. A felnőtt hatéves vesszőt vissza kell metszeni a „válláig”, a növény erejétől függően 3 vagy 4 szemet kell hagyni rajta, a vesszők alá is kell karót állítani, amely képes viselni a vessző és a fürtök együttes terhét.

23. fejezet

A metszésről (Pamphilostól)

1. A metszést február hónaptól vagy márciustól kell kezdeni, február 15. napjától március 20-ig. 2. Egyesek szüret után azonnal kezdik a metszést, mondván, hogy ettől a tőke megkönnyebbül, és a könnyezés miatt nem veszi el a táplálékot, mint nyáron. 3. Bár az ősszel metszettek tavasszal gyorsabban kihajtanak, ha a nyár hűvös is, ha dér hull rájuk, megperzselődnek. 4. Emiatt a hűvösebb helyeken jobb előbb metszeni, és nem teljesen metszeni, azaz a szembetűnő szemeket és vesszőket meghagyni, ezeket tavasszal feltétlenül meg kell metszeni. A metszést nem reggel kell kezdeni, hanem amikor a nap a ködöt feloszlatja, és a vessző felenged a dermedtségéből. A sarlónak a legélesebbnek és legjobbnak kell lennie.

24. fejezet

A szőlőtőke termékenységéről és a bor jó minőségéről (Aphrikanostól)

1. Termékeny lesz a szőlőtő, ha az öt metsző szőlőmunkás borostyánnal van koszorúzva. Ha pedig tölgyfa makkot összetörünk bab nagyságúra, és borsót egyszer megórlunk, úgy, hogy csak összetör-

jük és szétterítjük, ha ezekből a növény tövéhez dobunk, erősebb lesz a bor és bővebb a termés. 2. Ha a vesszőkön sűrűn van a szem, ez is bőven termővé teszi a tőkét, hozzájárul a bor jó minőségéhez és a bő terméshez. 3. Jól termővé teszed a tőkét, ha édesgyökeret ültetsz középre.

25. fejezet

Mikor kell a felnőtt tőkéket megkapálni, és mi ennek a haszna? (Anatoliostól)

1. Kapálni a hajtások megjelenése előtt kell, egyidőben a fürtök és a hajtások megjelenésével, a kihajtás utáni kapálás ugyanis sokat lever és letör a leendő termésből, emiatt jobb korábban kapálni. 2. A gyakori kapálás és a föld lazítása a szőlő életének és táplálkozásának a forrása, és bő termésének okozója. 3. Aki esetleg nem képes időben elvégezni a kapálást, a kihajtást megelőzve, jobb, ha félbehagyja azt, és a hajtások megerősödése után végzi el a hátralevő munkát. 4. Ügyelni kell, nehogy kapálás közben a kapával a növény tövét megsebezzük, vagy megvágjuk, mivel a megsebzett tőke megbetegszik, és nem hoz termést.

26. fejezet

Hogyan kell körbeárkoláskor trágyázni? (szintén tőle)

1. Líbia és Anatólia lakói a szőlőtő körbeárkolását követően nem azonnal töltik fel földdel a gödröket, hanem egész télre szabadon hagyják őket. 2. Az esős vidékek lakói hamarabb megmetszik azokat, földdel fedik be a gyökereket, a vízfolyások járatait. Vannak, akik mélyebb gödrot ásnak, vannak, akik egy lábnyi mélységűt. 3. A felnőtt tőkéket körbeárkoláskor megtrágyázzák marha-, juh-,

disznó-, vagy más állatok trágyájával. A galambtrágya, mivel a legmelegebb, megfelel a szőlő gyorsabb kihajtását elősegíteni, de nem idézi elő a bor jó minőségét. 4. Mindegyik szőlőtőre bármelyik fajta trágyából az említettek közül 4 kotylával kell dobni. 5. Nem a szőlőtőre kell dobni a trágyát, hanem kevészel távolabbra, hogy a távolabbi gyökerek is részesüljenek a melegből, és nehogy a fedetlen gyökerekre nagy tömegben hullva, azokat kiégesse. 6. Ha pedig nem vagy bővében a trágyának, bab szalmája és a többi hüvelyes szalmája megfelel trágya helyett. Ezek a fagytól is védik a tőkét, és akadályozzák a kártékony élősködőknek a tőkéhez férkőzését. 7. A szőlőmag is megfelel trágyaként, de sokkal jobb az állott vizelet. 8. Az egyéves vesszőket közepes mértékben árkoljuk körül és trágyázzuk, a kétévest hasonlóképp ötéves korukig, felnövésükig. 9. Az igen fagyos helyeken hasznosabb évente ezt tenni, fiatal szőlőtőkék esetében. Ha jéggé fagy a csapadék azokon a helyeken, halomba kell húzni a földet a tövek körül. 10. Helyesebben jár el az, aki a homokos talajon kecske vagy birka trágyát használ (ezek ugyanis gyengék) a fehér agyagosra tehéntrágyát – ez természeténél fogva erőtlén – és azt mondják, megfelelően zsíros.

27. fejezet

A szőlőkarókról (Didymostól)

1. Egyesek a karókat december és január hónapban vágják, mások júliusban és augusztusban. Egyesek alacsonyabbra, mások magasabbra verik. 2. Az amminiosit magasabbra kell karózni egy lábnyival, de 6 lábnyinál nem magasabbra. 3. A sovány földű, száraz, homokos talajon, és amelyet erős szelek fújnak, alacsonyabbra kell ültetni, de négy lábnyinál nem kevesebbre. 4. A karók mindkét végét ki kell hegyezni, felfőzött szurokkal csupán a végét bekenni, ame-

lyet a földbe szúrnak. 5. A karóknak egyenesen kell állniuk, és nem szabad meggömbölniük, különben a tőkét is meggömböltik.

28. fejezet

A ritkításról (Sotiontól)

1. A felesleges hajtásokat, amíg még zsegek, el kell távolítani a tőkéről, ezzel ugyanis a tőke számára lehetővé teszed, hogy jól szellőzzön. 2. Ritkítani kézzel kell, a tőkét nem sértve fel. Ugyanaz a tapasztalat kell a metszéshez, mint a ritkításhoz. Időnként hozzáértő emberekkel is megesik, hogy a termő hajtást távolítják el és a nem termőt hagyják meg. 3. A fiatal tőkéről több hajtást kell levenni, hogy ne merüljön ki. 4. Amikor pedig a nap melege gyengülni kezd, le kell szedni a leveleket, hogy az összes fürtöt megérlelje. 5. Hasznos megkapálni a növekvő tőkét.

29. fejezet

A másodszori ritkításról (Paxamostól)

1. A nemrég ültetett vesszőkről az elvirágzást követő kihajtáskor a felesleget a hajtás körül el kell távolítani biztos kézzel és könnyedén. 2. Az olyan tőkékről, amelyeken a termés rothad, és nehezen érik a nedves föld és a sűrű levelek miatt, az oldalsó leveleket le kell szedni 30 nappal a szüretelés megelőzően, hogy a ráfúvó szelek a fürtöt szárítsák. 3. A csúcsán levő leveleket meg kell hagyni, hogy a legnagyobb forrássággal szemben védelmiül szolgáljanak, a csúcs felől jövő napsütéstől beárnyékolva a tőkét. 4. Ha ősszel valóban sok eső esne, úgyhogy a szemek túlságosan megduzzadnak, hogy ne legyen savanyú a bor, a csúcson levő leveleket le kell szedni. 5. Egyesek a melegebb és szárazabb helyeken be is takarják a fürtöket vesszőkkel és akantusszal, ha

a levelek nem elegendők. 6. A szőlősgazdának folytonosan járnia kell a szőlőskertet a karókat egyenesre állítva, és a kötöző anyagot igazgatva, (a szőlőtövet a karóhoz erősítő anyag) tudván, hogy mi is, ha egy irányból hajlítjuk meg a testünket, kifáradunk, ugyanígy a szőlőtövek is elhajolva és nem egyenesen állva károsodnak.

30. fejezet

Mit kell tenni, hogy a tőkén tetvek és hernyók ne jelenjenek meg, és ne szenvedjen fagykárt?

(Aphrikanostól)

1. Medvezsírral kend be a kergét, és a tőkén nem nevelődnek tetvek, vagy medvezsírral kend be titokban a kést, amellyel a tőkét metszed, (a bekenés, ha tudnak róla, hatástalan), így sem tetvek, sem a fagy nem fogja károsítani a tőkét, vagy kend be a kést olajban elkevert széttört fokhagymával. 2. Ha pedig a rózsán talált kukacokat megfőzöd oliva olajban, és ezzel az olajjal kened be a késeket, sem élősödők, sem a dér nem tesz kárt a tőkében. 3. Kecske zsírával vagy béka vérével kend be a késeket, vagy a fenőkövet kend be olajfa hamujával, és így fend meg a késeket. 4. A szőlővesszőket elégetve és a tőke borral vegyített nedvét a hamuhoz keverve öntsd ki ezt a szőlőskert közepére, és nem fognak férgek megjelenni.

31. fejezet

Hogy dér vagy ragya ne tegyen kárt a tőkében (Diophanéstól)

1. A szőlőskert széljárás felőli oldalán különböző távolságokban tégy le száraz trágyát, és amikor látod, hogy közeleg a fagy, gyűjtsd meg a trágyát. A keletkező füst a fagyot távoltartja a tőkétől. 2.

A fagytól perzselt tőkétet később kell metszeni, amikor már kezdenek kihajtani, akkor később fognak virágozni. 3. Úgy vélik, annak a vesszőnek, amelyet „hippuris-nak” neveznek, kevésbé árt a fagy, minthogy úgy vélem, később hajt ki, amikor már meleg az idő. 4. Vannak, akik babot vetnek a szőlőskertekbe, úgy véelve, hogy a fagy így nem tesz majd kárt a szőlőtővekben.

32. fejezet

Más a fagyról

1. Ha a szőlőtőkében a fagy kárt okoz, és világos, hogy a termés lefagyott, meg kell metszeni a tőkétet, mégpedig alaposan visszametszeni, hogy erejük megmaradjon. A következő évben az előző évi termést is megtermi. 2. Egyesek, akik Bithyniában a gyakorlatban tanulták meg a szőlőművelést, állítják, hogy amikor félő, hogy beáll a fagy, tamariszkusz, vagy ha nincs, bármilyen fa hamuját kell szétteríteni a szőlőskertben. A szemekre tapadó hamu felszívja a leszálló dért.

33. fejezet

A ragyáról (Berytiostól)

1. Ahogy látod, hogy a levegőben készülődik a rozsdá, égesd el egy bika bal szarvát marhatrágyával, sok füstöt támassz, a szántóföld körül körben szélirányban, hogy a szél a rozsdára vigye a füstöt, a füst ugyanis eloszlatja a köd okozóját. 2. Apuleios azt mondja, három elégetett rák marhatrágyával vagy pelyvával és kecsketrágyával megfelelő eredménnyel jár. 3. Ha pedig megtörténik, hogy ragya érte a tőkétet, a kárt így hozod helyre: vaduborka vagy tök gyökerét vagy leveleit zúzd össze, vízzel locsold meg, a rozsdától ért részeket

hintsd meg ezzel még napkelte előtt, ugyanezt éred el, ha fügefa vagy tölgyfa hamuját kevered vízbe, és ezzel hinted meg a tőkét. 4. Apuleios azt is mondja, ha a szántóföldre babérágakat dobsz, a ragya erre megy át. Tudni kell, hogy telihold idején lepi be a növényeket a rozsda, főleg a búzát, mivel akkor a legmelegebb és nedves a hold, éjszaka megrothasztja a termést. 6. Egyesek harcsát darabolnak szét, és szélirányban elégetik, hogy a bűze az egész területet bejárja. 7. Szintén hatásos a rozsda ellen, ha átlukasztott fókabőrt feszítenek rostára, a magot a bőrön keresztül átrostálják, és így vetik el. 8. Ez a jégesőt sem engedi hullani, bizonyos természetes taszítóerő következtében.

34. fejezet

Azoknak a tőkéknek a gyógyítása, amelyekről leszárad a termés (Vindanionistól)

1. Ha a szőlőfürt szemei borsó nagyságúra nőve kezdenének leszáradni, az ép részt félresímítva, inkább az ép rész felől közelítve a leszáradó részek irányában távolítsd el a fürt egész leszáradó részét, majd kend be a vágást a legerősebb ecettel kevert hamuval. 2. Jobb a szőlővesszők hamuja. A fürtök megbetegedő részeit levágva megáll a leszáradás. Be kell kenni a szőlő tövét is. 3. Vannak, akik a tövéget, a gyökerek környékét állott vizelettel locsolják. Ennek a gyógyításnak a révén nemcsak a termés marad meg épen, hanem a tőke is hosszú életű és dús lesz.

35. fejezet

A terméketlen tőkéről (Démokritostól)

A tövéget hasítsd be metszőkéssel vagy fúróval, még jobb, ha tölgyfa ékkel, és a hasadékba tégy egy követ úgy, hogy a tőke szélei szétvál-

janak, a résbe állott emberi vizeletet önts, körülbelül 4 kotylányit, óvatosan öntsd körül az egész tövet, hogy a gyökereket is érje, majd dobj rá földdel kevert trágyát. Amikor a követ a tövébe ékeled, meg kell kapálni a gyökerek körül is a földet. A tőkének ezt a gyógyítását a legjobb ősszel végezni.

36. fejezet

A naptól megégetett tőkékről (Cassianustól)

1. A naptól megégetett tőkéket arról ismered meg, hogy nagyon vöröses színűek a leveleik. A következőképpen gyógyítod őket: fúróval mélyen befúrsz a tövébe, és a fúrt lyukba tölgyfa pecket versz, vagy kissé kiásva a gyökereit és hasonlóképp éket verve bele, körül szórod földdel, így kigyógyítod a tőkét. 2. Mások tengervízzel öntözik meg az ilyen tőkéket. Megint mások az ilyen tőkéket és a valamilyen szerszámtól felsebzetteket aszfalttal kevert és felfőzött olajjal kenik meg. 3. Ismét mások, mint például Bithyniában, tapasztalatból sajátítva el a napégette tőkék gyógyítását, a tövégeket átfúrnak. Vannak, akik a tövégre és a gyökerekre emberi vizeletet öntenek.

37. fejezet

A beteg tőkékről (Damigerontól)

1. A beteg tőkét meggyógyítod, ha szőlővessző vagy tölgyfa hamuját ecettel kevered, és ezzel meghinted a tövét. Nagyon hatásos a gyökerekre öntött emberi vizelet is. 2. Mások a beteg tőkét bemetszik a tövüknél, majd kevés földdel az ott heverő földből beszórják, amit előzőleg trágyával keverték, és amikor a hajtások megjelennek, a satnyákat lemetszik, az erőseket meghagyják, majd a következő

évben a megmaradtak közül a legmegfelelőbbeket kiválasztva, a többi köröskörül levagdossák.

38. fejezet

A könnyező tőkékről (Sotiontól)

1. A sokat könnyező tőkék nem érlelik meg a fürtöt, a nedv nem járja át a tőke egész testét, így az elpusztul. 2. Sarlóval a tövéget lemetsszük, sebet ejtünk rajta, és ha semmi nem történik, a vastag gyökereket is gyorsan bemetsszük, és egy bizonyos eljárás szerint felére felfőzött és lehűtött olajseprővel bekenjük a vágásokat, a vágás alatt levő szemet szintén bekenjük, erről bebizonyosodott, hogy sokkal jobb eljárás.

39. fejezet

Azokról a tőkékről, amelyekről lehull a termés (szintén tőle)

1. A termést lehullató tőkét levelükről ismerjük fel, leveleik féhérek, szárazak, a vesszőjük széles, szíjhoz hasonló és puha. 2. Úgy gyógyítod őket, hogy a legerősebb ecettel hamut keversz össze, ezzel körbeöntöd a tövét, és körben meghinted a tő körüli részt is. Magukat a tőkét is meg kell hinteni megnedvesített hamuval. 3. Egyesek a gyökerekre tengervizet öntenek. Mások a fürtök végét javasolják lecsípni és így gátolni a növekedésüket. 4. Azért kapták a ῥυάδες elnevezést, mert nem tartják meg a termést, hanem az lehull róluk.

40. fejezet

A sok sarjat hajtó tőkékről (szintén tőle)

1. A sok sarjat hajtó tőkétet hosszúra kell hagyni, ugyanis ellombosodnak a metszést követően. Ha pedig nem történik változás, körbeárkolva folyóparti homokot szórunk köréjük és kevés hamut. 2. Vannak, akik a gyökerek közé köveket tesznek, hogy a tőkét hűtsék.

41. fejezet

Azokról a tőkékről, amelyekről lerothadni készül a termés (Varrotól)

1. Vannak bizonyos tőkék, amelyekről az első termés lerothad, mielőtt kifejlődne és megérne. Az ilyet porcsin (ἀνδραχνή) levélvel gyógyítjuk. 2. Mások árpalsztet kevernek a porcsinléhez és bekenik a tőke tövét vele. Ismét mások az ilyen tőke gyökereire 4 kotyla régi hamut szórnak, vagy homokot.

42. fejezet

A kapától megsebzett tőkékről (szintén tőle)

1. Ha kapa sértette fel a tőkét, vagy valamilyen más szerszám, és a seb a föld alatt van, tömd el a sebet a legfinomabb földdel, amelybe kecske vagy birka trágyáját keverted, és kösd körül. Majd kapáld körbe a tövét és ügyelj rá. 2. Ha pedig a seb a gyökerén van, finom földet keverj el trágyával, ezzel töltsd fel a gyökérzetét, gyakrabban kapáld körbe, forgatva a vesszőt, nem meggörbítve. Óvatosan gondozd!

43. fejezet

Hogyan lehet szüretelés előtt megtudni, lesz-e bőséges bortermés, vagy jó bor, vagy rossz borra lehet számítani? (Démokritostól)

1. Egy szőlőbogyót ujjal óvatosan csípj le a fűtről. Ha nedv buggyan ki belőle, ez jó termést jelez. 2. Egyesek pedig állítják, ha jó a búza-termés, a folyékony termés is bőséges lesz. 3. Úgy véljük, jó és erős lesz a bor, ha tavasszal sok eső esett. Ha tavasszal több eső esik, akkor a szőlőszemek borsónyi nagyságúak és még fanyar ízűek. 4. A közvetlenül a szüretet megelőző esőzés a bort nemcsak vizessé teszi, hanem a minőségét is megváltoztatja.

44. fejezet

A sövény készítése (Diophanéstól)

1. Ha szilárd sövényt akarsz, egy rőfnyi árkot áss, karókat szúrj le, és feszíts ki káka kötelet az árok mentén. Egy nappal ezt megelőzően készíts össze őrölt bagolyborsót, tövisbokor termését, szárnyas bengéét és borbolyáét, áztasd be őket, hogy méz sűrűségű masszát kapj, és a kifeszített káka kötélre kend rá a bagolyborsó és túskebokor termését, a helyet öntsd le az áztatvánnyal, rövid időre hagyd az egészet állni. 2. Majd pedig dobd az árokba vissza az onnan kiásott földet, és 28 nap múlva a 4 rőfnyi magasságú fiatal növényeket ültess át 4 rőfnyinél nem mélyebbre, 2 hónap alatt könyöknyinél nagyobbra nőnek, majd pedig magasabbra növekedve távoltartják a tolvajokat. Mindezt a tavaszi napéjegyenlőség idején tedd. 3. Könnyen készítesz úgy is sövényt, ha káka kötélre kened a túskebokor magvait, és a kötelet földbe ássod, majd vastag nádat vágysz, csekély mélységre ülteted, ne egyenesen, hanem ferdén állítsd, és trágyázd meg a földjét. 4. Egyesek pedig így készítenek sövényt: túskebokor

hajtásokat vágnak, a kötélbe dugdossák, feltöltik rőfnyi magasságra, kihajtásig öntözik. 5. Egyesek pedig a túskebokor elvirágzott termését kézzel benyomkodják a káka kötélbe, majd trágyával kevert földet szórnak rá, a hajtások megjelenéséig öntözik. 6. Démokritos azt mondja, hogy tavasz kezdetétől 13 napig jó ültetni a sövényt, a következő módon: Kákakötelet, amely hosszú ideig tengervízben ázott, és végezetül megrothadt, túskebokor és a korábban említett tuskés növények magjával dörzsöld be, ásd bele az árokba, és öntözd, amennyire lehetséges, naponta. Így is gyorsabban és jobban sarjad ki, és szilárd lesz.

45. fejezet

Mikor kell szüretelni a szőlőt és melyek a szőlőfürt érettségének a jelei (szintén tőle)

1. Nem könnyű megállapítani, hogy mikor kell a szőlőt szüretelni. Emiatt egyesek, mielőtt megérne, már szüretelnek, így könnyű, gyenge, romlékony bort kapnak. Mások, akik későbbben szüretelnek, nem csupán a tőkének ártanak, amely tovább hordja a termés terhét, hanem ha jég vagy fagy következik be, a boruk gyorsan megromlik. 2. Megvan a módja tehát a szüret ideje megállapításának, ez nem csupán ízlelés alapján történik, hanem külső szemlélés alapján is. Bizonyos, az érettségre utaló jeleket ismertetünk. Démokritos és Aphrikanos követői azt mondják, hogy hat napot, nem többet, várhat a tőkén a megérett fürt. Ha a magja már nem zöld, hanem fekete színű, jelzi a szőlő érettségét. 3. Egyesek összenyomják a szőlőszemet, és ha a magja csupaszon ugrik ki a húsból és nincs rátapadva, a fürtöket szüretelésre érettnak tekintik. Ha azonban a magja a hús egyrészével buggyan elő, nem ítélik érettnak. 4. Mások pedig akkor, ha kezdenek aszalódni, tekintik érettnak a fürtöket. 5. Ismét mások ilyen

módon ítélik meg, hogy a fürtök érettek-e: ahol a legtömöttebb szemű a fürt, kivesznek egy szőlőszemet, egy, vagy két nap múlva megnézik a fürtöt. Ha a szőlőszem helyén nincs változás, minthogy a mellette levő szemek nem növekedtek, siettetik a szüretet. Ha azt látják, hogy a szőlőszem helye kisebbé vált, mivel a körülötte levő többi szem növekedett, elhalasztják a szüretelést addig, amíg a növekedés tart.

46. fejezet

Arról, hogy a hold melyik házban tartózkodása idején kell szüretelni, és hogy fogyásakor és a föld alatt tartózkodása idején kell szüretelni (Zoroastertől)

A holdnak a rák, az oroszlán, a mérleg, vagy skorpió, vagy bak, vagy a vízöntő házában való tartózkodása idején kell szüretelni. Igyekezni kell, hogy fogyásakor és a föld alatt tartózkodása idején történjék a szüret.

47. fejezet

Hogyan kell a fürtök fanyarságán javítani, vagy a más okból rossz fürtökön, és hogyan kell kezelni az ezekből készülő bort? (Leontinostól)

1. A savanyú vagy más okból rossz fürtöket el kell különíteni a termés többi részétől és a belőlük készült mustot így kezeljük: Esővizet fele mennyiségűre főzz fel, ebből a felforralt vízből a must tizedrészeinek megfelelő mennyiséget önts a borhoz, rögtön kezd el forralni, addig, hogy elpárologjon forralás közben a tizedrésze. 2. Egyesek nem így járnak el, hanem a várt mustmennyiség harmadának megfelelő mennyiségű vizet öntenek a szőlőfürtökhöz, majd a fürtök kipréselése után a mustot addig főzik, míg harmada el nem párolog.

48. fejezet

A tőkét károsító állatok elleni védekezés (Aphrikanostól)

1. A szőlőtőkét károsító, a szőlőskertekben tanyázó férgek elpusztulnak, ha szélirányban tehéntrágyát égetsz. 2. Mások pedig galbánt, szarvas szarvát, kecske körmét, elefántcsont reszeléket vagy liliom gyökeret égetnek, így kergetik el innen a kártevőket. 3. Elűzöd akkor is a kártevőket, ha asszonyi hajjal végzed a füstölést, az elvetelő asszonyt s azokat is, akiknek a méhe felfelé húzódik, gyógyítja a hajjal füstölés. 4. Mások bazsarózsát, ismét mások ökörfarkkórót égetnek, vagy ültetnek el a szőlőtőkék mellett, így űzik el a kártevőket. 5. Mások növényi nedvvel kevert olajat forralnak, és ezzel kenik meg a tőkék tövét, a tövégtől kevéssel feljebb kezdve. 6. Hogy a hernyók ne károsítsák a tőkét, fokhagymát dörzsölj szét, és ezzel kend be a metszőkéseket.

49. fejezet

A kantharis bogarakról és a termést károsító nagyobb élőlényekről (szintén tőle)

1. Hogy a kantharis bogarak ne ártsanak a tőkének, önts le kantharisokat olajjal, és kend be a fenőkövet, amellyel a kést élezed. 2. Mások a nagyobb állatok elűzése céljából kutyaürüléket kevernek állott vizelettel, és mindent körbelocsolnak vele.

50. fejezet

Démokritosnak a gyakorlatban sokszor kipróbált módszere a célból, hogy sem a szőlőnek, sem a fáknak, sem a vetésnek semmi ne ártson, főképp a nagyobb testű állatok ne (Démokritostól)

1. Sok folyami rákot, vagy tengeri rákokat, de ne kevesebbet ténél, dobj vízzel telt agyagedénybe, fedd le, hagyd a szabad ég alatt állni. 2. Majd mindent, amiről azt akarod, hogy ne érje ártalom, ezzel a vízzel öntözd meg, míg meg nem növekszik, amit vetettél, és csodálkozni fogsz az eredményen.

51. fejezet

A szőlővirágról (Florentinostól)

1. A szőlővirágot az édes bort termő tőkéről kell szedni, a fürtöket letépve, és árnyékban szárítani. 2. A virágot tiszta agyagedénybe dobva illatos óbort és fele mennyiségű mustot öntünk rá, kézzel óvatosan kinyomkodjuk, tészta formájúra alakítjuk és félretesszük.

52. fejezet.

A mazsola készítéséről (szintén tőle)

1. A mazsola készítéséről sok szó esik a régieknél, véleményem szerint a következő módon kell készíteni. 2. A megérett fürtöket csavard meg, hagyd a tőkén aszalódni, majd leszedve aggasd fel az árnyékban, a kiszikkadt fürtöt tedd egy edénybe, napon megszáraitott szőlőleveleket téve alájuk. 3. Miután az edény megtelt, felülre ismét szőlőleveleket tégy, és lefedve tedd hűvös és nem füstös helyre. Az így készített mazsola több évig is eláll, és a legédesebb.

53. fejezet

A nád ültetéséről

1. A nád a napos helyeket kedveli, és a szél neveli. Főleg hagymájáról szaporítják, ez is a legjobb mód az ültetésére. 2. Ferdén a földbe dugva is gyorsan kihajt. Az elültetésre kerülő töveket távolabbra kell ültetni egymástól, 3 vagy 4 ujjnyi mélyre, és egy vagy két szem felfelé nézzen. Ha egyenesen ültetik, 2 csomó legyen rajta, és 12 ujjnyi mélyre kell őket ültetni. 4. Az ültetés ideje egyesek szerint tavasz kezdete. Mivel azonban a fagytól hamar kárt szenved, a hidegebb helyeken ősz táján kell ültetni. 5. Ugyanabban az évben kell vágni is a nádat, a téli napforduló után, úgy vélik, hogy eddig az ideig növekszik. 6. Azt mondják, hogy a megfüstölt és úgy elültetett nádon az ἵπας nevű kártevők, amelyek a legnagyobb kárt okozzák a tőkében, nem jelennek meg. Úgy vélik, ezek a kártevők az elrothadt nádról mennek át a tőkére.

6. KÖNYV

Az alábbiak szerepelnek ebben a könyvben, amely hatodik a földművelésről szóló válogatások sorában, amely a prés és a prés alatti edény készítéséről, a bort tároló edény készítéséről, az olajütő készítéséről és a bor tárolásáról, a cseréphordók (pithosok) elhelyezéséről, készítéséről és begyantázásáról szól, továbbá a szüret előkészítéséről; arról, hogyan kell a fürtöket kiperéselni, a mustot a pithosokba tölteni, hogy ne csorduljon ki, hogyan lehet egész évre musttal ellátni magunkat, hogyan lehet megtudni, tartalmaz-e vizet, hogyan javíthatunk a savanyodó must ízén és a gipszezésről.

1. A présről, a prés alatti edényről és az olajütőkről; 2. Az olajtároló edényről és a pithosok támasztékáról; 3. A pithosok készítéséről és begyantázásáról; 4. A begyantázás idejéről és módjáról; 5. A gyanta minőségének megítéléséről; 6. A gyanta készítéséről; 7. Általános útmutató a gyantázásra; 8. Másik kipróbált mód a pithosok gyantázására; 9. A pithosok bemázazásáról; 10. A szüretre való előkészületről; 11. Mi a teendője a puttonyokat ellenőrzőknek, a fürtöket hogyan kell kiperéselni, milyen módon kell végezni a munkát? 12. A fürt végleges kiperését követően hogyan kell a mustot a tároló edényekbe tölteni? 13. A szőlőmagvokról, amelyeket a must kicsordulása után azonnal kidobnak, hogyan kell az úgynevezett θάμνα-t készíteni? 14. Hogy a must ne csorduljon ki az edényből; 15. Hogy a must azonnal használható legyen; 16. Hogy a must egész évben rendelkezésre álljon, hogyan lehet megtudni, hogy vizet tartalmaz-e? 17. A begipszelésről; 18. Hogyan kell kezelni a savanyodó mustot?

1. fejezet

A szőlőprésről, a prés alatti edényről és az olajütőkről (Florentinustól)

1. A szőlőtőkék ültetéséről szólván, tájékoztatni készülve a bor kezeléséről és javításáról, szükségesnek véltük elsősorban arról szólni, hogyan kell a prést és a prés alatti tartó edényt elkészíteni. 2. A prést úgy kell felállítani, hogy az odagyűjtött termés mennyiségének megfeleljen, hogy a munkásoknak legyen elegendő helye a megfordulásra, a fűtők tárolására is legyen megfelelően tág tér, és amikor gyorsabban kell beszállítani a termést, a munkások ne fulladjanak a mustból felszálló párából. 3. Az egész prést le kell kenni mindenfelől vékony rétegben mésszel, a plafonját is, hogy sem föld, sem rovar a présbe bele ne essen, és el ne rontsa a bort. 4. A sajtoló meleg legyen, minden irányból a legtöbb fényt kapja, használat után ki kell mosni meleg tengervízzel vagy sós vízzel, és kitörölni szivaccsal. Lefedni nem kell, hogy be ne penészedjen. Minthogy, ha a tároló edénybe egerek esnek, nagy bűzt árasztanak, az edénybe széles deszkát kell tenni, amelyen át a mustba pottyant egér kiszabadulhat. 5. Ha ezt az edényt ismét használni akarjuk, az előbb leírt módon ki kell mosni, kitörölni és megfűstölteni. 6. Az olajütőnek pedig fedele kell, hogy legyen.

2. fejezet

A bortároló edényről és a pithosok tárolásáról (szintén tőle)

1. A pithosok tárolására szolgáló épületnek széljárta helyen kell lennie, az ajtaja kelet felé és észak felé nézzen. Messze legyen a préstől és mindentől, ami kellemetlen szagot áraszt. A pithosokat úgy kell felállítani, hogy ne érjenek egymáshoz, lábnyi távolság legyen köz-

tük, hogy a bortároló edényekre felügyelők könnyen hozzá tudjanak férni a beljebb levő pithosokhoz is, és ha egy pithos eldől, ne billentse fel a mellette levőket is. Semmi nem károsodik ugyanis olyan könnyen, mint a bor, főleg pedig a must. 3. A pithosokat száraz helyen kell elhelyezni, hogy a föld alatt $\frac{2}{3}$ részük legyen, ha gyenge, könnyű bort terem a vidék, ha pedig erős és sűrű a bor, félig legyenek a földben. 4. Mindegyik pithos alá szórni kell szemcsés, egészen száraz homokot, erre megfelelő mennyiségben kell hinteni illatos nádat, végül pedig a maradék teret ki kell tölteni megfelelően kiszárított földdel. 5. A homok és a száraz föld a földben és a magukban a pithosokban összegyűlt nedvességet beszívja, és édesebbé válik így a bor. 6. E módszer hatásosságát a következőképp lehet igazolni: Ha egy üres fonott kosarat homokkal töltesz meg és savanyodóban levő bort öntesz belé, az átszűrődik majd, tiszta és szagtalan bort kapsz eredményül. Ha pedig homok nem áll rendelkezésre, bármilyen föld megfelel, nagyon kiszárítva. 7. Semmilyen erős szagú dolgot nem szabad a pithossal együtt tárolni, mint pl. bűzös bőrök, sajtok, fokhagyma, olajbogyó, füge, ócska limlomok. Mivel az ilyen fajta dolgok magukba vonják a bortól a nedvességet, és a boroknak átadják a maguk erős szagát. 8. El kell különíteni a bortároló helyiséget pincétől, lóistállótól, árnyékszéktől, pelyvarakástól, kenyérsütő helytől, fürdőtől. 9. Ha esetleg a közelben fák lennének, ezeket ki kell vágni, a gyökereik ugyanis a pithosokat megbolygatják, és körbeszöve átadják annak az illatát főképp a fügefák, vadfügefák és a rózsafák gyökerei. 10. Ha nem művelt területen lakunk, a talajt kövekkel ki kell rakni, magasra építve, és az alapzatra lerakni a pithosokat, homokot szórva alájuk.

3. fejezet

A cseréphordók (pithosok) készítéséről (Anatoliostól)

1. Nem mindegyik fajta föld felel meg kerámia készítésére, hanem e földfajták közül egyesek a vörös színűt részesítik előnyben, mások a fehéret, ismét mások pedig keverik a kettőt. 2. Vannak, akik beérik a jól készített pithos vizsgálatával, ha megütik, a jó pithos éles és átható hangot ad. 3. Ez nem elegendő, hanem a készítettnek jelen kell lennie a kerámia műhelyben, meggyőződni arról, hogy az agyagot jól kidolgozták, és nem szabad engednie a korongra feltenni, míg az agyagról átvétele előtt meg nem állapítja, milyen lesz a kérdéses pithos. 4. Nem az összes pithost formázzák korongon a fazekasok, hanem csak a kisebbeket. A nagyobbakat a földre állítva meleg helyen tartják, és nap nap után tapasztanak hozzá, így alakítják naggyá. 5. A kerámia készítés nem elhanyagolható része a kiégetés. Nem kis, sem nagy tűz nem megfelelő, hanem közepes tűzön kell az edényeket kiégetni. 6. Emiatt egyesek a készítésük nehéz volta miatt nem ilyen pithosokat használnak, hanem régieket, ami nagyon árt a bornak. 7. A nagyobb pithosok közül jobbak a közepükön kiszélesedők, főképp, amelyeknek a szája nyitott. 8. A pithosok pereme kifelé hajoljon, hogy amikor hamuval bekenjük őket, az ne beléjük hulljon, hanem kívül lepotyogjon. Azonnal, még amíg forró a pithos, be kell gyantázni. 9. A pithosok ne legyenek nagyok. Nem gyakran ugyanis az ilyenekben felforrva, mivel nincs szűk helyen, a bor felfut, majd egyensúlyba visszakerülve üledéket hagy maga után, és nem csupán az illatát, de a színét is veszti. 10. A kis edények nemcsak a bor megőrzésére, de a jó bor készítésére is alkalmasak. Emiatt a pithosokat kicsire kell készíteni. 11. Ha pedig már van nagy, régi pithosunk, a gyengébb és rosszabb bort öntjük azokba, a kicsibe pedig az erősebbet.

4. fejezet

A begyantázás idejéről és módjáról (szintén tőle)

1. A kemencéből kivett új pithosokat azonnal be kell gyantázni, a régieket pedig a Kutya felkeltekor. 2. Vannak, akik évente, vannak, akik kétevente gyantázzák a pithosokat. Jobb gyantázni, amikor savanyú a szőlő, vagy ha a pithosról lepergett a rajta levő gyanta.

5. fejezet

A gyanta megítélése (Didymostól)

1. A gyantáról az öregek azt tanítják, hogy a legjobb az Ida hegyéről való, ezt követi a pieriai. Egyesek a rhodosit vélik jobbnak, mások a Brytiából valót. 2. A fényes gyanta a legjobb. 3. Egyesek így ítélik meg, hogy milyen a gyanta minősége: forrásban levő gyantába pálcát mártanak, és meggyújtják. Amelyikről sűrű füst száll fel, az jó gyanta lesz. Amelyikről vékony, ritkás füst száll, azt nem használják. Vannak, akik felmelegítik azt, hideg vízbe dobják, és nem csupán a szaga alapján ítélik meg, hanem az íze alapján is. 4. Amelyik gyanta főzéskor nem fut ki, nem hólyagosodik, hanem csendben forr, azt a legjobbnak ítélik. 5. Amely édesebb ízű, tisztább, simább, kellemes illatú, az igen jó gyanta. 6. A legjobb gyantát pedig a következő módon készítik: kerámia edénybe egy tálat tesznek, napra helyezik, ahol a nap nem tűz rá, majd fahamun átszűrt forró vizet öntenek rá és kevergetni kezdik. Amikor leülepszik, 2 óra múlva leöntik róla a vizet, majd ismét ugyanannyi vizet öntenek rá. 7. 3 nap múlva, miután ezt naponta háromszor megcselekedték, a maradék nedvességet szivaccsal felitatják. A legjobb minőségű gyanta marad vissza. 8. A száraz gyanta keserű is. Ha borral forralják, értékesebb, főképp pedig, ha illatos füvekkel forralják együtt, javul a minősége. A folyós gyanta harmadrésznyi mennyiségűre beforral-

va alkalmas a használatra. 9. Egyesek fahamuval felfőzik, és azonnal viaszt dobznak a hamuhoz. Mások mirha olajat és óbort öntenek bele. Ismét mások csak viaszt adnak hozzá, Szardiniáról származót, ezt tartják ugyanis jobbnak. Vannak, akik negyed, vannak, akik hatod, vannak, akik tized részre főzik fel. Ha pedig fanyarabb ízű bort akarunk, több viaszt kell beledobni. 10. Vannak, akik azt ajánlják, ne adjanak viaszt a gyantához, mert a bor fanyarabb lesz, és könnyen megecetesedik.

6. fejezet

A gyanta készítése (szintén tőle)

1. Itáliában a következő módon végzik a gyantázást: 40 mína gyanta, egy mína viasz, szalamiasóból egy csipetnyi, mindezt összefőzik, az egészet összeelegyítik, keményen rádöngölik a pithosra. 2. Mások 1 talentum száraz gyantát, 15 mína viaszt, őrölt borsó és liszt 3 literjét, ugyanannyi görögszéna pelyhet, illatos nádat, 3 gombóc ánizslevelet vesznek, ami megolvasztható, megolvasztják, a száraz anyagot felaprítják, fél minányi aloét adnak hozzá. 3. Ez a gyantázás tehát akkor a legkitűnőbb, ha a gyenge borokat javítja, a könnyen romlókat tartóssá teszi, és jó illatot kölcsönöz számukra.

7. fejezet

Általános tanácsok a gyantázáshoz (Florentinostól)

1. Mindegyik gyantázásnál legjobb a gyantát mirha poron átöblíteni, elporított mastixon vagy fenyő gyantán, ha ezek nincsenek, azt, ami rendelkezésre áll, össze kell keverni, irisből és görögszénából kell keveset venni, (a görögszéna a bort erősebbé és nehezebbé teszi) továbbá κόστος-ból kassziából, meliotosból vagy káka virágjá-

ból. Ezek hozzájárulnak a bor jó illatához. 2. Általában a kiválóan kezelt bornál is előnyös változatos fajta gyantázást használni. A hitvány boroknál elég a jó gyantázás, iriszből és görögszénából közepes mennyiségűt kell beledobni, és sokkal kevesebbet a viaszból. A többi ugyanis megváltoztatja a bor ízét, ahogy korábban szó volt róla. Gyantából a fehéret kell használni, a nem fehérből pedig az átlátósót. 3. Egyesek helyesen cselekednek, amikor nádat vagy pálcát állítanak a kiürített pithosokba, hogy a belepottyant szúnyogok vagy más élőlények azon át ki tudjanak mászni. 4. A nemrég gyártott pithosokba ne öntsük a jobb bort, hanem a már savanyodót, ugyanis jobbá teszi. Az ilyen pithosokba vörös bort kell önteni, a fehér bort 2 évvel vagy még korábban gyártott pithosokba töltjük.

8. fejezet

A pithosok gyantázásának másik kitűnő módja (szintén tőle)

1. 10 amphorára kell venni krétai vagy kampanosi izsópból 2 litert, indiai vagy kelta nárdusból 2 litert, jó minőségű aloéból 16 unciányit, szicíliai sáfrányból 16 unciányit, illíriai iriszből 1 litert, miután begyantázták a pithosokat, be kell szórni ezzel az oldalukat és a nyakukat, ügyelj rá, hogy ne hűljön le, mert akkor fagyos lesz, és ne is melegítsd túl, mert akkor a hatóanyagok a hőtől károsodnak. 2. Majd öntsd bele az új bort, pár nap elteltével, ha megízleled, jó illatúnak és érettnek fogod ítélni. 3. Egy év elteltével, vagy évente gyantázd a pithosokat, mértékletesen használd az említett szereket az ismertetett összetételben.

9. fejezet

A pithosok bekenéséről (Varrotól)

1. Egyesek a gyantázás után, kevésel azt megelőzően, hogy a bort beleönténék, bekenik a pithosokat. Vannak, akik csak a szájnylást, vannak, akik a belsejét is. 2. E célra felforralt tengervízzel elegyített gyantát használnak. Mások csupán az olajütés maradékával kenik be a pithosok öblét.

10. fejezet

A szüreti előkészületekről (Didymostól)

A présházakat 20 nappal a szüret megkezdése előtt ki kell nyitni, hogy kiszellőzzenek, és tengervízzel behinteni vagy megfüstölni.

11. fejezet

Mi a teendője a puttonyosok felügyelőjének, hogyan kell a fürtöket kipréselni, és milyen módon kell viselkedniük a sajtolóban a szőlőtaposásra kirendelteknek? (Apuleiostól)

1. A nagyobb kosarasoknak, az úgynevezett puttonyosoknak a felügyelői válogassák ki a leveleket, és ha valamiféle éretlen, vagy leszáradt rész került volna a szőlőbe, azokat is.

2. A szőlőtaposóknak, ha valami elkerülte volna a kosarak felügyelőinek a figyelmét, azt ki kell szedniük a szőlő közül. Ha leveleket zúznak a szőlő közé, a bor fanyarabb lesz, és könnyebben megromlik. Az éretlen és leszáradt fürtök pedig ártalmasabbak. 3. A sajtolóba öntött fürtöket rögtön kezdjék kitaposni az erre rendelt munkások. Teljes erejükből egyenletesen préselve a törköly, azaz a magok megjelenéséig, hogy a nedv nagyrésze lefolyjon a sajtoló alatti edénybe,

és a második taposás után tegyék félre, miután a még meleg és nem túl nedves szőlőmagokat teljesen kipréselték, így tegyék le a sajtoló alá. A meleg és puha massa romlékonyabb. Ha túl nedvesen teszik a prés alá, a ránehezedő súlytól szükségszerűen kibuggyan a nedv belőle. 4. A taposást végző munkások nagyon alaposan mossák meg a lábukat, mielőtt a présházba mennének, közülük senki nem ehethet, nem ihat, sem ki, sem be nem járhat. Ha valakinek ki kell mennie, ne menjen ki mezítláb. 5. A taposást végzők legyenek felöltözve és hordjanak övet, az izzadság felfogására. 6. Gondoskodni kell arról, hogy a présházban mindig jó illat legyen, vagy tömjént kell égetni, vagy más füstölőszert. 7. Tudni kell, hogy a στέμφυλα (törköly) nemcsak az olajütés seprőjét jelenti, hanem a szőlőpréselés maradékát is. Ha tehát azt hallod, hogy törköly, a sajtolóból visszamaradt anyagra gondolj, vagy a szőlőpréselés vagy olajütés maradárára.

12. fejezet

A fürtök tökéletes kipréseléséről, és arról, hogyan kell a pithosokba tölteni a mustot (Diophanéstól)

1. A pithosokat, mielőtt a mustot beletöltik, tiszta tengervízbe mártott szivaccsal ki kell törölni és tömjénnel megfüstölni. 2. Nem kell teljesen megtölteni őket, túl keveset se öntsünk beléjük, hanem hagyni kell annyi helyet, amennyi elegendő ahhoz, hogy a must kiforrjon kiömlés nélkül, és ha a habja a pithos pereméig emelkedik, csupán a zavaros seprő folyjon ki. 3. A pithosokban forró mustot öt naponta kell tisztítani, kézzel és csészével eltávolítani a tajtékot és az esetleges szennyeződést. Az összes lemert habot el kell szállítani a pithosok közeléből, és jó távol kidobni. 4. Ha a közelben marad, rögtön megjelennek a szúnyogok, erjedésszag támad, mindez a borknak ártalmára van. Emiatt gondoskodni kell arról, hogy a préskam-

rákban füstöléssel jó illatot keltsenek, de a bortároló helységeiben főképp fontos ez.

13. fejezet

A must préseléséből visszamaradt, azonnal kidobott anyagokból miképp lehet készíteni az úgynevezett θάμνα-t? (Anatoliostól)

1. A törkölyt, azaz a szőlőmagokat a must kiöntése után azonnal ki kell szedni, pithosokba gyűjteni és megtaposni. 2. Az így kapott seprűs bor, amit szokásosan θάμνα-nak neveznek, nemcsak, hogy kedvelt itala a parasztoknak, hanem a visszamaradó mag megfelelő táplálék a lovak számára. 3. Miután eltávolították a magokat, a sajtolót és az alatta levő tárolót meg kell tisztítani tengervízbe vagy sós vízbe mártott szivaccsal és megfüstölni. 4. Az ott visszamaradó nedvesség mindenképp megromlik, és emiatt a következő napon megízlelt termés rosszabb, megjelennek a szúnyogok is, ami a romlott bor jele.

14. fejezet

Hogy a must ne fusson ki (Florentinustól)

1. Csombormentából, mentából, borágóból készített koszorúval fonjuk körül az edények nyakát. 2. Egyesek a pithosok belsejét a szája körül, mások pedig sózott zsírral kenik be belülről a száját. Ismét mások tehéntúróval. Mások a belsejét is, ez többnyire meg is akadályozza, hogy a must kiforrjon az edényből.

15. fejezet

Mit kell tenni, hogy a must fogyasztásra azonnal alkalmas legyen?

1. A mérőedénybe édeskés ecetet önts, és 3 nap múlva letisztul. 2. A must kiforrásának meggyorsítására Diophanés harmadik könyvében találsz jobb eljárásokat.

16. fejezet

Mit kell tenni, hogy egész évben álljon rendelkezésünkre must, és miből tudhatjuk meg, hígítva van-e vízzel? (szintén tőle)

1. Mielőtt a fürtöket kisajtolnák, a belőlük magától kicsorgó mustot, amelyet egyesek előlének neveznek, azonnal öntsd bele egy kívül-belül begyantázott edénybe, hogy az edény félig legyen, és gondosan fedd le gipsszel. Hosszú időre nagyon édesnek marad meg a must. 2. Sokkal jobban megmarad erjedés nélkül a must, ha az edényt bőrrel befedve víztartóba teszik 30 napra, amiatt, hogy nem forr fel, igen édes marad. 3. Ha pedig úgy tapossák ki a fürtöket, hogy ne préselődjön ki belőlük a nedv, ez a must sokáig fogyasztható. 4. Mások olyan edényben tartják a mustot, amelyben korábban óbor volt. 5. Mások, mint korábban szó volt róla, kívül-belül begyantázva az edényt víztartóba süllyesztik, hogy csak a nyaka álljon ki. Ezt tartják a legjobbnak a gyakorlatban. 6. Ismét mások a bortároló edényt nedves homokba ássák. Mások beszórják az edényt a szőlőpréselés maradékával, és nedves homokot halmoznak rá. Ismét mások gyantázatlan edénybe teszik a mustot, alexandriai nitront törnek össze, ...árnyékba teszik. 7. A következő fejezetben olvashatsz arról, miből tudhatod meg, hogy tartalmaz-e vizet a must.

17. fejezet

Hogyan állapítjuk meg, van-e víz a mustban? (Sotiontól)

1. Dobj a mustba vadkörtét – ezek a legkeményebb körték –, és ha van víz a mustban, lesüllyed, ha nincs, a felszínen úszik.

18. fejezet

A gipszezésről (Didymostól)

Széles edénybe kell a gipszet beledobni, majd a mustot ráönteni, hogy jól ellepje a gipszet, gyakran rázogatni, és így hagyni mindaddig, mígnem az állás során semmi nem ülepszik már le a gipszből

19. fejezet

Mit kell tenni, hogy a must ne savanyodjon meg? (Démokritostól)

Mazsolát áztass be, míg megduzzadnak a szemek, majd kinyomkodva 3 kotylányit dobj belőle az amforába. Vagy folyami homokon szűrd át, mint korábban leírtuk, vagy szórj bele 4 drachmányi sandyxet (σάνδυξ).

7. KÖNYV

A következők szerepelnek ebben a könyvben, ó, legkedvesebb fiam, Bassus, amely hetedik apádnak a földművelésről szóló válogatásai sorában, amely összeállítást közöl arról, milyen különbségek vannak az egyes borfajták közt, miképp javíthatók, továbbá a borkóstolásról, a borfejtésről és más hasznos tudnivalókról.

1. A szőlőfajták közti különbségről; 2. Milyen borok számára megfelelő a szabad ég alatt tárolás, és melyek számára a fedél alatti? 3. Mi a különbség a friss, az aszu, a fehér és a fekete szőlő között? 4. Hogyan javítható annak a szőlőnek a minősége, amely túl sok esőt kapott még a tőkéken, és miképp tehető elállóbbá a belőle készült bor, továbbá arról, hogyan javítható a szüretelés után elázott szőlőből készült bor? 5. Hogyan kell felnyitni a pithosokat, és mire kell ügyelni a felnyitásukkor? 6. A bor fejtéséről, mikor kell átönteni a borokat, és arról, hogy van különbség az ugyanazon pithosba öntött borban; 7. A bor megízlelésének idejéről és módjáról; 8. A bor és a must vizsgálatáról, arról, hogy tartalmaz-e vizet; 9. Hogyan kell a bort és a vizet szétválasztani? 10. Mikor szokott a bor megromlani? 11. Hogy a mennydörgés és a villámcsapás a borban ne tegyen kárt; 12. Milyen elővigyázatossági intézkedéseket kell tenni, hogy a bor ne savanyodjon meg, hanem tartós legyen? 13. Egy csodálatos fűszerezésről, amely a bort tartóssá teszi, a πανάκεια-ról; 14. Egy felirat, amely megakadályozza a bor megromlását; 15. A romlékony és az elálló bor előjelei és jellemzői; 16. A savanyodásnak induló bort hogyan gyógyítjuk? 17. Mit kell tennünk, hogy a tengeren szállított bor elálljon? 18. Hogyan kezeljük a tőkétet, hogy édes bort adjon a róluk szüretelt szőlő? 19. Hogyan készítünk a mustból édes bort? 20. Hogyan készítünk jó illatú és édes bort? 21. Hogyan készítünk vörösbort a fehérből és fehéret a vörösből? 22. Hogyan készítünk átlátszó bort? 23. Hogyan készítünk keveréssel igen tartós bort, hogy kevés ráfordí-

tással sokaknak megfeleljen? 24. Hogyan tegyük öregg  a fiatal bort? 25. Hogy a borban ne legyen virág; 26. Hogyan sz ntess k meg a bor vizenyősségét? 27. Hogyan javítsuk a rossz  z  bort? 28. A sepr s és zavaros bort hogyan kezelj k? 29. Hogyan tegy k átlátszóvá a bort? 30. Hogy a bort iv n ne  rezz k a bor szaga; 31. Mit kell tenni, hogy a boriv  ne r szegedj k le? 32. Hogyan j zan tsuk ki a r szeget? 33. Miképp szüntethető meg a bor  r nti szenvedély? 34. Arról, hogy nemcsak a bor, hanem más ital is ler szeg t; 35. Sz l  nélkül miképp készítsünk bort? 36. Csalhatatlan eljárás arra, hogyan készítsünk az eg zs s get öregkorig meg r z  bort; 37. A bor sz r s r l

1. fejezet

A sz l k közti különbségről (A Quintiliusoktól)

1. A völgyes területek sok és hitvány bort teremnek. A magasan fekvő v d kek jobbat, ahol a termést a szelek érlelik, és az enyhe szellők, főképp pedig a nap ereje. 2. A nap nem csupán erősebbé teszi a fürtöket, hanem édesebbé is, ha sok napsütés  ri őket. A hold meleg és nedves lévén csupán érleli a fürtöket. Az éjszaka előkészíti a f rt meg desed s t. 3. Naps t sb l is t h t sok kell, hogy tartósabb legyen a bor, amely gyorsan  l ri a legjobb minőségét és teljesen kiforr. 4. A forró v d keken termő sz l  is tartósabb bort ad. Az olyan helyekről szüretelt termés, ahol a föld bizonyos vadsággal b r, h g és gyenge bort ad. 5. Ha a tőke kevés f rt t terem, erősebb lesz a bor, mivel minden ereje csupán arra a termésre használódik el.

2. fejezet

Milyen borok számára felel meg a szabad ég alatti tárolás, és mely borok számára a fedett helyen tárolás? (szintén tőle)

1. Az erősebb bort a szabad ég alatt kell tárolni, a nyugati és a déli égtájak felől fallal védve. 2. A gyenge borokat fedél alatt kell tárolni, az ajtókat magasabbra elhelyezni, észak és kelet irányában.

3. fejezet

A régi és az új, a fehér és a vörös bor közti különbségről (Diophanéstól)

1. A fekete fürtökből erősebb bort kapunk, a fehérékből középezt, a sötétek közül a vörösek valamivel édesebbek. 2. Az újbor a leghűvösebb, az óbor melegebb, erősebb és a legillatosabb, mivel az idő múltával besűrűsödik.

4. fejezet

Hogyan javítható és tehető tartóssá az a szőlő, amelyet nagyon sok eső ért még a tőkén, és a leszüretelés után? (Démokritostól)

1. Ha esős az év, megeshet, hogy a fürt még a tőkén túlságosan elázik, vagy a leszüretelés után zápor éri, és így a kelleténél több esőt kap, de ki kell sajtolni. 2. Ha azt tapasztalnád, hogy a kipréselt must gyengébb, – ezt úgy állapítjuk meg, hogy megízleljük, miután a bort a pithosokba öntötted, és először felforrt – azonnal másik pithosba töltsd át, (súlya miatt ugyanis az edény alján marad vissza a vizesebb rész) dobj a borhoz, 10 mérőnyihez 3 kotylányi sót. 3. Egyesek még helyesebben járnak el, a bort addig főzik, míg 20-ad része el-

forr, és 1 század résznyi gipszet szórnak bele. 4. A spártaiak pedig addig hagyják a tűzön a bort, míg ötödrésze el nem forr, és 3 év múlva fogyasztják.

5. fejezet

A pithosok felnyitásáról és arról, hogy mire kell ügyelni a felnyitáskor (Zoroastrertől)

1. A pithosok felnyitása ne történjék a csillagok felkeltekor. Ilyenkor a bor mozog, és nem kell megérinteni. 2. Ha nappal nyitod fel a pithost, a nap sugaraitól el kell árnyékolni, hogy azok a bort ne ériék. 3. Ha pedig éjjel – gyakran erre van szükség – akarod felnyitni a pithost, el kell a hold fényétől árnyékolni.

6. fejezet

A bor átöntéséről és arról, hogy mikor kell átmerni (egyik edényből a másikba) továbbá arról, hogy különbség van az ugyanabban a pithosban levő borban (szintén tőle)

1. Északi szelek jártakor kell átönteni a bort, ha déli szél fúj, nem szabad. A gyengébbeket tavasszal, az erősebbeket télen. A száraz vidékeken a téli napforduló után. A teliholdkor átöntött bor megecetesedik. 2. Tudni kell, hogy a bor, ha leöntik a saját üledékéről, amely táplálja, könnyebb és gyengébb lesz. 3. Gondoskodni kell arról, hogy télen meleg helyen álljon, nyáron hideg helyen. 4. A hold növekedésekor és föld alatt tartózkodása idején kell átönteni. 5. Sotion azt tanácsolja, hogy főképp a hold megjelenése előtti napokban végezzük a bor átöntését, azaz a holdhónap első és második napján, mielőtt a hold megjelenne az emberek előtt. 6. Amikor a pithosból

kis edényekbe öntjük át a bort, óvakodni kell a felkelő csillagoktól. A borseprő felpezsdl a csillagok kelte idején, főképp rózsanyílás-kor, és amikor a szőlő kihajt. 7. A bölcsek, elsősorban Hésiodos azt tanácsolják, hogy a pithos felnyitásakor a felső részén levő bort és a kiürítésekor az alján levőt nem kell sajnálni, az edény közepén levőt kell megtartani, minthogy ez a legerősebb és tartósabb, és alkalmas tárolásra. 8. Az edény szájához közeli bor, amely érintkezik a levegővel, gyengébb, mert a levegő áthatja. Az aljához közeli romlékonyabb, minthogy közel van a borseprűhöz. 9. Hésiodos ezt mondja: „Elégedj meg a pithos elejével és aljával, a közepét fukaron mérd”. 10. A korsókba átöntött bort tehát nem az edények pereméiig kell tölteni, hanem kevésel lejjebb a nyakától, hogy ne fulladjon be, hanem szellőzzön. 11. A kiürült pithosokat azonnal le kell dörzsölni sóval vagy szőlőgallyak hamujával, vagy Kimolos szigetéről való földdel vagy fehér agyaggal.

7. fejezet

A borkóstolás idejéről és módjáról (Florentinustól)

1. Egyesek az északi szél jártakor kóstolják a bort. Ilyenkor a bor változatlan és tiszta. A tapasztaltak akkor végzik a borkóstolást, amikor erősebben fúj a Notos. Leginkább a Notos mozgatja meg a bort, és felszínre hozza a tulajdonságait. 2. Éhesen nem ajánlott a borkóstolás, mivel az ízlelés eltompul, sem borivás után, sem jólakottan. 3. A borkóstolást végzőnek nem szabad csípős ételt ennie, sem túl sósat, semmi olyat, ami képes megváltoztatni az ízlelést, kevés ételt fogyasszon, és jó gyomrú legyen. 4. A vásárlók számára északi szél idején kell tartani a borkóstolást. 5. Egyesek becsapni akarva a vásárlókat, tartanak egy üres agyagedényt, amit átítatnak a legjobb, legillatosabb óborral. Ezt az aromát az edény sokáig

megőrzi, amit az edénybe frissen töltött bor átvesz, így tévesztik meg a bort megkóstolókat. 6. Tisztességtelenebb módon csapják be a bort kóstolókat azok, akik a bor mellé sajtot és diót kínálnak, ez az ízlelést megtéveszti. 7. Nem azért írtam le ezeket, hogy ezt kövessük, hanem azért, hogy ilyen módon ne csapjanak be bennünket. 8. A parasztnak gyakran kell kóstolnia a bort, az újbort és a régebbit is, hogy ne kerülje el a figyelmét, ha valamelyik „kiforrni” kezd.

8. fejezet

A bornak és a mustnak a vizsgálatáról, arról, hogy tartalmaz-e vizet valamelyik (Démokritostól)

1. A birtokosnak gyakran szükséges a felügyelőre vagy a szolgákra a bort vagy a mustot rábízni, emiatt szükséges az is, hogy a vevő megítélhesse, tiszta-e a bor. 2. Egyesek almát dobnak az edénybe, mások vadkörtét, ismét mások szöcskét vagy tücsköt, és ha ezek úsznak, a bor tiszta, ha lemerülnek, vizet tartalmaz. 3. Egyesek pedig olajjal bekent nádat, fadarabot, papiruszt, fűvet vagy más egyebet, gallyat, szintén olajjal bekenve majd megtörölve dobnak a borba, majd kivéve belőle a nádat, vagy, amit beledobtak, megvizsgálják, ha vizet tartalmaz, vízcseppek tapadnak meg az olajon. 4. Egyszerűbben járnak el azok, akik új, száraz cserépedénybe öntik a bort, és 2 napra félreteszik. A hozzákevert víztől az edény átnedvesedik. 5. Mások felforralva a bort új edénybe öntik, és kiteszik a szabadba. Ha tartalmaz vizet, megecetesedik. 6. Ismét mások úgynevezett meszet, azaz oltatlan meszetdobnak a borba. Ha a bor vizezett, az oltatlan mész szétfolyik, ha pedig tiszta, az oltatlan mészdarab megkeményedik. 7. Megint mások olajat tartalmazó serpenyőbe forrón beleöntik a bort. Ha vizet tartalmaz, sistereg, bugyborékol, fröcsög. 8. Ismét mások új, olajjal megnedvesített szil-

vaccsal tömik be az edény száját, és lefordítják. Ha tartalmaz vizet a bor, a szivacson keresztül kicsepeg. 9. Olajjal szintén ilyen módon végezzük a vizsgálatot.

9. fejezet

Hogyan lehet a bort és a vizet szétválasztani? (Afrikanostól)

Folyós timsót dobj egy, a bort tartalmazó kerámia edénybe, és hagyd csepegni, csak a víz fog kicsepegni.

10. fejezet

Mikor szokott a bor megromlani? (Paxamostól)

Mindegyik bor többnyire a Pleiádok lenyugtakor szokott megromlani, és a téli napforduló idején, vagy amikor már virágzott a szőlő, a nyári napforduló idején, és a Kutya csillagkép okozta forróság idején, egyszóval, minden nevezetes csillag megjelenésekor, forróságkor, hideg idő beálltakor, heves esőzéskor, szélviharkor, vagy heves mennydörgéskor, vagy abban az időben, amikor a rózsa nyílik, vagy erős villámlás idején.

11. fejezet

Mit kell tenni, hogy a dörgéstől és a villámlástól ne romoljon meg a bor? (Zoroastertől)

A pithosok tetejére tett vasdarab elűzi a dörgés és a villámlás okozta károsodást. Egyesek babérlevelet tesznek oda, ami az antipátia következtében hat.

12. fejezet

Mit kell tenni annak érdekében, hogy a bor ne savanyodjon meg, hanem elálljon? (Frontotól)

1. Pirított sót dobva a borba, meggátoljuk a megsavanyodását, a túlságos forrását és a feleslegesen több borseprő képződését. 2. Ha édes mandulát dobunk a vörösborba, a bor elálló lesz. 3. A mag nélküli, homokon megáztatott mazsola a musthoz vagy a felfőzött borhoz adva erőssé és elállóvá teszi a bort. 4. Egyesek pedig a tőkén magától megaszalódott fürtöket ítélik jobbnak, és csak ezt használják. 5. A már kezdetben beledobott gipsz fanyarabbá teszi a bort, idővel a fanyarság megszűnik, a gipsz kedvező hatása viszont sokáig megmard. 6. Tartóssá és nem savanyodóvá teszi a bort a napon megszáritott görögszéna, ha összevágva a borba keverjük. 7. A savanyodásnak induló bor, ha leöntjük hitvány üledékéről és jó bor üledékére öntjük, tartósabbá válik. 8. Egyesek pedig fáklyákat gyújtanak, majd a mustban eloltják, és így akadályozzák meg a bor megromlását. Mások felhevített vasat oltanak el a mustban. 9. Vannak, akik boróka termését pörkölik meg, és pörkölt gubacsot dobnak a borba, ezzel teszik elállóvá. 10. Mások úgynevezett darázskövet pörkölnek meg és dobják a borba. 11. Mások szőlővesszők hamuját és ánizsmagot törnek össze és keverik a borba. 12. Mások a savanyodásnak induló borokat kevéssel azt megelőzően begyantázott edénybe öntik, és másik helyiségbe viszik át. 13. Ha a hőség miatt romlott meg a bor, hűvös helyre teszik, ha a nyirkosságtól és hidegtől, meleg és száraz helyre. 14. Mások tölgyfa termését vagy fáját égetik el, és a hamujából dobnak a borba. 15. Mások tejet és mézet kevernek össze, ezt teszik a mustba. 16. Mások kagylóhéjat pörkölnek, és porítanak el, ebből dobnak a borba. 17. Mások olajbogyó magot égetnek, felforralt, jó illatú borral oltják el, majd összetörve a borba szórják. 18. Elállóvá tesszük a bort, ha szőlő gyökerét dobjuk

a mustba. 19. A fehér agyag is, miután a bor felforrt, a borba dobva tisztítja azt, magával viszi a zavarosságot a borseprőbe, különösen, ha előzőleg megpörköljük, ez jó illatúvá is teszi a bort és kellemes ízt ad. A téli hidegben ezt csipegető jószág jó egészségben telet át. A fehér agyag megédesíti a mustot, és jó illatúvá teszi. 20. A magától kicsepegő olivaolaj a felfőzött mustba keverve a bort tartósabbá és a gyenge bort erőssé teszi. 21. A fekete és fehér hunyor (ἑλλέβορος) kis mennyiségben a borba dobva tisztítja azt és tartóssá teszi, fogyasztása hasznos. 22. Feketére pörkölt csicseriborsó megőrölve és a borba keverve tartóssá teszi a bort, és vizelethajtó hatású. 23. A felfőzött must a borba keverve erősebbé teszi azt. 24. A gyantához kevert viasz a bort fanyarabbá teszi. 25. A felfőzött mustba vagy a mustba kevert lenmag a bort tartóssá teszi. 26. A fehér borsó lisztje tartóssá teszi a bort. 27. A brettiai gyanta (πίσσα βρυτία). azaz a cserépedények legalján levő gyanta összetörve és a borba szítálva tartóssá teszi a bort. 28. A fenyőgyanta, főképp a terpentinfenyő gyantája tartóssá teszi a bort. 29. A darabos timsó fanyarrá és tartóssá teszi a bort, és az ecetesedést megszünteti.

13. fejezet

Egy csodálatos panakeia, (mindent gyógyító szer) amely a bort tartóssá teszi. (Damigerontól)

1. Tartsd készenlétben a következőket: 2 kanálnyi aloét, 2 kanálnyi tömjént, 2 kanálnyi szegfűborsot, 3 kanálnyi somkórót, 1 kanálnyi kassziát, 2 kanálnyi nárdus termést, 3 kanálnyit a leveléből, 2 kanálnyi mirhát, mindezt vászonba kösd, mindegyik pithosba, mielőtt a bort beletöltenéd, és leülepedne, dobj egy kanálnyit, és gyökeres náddal 3 napig kevergesd. 2. Mások így fűszerezik a bort: végy 3 gramm sáfrányt – ez szép színt ad neki – 3 drachmányi átrostált

tömjént, – ez a bort fanyarrá teszi – 1 drachma árú levélgömböcskét – ez jó illatot ad neki. Mindezeket átrostálva és apróra törve keverd össze, majd ismét átrostálva dobj a borba minden amforára számítva 2 kanálnyi, amikor a bor már nem forr, hanem leülepedett. 3. Az összes bornál ügyelj arra, hogy leülepedett állapotban kezeld. 4. Mások így javítják a bort: kardamom magot, illíriai íriszt, kassziát, nárdus kalászt, somkórót, balzsamot, alexandriai nádat, κόστος-t, kelta nárdust, mindezt egyenlő mennyiségben véve, összevágva és megrostálva dobják a borba. 5. Mások felforralt és besűrített mustot kevernek a borhoz. Ismét mások gipszet dobnak bele.

14. fejezet

Másra át nem menő felirat, amely megakadályozza a bor megsavanyodását (Aphrikanustól)

1. Soha nem romlik meg a bor, ha a pithosra ezeket írod: „Ízleljétek meg és lássátok az Úr jótéteményét”. 2. Helyesen teszed, ha ezt ráírod egy almára is, és az almát a borba dobod.

15. fejezet

A megsavanyodásra hajlamos és az elálló bor jegyei és előrejelzése (Sotiontól)

1. A bort a pithosba öntve bizonyos idő után óvatosan öntsd át egy másik edénybe, csupán az üledéket hagyva a pithos alján, és fedd le. Majd gyakran meg kell nézni, megszagolni, az üledékben történt-e valami változás, keltek-e benne ki szűnyogok, vagy valami efféle. Ebből arra kell következtetni, hogy a bor is meg fog romlani. Ha semmi ilyen nem tapasztalható, a bort jónak kell ítélni. 2. Mások nádszálat megtisztítanak, átfűrik, leengedik az edény aljáig, az

üledékig, ujjal befogva a nád felső nyílását, majd a nyíláson át szaglással vizsgálják meg az üledék illatát. Egy keveset ebből felszívva megkóstolják, megvizsgálják a seprőt, abból következtetnek a bor minőségére. 3. Egyesek a borból egy keveset felforrálnak, lehűtik és megkóstolják, milyen ízű. Úgy vélik, hogy a későbbiekben a bor is olyan lesz. A megízleléshez az edény közepéből kell venni a bort. 4. Mások az edények fedőjéből ítélik meg, hogy milyen lesz a bor. Felnyitják a pithosokat, megízlelik a tetején összegyűlt nedvességet, úgy véelve, hogy olyan lesz a bor is. Ha borízű, ez azt jelenti, hogy a bor nagyon jó. Ha vízízü, akkor a bor hajlamos a savanyodásra. 5. Egyesek magából a bor ízéből következtetnek: Ha kezdetben fanyar ízű a bor, nem romlékony. Ha híg, ez az ellenkezőjét jelzi. 6. A bor minőségére következtetni lehet a rajta úszó, az üledékből a tetejére felszálló „virágokból” is. Ha bíborszínű, kiterjedt, lágy virágok úsznak rajta, a bor jó minőségű. Ha a virága nyúlós, a bor nem jó. Ha sötét színű, vagy sárgás virág úszik rajta, ez azt jelzi, hogy a bor gyenge minőségű. Ha fehéres, tartós a bor. Ha sok nyúlós ázalék úszik rajta, ez azt jelzi, hogy a bor savanyodik. 7. Ha szüreteléskor kígyót látsz a tőke köré tekeredve, jelzi, hogy a bor megsavanyodik. 8. Ha a must kitaposáskor vagy a pithosokba öntéskor sűrű és ragadós, (ez tapintással állapítható meg) elállóbb lesz a bor. Ha híg és gyenge, könnyen savanyodó. A savanyú mustból készült bor tartósabb, és később édesebbé lesz. A kezdetben édesek és hígak rövid ideig állnak el. 9. A savanyodó bor edénye tapintásra meleg. A tartós bor edénye hűvös. 10. Ha tavasszal a bor megízelve meleg, jelzi, hogy gyorsan megromlik. Ha hűvös, tartós. 11. Ha a pithos fedele mindig száraz, a bor a legtartósabb. Ha nedvesebb, jelzi, hogy a bor savanyodik. 12. Ha a bor édeskés-ecetes illatú, ennek a pithosát jegyezd meg, mert ebből egy másik edénybe át kell tölteni. 13. Egyesek így ítélik meg, hogy a bor tartós-e: Kezüket a borba mártják,

majd megszárítják, és a bor illatából következtetnek a minőségére. Az ecetesebb illat jelzi, hogy a bor kezd savanyodni. 14. Mások szűk nyakú edénybe öntik a bort, majd gondosan ledugaszolva 3 napra vízbe állítják az edényt, ezt követően vizsgálják. 15. Mások konkolyra öntenek a borból, majd átszűrik: ha nem változik, a legjobbnak ítélik. 16. A bor a napfordulók idején szokott általában savanyodásnak indulni, és a tőke kihajtásának idején. Ilyenkor főképp ügyelni kell rájuk. Mások így vizsgálják a bort: 3 ujjnyi hosszúságú és szélességű ón, ólom vagy rézlemezt készítenek, alaposan megtisztítva a pithos fedőjéhez rögzítik viasszal, és a pithosra a fedőt felteszik. 40 nap elteltével újra felnyitják. Ha a boron „virág” úszik, kellemes, édeskés illat érződik, és a lemezek teljesen tiszták, a bort egészségesnek ítélik. 18. Ha megromlani készül, az ólom lapot fehéresnek találod, és fehér, az ónra emlékeztető pelyhesedés van rajta. Ha ón lapot erősítettél a pithos fedelére, és a bor savanyodni kezd, sötét színű, savanyú ízű cseppeket találsz a lapon. Ha a lapocska rézből készült, és a bor nem savanyodik, a lapot olyan tisztának és fényesnek találod, mint amilyen akkor volt, amikor odatetted. Ha a bor meg fog savanyodni, a lap kellemetlen savanyú, és hólyagosodást láatsz rajta. 19. Egyesek a borból keveset árpadarával elegyítenek, és amikor leülepedett, kóstolják a bort. 20. Egyesek zellermagot, árpa korpáját, babérlevelet, fekete szőlő vesszőjét dobnak a felmelegedett (és forrásban levő) borba, amikor lehűlt, megkóstolják, és ennek alapján ítélik meg.

16. fejezet

A savanyodásnak induló bor kezelése (Tartantinostól)

Egy új cserépfazeket jó vízzel tölts meg, és gondosan lefedve tedd a pithosba, majd a pithost fedd le, kevés helyet hagyva a szellőzésre,

és 3 nap múlva a bort egészségesnek találod, a vizet pedig savanyúnak. Ezt tedd mindaddig, míg a bor meg nem javul.

17. fejezet

Hogy a tengeren szállított bor elálljon (Diophanéstól)

Olajseprőt szűrj át lenvásznon, és felére befőzve, attikai mézet önts a pithos aljára, mielőtt a bort beletöltöd. A bor nagyon hosszú ideig megmarad.

18. fejezet

Hogyan kell a tőkét gondozni, hogy édes bort adjon a róluk szüretelt szőlő? (Didymostól)

1. Bithyniában egyesek így teszik édessé a bort: szüretelés előtt 30 nappal a szőlőfürtöket hordozó gallyakat megcsavarják, és az össze levelet letépi, hogy a fürtökre tűző nap a nedvességet felszívja, így édessé válik a kiforrt bor. 2. A vesszőket amiatt csavarják meg, hogy a szőlőtőkétől a nedvet és a táplálékot a fürtök magukba szívják, nedvességet viszont ne. 3. Egyesek, miután a leveleket a fürtöktől letépték, és a fürtök kezdenek megfonnyadni, leszüretelnek, és a fürtöket kiteszik a napra, hogy megsikkadjanak. 4. Miután magukba szívták a meleget, átszállítják a prэшázba, otthagyják a nap hátralevő idejére, éjszakára és az egész következő napra, majd kora reggel kiperéselik.

19. fejezet

Hogyan készítünk a mustból édes bort? (szintén tőle)

1. Ha a kiperéselt mustból édes bort akarnak kapni, miután a pithosokba töltötték a mustot, 3 napra hagyják azt lefedetlenül, majd úgy

teszik rájuk a fedelet, hogy közte és a pithosok felső széle közt kis rés legyen, vesszőt vagy nádat téve a peremre. 2. Öt nap múlva teljesen rá kell tenni a pithosokra a fedelüket, vizes hamuval megkenve, és csak kis nyílást hagyva szabadon, majd hét nap elteltével ezeket a nyílásokat is be kell kenni. 3. Ha édesebb bort akarnál, hagyd 5 napra a pithosokat lefedetlenül. Öt nap múlva tedd rájuk a fedelet, ahogy korábban szó volt róla.

20. fejezet

Hogyan készítünk jó illatú és édes bort? (Pamphilostól)

1. Gyűjts kevés érett mirtuszbogyót, szárítsd ki, törd össze, szórd cserépedénybe, amelynek χοίριξ a neve, hagyd állni 10 napig, majd kinyitva kezd el használni. 2. Naponta jó illatú borod lesz, ha ép almákat vízbe áztatsz és félreteszed, a vizet pedig ráöntöd a borra. Az almák is kellemes ízűek fogyasztásra. 3. A szőlő virágja is, főképp a fára futtatott szőlő virágja tavasszal leszedve és a borba dobva jó illatúvá teszi a bort. 4. A viasz, ha a pithos belsejét megfüstöljük vele, jó illatot ad a bornak. A füstölés után kell beletölteni a bort. 5 Fenyő levelei, fenyőtoboz, fenyőgally vagy ciprusgally, ha a pithos nyakát bedörzsöljük vele, és a mustot az edénybe töltjük, a lehető legjobb illatot ad a bornak. 6. Ha azt akarod, hogy füstös, alma vagy más illatú legyen a bor, az edénybe bele kell dobni egyet ezek közül az anyagok közül, mielőtt a bort beletöltenéd, kösd körül, hagyd, míg tiszta és nem savanyú illatot érzel, majd a beledobott tárgyat kivéve a bort töltsd bele, fedd le, ezt követően használd. 7. Így is jó illatú lesz a bor: abrutürmöt, keserű mandulát, fehér agyagot, ἄσραπος levelet, tövisbokor gyökerét, spárga virágját, cédrusport, görög-széna lisztet készíts össze. 8. Ezeket vagy vesszőfonadékba vagy

vászonba burkolva bele kell lógatni a bort tartalmazó edénybe, hogy a borba bele ne érjen. 9. Ha illatukat a bornak átadták, ki kell őket venni, mielőtt megrothadnának.

21. fejezet

Hogyan lehet fehér borból vöröset készíteni és vörösből fehérét? (Varrotól)

1. Durva sóból 8 drachmányit keverj a vörösborba. Fehér szőlő vesszőjét égesd el, ha a hamuját az edénybe dobod, megkevered és 40 napig hagyod állni, a bor megfehéredik. 2. A fehér pedig sötét színű lesz, ha fekete szőlő vesszőjének hamuját dobod bele.

22. fejezet

Hogyan lesz átlátszó a bor? (Frontotól)

Az edénybe dobj 3 tojásfehérjét, rázd össze, míg habzik, dobj bele párolt sót, valamennyi bort, lágyítsd mindaddig, míg a legátlátszóbb nem lesz, majd keverd a borhoz, így tedd a tároló edénybe, és tedd el.

23. fejezet

Termékeny szőlő borát hogyan kell keverni, hogy keveset használva sokaknak elég legyen? (Paxamostól)

Vadmályva száraz gyökerét törd apróra, rázd össze a borral, és így fogyaszd.

24. fejezet

Hogyan lehet újborból óbort készíteni? (Damigerontól)

1. Keserű mandulát, ürmöt, fenyőmagot, görögszénát száríts meg, törd össze, 1 pohárnyit keverj egy amphora borba, óbor jellegű és tartós borod lesz. 2. Régibbnek tűnik a borod, ha fogsz két agyagedényt, amelyben korábban óbor állt, leütöd a füleit és a nyakát, és az alját, amelyek nem érintkeztek a borral, ezeket dobd el. A többi részt, ha szükséges, a régi bor üledékével tedd félre, törd össze, és átrostálva dobj minden 100 amporányiba fél modiosnyi mennyiséget, keverd a borba, majd körben letapasztva a tetejét hagyd állni 15 napig, majd nyisd ki és fogyaszd. Úgy fogod érezni, hogy tízéves bort iszol. 3. Elfogyasztva a bort, az üledéket tedd új cserépedénybe, mázazd le, égesd ki, törd szét, rostáld meg, újból ugyanazon a módon használd. 4. Egyesek pedig így „öregítik” a bort: μελίλωτος-ból 1 kanálnyit, édesgyökérből 3 kanálnyit, kelta nárdusból ugyanannyit, ὀλόη ἡπατίτιδος-ból 2 kanálnyit összevágva és megrostálva a borba dobnak és így használják.

25. fejezet

Mit kell tenni, hogy a borban ne legyen „virág”? (Sotiontól)

Szárított szőlővirágot hints a borba, vagy borsólisztet. Ha a virág vagy a liszt leülepedett, a bort másik edénybe öntsd át.

26. fejezet

Hogyan szüntetjük meg a bor vizenyősségét? (Apuleiostól)

1. 4 kotyla γάρος-t és gránátalmafa leveleket tölts a borhoz, ez megszünteti a vizenyősségét. 2. A rossz illatot pedig így szünteted meg:

gyantás fenyőágakat gyűjts meg és dobd a pithosba. 3. Egyesek vi-
zes edényt tesznek a pithosba és 3 nap elteltével a bort tisztának
találják, a vizet rossz illatúnak. 4. Vannak, akik felhevített cserépda-
rabokat dobnak bele, mások forró árpakenyeret eresztenek le fonott
kosárban az edénybe. Mások zeller magját és leveleit dobják a borba.
Mások friss túrónak a savóját keverik bele. Mások fűzfa darabkát
dobnak bele, és ez a bort megjavítja.

27. fejezet

Hogyan gyógyítod az állati méregtől károsodott bort? (Démokritostól)

Ha forró kenyeret dobtál bele vagy vasból készült gyűrűt, a méreg
megsemmisül.

28. fejezet

Hogyan ülepítjük le a seprűs és zavaros bort? (Anatoliostól)

Harmadrésznyire befőzött olajfa seprőt öntenek egyesek minden
metrétéshez 1 kotylányival, és a bor azonnal leülepszik.

29. fejezet

Hogyan lehet a bort homályossá tenni? (Anatoliostól)

Elpépesített retek levét öntsd a borhoz.

30. fejezet

Mit kell tenni, hogy a bort ivón ne érződjék borszag? (szintén tőle)

Barlangi íriszt rágcsálj.

31. fejezet

Mit kell tenni, hogy a sok bort fogyasztó ne részegedjék le? (szintén tőle)

1. Egyél sült kecsketüdőt vagy keserű mandulát éhgyomorra, 5 vagy 7 darabot, vagy nyers káposztát, és nem részegedsz le. 2. A bort ivó nem részegedik le, ha törpe jegenyefenyő gallyakból visel koszorút. Vagy, ha az első pohárnál elszavalja ezt a homérosi sort: „Bölcs Zeusz, háromszor dördülj Ida hegyormairól!”

32. fejezet

Hogyan fékezhető meg a bor iránti vágy? (Démokritostól)

A metszés után a szőlővesszőkből kicsepegő nedvet gyűjtsd össze, ezt add a részegnek ivás közben úgy, hogy ne tudjon róla, és a bor iránti vágya megszűnik.

33. fejezet

A lerészegedetteket hogyan lehet kijózanítani? (Berytiostól)

1. Kijózanítja a részégeket, ha gyakorta borecetet isznak, ha retket esznek, és a mézes, lisztes ételek. 2. Hasznosak emellett a régi írók vizsgálódásai és történetei, és a tarka virágokból a fejen viselt koszorú.

34. fejezet

Arról, hogy nem csupán a bortól, hanem más egyéb italoktól is le lehet részegedni. (Leontinostól)

1. Elsősorban a bor ivása részegít le. Másodsorban, ha paradoxnak tűnik is, a víz. Harmadszor a búza- és árpafélékből készült italok, ezeket főképp a barbárok fogyasztják. Negyedszer, a tönkölybúzából és a zabból készült italok. Részegít a különböző kölesfajtákból készült ital is. 2. Könnyen lerészegednek az öregek, lehűlt állapotban mindenki. Az asszonyok nehezebben részegednek le, mint a férfiak, mivel a bort vizezve isszák. A több bortól ők is lerészegednek.

35. fejezet

Szőlőfürt nélkül hogyan készíthetsz bort? (Sotiontól)

1. A mirtusz és a som friss termése, ha összetöröd és kipréseled, bort ad. 2. Hasonlóképpen bor készíthető a gránátalmafa héjából kibontott, kisajtolt bogyóiból is.

36. fejezet

Az egészséget az öregkorig megőrző bor készítésének csalahatatlan receptje (Vindanioniosztól)

A legjobb iriszből végy 4 drachmányit, ánizsmagból egy csészényit, ugyanennyi búzát, 1 drachmányi borsot, 2 drachmányi mirhát, σέσελι-ből 16 drachmányit, μήον-ból 16 drachmányit, zellerből 2 drachmányit, ezeket törd össze, illatos fehér borból önts rá elegendő mennyiséget, és simára, tésztaszerűvé keverve finom, sűrű szövésű vászonba kötve dobd egy edénybe, a legjobb borból önts rá, fedd le, 4 nap múlva igyál belőle egy pohárnyit éhgyo-

morra. Ha valaki ezt fogyasztja, mindig egészséges lesz. Jobb, ha mustba teszed.

37. fejezet

A borok átszűréséről (Florentinustól)

A szűrőt tengervízben vagy folyóvízzel kevert tengervízzel öblítsd át, hagyd állni 2 napot, majd áztasd borban, és ha szükséges, nyomkodd ki, majd a szűrő széleit kend be széttört mandulával vagy dióval.

8. KÖNYV

E könyvben, ó, legkedvesebb fiam, Bassus, amely nyolcadik a földművelésről szóló válogatások sorában, a borkészítés különböző eljárásairól esik szó, és egyéb előitalokról, valamint a borecet készítésének módjáról.

1. A gyógyító hatású bor készítéséről; 2. A rózsával készített bor; 3. A kaporral készített bor; 4. Az ánizzsal készített bor; 5. Az úgynevezett ἀππίτης bor; 6. Az úgynevezett ἀσαρίτης bor; 7. Az úgynevezett γλυχωνίτης bor; 8. A babér aromájú bor; 9. Ánizs aromájú bor; 10. Kónizs aromájú bor; 11. Éretlen szőlő bora; 12. Petrezselyem aromájú bor; 13. Ruta aromájú bor; 14. Görögszéna aromájú bor; 15. Izsóp aromájú bor; 16. Zeller aromájú bor; 17. Alma aromájú bor; 18. A tisztító hatású bor készítése; 19. Tejszaporító bor és az egészséget megőrző bor készítése; 20. Hasmenés elleni bor; 21. Az ürmösbor készítése; 22. Az amminiosi bor készítése; 23. A thasosi bor készítése; 24. A kosi bor készítése; 25. A mézes borról; 26. Mézesbor készítése mustból; 27. Vízből és birsmézből készült bor; 28. Mézsör készítése; 29. Rózsaméz készítése; 30. Apiai bor készítése; 31. Kovdíd készítése; 32. A legjobb mustfőzet készítése; 33. A különböző ecetek készítése: hogyan lehet a borból ecetet készíteni; 34. Hogyan lehet bor nélkül ecetet készíteni? 35. Emésztést serkentő és az egészséget megőrző bor készítése; 36. Édes ecet készítése; 37. Csípős ecet készítése; 38. Az erős ecet megőrzése; 39. Hogyan kell borsos ecetet készíteni? 40. Hogyan lehet megállapítani, van-e víz az ecetben? 41. Hogyan lehet megduplázni az ecet mennyiségét? 42. Tengeri hagymával készült ecet.

1. fejezet

Hogyan kell készíteni az egészséget megőrző bort

1. Az egészséget megőrző borok fűszerezését és készítését, amely borok különböző bajokat gyógyítanak, tapasztalat alapján ajánlják

sokan a régiek közül. 2. Ezek elkészítése semmilyen erősebb szert nem igényel, hanem a legegyszerűbbek, így van rózsa aromájú, ruta, abruta, γλίχων vagy efféle aromájú. 3. Az említett növények mindegyikét össze kell törni, belekötni egy szövetdarabba, és a borba dobni a javasolt módon.

2. fejezet

Rózsa aromájú bor

Száraz, hegyi rózsákat, ánizst, sáfrányt köss egybe, adj hozzá kevés mézet és engedd a borba. Az ilyen bor jó a gyomor és a tüdő panaszai ellen.

3. fejezet

A kaporral készített bor

A kapor magvait vászonba kell kötni, majd a borba tenni. Ez a bor altató, vizelethajtó, emésztést serkentő.

4. fejezet

Ánizs aromájú bor

A borba dobott ánizsmag megszünteti a vizelési nehézségeket, az emésztőrendszerre jó hatású.

5. fejezet

Az úgynevezett ἀπίτης bor

A beledobott körtétől a bor gyomrot erősítő hatású.

6. fejezet

Az úgynevezett ἄσαρίτης bor

Ez a bor vizelethajtó, vízkór elleni, sárgaság elleni, májbántalmak elleni, izületi bántalmak ellen jó hatású, a harmadnapos lázban szenvedőket, a hideglelősöket erősíti.

7. fejezet

Az úgynevezett γλιχωνίτης bor

A γλιχων-t (* csombormenta) borban kell főzni, míg annak harmada el nem forr. Ez a bor a kígyóméreg hatását közömbösíti, és a fájásokra jó hatású.

8. fejezet

Babér aromájú bor

Ez a bor a legmelegebb, vizelethajtó, köhögésre, mellbajokra, hascsikarásra hasznos. Az idősebbeket erősíti, hasznos a kígyómarás ellen, fülfájásokra és női bajokra.

9. fejezet

Ánizs aromájú bor

Ez a bor serkenti az étvágyat, a gyomrot erősíti, vizelethajtó.

10. fejezet

Kónizs aromájú bor

Ez a bor jó hatású a máj- és gyomorbántalmakra, és ellenszer a kígyómarásra.

11. fejezet

Az éretlen szőlőből készült bor

Ez a bor emésztést serkentő, a bénák, merev izületűek, reszketősök, szédülősök, vesebajosak, hascsikarásban szenvedők és dögvészesek számára jó hatású.

12. fejezet

Petrezselyem aromájú bor

Ez a bor erősíti a gyomrot, szélhajtó, étvágyserkentő, vizelethajtó és erősen altató hatású.

13. fejezet

Ruta aromájú bor

Ez a bor meleg, a mérgek és a kígyómarás ellen hatásos.

14. fejezet

Görögszéna aromájú bor

Ez a bor, amely összevágott görögszénát tartalmaz, elsősorban a májnak hasznos.

15. fejezet

Izsóp aromájú bor

Ez a bor jó hatású a mellbajokra, meleg lévén serkenti az emésztést, megszünteti a puffadtságot.

16. fejezet

Zeller aromájú bor

Zeller összetört magját dobod a borba, vizelethajtó hatású, szélhajtó, idegrendszeri és emésztőszervi panaszokra kedvezően hat.

17. fejezet

Alma aromájú bor

A legillatosabb birsalmákat dobod agyagedénybe, tölts rá bort, majd kívülről körül bekenve hagyd 3 napon át állni, és a 4. napon fogyasztsd.

18. fejezet

A tisztító hatású bor készítése

Áss gödröt, fekete hunyor gyökerét vágd össze, és a szőlő gyökerét körben szabaddá téve szórd be az összevágott hunyorral, így takard be földdel.

19. fejezet

Az asszonyok tejét szaporító bor, és amely megőrzi az egészséget

Gyűjts kakukkfűvet, virágzáskor megszárítva dörzsöld szét, majd agyagedénybe dobj belőle 3 choinixnyit, önts rá minőségi fehérbort és hagyd állni az edényben 40 napig.

20. fejezet

Vérhas és hasmenés elleni bor

Végy 30 éretlen gránátalmát, zúzd össze, préseld ki a levét, majd agyagedénybe dobva önts rá erős vörösbort, 3 choeusnyit, 30 nap múlva fogyaszd.

21. fejezet

Az ürmösborról

1. Ürömből, elsősorban pontusiból törj össze 8 drachmányit, és nem túlságosan sűrű szövésű vászonba kötve dobd az amforába. Vannak, akik fele mennyiségű ürmöt használnak. Sokan kassziát elegyítenek hozzá. 2. Miután tehát a növényt tartalmazó vásznat beledobtad az amforába, önts hozzá mustot, töltsd tele az edényt, csak kevés helyet hagyva a peremig, hogy ki ne fusson. 3. Ugyanilyen módon a kívánt mennyiségben készíthetsz több amforányit. 4. Az ürmösborból használj szívtáji fájdalmakra, májbántalmakra, emésztési panaszokra, szájüregi betegségeknél, gyomorpanaszoknál. Gilisztaűző hatása is van.

22. fejezet

Az amminiosi bor készítése (Didymostól)

1. Egyesek az amminiosi borokat itáliai bor edényébe öntve szabad ég alatt földbe ássák. Egyesek dobnak bele keserű mandulát, mandula levelet és kevés felfőzött mustot adnak hozzá. Mások májbajokat gyógyító aloét és ciprus levelet adnak hozzá. 2. Aloéból 2 drachmányit, amómonból (* indiai fűszernövény) 3 drachmányit, kosztoszból drachmányit, leveleiből 3 drachmányit, somkóróból 9 drachmányit 7 amfora mennyiségű borhoz adnak. 3. Ismét mások

adnak hozzá mirhát, kassziát, krókuszt, 3-3 drachmányit. Vannak, akik mirha helyett nádat használnak.

23. fejezet

A thasosi bor készítése (Floreninostól)

Napra tesszük a megért fürtöket, 5 napig a napon hagyjuk állni, a 6. napon délben, miután átmelegedtek, belemártjuk őket feléig elfőzött tengervíz-must keverékbe, majd ebből a fürtöket kivéve a présbe tesszük 1 napra. A kipréselt mustot agyagedénybe öntjük. Miután felforrt és leülepedett, 25-öd rész besűrített mustot öntünk hozzá. A nyári napéjegylenlőség után megfelelő edényekbe töltjük.

24. fejezet

A kosi bor készítése (Berytiositól)

Egyesek 3 rész mustot és 1 rész tengervizet felfőznek, sóból 1 kotylával, felfőzött mustból 3 kotylányit vesznek, édes borból 1 kotylányit, búzalisztból 1 kotylányit, baltacimből 10 drachmányit, 16 drachmányi almát, 16 drachmányi kelta nárdust 2 mérőnyi fehér borral kevernek össze.

25. fejezet

A mézes borról

1. Tégy attikai mézet egy cserépfazékba, tedd tüzes hamura, hogy a habja kiforrjon, mielőtt a méz kihülne, egy (sextárus) xesztés mézhez önts 3 xesztés bort, majd öntsd át a mézes bort jól begyantázott edénybe, 12 gramm összetört száraz κόστος-t köss egy vászondarabba, lógasd bele a mézes borba, majd az edényt fedd le

és tedd magasra. 2. Egyesek ánizs levelet és magot törnek össze, és 12 grammnyi hozzákevernek ehhez a mennyiséghez, 15 nap múlva csodálatosnak fogják találni. 3. Egyesek ilyen módon készítenek mézes bort: 6 gramm mirhát, kásziából 12 grammot vesznek, κόστοςból 2 gr-ot, 4 gr nárdust, 4 gr borsot, 6 xesztés attikai mézet, 13 xesztés bort. Mindezt összekeverik, és a Kutya felkelte előtt 40 napra napos helyre teszik. Egyesek ezt nektárnak nevezik.

26. fejezet

Mézes bor mustból

1. Forralj addig mustot, míg a fele el nem forr. Ebből 10 xesztésnyihez keverj 1 xesztésnyi attikai mézet, öntsd agyagedénybe, legipszelve tedd árnyékos helyre. 2. Tudni kell, hogy a mustból készült mézes bor szélhajtó, nem jó a gyomornak, de kellemes ízű.

27. fejezet

Vízből és birsmézből készült ital

1. 32 darab szép almát szelj apróra, náddal a magját távolítsd el, dob 8 xesztésnyi kitűnő attikai mézbe, és hagyd állni 8 hónapig. Állott esővízből keverj hozzá 12 xesztésnyit és a napra állítsd, az esőtől és a harmattól védve. 2. Mások egy jobb eljárás szerint így készítik a vízből és birsmézből készült italt: Nagyon szép, érett almákat felszelnek, kipréselik a levét, a levéből 3 xesztésnyit, a legjobb, tiszta attikai mézből 8 xesztésnyit, 12 xesztésnyi esővízzel keverve állni hagyják a napon, középerős tűzön rövid ideig főzik, majd fogyasztják. 3. Vannak, akik duplafenekű edényben főzik vagy inkább vízfürdőn, ne a nyílt tűzön forrjon fel, mint pl. Béroiában is.

29. fejezet

Rózsaméz készítése

Szép rózsákat, ha van, hegyi rózsát, a tüskéit letördelve vágd össze, és kipréselve a levét végy ebből a léből 2 xesztosznyit, mézből 1 xesztosznyit, a mézről a habot szedd le, így keverd a rózsaléhez, edénybe öntve rázd alaposan össze, tedd száraz helyre.

30. fejezet

Apiai bor készítése

12 gr zellermagot (egyesek 16 gr-ot vesznek) ruta magból vagy a zöld leveleiből 6 gr-ot, mézből, miután a habját leszedted, 1 xesztosznyit, 3-4 xesztosznyi borral keverj össze, hagyd állni 15 napig.

31. fejezet

Kovdíð készítése. (Démokritostól)

Megmosott, megszáritott, óvatosan megtört borsból végy 8 gr-ot, attikai mézből 1 xesztosznyit, fehér óborból 3 vagy 4 xesztosznyit.

32. fejezet

A legjobb mustfőzet készítése (Leontinostól)

Főzz be harmadára 15 xesztosznyit a legjobb mustból és 100 xesztosznyit a legjobb borból, a habját szedd le, kitűnő mustfőzetet kapsz.

33. fejezet

Ecet készítése más módon, és hogyan lehet a borból ecetet készíteni (Varrotól)

Cékla gyökerét vágd össze, dobd a borba, 3 óra múlva megcetesedik. Ha azt akarod, hogy elálljon, káposztatorzsát tégy bele.

34. fejezet

Hogyan készíthetsz ecetet (savanyú bort) bor nélkül? (szintén tőle)

1. Dobj agyagedénybe zsenge őszibarackokat, pörkölt árpát hints rájuk, hagyd néhány napot erjedni, majd átszűrve használd. 2. Bor nélkül így készíthetsz még ecetet: gipszet forralj fel tengervízzel, majd folyóvízzel keverd össze, miután átszűrted, fogyaszd.

35. fejezet

A jó emésztést elősegítő és az egészséget megőrző ecet készítése (Sotientől)

8 drachmányi masztixot, 1-2 xesztosznyi ecetet dobj egy edénybe, adj hozzá borsot, mentát, kassziát, kevés borókabogyót, egy évig hagyd állni, aztán fogyaszd.

36. fejezet

Az édes ecet készítése (szintén tőle)

1. Fogj egy korsónyit a legjobb ecetből, ugyanekkora mennyiségű mustot a prés alól, összekeverve őket egyenlő mennyiségben tedd begyantázott edénybe, hagyd állni. 2. Mások így készítik: a prés alól kifolyó mustot egy metrétossal veszik, ezt hozzákeverik 2 met-

rétosz ecethez, főzik, míg a harmada el nem forr. 3. Mások pedig 2 metrétosz mustot, egy metrétosz ecetet, forralt folyóvizet 3 metrétossal együtt főznek, míg az egésznek az egyharmada el nem forr. Marad a kétharmad rész.

37. fejezet

Erős ecet készítése (szintén tőle)

1. Szőlőmagot száríts két napig, dobd a mustba, és kevés zöld szőlőt, így erős ecetet kapsz. 7 nap múlva használd. Vagy dobj bele πύρεθρον-t és erős ecetet kapsz. 2. Hasonlóképp erős ecetet kapsz, ha ennek az ecetnek a negyed- vagy ötödrészét kivéve, tűzön felforralod, majd visszaöntöd a többi részhez, és napra teszed 8 napig. 3. Nagyon erős és kellemes lesz az ecet, ha tarackfű öreg gyökereit dobod bele, mazsolát, túskebokor termését, (azaz ἄγδιοαππιδιον) termését, összezúzott leveleit, szeder gyökerét és tejsavót. És ha tölgyfa hamuját, leforrázott borsót, felhevített cserépdarabokat dobsz bele, erőssé teszed az ecetet.

38. fejezet

Hogyan tartósíthatod az erős ecetet? (Apuleiostól)

Babot keverj citrom levével, és dobd az edénybe.

39. fejezet

Hogyan készítünk bors aromájú ecetet? (szintén tőle)

Vászondarabba köss egész borsszemeket, lógasd az ecetbe nyolc napra, így fogyaszd.

40. fejezet

Hogyan állapítjuk meg, van-e víz az ecetben? (szintén tőle)

Az ecetbe szikszót dobj, és ha látod, hogy pezseg, ebből tudod, hogy vizet tartalmaz.

41. fejezet

Hogyan duplázható meg az ecet mennyisége? (Démokritostól)

1. Végy meghatározott mennyiségű ecetet, például egy metrétossal, felére befőzött tengervízből önts hozzá egy metrétossal, és miután összevegyítetted, öntsd egy edénybe. 2. Egyesek pedig vízbe áztatott árpát átszűrnek, az áztatmányból kevernek egy metrétosnyit mintegy egy metrétos ecethez, összerázzák, elegendő mennyiségű, felhevített, még meleg sót adnak hozzá, befedik az edényt és állni hagyják 20 napig. 3. Egyesek pedig a fügefán maradt, megázott és erjedésnek indult fügékből dobnak a vízbe, és így készítenek ecetet.

42. fejezet

Hogyan készíthetünk mastixbogyó aromájú ecetet? (Pythagorastól)

Önts kerámia edénybe a legjobb és legerősebb ecetből 36 ksesztosz-szal, héjából kibontott fehér mastixbogyót vágj apróra, szárítsd a napon 30 napig, majd áztasd az ecetben 13 napig. Ezt követően szűrd le az ecetet, tedd félre, és ha szükséges, fogyaszd. Nem kevésbé hasznos a mastixbogyó aromájú bornál a mastixbogyó aromájú ecet.

9. KÖNYV

E könyvben, ó, legkedvesebb fiam, Bassus, amely a földművelésről szóló válogatások sorában a kilencedik, teljes összefoglalást találsz az olajfák ültetéséről és gondozásáról, az éretlen olajbogyóból sajtolt olaj készítéséről, és minden egyéb tudnivalót az olajfák gondozásáról és gyógyításáról, tovább az olajkészítés különböző eljárásairól.

1. Az olajfa története; 2. Az olajfa ültetéséről és gondozásáról, és arról, hogy a leghasznosabb dolog ezeknek a gondozása; 3. Az olajfa számára megfelelő levegőről és a föld szerkezetéről; 4. Az olajfák ültetésének az idejéről és hogy milyen földbe kell ültetni; 5. A csemetekertről; 6. Az olajfa ültetésére szolgáló gödrökről; 7. Milyennek kell lenniük az elültetésre kerülő olajfacsemetéknek? 8. Hogyan tehetők bőven termővé az olajfa? 9. A felnőtt olajfák gondozása; 10. Hogyan tehetjük virulóvá és bőven termővé az olajfákat és a beteg fák miképp gyógyíthatók? 11. Arról, hogy sok és különféle módon történik az olajfa ültetése; 12. Mit kell tenni, hogy ne fakadjon el az olajfa termése? 13. Az olajfa metszéséről; 14. Az olajbogyó fűtökről; 15. Az olajfák számára megfelelő trágyáról; 16. Az olajfák oltásáról; 17. Hogyan és mikor kell kiválasztani és leszüretelni az olajfákat? 18. Hogyan készítünk olajat olajbogyó nélkül? 19. Hogyan készítünk olajat éretlen olajbogyóból? 20. Illatos olaj készítése; 21. Hogyan készítünk tiszta olajat? 22. Hogyan készítünk keserű olajat? 23. Hogyan javítható a rossz illatú olaj? 24. Hogyan tehetők áttetszővé az olaj? 25. Mit kell tenni, ha egér vagy más élőlény az olajba esik és elrontja az illatát? 26. A spanyolhoz hasonló olaj készítése; 27. Az istrikos olajhoz hasonló olaj készítése; 28. A legkitűnőbb olaj készítése; 29. Olaj készítése ecet-méz eleggyel; 30. Olaj készítése musttal; 31. Olaj készítése szőlő törkölyvel; 32. Az olajütésről; 33. A be-főzött olajbogyóról

1. fejezet

Az olajfa története

1. Azt mesélik, az olajfa így jelent meg: A földkerekséget kezdetben beborította a víz. Először Athéné bukkant elő belőle. Athéné és Poseidon, akiknek ez a hely megtetszett, azon vitáztak, hogy várost építenek, amit egyikükről neveznek el. 2. Zeusz igyekezett a viszályukat megoldani. Úgy döntött, hogy aki a legszebb ajándékot adja a városnak, annak a nevére nevezék el. 3. Poseidon kikötőkkel és hajóépítő műhelyekkel ékesítette a várost. Athéné egy olajfát ültetett az Akropoliszra, viruló és bőven termő fát. Olajággal koszorúzta meg magát. Az összes szemlélő ítélete szerint ő győzött, és órála nevezték el Athénnek a várost. 4. Poseidon vereséget szenvedett, és visszavonult szokott elemébe. Ez időtől fogva a versenyek győzteseit vadolajfa vesszővel koszorúzzák meg a versenyek bírái. 5. A vadolajfa levelét egykor fejfájás elleni természetes ellenszereként használták. Athéné nevét írták rá, és cérnával a fejre kötözték.

2. fejezet

Az olajfa ültetéséről és gondozásáról és arról, hogyan a legnagyobb jótétemény az olajfával való foglalatoskodás (Florentinustól)

1. Minthogy az olajbogyó termesztése a legnagyobb mértékben szükséges, (egy másik termény sem tárolható ilyen hosszú ideig) a földműveléshez értő személyeknek a legnagyobb figyelmet kell az olajfára fordítaniuk. 2. Nem csupán biztos jövedelmet hoz az olajfa termése, hanem az élet minden területén a legjótékonyabb hatású. 3. A nyári napforduló megérkeztét jelzi például az olajfa leveleinek a megfordulása, mint ahogy a hársé vagy a szilfáé vagy a fehérynárfáé. 4. Bőven termőnek ítélik az olajfát, ha nem csak az ágak oldalán,

hanem a csúcsán is termés ül. 5. Az olajfa tiszta lévén, megkívánja, hogy a szüretelői is tiszták legyenek, saját feleségük mellől, és ne idegen ágyból érkezzenek. Így a későbbiekben is a legjobb termést adja majd. 6. Úgy mondják, a kilikiai Anazárvoszbán ártatlan gyerekek gondozzák az olajfákat, ezért ezek az olajfák a legtermékenyebbek.

3. fejezet

Az olajfa számára megfelelő éghajlatról és a megfelelő szerkezetű földről (szintén tőle)

1. A forró és száraz éghajlat megfelelő az olajfa számára, ez tapasztalható is Libiában és Kilíkiában az ottani olajfáknál. 2. Hozzájárul a megfelelő éghajlathoz a megfelelő domborzat is, a lejtős magaslatok. 3. Az ilyen helyeken növekvő olajfák ugyanis, mivel a nap égető forróságát mérséklék a szelek, a legjobb olajat adják, a nem túlérlett bogyókból préselt olajhoz hasonlót. 4. A síkságon növekvő olajfák, amelyeket kevésbé erősen fúj a szél, erősebben perzsel a nap, zsíros olajat adnak. 5. Megjegyzendő, hogy a szelek nem csupán a növényeket, hanem mindent felelevenítenek, az erőteljes és heves szelek mindenre ártalmasak, a mérsékelt és enyhe szelek általában az összes növényre, különösen pedig az olajfák fejlődésére jótékony hatásúak. 6. Szépen zöldellőnek fogod találni főképp azokat az olajfa ültetvényeket, amelyeken átfúj a szél fuvallat, minthogy a növények közt nagy távolságok vannak, ezeken könnyen átfújhat a szél. 7. Ezért mondjuk, hogy a lankák és a lejtős hegyoldalak nagyon alkalmasak az olajfák nevelésére, mivel itt mindig csendes szellők fújnak, amelyek nem átfújják a fákat, csak egyenletesen lengedeznek, nevelik és serkentik a fa fejlődését.

4. fejezet

Az olajfák ültetésének az idejéről és hogy milyen földbe kell ültetni (szintén tőle)

1. Az olajfák ültetését a Hyádok lemenetelétől kell kezdeni, a téli napfordulóig, azaz november hónap 15. napjától december hónap 20. napjáig. 2. Az olajfát ültethetjük tavasszal is, a 2 időszak hasonló egymáshoz, nedves és meleg lévén. 3. Tavasszal még meleg a föld a nap melegétől, és nedves a késő őszi esőktől. 4. A föld nedves a tavasz eleji esőktől, és meleget kap a nap feljövetelétől kezdve. 5. A nedvesebb föld üdőbb és zsírosabb olajbogyókat terem, ez okból az ilyen földet előnyben kell részesíteni. Második legmegfelelőbb a fehér agyagos föld, harmadik a sovány agyagos föld. 6. A termékeny földet nem dícsérjük, sem a vöröset, meleg lévén kiégeti a növényt. 7. Méginkább kerülendő a repedezett föld. Sovány termést hoz ugyanis, és vizenyős gyümölcsöt. 8. A laza föld megfelelő, erről tanúskodik Attika is.

5. fejezet

A csemetekertről (Didymostól)

1. Egyszerűbb az említett növényeknek a saját földjükbe való elültetése, mint ha a csemetekertből szállítják át. 2. Mivel a csemetekertből átültetett növények egészségesebb termést hoznak, bemutatjuk a csemetekert készítésének a módját is. 3. Tehát, mint ahogy már gyakran szó esett róla, a csemetekert beültetendő földje mindenféle egyforma legyen, nemcsak minősége és szerkezete szempontjából, hanem a széljárás tekintetében is, hogy a bele ültetendő növény ne érezze magát idegenül a későbbiekben. 4. A csemetekertbe ültetéshez fiatal, bőven termő olajfákról kell venni a vesszőket, nem a törzséről, hanem fentről, a gallyak közül, az új hajtások közül. 5.

Könyöknyi hosszúságúak legyenek, a kéreg ne sérüljön meg a vágás során. Erre gondosan ügyelni kell. 6. Éles késsel a vágást mindenfelől el kell egyengetni, épen és sértetlenül óva meg eközben a növényt. 7. A vessző alsó részét kend be hamuval kevert tehéntrágyával, úgy tedd a földbe, hogy 3 ujjnyi magasan emelkedjék ki, ezt követően a gödröt kimélyítjük, mint korábban szó volt róla, hogy felfogja az esővizet. 8. Mint már szó esett róla, ügyelni kell arra, ne-hogy csúcsával lefelé ültessük el a vesszőt. 9. Nádat szúrunk mellé, hogy a kapálást végzők észrevegyék a növényt. 10. A csemetekertben lévő növényeket 7 hónapig hónaponként kell kapálni. 11. Ha a növények fejlődése megfelelően folyt három évig a leírt módon, a 4. évben a felesleges gallyakat le kell metszeni, és így végezni az ültetést a beültetendő földterületre, valamennyi saját addigi földjét is a gyökerén hagyva. 12. Jobb is az olajfa vesszőről való ültetés. Egyesek a fa legcsúcsáról levágott részeket, az úgynevezett gorfia-t (γορφία) a csemetekertekbe beültetve, amikor szükségesnek látják az átültetését, átültetik. 13. Sokan nem a csemetekertekbe, hanem a saját földbe ültetnek, és nem csalódnak. 14. Jobb azonban az ilyen növényeket a csemetekertbe ültetni. Folyamatosan öntözve gyorsabban növekszenek, és így könnyű az átültetés.

6. fejezet

Az olajfák elültetéséhez szükséges gödrökről (szintén tőle)

1. Amikor az olajfát ültetjük, meg kell tisztítani azt a helyet, ahová ezeket elültetjük, minden egyéb növényt kiszedünk onnan, és a területet kerítéssel vagy sövénnyel körbekerítjük. 2. Legjobb az ültetés előtt már egy évvel kiásni a gödröket, hogy a nap, a szelek és esők a földet porhanyóssá tegyék, és a csemeték gyökeret eressze-

nek. 3. Ha sietünk az ültetéssel, kettő vagy legkevesebb egy hónappal korábban gallyakat vagy nádat és egyéb gyúlékony anyagokat égetünk a gödrökben több napon át. 4. A gödrök mélysége három, vagy legkevesebb két és fél könyöknyi legyen. 5. A gödrök egymástól 50 könyöknyi távolságban legyenek, így a szél érheti a törzseket és a közöket be lehet vetni. 6. Akik vetésre nem gondolnak, olyan közel ültetik a csemetéket, hogy ne árnyékolják egymást.

7. fejezet

Milyennek kell lennie az elültetendő olajfa csemetének? (szintén tőle)

Az elültetendő vesszőket megfelelő helyről kell venni, évente termő fiatal fákról, vastag törzsűekről, vagy olyanokról, amelyeknek a törzse még vastagabb, sima és egyenes.

8. fejezet

Hogyan tehetjük bőven termővé az olajfát? (Aphrikanostól)

Fúrd ki fúróval a törzsét egészen, és egy másik, bőven termő fáról végy 2 vesszőt, mindkettőnek a legcsúcsát vágd le, hogy tovább átmenjenek, és egybefogva a két vesszőt, erősen húzd. Amikor beékelődtek, mindkét felől a felesleget vágd le, azaz a vesszők kinyúló részeit, és pelyvával kevert agyaggal tapasztd be mindkét felől a lyukat. Az olajfa bőven termő lesz, jó olajat ad.

9. fejezet

A felnőtt olajfák gondozásáról (Sotiontól)

1. Fentebb megfelelően ismertettük az olajfák ültetésével és gondozásával kapcsolatos tudnivalókat. A következőkben a felnőtt növények gondozásával kapcsolatos teendőket ismertetjük. 2. Gondozásukat, azaz a körbeárkolást ugyanakkor végezd, mint a fiatal növényeknél, ahogy korábban már szó esett róla. A köréje ásott gödör nagyságát, a kiszórt trágya mennyiségét, milyen magasra kell halmozni, mindezt a fatörzs vastagsága, magassága, a föld és a fák természete szerint kell megállapítani. 3. A kihajtáshoz kedvezőbb, nedves területeken trágyát kell leszórni több éven keresztül, és alacsonyabbra halmozni, nehogy hajtásra kényszerítve még virágzásában károsodjon a fák termése. 4. A terméketlenebb és szárazabb területeken több trágyát kell kiszórni és gyorsabban, a földet a törzsek köré magasabbra halmozni, hogy a trágyának köszönhetően könnyebben kihajtson az elültetett növény, a leszórt föld pedig óvja a nap hevétől. 5. Az említett felnőtt olajfák „megtisztítását”, mint a többi fáét, ősszel végezd, a Pleiádok lenyugta után. 6. Úgy tűnik, ilyenkor keményebbek és erősebbek a fák. 7. Az történik ugyanis először is, hogy a bennük lévő nedvesség felhasználódik a rügyekre és a termés nevelésére, másodszor, a nyári hőség a maradék nedvességet kiszárítja belőlük, harmadszor, a téli esők még nem érték őket. Mindezek miatt tavasszal a leginkább alkalmasak a metszésre a fák, mivel akkor a legerősebbek, főképp az olajfák. 8. A megmetszés előtt a fákat előbb meg kell trágyázni, hogy a vágás okozta sérülést ellensúlyozza a trágya okozta haszon. Metszéskor a fák megsérülnek, de ha meg vannak trágyázva, gyorsan helyrejönnek, és jobban kihajtanak. 9. A száraz és a középén növő gallyakat le kell metszeni, hogy a fa szellőzhessen. Le kell metszeni az egymást keresztező gallyakat is, főképpen a túlságosan magasra nyúltakat, és amelyek túl hosz-

szúak, mivel ezek természettől terméketlenek. 10. A földművesek nézete szerint 10 könyöknyinél magasabbak ne legyenek az olajfák, mivel ha a fák e fölé a magasság fölé nőnek, könnyen károsodnak, az erős szél letöri az ágakat, a virágokat megtépi és emiatt azok idő előtt lehullanak. 11. Ezért sokak már az újonnan elültetettek ágait is a földre húzzák, a fát alacsonyabbra és földre nyúló ágúvá alakítva. 12. A felnőtt olajfák metszéséről, amit 3-4 évenként kell végezni, már elég szó esett. A törzseken növvő oldalhajtásokat, amíg még puhák, évente kell lemetszeni, hogy a fatörzs ereje ne ezekre fecsérlődjön.

10. fejezet

Hogyan lehet az ágakat virulóvá és bőven termővé tenni, és a betegeket hogyan kell gyógyítani? (A Kyntiliosoktól)

1. Az olajfákat szebbé, virulóbbá, bőven termővé teszed, ha a körbeárkolás után mindegyik tő köré a gyökerekre nem sózott ivóvízzel egyenlő arányban kevert olajseprőt dobsz, vagy 1-2 kosárnyi babpelyvát, világos, hogy a fa nagyságának megfelelően, vagy tehéntárgyával vagy hínárral kevert agyagos földet. Nem kevésbé hasznos állott emberi vizeletet önteni a gyökérhez. 2. Ezután rögtön el kell végezni a gyökerek földdel való beszórását, a gyökerektől számítva dupla magasságra, a beszórt rész körül pedig körben árkot kell kimélyíteni az esővíz felfogására. 3. Ezt a munkát a Kutyának az égbolton tartózkodásának forró napjaiban kell végezni. Jobb ekkor öntözni is, főképp, ha szárazság van. 4. A termést nem hozó fákat így teszed termővé: a fa tövétől számított egy könyöknyivel valamivel magasabban fúróval fúrd át a törzsét déli irányból, nagyujjnyi vastagságú lyukat fúrva, és az egész törzset átfúrva 2 bőven termő olajfáról metssz 2 vesszőt, kétfelől dugd a furatba, hogy mindkét olda-

lon kinyúljanak, és pelyvával kevert agyaggal tapasztd körül a nyí-
lást. 5. A lyuk nagyságának megfelelő vesszőket vágj, mint előbb
szó esett róla. 6. Miután jó olajtermő fák ágát oltottad belé, az olajfa
jobban fog teremni. A vesszőket a fa déli oldaláról kell metszeni. 7.
Az elbokrosodott, túlságosan lombos, kevés termést hozó fákat így
fogod gyógyítani: vadolajfa pecket üss a gyökerei közé, vagy fenyő,
vagy tölgyfa éket, vagy követ. 8. Amelyek pedig sok termést hoz-
nak, de lehullajtják a virágukat, nem érlelik meg a termést, azokat
ilyen módon gyógyítod: a törzset körbeásva dobj a közepes köré 2
kosárnyi hínárt, a kisebb köré kevesebbet. Majd keverj olajseprőt
ivóvízzel, 4 choeusnyit önts mindegyik tőhöz. Ha hínár nincs, csak
olajseprőt használj. 9. A kártevők elleni védekezésről és általában az
ártalmakról a szőlőtőkéről szóló részben tájékoztatást adtunk. 10.
Ha a gyökereit elszáradtnak és betegnek találod, tudd, hogy ennek
oka a benne megtelepedett férgek, ezeket sokféle módon távolítha-
tod el, kiváltképp úgy, hogy tengeri hagymát ültetsz a töve mellé.

11. fejezet

Arról, hogy az olajfa ültetése sok és különféle módokon történik (Leontinostól)

1. Tudni kell, hogy az elültetendő csemetét teljesen a földdel be-
takarják, vagy egy részét betakarják, más része a föld fölé ma-
gasodik. 2. Amely csemetéket teljesen betakarják a földdel, nem
szükséges szólni róluk e válogatásokban. Amelyek a föld fölé emel-
kednek, ültetéskor úgy kell fordítani őket, ahogy a törzsük eredetileg
irányult, kelet, vagy dél, vagy nyugat felé, hogy ne érezzék
idegenül magukat. 3. A csemetéket, ha eső nem esik, ha lehetséges,
kétszer-háromszor meg kell öntözni. A gödrökbe mindkét felől
a növény mellé 2 sima és egyenes karót kell leszúrni, nádat, vagy

nyaláb gallyakat, hogy a gödrök fölött kiemelkedjenek. Miután a csemete megerősödött, ezeket ki kell húzni, a lyukakat be kell szórni apró kövekkel vagy cserépdarabokkal és közepes nagyságú cserépdarabbal be kell fedni, hogy az esővíz a gyökerekhez lejut hasson. A csemetéket azonnal kiemelve, a borús napokon kell ültetni. 4. Az olajfát többféle módon ültetik el. Egyesek olajfa vesszőt ültetnek: vastagabb gallyakat könyöknyi méretűre vagdosnak, ezeket elültetik. 5. Mások vastagabb ágakból metszenek 2 könyöknyi darabot, a gödör fenekére nagyobb követ dobnak, erre állítják egyenesen tartva az ágdarabot, és beszórják földdel. 6. A legjobbak a tő közeléből való vesszők, a dugványnak szánt vesszőket még a fán lemetszik, és a Medve feljöttkor teszik a gödrökbe. 7. Egyesek a πρόπαια-nak nevezett vesszőket így ültetik el. Ironnal megjelölve, merre van kelet vagy dél, a törzsből kifűrészelnék 3 vagy 4 könyöknyit, a gödrökbe teszik, a legnagyobb gondossággal járva el. Az ültetésnek ez a módja, ha eredményes, gyorsabban eredményez új növényt, és hamarabb hoz termést. 8. Egyesek a tővégről a következő módon végzik az ültetést: A tővéget nagyobb darabokra vágják, gödörbe teszik, kérgével felfelé, és trágyával kevert földet szórnak rá, 4 ujjnyi szélességben. 9. Egyesek a törzs föld alatti részéről metszenek le kéreggel együtt 4x4 ujjnyi vastag darabokat, a gödör aljára előzőleg egy követ dobnak, 3 vagy 4 törzsdarabot állítanak e kő köré, végül négyujjnyi vastag réteg földdel beszórják. 10. Bármilyen módon történik is az ültetés, elfűrészelt darabokat kell használni. A kérget óvni kell, hogy ne hasadjon be, és éles késsel kell elegyengetni a vágást, hogy a kéreg megőrződjék. Hamuval kevert marhatrágyával kenjük be minden darab alul levő részét. 11. Ügyelni kell, nehogy a csúcsára állítsuk az elültetendő darabokat. A növénynek kellemetlenséget okoznak, ha a csúcsára állítva ültetik el. A gödrökbe trágyát kell szórni.

12. fejezet

Mit kell tenni, hogy az olajfáról a termés le ne hulljon? (Démokritostól)

Nem hull le az olajfáról a termés, ha férges babot fogsz, a lyukat viasszal betömöd, majd a fa gyökerétől vett göröngybe belenyomod, és a földbe ülteted.

13. fejezet

Az olajfák metszéséről (Varrotól)

Az olajfát a teremés leszüretelése után meg kell metszeni, ne gondold, hogy a kinyúló ágakat lemetszve kevesebb lesz a termés. Az új sarjakról sokkal több termést szüretelsz majd.

14. fejezet

A szőlőbe oltott olajfáról (Aphrikanostól)

1. Érdemes szót ejteni az olajfának a szőlőtőke iránti vonzódásáról, amiről Florentinos tesz említést Georgikájának 11. könyvében. Azt mondja ugyanis, hogy ha valaki szőlőtőbe olajfa vesszőt olt, a tőkéen nem csupán szőlőfürt terem, hanem olajbogyó is. 2. Ilyen fát – írja, Marios Maximosnál látott, megízlelte a gyümölcsöt, és úgy tűnt neki, mintha szőlőbogyót és olajbogyót egyszerre ízelt volna. 3. Írja, hogy ilyen növények előfordulnak Lybiában, és a hazájukban ου”βολίβα-nak nevezik őket. 4. Karókat kell a fák alá támasztani, amelyek az olajfa termés súlyát képesek megtartani. Ha másképp oltjuk be, nincs szükség karókra. 5. Ha a földfelszínnél fúrjuk át a tőkét, a furatba olajfa vesszőt szúrunk, hogy magába szívja a szőlő édességét és a föld természetes tápláló erejét. 6. Gond nélkül szüreteljük majd le a gyümölcsét, nem terhelve meg a tőkét, ha vesszőket

vágva róla azokat átültetjük. A kevert faj megmarad, ha magától is gyökeret ereszt. 7. Az erről származó termést ἐλαιοστάφυλος-nak nevezik.

15. fejezet

Az olajfa számára megfelelő trágyáról (Didymostól)

1. Mindenfajta trágya megfelel az olajfa számára, kivéve az emberi trágyát. A trágyát nem a gyökerekre kell dobni, hanem a tőtől kevéssel távolabbra. 2. Az olajfákat 2-3 évenként kell trágyázni. Az elültetett olajfát mindenképpen meg kell trágyázni, a trágyát a kiásott gödörbe dobva, és földdel összekeverve.

16. fejezet

Az olajfák oltásáról (Florentinustól)

1. Az olajfák között van vékony kérgű és vastag kérgű fajta. 2. A vastag és nedves kérgű olajfáknál a kéreg alá kell oltani. A vékony és száraz kérgűeknél magába a fába. 3. Az oltás ideje június Kalendaeja előtti 9. naptól, azaz május hónapjának 22. napjától június hónap újholdjáig tart. 4. Az oltott olajfákat gyakran kell meghinteni vízzel, ha szárazak. Vannak, akik magába a földdel takart többé oltanak.

17. fejezet

Hogyan és mikor kell kiválasztani a szüretelésre kerülő olajfákat? (Paxamostól)

1. Az olajbogyó szürethez való előkészület legmegfelelőbb ideje, amikor a termésnek több, mint a fele megsötétedett. Könnyebben, és több olajat adnak így a fák. 3. A termést derült időben kell szüretelni, és

nem esős időben. A nedves olajbogyó gyengébb minőségű és könnyen szétzúzható. 4. Ez okból még szemerkélő esőben sem szabad az ágakat megbolygatni, sem leszedni a termést a nedvességnek a növényekről való elpárolgása előtt. 5. Ha sár van, gyékényt vagy más effélet kell a fák alá teríteni, ha nincs mit a földre teríteni, meleg vízzel le kell mosni az olajbogyókat. Amellett, hogy tiszta lesz a termés, olajat is többet kapunk. Ezért, ha lehetséges, ha nem is sáros az olajbogyó, le kell mosni. 6. Helyesen teszik egyesek, hogy csak kézzel rázogatják az ágakat, hogy a termés lehulljon, bottal nem verik le az olajbogyót; ha kőhöz vagy kemény göröngyhöz csapódik, és a földdel szennyeződik, az olajat is földessé teszi, és a későbbiekben kevesebb lesz a hozama. 7. De maga az esővel levert termés is megsérül, ha kőhöz vagy kemény göröngyökhöz csapódik, és a földdel szennyeződve az olajat is földessé teszi. 8. Fel kell tehát állítani a háromlábakat, és rájuk széles deszkákat rakni, hogy arra állva végezzék a szüretelést.

18. fejezet

Hogyan lehet olajbogyó nélkül olajra szert tenni? (Damigerontól)

1. A terpentinfá termését, mint az olajbogyót kell a sajtolóban kipréselni, és olajat kapunk. A szalmája a sertések takarmánya, vagy elégetik. 2. Olajat ad a szezám magja és a dió is, héjától megtisztítva, majd kisajtolva.

19. fejezet

Olaj készítése zöld olajbogyóból (Anatoliostól)

1. Már az elnevezésből kitűnik, hogy a zöld olajbogyó zöld olajat ad. 2. Amikor tehát látod, hogy az olajbogyók kezdenek sötétedni,

rendeld el a rabszolgáknak és a munkásoknak, hogy kézzel szedjék a fákról, vigyázva, hogy a földre ne hulljanak. 3. Minden nap annyit kell leszedni, amennyit aznap éjjel vagy másnap fel tudnak dolgozni. 4. A leszedett olajbogyókat gyékényre vagy vesszőfonadékra terítik szét, hogy a bennük levő nedvesség elpárologjon, és nehogy befülledve rothadásnak induljanak. 5. A beléjük hullott leveleket és gallyakat ki kell szedegetni, különben az olaj rövidebb ideig tartható el. 6. Majd pedig este vedd az olajbogyókat, sőt szórj rájuk, a megtisztított malomba tedd őket, kézzel könnyedén tekerve zúzd őket apróra, ügyelve, hogy az olajbogyó magja szét ne törjön. A magokból kifolyó nedv rontja az olaj minőségét. Ezért könnyedén és gyorsan kell a kereket forgatni, hogy az olajbogyónak csak a héját és a húsát zúzzák össze. 7. Az összezúzást követően kis vödörökben hordd át a zúzott anyagot a sajtolóhoz, vagy fűzfából font tároló edényekben (a fűzfa nagyon széppé teszi az olajat). Majd könnyedén, nem nagy erővel kezd el préselni. 8. A kis erővel történő nyomástól a kicsorgó olaj a legkellemesebb ízű és a legkönnyebb. Tiszta edényekbe átmerve külön kell tárolni. A visszamaradt olajbogyó zúzalékot nagyobb erővel kell préselni, ezt ismét külön tárold. Ez az először kipréseltnél kevésbé gyengébb minőségű, de a következőnél jobb. 9. Rögtön azt követően, hogy az említett 2 fajtát átmerted, kevés sót és nitront (*természetes alkáli só, sziksó) kell a zúzalékba dobni. Olajfából készült keverővel kell kevergetni, ezt követően hagyni kell leülepedni, azt tapasztalod majd, hogy a vizes rész leülepedik, azaz az olajbogyó seprője, a legzsírosabb rész pedig felül összegyűlik, ezt kell lemeríteni az olajbogyó seprű nélkül, és beletölteni egy alabástrom edénybe. 10. Legjobb az olajat alabástrom edényben tartani, mivel ez természeténél fogva hűvös. Az olaj ugyanis természeténél fogva kedveli a hűvöset. 11. Ha alabástrom edény nem áll rendelkezésre,

öntsd új kerámia edénybe, amit belülről gipsszel vagy olajseprővel kentél be. 12. Állítsd az edényeket észak irányába, száraz helyre. Az olaj kedveli, ha száraz és hűvös helyen tárolják. A meleg és a nedvesség károsítja.

20. fejezet

A jó illatú olaj készítése (Diophanéstól)

Édes bort, az úgynevezett mustot, 7 xesztosznyit, és olajat, két xesztosnyit, összezúzott iriszből megfelelő mennyiséget tégy egy agyagedénybe, 10 napra. Ezt követően szűrd át, használd az olajhoz. Ez a bor megfelelő ivásra az asszonyok számára.

21. fejezet

Hogyan tehető átlátszóvá az olaj? (Tartantinostól)

Tűzön hevített sót, még forrón dobj az olajba. Ugyanezt idézi elő a megpörkölt fenyőtoboz is, még forrón az olajba dobva, az olajba dobott citromgyökér és a megpörkölt olajseprő.

22. fejezet

Hogyan kell javítani a keserű olajat? (szintén tőle)

1. Fehér viaszt jó olajjal főzz össze, és úgy, folyékonyan öntsd az olajba. Megpörkölt sót, még forrón dobj bele. 2. Tudni kell, hogy az összes olajat jobban megőrződ föld alatt tárolva, mindenfajta olajat tisztít a tűz, a nap, vagy a forró víz, ha az olajat tároló edénybe öntöd pl. rézedénybe vagy más, hőre nem repedő edénybe. 3. A keserű olajat javítja a beledobott ánizs is. Ha idejekorán dobod bele az ánizst, az olaj nem keseredik meg.

23. fejezet

A rossz illatú olajat milyen módon javítod? (szintén tőle)

1. A magját vedd ki, törj össze zöld olajbogyókat, dobd a napon felhevített, olajat tartalmazó agyagedénybe. Ha olajbogyó nincs, zsenge olajágakat vágj le, és tedd ugyanezt. 2. Egyesek ezt is, azt is dobnak az olajba, vászondarabba kötve, és pörkölt sót kevernek hozzá. 3. 3 nap elteltével ki kell venni a vászondarabot, és az olajat felkavarni. Miután leülepedett, egy másik edénybe át kell önteni. 4. Mások régi téglákat hevítenek fel, és még tüzesen dobják az olajba. 5. Mások száraz árpanyerget széttörnek, és nagyon laza szövésű vászonba kötve az olajba dobják, ezt kétszer-háromszor megtéve durvára tört sót szórnak még bele, majd az olajat egy tiszta edénybe átöntik. 6. Mások μελίλωτος-t (baltacim) olajjal meghintenek, és egy napra beledobják.

24. fejezet

Hogyan lehet a zavaros olajat leülepíteni? (szintén tőle)

1. Az olajat öntsd egy széles szájú edénybe, tedd az edényt a tűző napra, és miután az olaj felhevült, hints bele finomra tört, pörkölt sót. Miután leülepedett, tedd az edényt máshová. 2. A zavaros olajat így teheted átlátszóvá: olajfa kérgét és gallyait törd össze sóval, kösd vászondarabba és lógasd az edénybe.

25. fejezet

Mit kell tenni, ha egér vagy más élőlény az olajba esve elrontja az illatát? (Démokritostól)

1. Koriandrom köteget késsel megtörve függessz az olajba, ha a rossz szag nem tűnik el, használj újabb köteget. 2. Egyesek árnyékban

szárítják a koriandert, és apróra törve dobják a borba. 3. Mások görögszénát szárítanak a napon, beledobják az edénybe, jobb, ha az olajfa paraszát oltják el az olajban. Mások szőlőmagokat törnek össze, és dobják az olajba, 10 nap múlva kiveszik belőle, kinyomkodják, az olajat megkeverik, és egy másik edénybe átöntik. 5. Mások a szőlőt, benne hagyva a magjait, mozsárban megtörik, és az olajba dobják.

26. fejezet

Hogyan lehet a spanyol olajhoz hasonló olajat készíteni? (Damigerontól)

1. Olajseprőtől mentes olajat nagyon forrósíts fel, háromszoros mennyiségű, nem túlságosan felforrósított vizet adj hozzá, kevés, összetört és nagyon felaprított sót, mozgasd, rázogasd, míg teljesen össze nem keveredik, majd hagyd bizonyos ideig pihenni, míg olajseprő módjára le nem ülepszik az edénybe öntött víz. 2. Majd az előbb említett edénybe, a konghé-ba a felszínen levő olajat merd le, langyos vízzel kevergetve az előbbi eljárást ismételd meg, és merd le a felszínen levő tiszta olajat. 3. Összetört zsenge olajfa levelek levét keverd hozzá, hogy fanyar és kesernyés aromát kapj, ezt követően, miután az olaj leülepedett, 3 nap elteltével, vagy már ugyanazon a napon használd. 4. Mások éretlen olajbogyóból sajtolat olajat vagy mást, ami aromát ad, törnek össze, adják az olajhoz, és ha szükséges, a spanyol olajhoz hasonlóan használják.

27. fejezet

Istrosihoz hasonlóat hogyan készítünk (Sotientól)

1. Éretlen olajbogyóból préselt olajba vagy más módon készített olajba dobj száraz inulát (*örvénygyökér) babérlevelet, kypeirost

(*mondolapalka, vsz. sásfajta) világos, hogy mindet összetörve, átrostálva, pépesítve, és megpörkölt és apróra tört sôt. 2. Majd alaposan összerázogatva, miután leülepedett, 3 vagy több napig hagyd állni, fedd le a harmadik napon. Ez az úgynevezett liburniai, vagy isztriébeli.

28. fejezet

A legjobb olajbogyó készítésének módja (Florentinustól)

1. Nagy és sértetlen olajbogyószemeket kézzel leszedve a fáról, metszd be köröskörül éles náddal, és dobd bele új, nem gyantázott edénybe. Szórj rá nagyon finomra őrölt sôt, majd, miután levet eresztett, tarts készenlétben egy másik edényt, ha van, mézzel, ha nincs, mustfőzettel, amibe citromfa levelét dobtad, dobd bele ezeket az olajbogyókat ebbe a fűszerezett lébe, hogy ellepje. 2. Egyesek ánizsmagot, καρναβαδίον magját, zellermagot, kapor magját keverik a fűszerezésbe, és a legkitűnőbb összetételű olajbogyót állítják így elő, amely csodálatos, amellet, hogy kevesen ismerik.

29. fejezet

Ecettel és mézzel készített olajbogyó (szintén tőle)

Nagyszemű olajbogyót szedj le szárával együtt, világos, hogy teljesen épeket, a legszebbeket, feketére éretteket, majd hideg vízzel lemosva őket szárítsd meg nádból készült rácson. Önts kádba, önts rájuk olajat, hintsd meg őrölt sóval, 1-8 choinixnyival, kézzel óvatosan rázogasd, ügyelve, hogy össze ne zúzódjanak. Majd dobd az edénybe az olajbogyókat, ecettel kevert mézet öntve rájuk, úgy, hogy ellepje, a tetejét ánizs hajtásokkal fedd be, így tedd el.

30. fejezet

Olajbogyó eltevése mustban (szintén tőle)

1. Világos színű olajbogyókat 6 napig áztatnak tengervízben. Egy edénybe téve mustot öntenek rá. Az edényt nem töltik meg teljesen musttal, hogy a must forráskor ki ne csorduljon az edényből, és miután felforrt, az edényt lemázalják. 2. Egyesek sót dobnak ebbe az edénybe, úgy öntik rá a mustot majd az olajbogyót és miután felforrt, körbe mázálják.

31. fejezet

Olajbolyó eltevése szőlőtörkölyön

Tiszta szőlőtörkölyt mielőtt kisajtolnák, dobj az olajbogyóval keverten egy edénybe, rétegezve, majd az edényt mázald körbe.

32. fejezet

Az összezúzott olajbogyókról (szintén tőle)

1. Még nem teljesen érett, épebb olajbogyókat szedj le, deszkán zúzd össze, dobj meleg vízbe, majd edénybe téve, kinyomkodva, szórj rá durvára őrölt sót. 2. A következő napon töltsd meg az edényt, tedd félre, dobj rá maréknyi sót, rakd körbe ánizs hajtásokkal. 3. Mások összezúzás után kiszedik a bogyókból a magokat, rászórnak kömény-nyel kevert sót és ánizs hajtásokat, ezt követően jó mustot öntenek rá és lefedik.

33. fejezet

A befőzött olajbogyókról (szintén tőle)

1. Az úgynevezett κολυμβάς-t, a teljesen érett olajbogyót, amikor már teljesen kifejlődtek, és kezdenek sötétedni, a fáról a szárukkal együtt szedd le, ügyelj azonban, hogy ne sérüljenek meg, ne zúzd össze őket, úgy tedd nagyobb edénybe. 2. Majd megmosva hideg vízben rövid időre hűteni kell őket árnyékban egy napig, majd óvatosan megforgatni, hogy egyenletesen megszáradjanak. 3. Egy edény aljába pörkölt sóból egy maréknyit teszünk, tengervízből 3 choeusznyit, borecetből 3 kotylányit olajból 11 choinixnyit az edényt megtöltve rázogatjuk. A folyadék lepje el az olajbogyót. Majd ánizs hajtásokkal körberakva lemázzaljuk. 4. Azért ajánljuk, hogy a sót előre dobják az edénybe, hogy a beledobott olajbogyó ne sérüljön. 5. Egyesek a legzsengébb hajtásokkal együtt szedik le az olajbogyót, tengervizet tartalmazó edénybe teszik, 5 napon át állni hagyják, a 6. napon kiveszik, sót tartalmazó edénybe teszik, és körbe mázzalják. Ezt a téli napforduló előtt végzik.

10. KÖNYV

E könyvben, amelyik tizedik a földművelésről szóló válogatások sorában, összefoglalás szerepel a kertművelésről, az ebből fakadó haszonról és bőségről, arról, hogy mikor kell a fákat ültetni, közülük melyeket kell oltani, melyeket hasznosabb kéreg alá oltani.

1. A gyümölcsöskestről; 2. Milyen időben, mikor kell a fákat ültetni? 3. A fák közül egyeseket magról kell ültetni, egyeseket melléksarjakról, egyeseket ültetőfa segítségével, egyeseket ágdarabokról; 4. A datolyapálma ültetéséről; 5. Hogyan neveljük a datolyapálma termését virulóvá? 6. A datolyapálma lombjáról és a rajta levő hancs fonadékról; 7. A citromfa ültetésének az idejéről, a gondozásáról és arról, miképp lesz vörös színű; 8. Más a citromfa ültetéséről; 9. Mit kell tenni, hogy a citromon valamilyen állat benyomat jelenjen meg, vagy ember vagy valamilyen más élőlény vonásait hordozza? 10. A citrom tartósságáról és eltartásáról; 11. A pisztácia ültetéséről; 12. Más a pisztácia ültetéséről; 13. A δωπακίνα ültetéséről és gondozásáról; 14. Hogyan készíthetünk feliratot az őszibarackra? 15. A δωπακίνα miképp tehető vörössé; 16. Hogyan nevelhetünk mag nélküli őszibarackot? 17. A δωπακίνα oltásáról; 18. Az almafa ültetéséről és gondozásáról; 19. Hogyan nevelhetők pirossá az almák; 20. Az almafák oltásáról; 21. Az alma eltartásáról; 22. A körte ültetéséről, és arról, miképp nem lesz köves; 23. Más a körtéről; 24. A körte oltásáról; 25. A körte eltartásáról; 26. A birsalma ültetéséről; 27. Hogyan lehet bálvány formájú birsalmákat nevelni? 28. A birsalma eltartásáról; 29. A gránátalmafa ültetéséről, gondozásáról; 30. Mit kell tenni, hogy a gránátalma ne repedjen? 31. Miképp lehet mag nélküli gránátalmát nevelni? 32. Arról, hogy a gránátalmafa gallya távoltartja a vadállatokat; 33. Mit kell tenni, hogy a gránátalma pirosabb legyen? 34. Miképp tehető a savanyú gránátalma édessé? 35. Mit kell tenni, hogy a gránátalmafa bő termést hozzon? 36. Hogyan lehet megállapítani a fáról leszedett

gránátalmáról, hogy mennyi benne a mag? 37. A gránátalma oltásáról; 38. A kis gránátalmák eltartásáról, tárolásáról és megőrzéséről; 39. A szilvafa ültetéséről; 40. A szilva eltartásáról; 41. A cseresznyefa ültetéséről; 42. A cseresznye eltartásáról; 43. A ζιζύφι (*zsidótövis?) ültetéséről 44. A ζιζύφι eltartásáról 45. A fügefa ültetéséről és gondozásáról 46. Mit kell tenni, hogy az elültetett fügefát megszabadítsuk a férgektől? 47. Miképp nevelhetünk felirattal ellátott fügét? 48. Mit kell tenni, hogy a fügefa megtartsa a termését? 49. Miképp lehet megnemesíteni a vadfügét? 50. A ragyás fügéről; 51. Mit kell tenni, hogy a füge könnyen emészthető legyen, és korai termést hozzon? 52. A fügefa oltásáról; 53. Miképp érhető el, hogy a füge az egyik oldalon világos színű legyen, a másik oldalon sötét, vagy vöröses színű? 54. Mit kell tenni, hogy a szárított füge, az úgynevezett aszúfüge rothadás nélkül elálljon? 55. Az éretlen, úgynevezett korai fügéről; 56. Hogyan lehet a nyers fügét úgy megőrizni, mint ahogy a fügefán megterem? 57. A mandulafák ültetésének idejéről, gondozásukról és oltásukról; 58. Mikor kell a mandulát leszedni? 59. Hogyan lehet édessé tenni a keserű mandulát? 60. Hogyan lehet felirattal ellátott mandulát nevelni? 61. Hogyan lehet a terméketlen mandulafát termékennyé tenni? 62. A mandulafa oltásáról; 63. A gesztenyefa ültetésének az idejéről; 64. A dió elültetésének az idejéről és gondozásáról; 65. A diófa oltásáról; 66. Mit kell tenni, hogy héj nélküli, csupasz diót kapjunk? 67. A diófa vagy más fa kiszáradásáról; 68. A pontosi, úgynevezett apró dióról; 69. A fán növe eperről és arról, mit kell tenni, hogy fehér legyen; 70. Az eper tárolásáról; 71. A naspolya ültetéséről; 72. A cseresznyefa ültetéséről; 73. A zöldségfélék és a gyümölcsfák elnevezéséről; 74. A különböző zöldségfélékről és gyümölcsfákról; 75. A fák oltásának idejéről és módjáról; 76. Az oltásról (ἐμφυλλισμός) beoltásról (ἐγκεντρισμός) és arról, hogy milyen fajta fák a megfelelők e célokra; 77. A beszemzés (ἐνοφθαλμισμός) idejéről és módjáról; 78. Mikor kell metszeni a fákat?

79. A villámsújtotta fákról; 80. Mit kell tenni, hogy a madarak a fákhhoz ne közelítsenek? 81. Az elültetett növények gondozásáról; 82. Mit kell tenni, hogy a fák jobb termést hozzanak? 83. Mit kell tenni, hogy a terméketlen fa teremjen? 84. A beteg fa gyógyítása; 85. Hogyan lehet a nagy és már termő fákat átültetni? 86. Hogyan lehet növényt nevelni a nagy távolságról hozott magokból? 87. Mit kell tenni, hogy a fákon a termés megmaradjon? 88. Hogyan kell gyógyítani azokat a fákat, amelyeken a termés nem marad meg, és azokat, amelyek elhullajtják a leveleiket? 89. Mit kell tenni, hogy a növényekben a marhák és más állatok ne tegyenek kárt? 90. Mit kell tenni, hogy sem a fák vagy a szőlőtőkék a férgektől ne károsodjanak?

1. fejezet

A gyümölcsöskertről (Florentinustól)

1. Aki gyümölcsöskertet akar, megfelelő helyet kell választania, ha lehetséges, a településen belül, ha pedig nem lehetséges, a közelben, hogy a bent levők ne csak a szemlélésében találjanak gyönyörűséget, hanem a körben a növények felől fúvó szellő egészségessé tegye a birtokot. Kőfallal kell gondosan körbekeríteni, vagy más egyébbel. 2. A növényeket ne rendetlenül és egymással keverve ültessd, mint azok ajánlják, akik szerint a növények változatossága gyönyörködtet, hanem mindegyiket fajta szerint elkülönítve kell ültetni, nehogy az erősebb elnyomja el a gyengébbet, vagy az ne jusson elég táplálékhoz. 3. A fák között minden teret be kell ültetni rózsákkal, liliumokkal, sáfránnyal, ezek a látásnak, szaglásnak is gyönyörűségére vannak, hasznosak és tetszetősek, a méhek is kedvelik. 4. A csemetéket erejük teljében levő és ép fákról kell venni. Tudni kell, hogy a magról nevelt növények legtöbbször az összes növélynél hitványabbak. A bujtással szaporított csemeték a legjobbak. Kitű-

nőbbek ezeknél az oltással szaporítottak, nem csupán amiatt, hogy szép gyümölcsöt hoznak, hanem amiatt is, hogy bőven teremnek, és hamar termőre fordulnak.

2. fejezet

Milyen időben és mikor kell ültetni a fákat? (szintén tőle)

1. Az őszi idő alkalmasabb az ültetésre, főképp a víztelen területeken, minthogy az esők az egész tél folyamán öntözik a növényeket. 2. Tehát az esőzés kezdetekor, rögtön a Pleiádok lenyugta után ültetni kell, a téli napforduló időszakáig, azaz december hónap 7. vagy 11. napjától december hónap 20. napjáig. 3. A földművelésről író bölcs szerzők valamennyien az ősznek ezt az időszakát jelölték meg alkalmas időszaknak, a Kyntiliosok így írják. Tavasszal azt kell ültetni, aminek az elültetésére nem jutott idő télen. 4. Én magam tapasztalatból is tudom, hogy így van, mert Maratonymosban és más, a közelében levő területeken sok szőlőtövet elültettem, ami a legnagyobb hasznot hozta számomra. 5. Éppígy igen sok gyümölcsfát és egyéb gyümölcstermő fákat ültettem el késő ősszel, és ez az időszak nagyon kedvezőnek bizonyult. 6. A mi vidékünkön mindenki, látván az említettekben fakadó eredményt, már nem csupán tavasszal végzi a régi szokásnak megfelelően az ültetést, hanem korábban, ősszel is, követve a mi tanításunkat. 7. Jóllehet elegendő maga a tapasztalat is, szükségesnek vélem a magyarázatát is közölni, miért tartom jobban az ősszel történő ültetést. 8. Tudd meg ugyanis, hogy nem képes a természet két ugyanazon irányban tevékenykedni, hanem szükség szerint ha az egyik irányban működik, a másikat hanyagolja. 9. Ez az eset az ültetésnél is, ahol az alsó részek, a gyökerek fejlődnek. 10. Világos tehát, hogy tavasszal a növények fentebbi részei szoktak fejlődni, valóban akkor virágzanak és hajtanak is ki a fák. 10. Ezzel

szemben ősszel a fenti részek már nem részesülnek táplálékban, hanem a levelek lehullanak, a természet a gyökereket látja el táplálékkal. 12. Emiatt tehát az az idő megfelelő az ültetéshez, amikor a természet a gyökereket neveli. 13. Az összes fát a hold föld alatti tartózkodása idején kell tehát ültetni, ahogy a szőlőtövet is. Ha a hold növekedése idején ültetnek fát, hevesen növekszik majd. Ha a hold fogyása idején, ennek, mivel alacsonyan van, a hatása jobban érvényesül.

3. fejezet

Arról, hogy a fák közül egyeseket magról kell ültetni, egyeseket az oldalhajtásokról, egyeseket vesszőkről, egyeseket ágakról (Didymostól)

1. Különböző módokon ültethetők a fák. Ismerünk olyan fákat, amelyeket lehet magról szaporítani, másokat azonban oldalhajtásokról, az úgynevezett bujtó-ágakról. Egyeseket vesszőkről, egyeseket ágdarabokról. 2. Szükséges tehát megvilágítani azokat a módokat, amelyek szerint ültetni kell az egyes fákat. 3. Magról szaporítják a pisztácia fát, a gesztenyét, mogyoróbokrot, almafát, juharfát, a δωρακινόν-t, szilvafát, fenyőfát, datolyapálmát, ciprusfát, babérfát, almafát, lúcfenyőt, fenyőt. Ezek majd átültetve erősebbek lesznek. 4. Melléksarjakról, azaz bujtó-ágakról ültetjük az almafát és a hasonló fákat, mint pl. cseresznyefa, ζίζυφον, mogyoróbokor, borostyán, mirtusz, naspolya. 5. Melléksarjaknak azaz bujtó-ágaknak nevezzük, amelyek egy töről fakadnak a fával, és arról a gyökér egy darabjával választják le. Mind a melléksarjakat, mind a bujtó ágakat át kell ültetni. 6. Vesszőkről és ágdarabokról ültetik a mandulát, körtét, fügét, citromot, almafát, olajfát, birsalmát, fekete nyárfát, fehér nyárfát, repkényt, ζίζυφον-t, mirtuszt, gesztenyét. Átültetve

ezek is szebbek. 7. Amelyeket pedig oldalhajtásról is, ágról is, vesszőről is lehet ültetni, a következők: füge, kis füge, citromfa, gránátalma, olajfa, szikomorfügefű, fehérnyárfű, mirtuszfa, birsalma. 8. Amelyek csak ágakról és vesszőkről ültethetők, nem lehet őket oldalhajtásokról, mivel gyökerről nem sarjadnak, az alábbiak: szőlőtőke, fűzfa, puszpángfa, κύττισος. 9. Mind magról, mind oldalágakról ültethetők az alábbiak: sárgabarack, szilva, füge, datolyapálma, pisztáciafa.

4. fejezet

A datolyapálma ültetéséről (Leontinostól)

1. Két könyöknyi mély, és ugyanolyan széles vagy szélesebb gödröt kiásva töltsd meg azt kecske trágyájával kevert földdel, fél könyöknyi mélységig szabadon hagyva, majd datolya termés magját ásd el a földbe úgy, hogy a csúcsa kelet felé nézzon, szórd be trágyával kevert földdel, amelybe só kevertél, öntözd naponta, míg ki nem csírázik. 2. Egyesek ezt átültetik, egyesek a helyén hagyják, és mint-hogy a só vizet kedveli, évente körbe kell ásni, és só szórni rá. Így gyorsabban megnőnek. 3. Szebbek lesznek, ha óbor üledékével locsolják meg őket. A datolyapálmák magját nem kell egyenesen a földbe vetni, hanem előbb egy kerámia edénybe, és aztán átültetni. 4. A datolyapálma szerelmes is lehet, mégpedig hevesen a másik datolyapálmába, ahogy a férfiak, így írja Florentinos a Georgikájában, és vágya nem szűnik meg előbb, míg szerelmét meg nem hódítja. 5. Látni lehet ugyanis vágytól perzselt fát, amely nem képes saját tövén megmaradni, és termést se képes hozni. 6. Ez nem kerül el a földműves figyelmét, hanem ahogy a fák szerelmét észreveszi, cselekszik: sok fát könnyedén megérintve majd újból visszatérve a szerelmes fához, megtapogatja, mintegy a csókot átadva, beporoz-

za. 7. Hogy a nőnemű pálmát melyik férfi pálma iránt emésztí vágy, mutatja a virágszáraknak, azaz a virágok kezeinek az irányulása: abba az irányba húzódnak, mintegy törekedve körülfogni a másikat. 8. Gyógyír a szerelemre, ha a földműves folyamatosan megérintve a férfi fát, a vágótól gyötört nőnemű fát beporozza, de méginkább, ha a hímnemű fa virágát kimetszve a nőnemű fa csúcsára teszi. 9. Így csillapítja a szerelmet, és a későbbiekben a datolyapálma virulón, a legszebb termést termi.

5. fejezet

Hogyan tehető széppé a datolyapálma termése (Démokritostól)

Szép lesz a datolyapálma termése, ha a haszontalan növényi részeket, amelyeket egyesek

ἡλίξ-nek neveznek, miután a fa elvirágzott, leveszik a fáról, megszáritva a törzshöz erősítik, mint ahogy a fügefa esetében.

6. fejezet

A datolyapálmák lombjáról és a „fonadékról” (Didymostól)

1. Virulók és magasak lesznek a datolyapálmák, ha óbor seprűjét átszűrve a fa gyökeréhez öntöd, a rádobott só is hasznukra van. 2. Hogy a gyékény és kosár fonására használt levelei fehérek és megfelelők legyenek, még zölden az ágakról letépjük őket, és fedett helyen tartjuk 3 napig, ezután áztatjuk, napon szárítjuk, míg ki nem fehérednek.

7. fejezet

A citromfa ültetésének idejéről, gondozásáról, és arról, miképp vörösíthetők meg a citromok (Florentinustól)

1. A citromfát ősztől a tavaszi napéjegylenlőség idejéig kell ültetni, kedveli a bőséges öntözést. Egyedül e fa számára az összes közül hasznos a déli szél, és ártalmára van az északi szél. 2. Mivel a termése nehéz, nagyrészt le kell szedni, és csak keveset a fán hagyni. Így bővebben részesülnek tápanyagban is. 3. A citromfákat fal mellé kell ültetni, hogy észak irányába szabad tér legyen a fák mellett. 4. Téli időszakban körbe kell gyékénnyel kötni, különösképp megfelelők a tökszárak. Ezek valamiféle természetes ellenszenvvel rendelkeznek a hideg iránt, megóvják a fákat. 5. Emiatt a fásabb és vastagabb tökszárakat el kell égetni, és a hamujukat a fák tövéhez szórni. 6. Ha a citromfa gyümölcsét, mielőtt teljesen kifejlődne, kerámia- vagy üvegedénybe tesszük, növekedése közben az edény falához feszül, és felveszi az edény formáját. Úgy tűnik, a gyümölcs erre törekszik. Az edénynek rendelkeznie kell szellőzéssel, azaz nyílás legyen rajta. 7. Tudni kell, hogy a citromfa szemzés-sel szaporítva terméketlen lesz, emiatt a fás részbe kell oltani, mint a szőlőtőkénél is. 8. A sárga színét, ha akarod, megsötétítheted, almafa vesszőt olts a citromfába, és megfordítva. A citromfa esetleg almát, az almafa citromot teremhet. 9. Ha pedig gipsszel bekened a citromot, sér tetlenül őrződ meg hosszú időn át. 10. Ez a növény, ha csak rövid időre is fagy éri, minthogy természeténél fogva érzékenyebb, megperzszelődik és elpusztul. 11. Egyesek pedig, a gazdagabbak és elpuhultabbak közül a napsütötte oszlopcsarnokok falaihoz ültetik a citromfákat és bőségesen öntözik. Nyáron nem fedik le az oszlopcsarnokokat, hagyják, hogy a nap érje a növényeket, a tél közeledtével fedelet tesznek a növények fölé. 12. Ha a citromot vörössé akarod tenni, eperfába oltsd, és fordítva, és a citromok vörösek lesznek, és mindkét fajta gyümölcsöt termi majd a fa. Oltják a citromot gránátalmafába is.

8. fejezet

Más a citromfa ültetéséről (Anatoliostól)

1. Egyesek a citromfát nem csupán sarjakról szaporítják, hanem ágdarabokról is, a gödörbe leszúróják az ág két végét, földdel beszórják, és fölül kihajt, mintegy a boltíven. 2. Mások a citromfa vastag hajtásait, amelyeket nem lehet meghajlítani, fejjel lefelé ültetik el, a vastagabb végével felfelé, a vékonyabb végét szúróják le a földbe, tökfélék hamuját szórva rá.

9. fejezet

Hogyan érhető el, hogy a citromon valamilyen madárforma benyomata jelenjen meg, vagy emberi arcé vagy valamilyen más élőlényé? (Aphrikanostól)

1. Az említett termést emberi arc vagy más forma lenyomatával az alábbi módon láthatod el: 2. A következő módon járj el: Elkészítve az említett formát, tapaszd körül gipsszel vagy agyaggal, hagyd szikkadni, vágd szét egy éles eszközzel, hogy a két rész, az elülső és a hátsó a széleikkel illeszkedjenek egymáshoz, miután megszáradtak, égesd ki, mint az agyagtárgyakat. 3. Amikor a gyümölcs kifejlett, nagyságának felére megnőtt, tedd rá a formákat, gondosan kösd rá, hogy ne váljanak szét a gyümölcs növekedése következtében, és az akár alma, akár körte, gránátalma vagy citrom felvegye a forma szerinti lenyomatot. 4. Röviden, állat formáját a gyümölcsök akkor veszik fel, ha a kivésott formákba téve hagyd növekedni őket.

10. fejezet

A citromok eltartásáról és tárolásáról (Sotiontól)

Ha a citromfa termését gyúrható gipsszel óvatosan beborítod, sértetlenül, és egész évben épen őrződ meg. A citromok árpába téve nem rothadnak meg.

11. fejezet

A pisztáciafák ültetéséről (Diophanéstól)

1. A pikkelyétől megtisztított termést, azaz az ép magokat a leírt módon ültesd el. 2. Didymos Georgikájában ír arról, hogy a pisztáciát oltják mandulafába is.

12. fejezet

Más a pisztáciafa ültetéséről (Damigerontól)

1. A pisztáciafát április Kalendaeja táján ültetik, a hím- és nőnemű növényeket természetük szerint összhangba kell hozni egymással, hogy a hímnemű növény a Zephyros járása irányába legyen fordítva. Így ugyanis kitűnően teremnek. Ebben az időszakban oltják őket az azonos fajtákba, és a terpentinfába, úgy vélem, a mandulafába is. 3. Paxamos azt javasolja, hogy napsütötte, jól megművelt területeken gödröt kell kiásni, és a fákról jó erőben levő fiatal ágakat kell venni, ezeket egybekötve a gödörbe tenni a hold második napján, földdel beszórni a hajtásokig, trágyát szórni a gödörbe, földdel beszórni, körbeárkolni, naponta öntözni 8 napon át, és ismét elegyengetni a földet. Amikor a vesszők 3 évesek, alaposan meg kell kapálni a földet a gyökereik körül, megtrágyázni, lejjebb ültetni a tövét, hogy a megnövekedett fákat az erős szél ki ne fordíthassa a helyéből.

13. fejezet.

A δωρακίνα ültetéséről és gondozásáról (Florentinustól)

1. A dorakina kedveli a nedves helyeket. Ha ilyen nincs, a folyamatosan öntözött területeket. Így nagyobb lesz a termése. 2. Egyesek pedig a legtöbb őszibarackot leszedik, keveset hagynak a fán, így a tápanyag kevesebbre jut. 3. Jól nőnek ezek a növények, ha mihelyt megettük, elvetjük a magját, kevés húst hagyva rajta. 4. Mivel tudjuk, hogy a dorakina gyorsan öregszik, ezért a szilvafához, a keserűmandula fához kell oltani, vagy a βράβιλος-hoz. 5. Brábilosnak főképp az őszibarack magjából fejlődött fát nevezik.

14. fejezet

Hogyan lehet felirattal ellátott őszibarackot nevelni? (Démokritostól)

1. Felirattal ellátott őszibarackot így nevelünk: Miután megetted az őszibarack termését, a magját 3-4 napig áztasd, majd óvatosan nyisd fel, és a csonthéjban levő belet kivéve, fém íróeszközzel írd a héjára, amit akarsz, ne mélyen vésd belé, majd papiroszba burkolva ültesd el. 2. Amit ráírsz, az a termésen meg fog jelenni. Egyesek a mandulával is ezt teszik.

15. fejezet

Hogyan lehet vörös színű dorakina-t nevelni? (szintén tőle)

1. Vörössé neveled a dorakina-t, ha a növény alá rózsát ültetsz. 2. Más módon is vörössé teheted a növényt. Ha elveted az őszibarack magját, és 7 nap múlva kiásod, (ez alatt az idő alatt magától kinyílik) és veres festéket (cinóbert) öntesz a csonthéjon belülre, majd

ismét földdel szórod be, és figyelmesen gondozod, az e fán termett őszibarack piros színű lesz. Ha másmilyen színt is akarsz, a gyümölcs színét olyanra is alakíthatod.

16. fejezet

Hogyan tehető az őszibarack csonthéj nélkülivé? (Aphrikanostól)

A tövég közepét átfúrva és a belsejét átvágva üss bele fűzfa- vagy som cöveket.

17. fejezet

A dorakina oltásáról (Didymostól)

A dorakina-t a damaskénos szilvába oltják, mandulafába és platánba, emiatt is vörös színű ez a gyümölcs.

18. fejezet

Az almafák ültetéséről és gondozásáról (Anatoliostól)

1. Az almafákat az év 2 időszakában kell ültetni: tavasszal és ősszel. Jobb azonban ősszel ültetni, a víztelen helyeken az első esők után. 2. Az almafák a hűvös, nedves, fekete földű helyeket kedvelik. Hogy ne rágják őket a férgek, körbe kell őket ültetni tengeri hagymával. 3. A féregtől úgy szabadíthatod meg az almafát, hogy a gyökerei közé emberi vizelettel hígított sertés trágyát öntesz. Nagyon kedveli az almafa a vizeletet, és emiatt ezt folyton öntözni kell. 4. Egyesek a vizelethez kecsketrágyát is adnak, régi borseprőt, így nevelik édesebbé a termést. 5. A beteg almafát úgy gyógyítod, hogy számár trágyát vízzel keversz, és 6 napig napnyugta idején

minél gyakrabban megöntözd a fát, míg ki nem hajt. 6. Ha pedig azt akarod, hogy sok termést hozzon, és azt ne hullajtsa el, vágj ki óncsóból széles darabot, egylábnyi magasságban a földtől kösd a törzs köré, vagy szorítsd köré. Amikor az alma már a legszebb, vedd le róla ezt az amulettet, ezt évente cselekedd meg, és szépen virul a fa. 7. Hogy a fán a termés ne rothadjon meg, sem pedig hernyó ne tegyen benne kárt, zöld gyík epéjével kend körül a törzset. 8. Almafa dugványként a fa tövétől vett sarjakat használj, ezek a legjobbak. A gödörbe úgy ültess őket, hogy csak a csúcsuk legyen a föld felett. A növény gyökerét, mielőtt elültetnéd, bika epéjével kend körül. A férgek ezt a növényt kedvelik leginkább. 10. A fát károsító férgeket réz szeggel kell kiásni, a kérget addig kell hántani, míg a kártevőt meg nem találják. Ha a fából eltávolították, a sebet ökör trágyájával kell bekenni.

19. fejezet

Hogyan tehető az alma pirossá? (Bérytiostól)

1. Vizelettel öntözd a fát, és az almák megpirosodnak. 2. Egyesek az almafák termését vörössé így teszik: a földbe cövekeket ütnek, a gyümölcsöt hordozó ágakat meghajlítva eltörés nélkül a cövekhez kötik, a közelükben gödröt vagy valami edényt megtöltenek vízzel, úgy, hogy a déli nap sugara a vízre irányuljon. Ez meleg párárt támaszt, amely a tükröződés következtében a gyümölcsre esve annak egészséges piros színt kölcsönöz. 3. Egyesek rózsát ültetnek a növények alá, a termést így alakítva piros színűvé.

20. fejezet

Az almafa oltásáról (Diophanéstól)

1. Almát az összes vadkörtefába oltanak, a birsalmafába is. A birsalmafába oltott alma a legszebb az athéniaknál, a mézalmának nevezett gyümölcs (μελίμηλον). 2. Oltanak almát platánfába is, erről piros almákat szüretelnek. 3. Didymos Georgikájában említi, hogy jól lehet almát oltani a δαμασκήνος őszibarack fajtához, és hogy a citromfába oltott almafa szinte egész évben terem.

21. fejezet

Az almák tárolásáról (Apuleiostól)

1. Megérett állapotban leszedve az almát a leghosszabb ideig megmarad; leszakítani óvatosan, kézzel kell, hogy ne sérüljön. Tengeri hínárba kell egyesével belegöngyölni, hogy mindenfelől befedje, és kiégetetlen agyagfazékba tenni, az almák közé is hínárt téve, hogy egymáshoz ne érjenek, majd az edényeket be kell fedni. Hűvös, emeleti helyiségbe kell tenni, minden füsttől és kellemetlen szagtól távol. 2. Ha hínár nincs, egészen kis agyagfazékba kell egyenként beletenni az almákat, és fedelet téve rá, ott tárolni. 3. Egyesek agyaggal egyenként tapasztják körbe az almákat, kiszárítják, és így tárolják. 4. Épen marad az alma, ha alája diófa leveleit szórják. Egészséges színű és jó illatú lesz az így tárolt alma. Még jobb, ha az almákat egyesével csavarod diólevélbe, és úgy teszed el. 5. Megőrözd az almát, ha belülről viasszal bekent agyagedénybe teszed, majd az edényt gondosan lefeded. Rothadás nélkül megmarad az árpába tett alma. 6. Ilyen módon is eltarthatod az almát: Be nem szurkozott agyagedényt, az alján átllyukasztva, töltsd meg válogatott almákkal, melyek egészségesek, nem fonnyadtak, a tetejére téve egértövist vagy más effélét téve bőven, akaszd az edényt akármilyen fára, és

hagyd ott az egész tél folyamán. Az alma olyan marad, mint amilyen az edénybe tevéskor volt. Ez a gyakorlat által igazolt eljárás. 7. Ilyen módon is eltartható az alma: száraz fügefalevelekbe burkold be mindegyiket, majd tapaszd körül fehér agyaggal, szárítsd meg a napon, úgy tedd el, olyan friss marad, mint amilyen az eltevéskor volt. 8. A szüretkor a mustba dobott alma megromlás nélkül megmarad, a bort is megőrzi, olyan kellemes illatúvá teszi, hogy mindenki csodálja. 9. És ha új cserépfazékba teszik, és a fazekat a borral telt pithosba engedik, hogy azon ússzon, és a pithost bemázalják, az alma friss marad, és a bor illatos lesz. 10. Ha tiszta kócot tartalmazó kosárba teszik, frissen megmarad. 11. A téli alma gabonahalmokban a legszebbnek megmarad, mint ahogy a szőlőfűtről már korábban említettük. 12. Zöld gyík epéjével a csúcsát kend be, és nem rothad meg.

22. fejezet

A körte ültetéséről, gondozásáról és arról, mit kell tenni annak érdekében, hogy ne legyen „köves”

(A Kyntiliusoktól)

1. Miután már minden követ a gödrökből kiszedegettel, ültess el a növényt, és földet szórva köréje töltsd fel, és öntözd. 2. Ha elérkezett az ültetés ideje, a gyökerek mélységéig ásd ki a gödröt, valamennyi követ szedd ki, a kiásott földet trágyával keverve szórd a gödörbe vissza, és a gödröt betemetve öntözd meg. 3. A körtefák a nedves és hűvös helyet kedvelik. Ültetik nem csupán gyökeréről, hanem bujtó ágról is, azaz oldalhajtásokról. Ha bujtással akarod szaporítani, ez a 3. évben történjék. De kétévesnél fiatalabb ne legyen. 4. Egyesek a legerősebb hajtásokat is ültetendő vesszőnek használják és elültetik őket, mint ahogy ültetnek olajfűzet is oldal-

hajtásokról. 5. Egyesek a fák felső részéről metszik le a legerősebb gallyakat, azaz a legkiválóbbakat, elültetik és eredményt érnek el vele.

23. fejezet

Más a körte ültetéséről (Diophanéstól)

1. A körte fajták a hűvös, nedves, szépen zöldellő területeket kedvelik. Sok fajtája van, ezért az ültetés módja is változatos. 2. A nagy, kerek gyümölcsöket termő fákat, amelyeknek a termése a fán megéri, korábban kell ültetni. A többi fajtát a tél közepétől kell ültetni, a tavasz közepéig. 3. Széljárta helyekre kell ültetni őket, amelyek kelet vagy észak irányába lejtnek, nem csupán vesszőről, hanem gyökeres csemetékről is. A gyökeres csemeték két évnél idősebbek ne legyenek. Dobj rájuk trágyával kevert földet. 4. Egyesek helyesebben úgy járnak el, hogy ezeket ültetés helyett inkább oltják, gyökeres vadkörtefákat vagy ilyenfajta sarjakat megfelelő helyről átvive az előbb említett módon elültetik, majd miután ezek a növények gyökeret eresztettek, a kívánt körtefajtát ráoltják, vagy szemzik. 5. Ha édessé akarod tenni a körtét, és bővebben termővé, kifúrva a fa tövét a földfelszín szintjén, tölgyfa vagy bükkfa pecekkel üsd át és így szórd be földdel. 6. Ha virágzásában megbetegszik a fa, úgy gyógyítod, hogy óbor seprőjével megöntözzöd a gyökereket, ezt tedd 15 napon át, majd töltsd fel földdel. Ha egészséges fa tövébe öntöd a borseprőt, édesebbé teszed a termést. 7. A férgek a termést nem fogják károsítani, ha ökor epéjével kened be az elültetésre kerülő facsemete gyökerét.

24. fejezet

A körte oltásáról (Tarantinostól)

A körtét gránátalmafaiba, birsalmafaiba, mandulafaiba, terpentinfába, eperfaiba oltják. Eperfaiba oltva piros körtét terem,

25. fejezet

A körte eltartásáról (Démokritostól)

1. Gyantázd be a körték szárát, és akaszd fel őket. Mások a körtét új agyagedénybe teszik, az edénybe mustfőzetet és mustot öntenek, vagy borral töltik tele és elteszik. Mások pedig fűrészporral szórva be tartósították a körtét. 2. Mások száraz diólevélben teszik el ezeket. Mások új agyagedénybe, amely kevés sót tartalmaz, öntenek bor vagy must főzetet, beledobják a körtéket, és az edényre fedőt téve félreteszik. Mások édes bort adó szőlő magjaira teszik ezeket úgy, hogy köztük bizonyos távolság legyen.

26. fejezet

A birsalmafaák ültetéséről (Diymostól)

A birsalmafát ugyanabban az időszakban és olyan módon kell ültetni, mint ahogy korábban a cseresznyefáknál erről szó volt.

27. fejezet

Hogyan nevelhető benyomattal ellátott birsalma? (Démokritostól)

Valamilyen élőlény formáját veszi fel a birs, ha présben neveled.

28. fejezet

A birs eltartásáról (szintén tőle)

1. A mustba dobott birsalma eláll, olyan friss marad, mint szüret idején volt, és a bort is megőrzi, illatossá teszi, úgy, hogy mindenki csodálja. 2. Új cserépfazékba téve, majd a fazekat bort tartalmazó pithosba leengedve, hogy úszhasson, a pithost pedig bemázolva, a birsalma is friss marad, és jó illatú lesz a bor. Eláll a birsalma akkor is, ha kosárba tesszük, tiszta kóc közé. 3. A leghosszabb ideig megmarad a birsalma akkor is, ha fűrészporba süllyesztik. A fűrészporban megszikkad, így jobban eláll. Szalma törekbe téve is eláll. 4. Abban a helyiségben nem szabad tárolni, ahol a többi gyümölcsöt. Átható illatát átveszik, különösen a szőlő. 5. Egyesek levelekbe csavarják a birseket, kóccal kevert fehér agyaggal gondosan körbetapasztják, vagy fazekasagyaggal, majd napon megszárazítják, és így teszik el. Amikor szükséges, leveszik róla az agyag bevonatot, a birsalmát olyannak fogják találni, mint amilyen az eltevéskor volt. Az almákkal ugyanezt kell tenni. A birsalmával kapcsolatban előbb elmondottakhoz hasonlóan kell az almánál is eljárni. 6. A birsalmát tárolják árpában és mustban is.

29. fejezet

A gránátalmafák ültetéséről, gyógyításáról és gondozásáról (Florentinostól)

1. A gránátalmafa a meleg levegőt kedveli, és megél száraz területeken. Amikor ültetik ezeket, tengeri hagymát kell melléjük tenni. 2. Frissen megmaradnak a fán tavaszig, ha meghajlítva a gallyakat egyszer-kétszer, azaz egyszer-kétszer megcsavarva, amikor teljesen megérették a gyümölcsök, száraz töklevet vagy marharépa levelet húzol köréjük, hogy ne ázzanak, és a madarak se tegyenek kárt ben-

nük. 3. A beteg gránátalma fákat a tengerből kidobott moszatokkal gyógyítsd, ezekkel takard be a tövét a földfelszín felett, és állandóan öntözd. 4. Diophanés Georgikonjában írja, hogy vörös lesz a gránátalma, ha a fa gyökerét bükkfa hamujával beszórják, és megöntözik.

30. fejezet

Mit kell tenni, hogy a gránátalmafák ne repedezzenek meg? (Aphrikanostól)

Ültetés előtt dobj a gödörbe köveket. Ha már lennének korábban elültetett fáid, tengeri hagymát ültess melléjük. Azok bizonyos ellen-szenv következtében nem engedik megrepedezni a fákat. Ha fejjel lefelé hajlítod, sem repedeznek meg.

31. fejezet

Hogyan tehetjük a gránátalmafákat mag nélkülivé? (szintén tőle)

Ha a gránátalamafa törzséből, mint a szőlőtőkéből a belsejének bizonyos részét kiveszed, és elülteted az így készült csemetét, majd egy év elteltével lemetszed a kihajtott növény felső részét, mag nélküli lesz a termés.

32. fejezet

Arról, hogy a gránátlamafa gallya távoltartja az állatokat (szintén tőle)

A gránátalmafa gallya, úgy mondják, elűzi az állatokat, emiatt derékaljakba is teszik, biztonság okából.

33. fejezet

Mit kell tenni, hogy vörösebb legyen a gránátalma? (Didymostól)

Ha vörösebbé akarod tenni a gránátalmát, öntözd a növényt a fürdőből kikerülő vízzel.

34. fejezet

Hogyan teszed édessé a savanyú gránátalmát? (Paxamostól)

Ásd körbe a fa gyökereit, sertés trágyát dobj rájuk, szórd be földdel, hintsd meg emberi vizelettel. E témáról a földművelésről szóló másik könyvemben, a harmadikban, a 27. fejezetben részletesebb tájékoztatást találsz.

35. fejezet

Hogyan tehető termékeny a gránátalmafa? (Démokritostól)

Andrachnét és kutyatejet törj alaposan össze és a fa tövét kend vele körbe.

36. fejezet

Hogyan lehet megmondani a fáról leesett gránátalmáról, hogy hány mag van benne? (Aphrikanostól)

Bonts fel egy gránátalmát, számold meg a magjait, és ahányat ebben találsz, véld, ugyanennyi van mindegyik további gránátalmában. Hogy a gránátalma kicsi vagy nagy, nem attól függ, hogy több vagy kevesebb mag van-e benne, hanem attól, hogy nagyobbak-e vagy kisebbek.

37. fejezet

A gránátalmafa oltásáról (Florentinostól)

1. A gránátalmafát másképp oltják, mint a többi fát. Kiválasztva egy hajlékony törzset, lehetőleg a földig lehajlítják, ezt, mint a többi fát is a lombjaitól megtisztítják, és hasonlóképp kötelekkel rögzítik. Majd a föld felé hajlítják a törzset, az oltás helyét nem érintve, hanem ettől lejjebb beszórják földdel, erősen rögzítve, hogy ne mozdulhasson el, míg a beoltott rész meg nem ered. 2. Tudni kell, hogy a többi fáról akkor vesszük a szemet, mielőtt kihajt a fa, a gránátalma fáról, miután kihajtott. 3. Ahogy korábban szó volt róla, a gránátalmafa nagyon kedveli a mirtuszt, ahogy Didymos Georgikájában tanítja. Mindegy – írja – a mirtuszba oltjuk-e a rózsát, vagy a rózsába a mirtuszt, sokkal nagyobb termést fog hozni. 4. Eredményesen oltják a gránátalmát a mirtuszba és a fűzfába. A gránátalmafába oltják a citromfát, ahogy Didymos írja a Georgikájában.

38. fejezet

A gránátalma megőrzéséről és tárolásáról (Berytiostól)

1. A gránátalmákat, amelyeket télire eltenni akarunk, óvatosan le kell szedni, hogy ne ütődjenek meg, ez ugyanis a rothadás kezdete. 2. Levéve azokat sértetlen állapotban, felfőzött gyantába mártsd bele a vágási felszínt, így függeszd fel. 3. Mások belemártják a gránátalmát, majd megszárazítják, és így függesztik fel. 4. Készítenek bort is a gránátalmából, és a legkitűnőbb ez az ital. 5. Mások mindegyik gránátalmát vesszők közé kötik, hogy ki ne repedjen, és a fán hagyják. Ezt lehet az almákkal is tenni. 6. Mások tölgyfa forgácsába teszik, amire előzőleg ecetet loccsantottak. 7. Mások tengervizet forralva vagy sós vizet főzve ebbe dobják a gránátalmákat, majd napon megszárazítják és így függesztik fel. Ha fogyasztani akarják, 2 nappal korábban vízbe beáztatják. 8. Mások a gránátalmákat egész évre a fán hagyják, mindegyik gránátalmát beledobják új edénybe, fedelet téve az edényre, és leszurkozva, hogy sem a törzs felől, sem más irányból ne zúzódjon és ne repedezzen meg. 9. A gránátalmák hosszú ideig eltarthatók, ha tiszta, forró vízbe mártod őket, és azonnal elteszed. 10. Száraz homokba tedd a gránátalmákat, vagy a gabonahalmokba, árnyékba, míg nem ráncosodnak.

39. fejezet

A szilva ültetéséről (Pamphiliostól)

1. A damaszkuszi szilva is kedveli a száraz földet és a meleg levegőt, a vadszilvafáéhoz hasonló az ültetési ideje, ugyanazokban a napokban oltják, mint a vadszilva fákat a rokon fákhoz és az almafákhoz.

40. fejezet

A damaszkuszi szilva tárolásáról (szintén tőle)

Edénybe téve egyesek újbort öntenek rá, mások édes bort. Miután megtöltötték, lezárják és félreteszik.

41. fejezet

A cseresznyefák ültetéséről (Florentinustól)

1. A cseresznyefákat ugyanúgy ültetik és oltják, mint az alma és körtefákat. Ez a növény a hűvös és nedves helyeket kedveli. 2. Különösen jól oltható, és sem szép, sem jó cseresznyét nem terem, ha nem oltották be. Ha a cseresznyefába fekete szőlőt oltanak, tavaszszal szőlőt terem.

42. fejezet

A cseresznye tárolásáról (szintén tőle)

A fáról napkelte előtt leszedett cseresznyét edénybe teszik, az edény aljára töreket szórnak, majd cseresznyét, majd ismét töreket, végül ecet-méz elegyet öntenek rá. Nád között ugyanígy tárolják.

43. fejezet

A jujubafa ültetéséről (Vindanioniosról)

A jujubafa termése megőrződik, ha mézes borba dobják, nádleveleket tesznek alája és fölé.

44. fejezet

A jujubafa termésének eltartásáról (szintén tőle)

Mézes borba dobva megőrződik a jujubafa termése, alája és fölé nádleveleket teríts.

45. fejezet

A fügefafa ültetésének idejéről és a gondozásáról (Didymostól)

1. A fügefát egy évben 2 alkalommal ültetik, tavasszal és ősszel. 2. Az összes növény közül a fügefát a legjobb tavasszal ültetni, érzékenyebb lévén ez a növény a fagytól és szelektől a leggyorsabban megrepedezik, ezért a fagyokat követően tavasszal kell ültetni. 3. Én egész júniusban ültettem fügét, igen jó eredménnyel, és átültetve és öntözve erőteljes, bő termést hozó fákat neveltem belőlük. A folyamatos gyakorlat révén meggyőződtem arról, hogy nemcsak tavasszal, hanem június hónapban is lehet ültetni. 4. A fügefákat melegebb helyekre kell ültetni, és zsíros földbe, de nem ösztövérföldbe. A sok víz kárára van a fügefák természetből fakadó jó tulajdonságainak, könnyen kirothasztja a fákat. 5. Más módon is ültetik. Ha a fügét megöntözve káka edénybe teszik, elültetik és öntözik, sok növény fejlődik belőle; ezeket kell átültetni. 6. Ha a fügefafa gyökeres sarjait ültetik át, a növényt tengeri hagymába kell tenni, és úgy végezni az ültetést. 7. Egyesek tengervízzel nedvesítik meg a fügefafa gyökeres csemetéit vagy az ágakat, és így ültetik el, jobb azonban birka trágyával megöntözni az elültetésre szánt csemetét vagy ágakat. 8. Egyesek a fügefafa csemete alá oltatlan meszet szórnak a gödörbe, és az elültetett növény szépen sarjad. 9. Tudni kell, hogy az összes fügefafa bőven terem. 10. Egyesek hamut, mások cinóbert (miltos) dobnak a gyökerekre. Ha azt akarod, hogy ne hulljon le a füge, szárával felfelé ültesd. 11. Magról is jól szaporítható a füge.

46. fejezet

Hogy szabadítható meg az elültetett füge a férgekől? (szintén tőle)

A fügefán nem jelennek meg a férgek, ha amikor elültetni akarod, az ágakra tengeri hagymát szúrsz. A rajta levőket elpusztítod, ha hamut szórsz a gyökerekre és a töve ágai közé.

47. fejezet

Hogyan nevelhető felirattal ellátott füge? (Demokritostól)

Aki a füge szemzéséhez készülődik, írja fel azt, amit akar és felirattal ellátott füge hajt majd ki.

48. fejezet

Hogy a füge ne rúgja el a termést (szintén tőle)

1. A fügefa nem rúgja el a termést, ha eperfa termésével kened be a tövét. 2. Hasonlóképp, nem rúgja el a termést, ha a gyökereit tengervízbe áztatod, és tengeri hínárt dobsz rá, vagy holdtölte idején cinóberrel bekened vagy körülkötöd éretlen fűgékkel. 3. Egyesek azért oltanak mindegyik ágra, hogy ne kelljen minden évben ezzel foglalkozniuk. 4. Termését megtartja a fügefa, ha a Pleiádok megjelenése idején körbeásod, köré gödröket mélyítesz, fele víz, fele olajseprű keverékkel körbeöntöd a tövét.

49. fejezet

Hogyan lehet a vadfügét élvezhetőbbé tenni?

(Aphrikanostól)

A vadfügét élvezhetőbbé teszed, ha az új hajtásokat levágod, és borolaj keverékével meghintve hét napig öntözöd.

50. fejezet

Hogyan gyógyítod a tetves fügét? (szintén tőle)

A tetves fügét úgy gyógyítod, hogy a gyökereihez tengeri hagymát ültetsz, vagy cinóbert vízzel keversz, és a tövét bekened vele.

51. fejezet

Hogyan tehető a füge emésztést serkentővé és hogyan érlelsz korai fügét? (Démokritostól)

1. Amikor ülteted a fügefát, a gyökérvégekre szórj törött fekete hunyort, ökörfarkkóróval keverve, és a termett füge emésztést javító hatású lesz. 2. A fügék pedig korábban érnek, ha galambtrágyát, borsot és olajat keversz össze és ezt öntöd a fa tövére. 3. Florentinos Georgika-jában azt írja, hogy korai és gyógyhatású lesz a füge mérges állatok harapása ellen, ha állatharapás elleni szerrel bekened a termést. 4. Ha érési idő előtt akarsz fügét enni, galambtrágyát és borsot keverj olajjal, és az éretlen gyümölcsöt ezzel kend be.

52. fejezet

A fügefák oltásáról (Leontionostól)

A fügét oltják az eperfához és a platánhoz. A fügét nem csupán tavasszal oltják, mint a többi fát, hanem nyáron is a téli napfordulóig, ahogy Florentinos írja.

53. fejezet

Mit kell tenni, hogy a fügefatermése egyik oldalon fehér legyen, a másik oldalon fekete vagy vörös? (Aphrikanostól)

1. Fogj különböző vesszőket, és kösd össze az egykorúakat, tedd gödörbe, trágyázd és öntözd. 2. Amikor kihajtott, két fajtáról való szemeket szemzéssel illeszd egymás mellé, hogy egy törzsön legyenek. Két év múlva, ha akarod, ültess át, kétféle színű fügét fogsz kapni. 3. Egyesek helyesebben járnak el a következő módon: két különböző füge magát rongyba kötve együtt ültetik el, majd átültetik.

54. fejezet

Mit kell tenni, hogy az aszalt füge, az úgynevezett aszufüge ne rothadjon meg? (Paxamostól)

1. Az aszalt füge rothadás nélkül eláll, ha folyós gyantába beledobsz 3 fügét, egyet teszel az agyagedény aljára, az edény feléig ráöntöd a fügéket, ráteszed a begyantázottat, végül telitöltöd fügével az edényt, és a legtetejére teszed a 3. begyantázott fügét. 2. A leghosszabb ideig eláll a füge és jó állapotban, ha fonott kosárban felfüggeszted a kemencében a kenyér kivétele után, és új, nem gyantázott agyagedénybe öntöd. 3. A fügét a szárával együtt kell leszedni, amilyen függ, és olajjal kevert és felforralt sós vízzel meghintve a napon

megszárítva agyagedénybe borítják, körbekenik az edényt agyaggal, egy éjszakán át állni hagyják, majd agyagedényben elteszik.

55. fejezet

Az olynthosról, vagy éretlen fügéről (Aphrikanostól)

Nem hullanak le az éretlen fügék a fügefáról, ha egy choinxnyi darbos sót szórsz a gyökerei köré és földdel behinted.

56. fejezet

A zöld fügét miképp lehet olyan frissen tartani, mint amilyen friss a fán? (szintén tőle)

1. A fügék, miután megérttek, nem maradnak a fán, mint a többi gyümölcs, hanem leesnek akkor is, ha senki nem szedi le őket. Mégis lehet ezeket olyan frissen eltartani, mintha csak a fán lógnának, a következő módon: 2. Amikor lefedni akarod a borral megtöltött hordódat, fogj egy új edényt, vagy más, nem kerek edényt, az utasítás szerint körülbelül szögletes legyen a fenékrésze. Az érettebb, apró fügét szedd le a szárával együtt, azaz azzal a résszel együtt, amelynél fogva a fán csüngnek, ezeket óvatosan tedd bele a cserépedénybe, bizonyos távolságban egymástól, és óvatosan lefedve az edényt, tedd azt a borba, hogy úszhasson, majd a boroshordót fedd be. A füge megmarad olyan frissnek, mint amilyen friss az edénybe beletevéskor volt, ha a bor nem savanyodik meg. 3. A fügét ilyen módon is frissen őrzöd meg: a fiatal tökökből vágd ki rézsutosan a belső, szivacsos részt, véd ki üregesre, tégy mindegyikbe egy-egy fügét, fedd be a levágott résszel, függeszd fel árnyékos helyre, ahol perzselő füst nem éri. Ahogy korábban szó esett róla, a szárával együtt kell levágni az ágról a fügét, így hosszabb ideig eláll

sértetlenül. 5. Egyesek mézben teszik el a fügéket, úgy, hogy se egymáshoz, se az edényhez ne érjenek, és lefedve állni hagyják. 6. Mások kristály poharat vagy más átlátszó tárgyat borítanak óvatosan a fügékre, viasszal körbe tapasztják, hogy ne levegőzzön, és így sértetlenül eláll.

57. fejezet

A thasosi szőlő ültetésének idejéről, gondozásáról és szemzéséről (Florentinostól)

1. Ősszel jobb ültetni a mandulafákat, a téli napforduló idejéig. Tavasszal ezeket nem könnyű ültetni, mivel ez a növény a legkorábban kirügyezik. 2. Ez a fa a melegebb területeket kedveli, emiatt a szigeten úgy tűnik, kevésbé jól fejlődik. A szemzését ősszel kell végezni, mivel tavasszal szinte alig rügyezik ki. 4. A szemzésre kerülő mandula rügyet nem a fa csúcsáról, hanem a közepéről kell venni. 5. Ültetik magról is a mandulafát, továbbá gyökeres dugványként, oldalhajtásokról, bujtó ágakról. 6. Egyesek a fa csúcsáról a legegészségesebb ágakat veszik, azt ültetik el, és gyorsan sok szerencsével járnak. 7. Ha pedig tehát magról ültetik a mandulafát, a magokat már idejekorán biztosítani kell, és vízzel kevert trágyában kell áztatni őket. Vannak, akik egy éjszakára vizes mézbe áztatják. 8. Az elültetésre kerülő magot függőleges helyzetben kell a földbe helyezni, lefelé a vastagabb részt, a fás, keskenyebb részt felfelé. 9. Egyesek azt mondják, hogy jól nő a fa, ha a gödörbe előzőleg pálcakórót (narthéx) teszel.

58. fejezet

Mikor kell a mandulát szüretelni? (szintén tőle)

Amikor a héjuk már-már hasadozik, szüreteld le, és meghámozva tengervízben mosd meg, ettől majd megfehéredik és egészséges lesz a gyümölcs, majd a napon megszáritva tedd el. Ha pelyvéban tárolod, könnyedén lehámozható.

59. fejezet

Hogyan tehető édessé a keserű mandula?

(Aphrikanostól)

1. Édessé teszed a keserű mandulát, ha a fa törzsébe, azt kifúrva 4 ujjnyi magasságban a mézgáját évente eltávolítod, amíg meg nem édesedik. 2. Egyesek helyesebben járnak el, ha körbeárkolják a fákat, és körbe szórják disznótrágyával, és vizeletet öntenek rá, majd földdel feltöltve évente öntözik, míg édes nem lesz. Ha az egész törzsét bevágják, elhullatja a termést. 3. Puhává és édessé teszed a kemény és keserű gyümölcsöt, ha egészen a gyökerek felszínéig lehántod a kérget a törzsről, és folyton meleg vízzel öntözöd, amíg virágot nem hoz.

60. fejezet

Hogyan látható el felirattal a mandula? (Démokritostól)

A mandula gyümölcsöt óvatosan lehámozva, ha a belsejét egészségesnek találod, bontsd szét a mandulát, amit akarsz, a belsejébe írd fel, majd összecukva göngyöld papiruszba, agyaggal és sertéstrágyával tapaszd körbe, majd szórd be földdel.

61. fejezet

Hogyan tehető a terméketlen mandulafa termővé? (szintén tőle)

A terméketlen fát termővé teszed, ha tél idején a gyökereitől a földet eltávolítod. Ha továbbra is csak levelet hoz, termést nem, fúrd át a tövét a föld felett, beszurkozott faszeget verj a fúrt lyukba, emberi vizelettel öntözd, és így szórj rá földet.

62. fejezet

A mandulafa oltásáról (Paxamostól)

A mandula oltására nem a csúcson levő ágakat használják, hanem a középről hajtó ágakat ősz elmúltával.

63. fejezet

A gesztenyefák ültetésének idejéről (Didymostól)

1. A gesztenye, amelyet Zeusz makkjának is neveznek, a homokos talajt és a nedves helyeket kedveli. 2. Szaporítják gyökeres csemetékről és magról is. Jobb a gyökeres sarjakról szaporítani, 2 év múlva már termést hoz. 3. A tavaszi napéjegyenlőségtől kezdve ültetik, nem csupán facsemetékről és vesszőkről, hanem gyökeres oldalhajtásokról is, mint az olajfát. 4. A gesztenyét nem úgy vetik, mint a mandulát és a diót, hanem úgy, hogy a szélesebb fele nézzen felfelé.

64. fejezet

A diófa ültetéséről és gondozásáról (szintén tőle)

1. A diófákat ugyanakkor ültetik, mint amikor a mandulafákat, magról, oldalhajtásokról, bujtó ágról. Kedveli a száraz helyeket, a nedves

helyeket is, de inkább a melegebbeket. 2. Ha diófát dióról akarsz vetni, jobb, ha 5 napra gyerek vizeletébe áztatod, és utána ülteted el. 3. Puha húsú és könnyen feltörhető lesz a dió, ha hasonlóképp jársz el, mint a mandulafánál, ha a tövét és a gyökereit állandóan megszóród hamuval. 4. A diófa gyorsabban növekszik, ha gyakran átülteted, és különösen gyorsan, ha egészen a közepéig ciprusi szeggel vagy cövekkel ütök át a törzsénél. 5. Ha a belsejébe lyukat fúrnak, és szilfa vesszőt, amely azonos nagyságú, vezetnek a törzsén át, a kemény és durva diókat könnyen feltörhetővé teszed. A diófa nem hullajtja el a termését, ha a tövéhez ökörfarkkóró gyökeret és vörös rongyot dobsz.

65. fejezet

A diófa oltásáról (szintén tőle)

1. A földművelésről író szerzők közül egyesek szerint a diófát nem szokták beoltani, sem a többi mézgasz fát, mert azok más növényt nem fogadnak be, és nem is olthatók át másfajta fára. 2. Ez nem igaz, ahogy a tapasztalat gyakran bizonyította, ugyanis a terpen-tinfa, amit a lakosság gyakran nevez terebinthos-nak, nagyon sok gyantát tartalmaz, pisztáciát gyakran oltottam, az leveleket hajtott és nagy fává növekedett. A pisztácia oltóág könnyebben beleforr a terpentinfába, mint fordítva. Diófát is gyakran oltottam, és végeztem szemzést rajtra, jó eredménnyel. 3. Ha nem is nő könnyen hozzá, nem szabad feladni az első sikertelenség hatására. 4. Egyesek a diófát így oltják: miután elvetették a diót, kihajtott, és már 2-3 éves kort ért el, gyökerestül kiemelik a földből, a gyökerét megmet-szve oltják, és így ültetik el ismét. 5. Mások még nem egyéves diófán kiválasztanak egy ágat, amelyet oltásra szánnak, megcsavarják és meghajlítják. 6. A hajtásában ennek több lesz a belső, puha rész, könnyebb lemetszeni, és az oltandó ágba illesztve erősen tart.

66. fejezet

Hogyan termesztethető csupasz, héj nélküli dió? (Aphrikanostól)

1. Héj nélküli csupasz diót úgy termesztessz, hogy a dióról levéve a kemény héját a belsejét sértetlenül kiemeled, burkold be gyapjúval, szőlő vagy platán fiatal levelével, nehogy a termést, csupasz lévén a hangyák felfalják, és így ültess el. 2. Ugyanezt, mondja Florentinus, a mandulával is megteheted, és a többi kemény héjú gyümölcscsel, amelyeknek kívül húsos termésük van, ezeket ilyen módon ültetjük el: Hamuval a tövéget és a gyökereit folyamatosan be kell szórni.

67. fejezet

Mit kell tenni, hogy a diófa vagy valamelyik másik fa kiszáradjon? (Démokritostól)

1. Éhesen rágj össze nyers lencsét, azaz magát a lencseszemet, és miután összezúzódott, ami a szájban van, a diófa virágzásakor köpd rá valamelyik ágra, és az ki fog száradni. 2. Akármelyik fa gyökerébe is lehet ütni felhevített szeget. Vagy fúróval lyukaszd át, és üss bele tamariszkfa szöveget.

68. fejezet

A pontosí mogyoróról (Didymostól)

1. A pontosit ugyanabban az időben ültetik, mint a mandulafát, és mindenfajta diót. Kedveli az agyagos és nedves helyeket. 2. Van kerek formájú és hosszúkas. A kerek fajta, ha egyidőben ültetik el a hosszúkas formájúval, gyorsabban megnő.

69. fejezet

Az eperfáról, és arról, mit kell tenni, hogy fehér epret kapjunk (Bérytiostól)

1. Ha eperfáról végzünk szemzést vagy oltást fehérnyárfába, fehér epret kapunk. Alabástrom edénybe téve ezek az eprek nagyon sokáig elállnak. 2. 2 időszakban ültetik, tavasszal és nyáron, főképp vesszőről, mint a fügét. 3. Jól növekszik, ha gyakran kapáljuk a földet a töve körül, nem mélyen, hanem a felszíni gyökerekig. 4. Lehet magról is ültetni az eperfát, ha a termését vízben megáztatjuk, a magját kivesszük, elvetjük és öntözzük. Jobb szaporítani azonban szemzéssel és oltással. Gesztenyefába és bükkfába is oltják.-

70. fejezet

A faeper eltartásáról és tárolásáról (szintén tőle)

Az alabástrom edénybe tett eper a leghosszabb ideig megmarad, a saját levébe téve, és az edényt lezárva.

71. fejezet

A naspolyafa ültetéséről (Didymostól)

A naspolyát ugyanúgy ültetik, mint a birsalmafát, az április Kalendaeja előtti 9. naptól.

72. fejezet

A szentjánoskenyérfa ültetéséről (Anatoliostól)

A szentjánoskenyérfákat az olajfák közelébe ültetjük, nedves helyre, a január Kalendaeja előtti 9. naptól a február Kalendaeja előtti 3. napig.

73. fejezet

A gyümölcsök és a gyümölcsfák elnevezéséről (Démokritostól)

1. Miután a földművelésről író bölcs férfiak a különböző gyümölcsöket nem az általunk ismert neveken említik, hanem hol karüon baszilikonként, hol karüon pontikonként, máskor Dios balanonként, emiatt szükségesnek véltem tisztázni, mit jelent a karüon baszilikon, vagy pontikon vagy az általuk említett többi elnevezés. 2. Karüon tehát az általuk „királyinak” nevezett dió. Kárüon pontikon a mogyoró. Dios balanos pedig a gesztenye. Kokkümélon az úgynevezett damaszkuszi szilva. Armeniakon az úgynevezett berikokkon (sárgabarack). A terminthos az általunk terebinthosnak nevezett növény, a terpentinfá.

74. fejezet

Az opóra és akrodrüon közti különbségről (szintén tőle)

1. Opóra-nak nevezzük a zöld színű gyümölcsöket, mint pl. a dórakina, alma, körte, szilva és mindazok, amelyek nem csonthéjasok. 2. Akrodrüa-nak nevezik azokat, amelyek kívül héjasak, mint pl. a gránátalma, pisztácia, gesztenye, és amelyek kívül csonthéjasak.

75. fejezet

A fák oltásának módjáról és idejéről (Florentinostól)

1. Az oltásnak 3 módja van: Míg az egyiket oltásnak nevezik, a másikat emfülliszmosz-nak, a harmadikat szemzésnek. 2. A vastag kérgű fáknál és az átlagos kérgű fáknál, amelyeknél a kéreg a földből sok nedvességet szív fel, ilyenek a fügefafa, a cseresznyefa, és az olajfa, a kéreg alá kell oltani. 3. Az oltást megelőzően erős fából készült cöveket kell előké-

szíteni, ezt beszúrni a kéreg és a törzs fás része közé, hogy a kéreg ne szakadjon be. 4. Erre a legnagyobb mértékben ügyelni kell, majd óvatosan kihúzva a cöveket, azonnal az oltó vesszőt a helyére csúsztatni. Ezt a módot emfűliszmosznak nevezik (kéreg alá oltás). 5. A vékony kérgű és száraz kérgű fáknál, amelyeknél a nedvesség nem a kéregben, hanem a törzs belsejében van, mint amilyen a citromfa és a szőlő, és az effélék, a fás részt középen átmetszik, és így végzik el az oltást. Ezt a módot törzsbe való oltásnak nevezik. 6. E két mód alkalmazásánál az oltópecket gyorsan kell kihúzni, hogy se a törzsbe, se a kéreg alá oltott vessző ki ne száradjon. 7. Az oltó vesszőt jó fajtájú, ereje teljében levő, bőven termő fáról kell éles késsel lemetszeni, a fa észak irányában levő részéről. Az oltó vesszőnek hajlékonynak, simának kell lennie, sűrűn legyenek rajta a szemek, háromcsúcsú vagy kétcsúcsú legyen, egészen a tövéig egy darabból álljon, kisujnyi vastagságú legyen, két-éves, az egyévesek ugyanis növekedni képesek, de terméketlenek. 8. Az oltóanyagot éles késsel kell lemetszeni, a tövénél, egy irányból, mint az írásra szolgáló nádat, egyenletes vágási felülettel. 9. Úgy kell alakítani az oltó vesszőt, hogy a fás rész a fás részhez, a kéreg a kéreghez illeszkedjen. 10. A kihegyezett oltó vessző illeszkedjék ahhoz a fában kialakított mélyedéshez, ahova oltani szándékozunk. 11. A kihegyezett rész 2 ujjnyi legyen, és az oltásra kerülő ágon 2 ujjnyi mélyedést véssünk. Az oltás után semmit a vesszőből levágni már nem szabad, hanem hagyni kell úgy, ahogy van. 12. Az oltási helyet ezt követően fehér, nem repedező agyaggal kell lekenni, a vörös agyag erre nem használható, mivel kiégeti a fát. 13. Az oltás olyan hasznos, hogy ha ugyanazt a fajta növényt oltanak saját alanyába, erősebbé és szebbé válik. 14. Az oltó vesszőket holdfogyatkozáskor kell lemetszeni, az oltás idejét megelőző 10. napon vagy korábban, és jól lezárt edénybe kell tenni, fénytől elzárva. 15. Úgy kell végezni az oltást, hogy míg a lemetszett oltó vesszőn még alvó rügyek vannak, a beoltott ágon már kihajtófélben levők legyenek.

Ezért 10 nappal, vagy még korábban kell az oltó vesszőt lemeteszni. 16. Annak oka, hogy miért nem a lemetesséssel egy időben kell végezni az oltó vesszővel az oltást, a következő: 17. Ha ugyanis étellel telve és nedvdúsán azonnal az alanyba oltják a vesszőt, ahelyett, hogy a fa minden ereje az összeforrásra fordítódna, az oltóág kissé megfonnyad, és támad az egymáshoz illeszkedő ágrészek között, és a repedésekbe befújó szél nem engedi egymáshoz forrni az oltó vesszőt és az alanyt. 18. Ha pedig néhány nap folyamán az oltó vesszőket egy edényben tartják, mielőtt oltásra használnák őket, a vesszővel az edényben történik meg az, ami az oltást követően történne; miután az oltás végbement, nem támad és az egymáshoz illeszkedő ágrészek között, a szél nem tudja meglazítani az összeillesztést, hanem rövid idő alatt egybeforr a két rész. 19. Az oltó vesszőket nem az északi szél irányában kell a fába oltani, hanem a déli szél irányában. Világos, hogy míg az eső kedvező hatású a törzsbe való oltásnál, a kéreg alá oltásnál nem. 20. Tudnivaló, hogy az őszi napéjegyenlőség után hasznos oltani a fákat egészen a téli napfordulóig, és a nyugati szél járásának idején, azaz február hónap hetedik napjától a nyári napfordulóig. 21. A szemzés legjobb időszakának egyesek pedig a Kutya felkeltét követő időszakot tartják, és a nyarat, a Kutya által hozott hőség időszakát. 22. Ha az oltó vesszőket messziről szállítod, agyagba szúrva szállítsd, az edényt pedig gondosan tapasztd le, hogy a szél ne fújhassa át a benne levő vesszőket.

76. fejezet

A kéreg alá oltásról és arról, milyen fák milyen növények iránt mutatnak fogékonyságot (Diophanéstól)

1. A fügefát oltják fügefába és platánba. A fügét oltják gesztenyefába, bükkfába, almafába, terebintusba (pisztáciaféle) vadkörtefába, szilfába, fehérnyárfába, ettől származik a fehérfüge. 2. A körtét oltják

a gránátalmafába, birsalmafába, fügefába, mandulafába, terebintosba. Ha a fügefába körtét oltanak, piros színű körtét fog teremni. 3. Az almafát oltják az összes vadkörtefába, a birsalmafába, ez a legszebb almákat hozza, az Athénben meliméla-nak nevezett mézédés almákat. Továbbá a damaszkénosz szilvafába, a platánfába, ez vörös színű almákat hoz. 4. A diófát csupán a szamócafába oltják. A gránátalmafákat a fűzfába oltják. A babérfát kőrisfába. A dórakina-t oltják a damaszkénosz szilvafába, és a mandulafába. 5. A damaszkénosz szilvát oltják az összes vadkörtefába, a birsalmába és az almafába. A gesztenyét oltják mindenfajta diófába, birsalmafába, almafába. A gesztenyét diófába oltják, tölgybe és bükkbe. A cseresznyét oltják terebinthosba, őszibarackba. 6. A birsalmát oltják borbolyába, a mirtuszt oltják fűzfába. A berikokkon-t oltják damasszoszi szilvába és thaszosziba. 7. A citromot alig lehet kéreg alá oltani, mivel nagyon vékony a kérgé. A saját fajtájáról vagy almafáról oltják, ezt gyakran végeztem és meggyőződtem arról, hogy elszárad, miután megered, úgy vélem azonban, ha megered, citrom-alma gyümölcsöt teremne a fa. Ha fügébe oltanánk citromot, vörös színű citromot teremne a fa. 8. A birsalmába és a vad fügefába mindenfajta fa oltatható, ha ebbe akarnánk kéreg alá vagy a törzsbe oltani. 9. a citromot jól lehet gránátalmafába oltani, ahogy Didymos Georgikájában írja. 10. Florentinos Georgikájában írja, hogy a szőlőt jól lehet cseresznyefába oltani, és hogy tavasszal termi a fürtöket, és hogy az olajfa szőlőtőkébe oltva elaiosztafülon elnevezésű gyümölcsöt terem. 11. A mirtusz illatú körtét jól lehet almafába oltani, ezt tapasztalatból tudom.

77. fejezet

A szemzés idejéről és módjáról (Didymostól)

1. A szemzés ideje a nyári napforduló előtti időszak. Én magam végeztem szemzést a tavaszi napéjegyenlőség táján, derült időben, amikor rügyezni kezdenek a fák, és jó eredménnyel. 2. A szemzésre kerülő fát meg kell tisztítani az oldalsó ágaktól, azaz a hajtásoktól és a lombozattól, csak a legfejlettebb és legerősebb ágak maradjanak a szemzés céljára. Majd pedig a jóltermő fákról lemetszve egy ép, egészséges hajtást, az erről való szemet körkörös metszéssel kimetszve arra a fatörzsre szemezzük át, amelynek a tulajdonságait megváltoztatni akarjuk. 3. Magát a kérget a fás részt nem sértve fel, óvatosan el kell távolítani, szabaddá tenni az alatta levő törzset. Feltétlenül így kell eljárni. 4. Jobb, ha az oltásra kerülő szemek közül egyet a fán levő szem alá oltanak. Az így oltott szemek általában együtt erednek meg. 5. Lehet azonban a szem nélkül is, a törzs valamelyik sima részére végezni az oltást. Szükséges azonban, hogy a két törzs kérge is egyforma vastag legyen. 6. Ha együtt kihajtott a két szem, a feleslegest azonnal le kell metszeni, hogy a tápanyagot ez ne szívja el, hanem az odaültetett. Amikor 3 levelet hoztak már az odaoltott szemek, el kell a kötést távolítani. 7. Gyakran az egyéves vesszőről nem vágtam le az oltandó szemet évenkénti metszés céljára, hanem a hajtáson érintetlenül hagyva azt a szem mögötti részről lehántva a kérget a fás részből hozzámetszettem valamennyit úgy, ahogy az írónádat szokták metszeni, és a fás résszel együtt végeztem el a szemzést, jó tulajdonságokkal bíró fákat kaptam így eredményül. 8. A beoltott gyümölcsfaágak közül a jó tulajdonságokkal bírók kétszeres mennyiségű termést hoznak majd.

78. fejezet

A szemzés idejéről és módjáról (Didymostól)

1. A gyümölcs leszüretelését követően a fiatal és az öregebb fákat is meg kell metszeni, eltávolítani róluk a szüretből visszamaradt fás részeket, a gyümölcsöt, nagyon éles késsel minden hitványt és feleslegest le kell róluk metszeni. 2. Az újonnan ültetetteknél egynél több ágat nem szabad hagyni. A fa tövénél levő hajtásokat is le kell metszeni, hogy egyenesen nőjön és sima legyen a törzse, a csúcsán 3-4 új hajtás maradjon sértetlenül, egymástól különállóan. Így alakítva megfelelő lombformájú lesz a fa.

79. fejezet

A villámsujtotta fákról (Démokritostól)

Mirtuszbalzsammal öntözve a villámsujtott fák ujjáélednek.

80. fejezet

Mit kell tenni, hogy a madarak ne okozzanak kárt a fáknak? (szintén tőle)

A metszőkést kend be fokhagymával, vagy fokhagymát akassz a fára.

81. fejezet

Az elültetésre kerülő fák gondozásáról (Varrotól)

1. A csemetéket, amelyeket tavasszal ültettünk, tavaszig hagyni kell háborítatlanul. Tavasz közeledtével 4 alkalommal meg kell kapálni őket. 2. A tavasszal elültetett csemetéket akkor kell megkapálni, amikor látnivaló, hogy meggyökeresedtek. Ezt tedd az átültetett

csemetékkel is. 3. Az első évben nyáron is kell öntözni a csemetéket, a felesleges ágakat el kell távolítani, nem vassal, hanem kézzel, ha gyengébbek, ezt könnyű is megtenni, ha pedig nem, hagyni kell inkább, mint vassal megmetszeni a még fiatal növényeket. Ugyanis a vas érintése megdermeszti a fiatal növényeket. 4. Karót is kell melléjük leszúrni, a növény támaszául. 5. A gyümölcsöt termő fákat január hónapban kell trágyázni, nem szabad közvetlenül a tövekre szórni, ugyanis felmelegíti őket.

82. fejezet

Mit kell tenni, hogy mindegyik fa több gyümölcsöt teremjen? (Aphrikanustól)

1. Andrachnét és kutyatejet jól törj össze, keverd össze, és a fa tövét kend be ezzel a keverékkel. 2. Mindegyik fa bővebben terem, ha a gyökerét galamb trágyájával beszórod.

83. fejezet

Mit kell tenni, hogy a terméketlen fa teremjen? (Zoroastertől)

1. Nekigyürkőzve fogj egy baltát, vagy fejszét, haragosan menj oda a fához, mintha kivágni akarnád. 2. Akkor valaki hozzád odamenve kérjen, hogy hagyd abba, bizonyos, hogy a fa a jövőben bőven termő lesz, dönts úgy, hogy hallgatsz rá, kíméld meg a fát, és a későbbiekben jól fog teremni. 2. A babszalma is, a fa tövére dobva termővé teszi a fát.

84. fejezet

Eljárás, amely a fák minden baját gyógyítja (Paxamostól)

1. Mindegyik fának saját, megfelelő gyógyítás jár. Nem hallgatom el az összes fának egyaránt megfelelő gyógyítási eljárást, ismertetem a következőkben: 2. Ha tehát azt akarod, hogy valamennyi fa egészséges és jól termő legyen, emberi vizelettel vagy szarvasmarha vizeletével öntsd körül a körbeásott gyökereit, és önts a tövére is. 3. Ha esőzés nincs, vízzel is öntözd. Ugyanilyen hatású az olajseprő is. Felényi mennyiségű vízzel keverve minden egyes fa tövéhez önts belőle. 4. Egyesek ültetéskor bika epéjével kenik meg a gyökereit, az így ültetett csemeték nem károsodnak. Egyesek pedig a polypremnos-nak nevezett növény nedvével kenték be a fák törzsét, azok egészségesnek maradtak és bőven hoztak termést. 5. Egyáltalán, mindegyik fának hasznára van a babszalma, vagy más hüvelyes szalmája, más hüvelyes veteményé, vagy gabonáé, ha szárazon dobják a fa tövéhez, ahogy Didymos írja Georgikájában.

85. fejezet

Hogyan ültethetők át a nagy és már termő fák? (Anatoliostól)

1. Nagyon mély gödröt ásva a fa lombját lenyírva, a vastagabb ágakat épen, és a gyökereket sértetlenül hagyva, sok saját földdel együtt és trágyát dobva alá, egyenesen állítják a törzsét, mivel amely irányba hajlik, abban az irányban is fog továbbnőni. Mellé állítanak mindkét felől 2 kilyukasztott cserépedényt, hogy a gyökereket folyamatosan nedvesítsék. Úgy állítják, hogy a lyuk el ne tömődjön. 2. Az átültetés megfelelő ideje a Pleiádok lenyugta előtt van. 3. A fák ültetésekor ügyelni kell a régi mód szerint a keleti és nyugati irányra.

86. fejezet

Miképp lehet a messziről szállított magokból növényt nevelni? (Pamphiliostól)

1. Minthogy a messziről származó növények a szállításkor elhervadnak, ilyen módon kell őket mag formájában szállítani. 2. Miután a törzsön megérett a termés, leszüretelve meghintik hamuval, majd az árnyékban megaszalják, ezt követően gödröt ásnek, ide teszik be a termést, naponta öntözik, míg ki nem hajt. Miután 2 vagy 3 éves, gyökerével együtt szállítják, elültetik, körben földet halmozva köréje, hogy csak a csúcsa látsszék ki. 3. Tudni kell, hogy jó eredménnyel jár magról vetni. Meg kell győződni arról, hogy az összes mag azonos fajtájú, az olajfát kivéve. Ugyanis vadolajfa nő ki belőle, nem olajfa.

87. fejezet

Mit kell tenni, hogy a fa ne dobja el termését? (Sotientól)

1. Gyűjtsd össze a vadócokat, az úgynevezett konkolyt, amely a gabonában terem, gyökerével együtt vedd ki a földből, amikor már kezdene rothadni, kösd koszorúba, ha ezzel körbeveszed a fa törzsét, megérleli, és nem dobja el a termést. 2. Ha pedig a flómos-nak nevezett növénnel kötik körbe a diófa törzsét, megéri rajta a termés. Szintén nem veti el a termését, ha egy rákot akasztasz rá, az úgynevezett pagurost. 3. Ha koszorú formára hajlított ónnal kerítéd körül a törzset, nem veti el a termést, hanem bőven fog teremni. 4. Nem hullajtja le a termést a növény, ha a tövét körbeásod, és átfúrva somfából készült szeget ütsz belé, és földet halmozol köréje. 5. Egyesek pedig a legerőteljesebb és legnagyobb gyökerekről eltakarítják a földet, és kemény mészködarábot dobnak a gyökérzet közepébe, majd pedig földet halmoznak rá. 6. Didymos Georgikájában ezt írja,

hogy megtartja a termést a fán a 4 nappal korábban azon a földön talált szikladarab, ha a fa ágára erősítik. 8. Hasonlóképp megtartja a termést, ha felírod és ráerősíted a fára az alábbiakat: „Legyen olyan ez is, mint a folyó mellé ültetett fa, amely meghozza a termését a maga idejében, és nem hull a levele”. 9. A polion növény a fára függesztve nem hagyja lehullani a termést.

88. fejezet

A virágait vagy leveleit lehullató fák gyógyításáról (a Quintiliusoktól)

Amely fákról leszárad a virág vagy a levél, az alábbi módon gyógyítsd: a gyökereit ásd körbe, vízzel elkevert pelyvát önts a tövére, nagyobb fára 8 choeusnyit, kisebb fára 2-nél nem kevesebbet. Így módon kezelve a beteg fa meggyógyul, és a továbbiakban egészséges marad.

89. fejezet

Démokritos tapasztalaton alapuló módszere, hogy az elvetett magban barmok vagy más állatok ne tegyenek kárt (Démokritostól)

1. Folyami vagy tengeri rákokat, nem kevesebbet, mint tizet dobj vízbe, 8 napig hagyd abban állni őket., Ezt követően fedd le az edényt, tedd szabad ég alá, hogy 10 napig a napon álljon, ebből a vízből öntözd, amit nem akarsz, hogy kárt szenvedjen 8 napon át, és csodálkozni fogsz a hatásán. 2. Ugyanezt okozza a kutya ürüléke is, ha régi, állott vizelettel összekevered, és a kérdéses területet körben behinted vele.

90. fejezet

Mit kell tenni, hogy sem a fák, sem a szőlőtőkék ne szenvedjenek kárt a kártevő féргеiktől? (Florentinostól)

1. Lémnosi miniummal és szurokfűvel, amelyeket vízben elkevertél, kend be a gyökereket, és a növény köré tengeri hagymát ültess. 2. Ha pedig fenyőfából készült karókat ütsz a fák köré, a kártevő férgek elpusztulnak. 3. Ha szamár vizeletével elkevert disznótrágyát dobsz a fa tövére, a férgek nem tesznek benne kárt, mondja Didymos Georgikájában. 4. Ugyanő mondja, hogy ha bika epéjével körbekened a gyökérzetet, sem nem öregszik gyorsan a fa, sem nem jelennek meg rajta a férgek. 5. A fákon nem jelennek meg a férgek, ha a csupasz gyökereit galamb trágyájával bekened.

11. KÖNYV

A következők szerepelnek ebben a könyvben, amely 11. a földművelésről szóló válogatások sorában, amely a fák virágdíszeiről szól, továbbá az örökzöldekről, a rózsák ültetéséről, a liliomokéről, violákéről, és a többi jóillatú virágról.

1. Hány fajta és milyen fák az örökzöldek, amelyek télen sem vetik el a virágjukat? 2. Az olajfáról; 3. A babérfáról; 4. A babérfa törzsbe történő oltásról, magjáról való és gyökeres hajtásról történő szaporításáról; 5. A ciprusról; 6. A ciprusfa ültetéséről; 7. A mirtusról; 8. A mirtusz ültetéséről; 9. A mirtuszbagó eltartásáról; 10. A puszpángfáról; 11. A fenyőfa ültetéséről; 12. A mastixfáról; 13. A fűzfáról; 14. Az örökzöld tölgyről; 15. A tömjénfenyőről; 16. A tömjénfenyő ültetéséről; 17. A rózsáról; 18. A rózsáról és arról, hogyan tehető ezek illatossá és folyamatosan virulóvá (Didymostól); 19. A liliomról történet; 20. A liliomról; 21. Az irisről; 22. A violáról; 23. A viola ültetéséről; 24. A nárcisról; 25. A nárcisz ültetéséről; 26. A sáfrány ültetéséről; 27. A szamspüchönról, a kósztoszról és a balzsamfáról; 28. A miszodulonról, amit bazsalikomnak is neveznek; 29. A borostyán; 30. A borostyán ültetéséről

1. fejezet

Hányféle és milyen fák örökzöldek, melyek nem hullajtják le télen sem a leveleiket?

Örökzöld fák, amelyek soha nem hullajtják le a leveleiket, a következő 13 fajta: datolyapálma, citromfa, sztribilos, babérfa, olajfa, ciprusfa, szentjánoskenyérfa, fenyőfa, magyaltölgy, puszpángfa, mirtusz, cédrus, fűz, gyalogfenyő.

2. fejezet

A babérfa története

1. Dafné Ladon folyamisten legszebb lánya volt. 2. Apollón beleszeretett, üldözni kezdte szerelméért. Amikor az isten megragadta, úgy mesélik, a lány Démétér földanyához fohászkodott, ő pedig meghallgatta fohászát. 3. A földanya a lányt azonnal fává változtatta. Apollón ennek láttán nagyon megdöbben. A lányról a növényt Daphné-nak, babérfának nevezte el, egy ágat tört le róla, koszorút fonva belőle a fejére illesztette, s attól az időtől fogva a növény Apollón jóstudományának jelképe lett. 4. Ismert ez a változat is: a lányt Eufroszünének nevezik, (a jóslás képessége a bölcsességből ered) és a régiek amiatt szentelték Apollónnak a babérfát, mert a növény tűzzel telt, lévén Apollón lényege a tűz, hiszen ő a Napisten. 5. Emiatt a meghalt jósok lábához babérfát ültetnek, elűzni a démonokat. De a jóslatok alkalmával is égetnek babért, véelve, hogy így teremtik meg a jóslás körülményeit. 6. Mondják azt is a babérfáról, hogy egészséget hoz. Ez okból ad a nép a vezetőinek január hónap első napján babér leveleket és szárított fűgét. 7. A szent betegség, vagy daimon nem károsítja azt a helyet, ahol babérfa nő, mint ahogy a vilám nem csap oda, ahol fügefafa van. 8. Daphné nevéről Rómában egy palotát is elneveztek. Úgy mesélik, hogy Latinos, Teleagros fivére, Kirké fia, Aineás apósa építtette az ilyen nevű akropolist még Aineás odaérkezte előtt, minthogy ott egy babérfa nőtt. 9. A régiek Akropolisnak az uralkodók lakhelyét nevezték, amely a biztonság érdekében a város magasan fekvő részén épült.

3. fejezet

A babérfa ültetéséről, magról való ültetéséről, hajtással való szaporításáról (a Quintiliusoktól)

1. Quintilios azt írja, hogy a babérfát oltják babérba, berkenyébe, kőrisfába. 2. Diophanés azt írja, hogy a babérfa magjait december Kalendaeja táján gyűjtik. Március Idusa után vetik el. 3. Bujtással októberben szaporítják, majd átültetik. 3. Nemes fajú növénynek nevezik a rómaiak, és alkalmas szőlőtőkék köré sövénynek.

4. fejezet

A ciprusról (történet)

1. A ciprusok kettős nevet viselnek, kedvesek, gyönyörködtetők lévén, a Charisok hajára emlékeztető lombozatuk miatt. Felfrissülést hozónak nevezik őket, ciprusnak pedig amiatt, hogy csaknem egyenlők az ágaik, sőt, termésük is. 2. Ők Eteoklész gyermekei. Az istennőkkel táncolván, forgás közben víztartóba estek. Gaiának megesett a szíve rajtuk, növényné változtatta őket, virulóvá, hasonlóvá ahhoz, amilyenek lányként voltak, az ő emlékezetükre és az emberek gyönyörűségére alkotta meg ilyennek őket.

5. fejezet

A ciprus ültetéséről (Didymostól)

1. A ciprus magjait szeptember Kalendaeja után gyűjtik, a vetemény-ágyásba november hónap 9. napjától tél beálltaig vetik. 2. A ciprus elvetésekor vess el árpát, ritkásan, gyakran már ugyanabban az évben embermagasságúra nő a ciprus. Úgy nő, mint az árpa, ekkor ültessd át. 3. A ciprus elhullajtott magjából maguktól kikelt sarjakat is ugyanilyen módon ültessd át. 4. Démokritos azt javasolja,

hogy a ciprust a falon belül ültessék, hogy két módon is hasznos legyen: gyönyörködtessen és sövényül szolgáljon. 5. Jobban kedveli az igen nedves és árnyékos helyeket. A hímnemű ciprus terméketlen.

6. fejezet

A mirtuszlól (történet)

1. A mirtusz Attika gyermeke volt, szépségben felülmúlta az összes lányt, erejét tekintve az összes ifjút. 2. Athéné istennő kedvelte őt, a gyakorlótéren és versenypályán töltötte idejét, versenyre kelt ifjakkal is, és győzelmet aratva koszorút is nyert. 3. Az alulmaradtak közül néhányan írgységből megölték a lányt. 4. Athéné iránti szeretete azonban nem szűnt meg, továbbra is az istennő híve maradt, és mint az olajbogyót termő olajfa, mirtuszfaként mirtuszbogyót terem.

7. fejezet

A mirtuszfa ültetéséről (Florentinostól)

1. Mirtuszt előnyös minden terület szélére ültetni, mert a helyet kellemes illattal tölti be. 2. Ezt szaporítják melléksarjakról, gyökereztül emelve ki a növényeket. Mások a legerőteljesebb árat metszik le a növény csúcsáról, egyenesen állítva helyezik a földbe, trágyával kevert földet döngölve köréje, és a belőle kinőtt ágakig halmozzák fel a földet. 3. Mások könyöknyi hosszúságú vesszőket ültetnek a gödörbe, tenyérynyi vastagágúakat, és ferdén állítva szórják be földdel, mint az olajfát. 4. Mások az összegyűjtött friss magot kidörzsölve kötelet fonnak, butomonból, (mocsári galanya) mellé téve ezt vetik el az árokba. 5. Ismét mások úgy vélik, jobb termést hoz, ha csúcsára fordítva vetik el. 6. Kedveli az állandó metszést, így a növény

egyenes lesz, és magasra nő, fonott tárgyak készítésére, szerszámok készítésére alkalmas. 7. Emberi vizelettel kell öntözni, főképp pedig lovak vizeletével, ezt igen kedveli. Mag nélküli termést hoz, ha meleg vízzel öntözik. 8. Azonos fajtájúakba oltják, a fehér fajtát a fekete fajtába, továbbá vadkörtefába, almafába, naspolyába, gránátalmafába. 9. Ha rózsát ültetnek melléje, mindkettő szépen virít, és a legkitűnőbb termést fogják teremni.

8. fejezet

A mirtuszbogyó eltartásáról (szintén tőle)

1. A mirtuszbogyókat nem szurkozott edénybe kell dobni, fedd le, és hosszabb időre frissen maradnak. 2. Mások a kifejlődését követően szüretelik le.

9. fejezet

A puszpángfáról (szintén tőle)

A puszpángfát ágdarabokról szaporítják, vagy szemzéssel, vagy ol-tással, a sarjakat a csemetekertbe november hónap idusa után kell ültetni. Kedveli az igen nedves területeket, örökzöld lévén.

10. fejezet

A fenyőfáról (történet)

1. A fenyő korábban lány volt, akinek alakváltozását 2 férfi szerelme idézte elő. 2. Beleszeretett Pán a lányba, de szerette Boreás is. A szerelmét elnyerni akarók közül ő Pánt választotta. A féltékeny Boreás emiatt megölte: letaszította egy szikláról. 3. A Földanya szíve megesett a szenvedésén: a lányt az azonos nevű növénné vál-

toztatta. Ő más alakot öltve is ugyanazon érzelmekkel van irántuk, mint korábban: míg Pánt lombjával koszorúzza, fájdalmasan zúg, ha Boreás tépázza ágait.

11. fejezet

A fenyőfa ültetéséről

1. A mandulafához hasonlóan szaporítják a fenyőt is, október hónapban ültetik el a toboz magjait, januárig. 2. Június hónapban szüretelik, mielőtt fújni kezdenek a passzátszelek, a magok akkor kipotyognak a felhasadt tobozokból.

12. fejezet

A mastixfáról

1. A mastixfa kedveli az igen nedves helyeket, január Kalendaejától kezdődően ültetik. 2. Úgy mondják, háromszor hoz termést, és ha az első termés szép, az első mag bőséges lesz. Hasonlóképp a többi is.

13. fejezet

A fűzfáról

1. A fűzfa kedveli a mocsaras és vizes helyeket, a nedves és hűvös levegőt. Február hónapban ültetik rügyszőlő ágakról vagy dugványokról. 2. Démokritos szerint a fűzfa termése szétdörzsölve és belekeverve igásállatok takarmányába, azokat meghízlalja. 3. Széttörve és italban elfogyasztva az embereket terméketlenné teszi, erről ír Homérosz is: „Égerfák, fekete nyárfák és terméketlen fűzfák”

14. fejezet

Az örökzöld tölgyekről

A tölgyet március Kalendaeja előtt kell ültetni, azt mondják, ha bő termést hoz az örökzöld tölgy, terméketlenséget jelent.

15. fejezet

A tömjénfenyőről (történet)

1. Libanos szíriai elnevezése egy hegynek, és egy növényfajtnak. Korábban az isteneknek szentelt kisleány volt. Az elvetemült emberek írgységből megölték. Gaia – tisztelve az isteneket – a meghalt fiúéval azonos nevű növényt növesztett, korábbi természetét is ráruházta, az istenek iránti vágyódást meghagyta benne. Ez az oka, hogy az isteneknek nagyobb örömet szerez, aki tömjént áldoz, mint ha aranyat tesz oltárukra.

16. fejezet

A tömjénfenyő ültetéséről

1. Úgy mondják, a tömjénfenyőt ültetik mind gyökeres hajtásokról, mind ágdarabokról. Ezt úgy kell végezni, hogy földbe ültetik az ágdarabot, és öntözik. 2. Édes és nehéz az illata, ahogy Démokritos mondja, segít az ájulásban is. Március hónapban ültetik.

17. fejezet

A rózsáról (történet)

1. Azt mondják, aki megcsodálja a rózsza szépségét, számítsa rá, hogy Aphrodité megsebzí. 2. Az istennő Adonist szerette, de Aphroditébe szerelmes volt Árész is. Írgységből Árész Adonis ellensége

lett, Adonis halálában vélte megtalálni szerelmére a megoldást. 3. Megtudván a tettet az istennő, szerelme segítségére sietett. Siettében felsértette a térdét a rózsában, mivel mezítláb volt, talpát a rózsza tövisei összeszurkálták. A korábban fehér színű rózsza, ahogy Aphrodité vére rácsorgott, a manapság látható színűre változott, vörös színe és jó illata azóta sajátossága a rózsának. 4. Mások úgy mesélik, hogy az istenek égi lakomáján, ahol sok nektár állt szerte a teremben, Eros táncot járva ugrott egyet, szárnyával meglegyintette a vegyítő edény alját, és az edény felborult. A nektár a földre ömölve, vörösre festette a rózsza virágját.

18. fejezet

A rózsáról és arról, hogyan tehetők ezek illatosabbá és folyamatosan virulóvá (Didymostól)

1. Ha fokhagymát ültetsz a rózsák mellé, illatosak lesznek. Ha azt akarod, hogy állandóan viruljon a rózsád, hónaponként ültess, trágyázd, és mindenkor virágzik majd. 2. A rózsákat különféleképp ültetik, vannak, akik saját gyökereikkel együtt ültetik át a töveket, mások gyökerestül kivéve tenyérnyi nagyságúra, azaz 4 ujjnyi méretűre szétvágják, visszavágják a gyökereket és a mellékgyökereket, és elültetik körülbelül könyöknyi távolságban a töveket egymástól. 3. Egyesek, hogy erősebben illatozzon, hosszú formában ültetik el. 3. Tudnivaló, hogy a száraz helyeken a rózsák, de a liliumok is illatosak lesznek. 4. Korai lesz a rózsza, ha korábban és cserepekben ülteted el, és ugyanakkora figyelmet fordítasz rá, mint a tökre és az uborkára. 5. Ha pedig azt akarod, hogy a már elültetettek korai termést hozzanak, 2 tenyérnyi távolságban áss körük árkat, és öntözd meleg vízzel, kétnaponta. 6. A rózsákon összegyűlt har-
matcseppeket seperd össze egy tiszta tollal, a szembe cseppentve

gyógyítja a szemet. Megőrzöd a rózsákat üdének és frissnek, ha olajseprőbe dobod őket úgy, hogy az ellepje. 8. Néhányan árpát csíráztatva a gyökerével együtt kihúzzák a földből, nem szurkozott agyagedénybe teszik, és az alvó rózsát beletéve, az árnyékos helyen megőrződik. Egyesek kizöldült árpát terítenek le, erre teszik a rózsát. 9. Démokritos azt mondja, ha nyár közepén kétnaponta öntözik meg a rózsát, január hónapban nyílik. 10. Florentinos szerint lehet a rózsát az almafába kéreg alá oltani és szemzeni, az almákkal egyidőben nő rajta a rózsa. 11. Zoroasztér azt mondja, egy egész évig nem fáj az ember szeme, ha mihelyt először meglát a rózsatövön egy bimbót, háromszor bekeni a szemét vele, és a rózsát a növényen rajta hagyja. 12. Egyesek a rózsát frissen tartják úgy, hogy ültetett nádat széthasítanak, beleteszik a bimbós virágot, óvatosan papirusszal körülkötik, hogy szél ne érje. 13. Ha a nyílni kezdő rózsákat kénnel megfüstölöd, nyomban megfehérednek. 14. Ha kevés növényből akarsz többet szaporítani, a sarjakat válaszd szét mintegy négyujjnyi darabokra, vagy kevéssel nagyobbakra, ültesd el. Amikor egyéves, ültesd el egy lábnyi távolságban egymástól, így gondozd. Gondosan kapáld, és a felesleges sarjakat távolítsd el. 15. Osztom azt a véleményt, hogy a rózsának isteni természete is van. Ugyanis szép bimbókat hoz, de a fájó szemre is gyógyírül szolgál, és még egyéb célokra is a lehető leghasznosabb.

19. fejezet

A liliomról (történet)

1. Zeus Héraklést, Alkménétől született fiát, aki így halandó volt, részeltetni akarta a halhatatlanságban, ezért még csecsemőként az alvó Héra mellére tette. 2. A tejjel eltelt csecsemő elhúzódtott az istennőtől, a tej viszont bőven csorgott tovább, az égre freccsent,

ahol azt úgynevezett Tejút támadott belőle, a földre csorogva pedig a göröngyöket is megnedvesítve liliomot sarjasztott, amelynek színe a tejéhez hasonló.

20. fejezet

A liliomról (Anatoliustól)

1. Ha porfir színűvé akarod tenni a liliomot, amikor virágzik, vágd le szárástól, kösd tíz-tizenkettesével csomóba, függeszd füst fölé, a szárából gyökereket hajt, kis tömlőszerűeket. 2. Amikor érkezett az ültetés ideje, ültess vörösbor üledékével a hagymácskákat, várj, míg szétvágás után azt nem látod, hogy jól elszíneződött, bíborszínű lett. Majd ültess el így, mindegyikre önts elegendő mennyiségű borseprőt, az ezekből a hagymákból sarjadt virágok porfir színűek lesznek. 3. A liliomok az egész év folyamán frissen maradnak a következő módon: a fiatal sarjakkal együtt szedik le, be nem szurkozott agyagedénybe teszik, azaz be nem gyantázottba, majd az edényeket befedve félreteszik, így tárolva egész év folyamán frissen maradnak a növények. 4. Ha pedig időközben valaki szedni akarna ezekből, a napra teszik, hogy kiszökdülve virágot bontson. 5. Hogy pedig mindig más és más időben hozzon virágot, a hagymák egyrészét 12 ujjnyi mélységbe kell ültetni, más részét 8 ujjnyi mélységbe, más részét 4 ujjnyi mélységbe és nagyon hosszú ideig nyílik majd neked liliom. Ezt a többi virággal is megteheted. Florentinus azt mondja, vörös színű liliomot kapsz, ha a héja alá cinóberszín festéket juttatsz (kinnabari) ügyelve, hogy a hagymája meg ne törődjön. Ha másfajta színnel kened le, bármilyen színű liliomot nevelhetsz.

21. fejezet

Az iriszről (Leontinostól)

Az illír iriszből a legrövidebb és legapróbb fajtát az anyanövényről frissen leválasztva januárban ültetik, április hónapig.

22. fejezet

A violáról (történet)

1. A viola virágja attól származik, akiről a nevét kapta. Zeus szerette Iót, a szerelem következményét elrejtteni akarva Héra elől, a lány külső alakját megváltoztatni igyekezett. 2. Héra ugyanis rajtakapta Zeust, ő a tettét rejtteni akarván a lányt emberből tehénné változtatta. 3. Gaia virágot sarjasztott, hogy azt legelje, így akarta megtisztelni Zeus szerelmét. A növény a lányról kapta nevét, és annak a sorsát mutatja színével: 4. Piros színt ölt, mit amilyen a lányok arca, porfír színbe öltözik, mint amilyen a tehén színe, és fehér, mutatva a lány alakváltozását, aki asszonyként végül csillaggá változva meséli el történetét.

23. fejezet

A viola ültetéséről (Tarantinustól)

1. A porfir színű violákat, az összes többit is, az aranyszínűeket és vöröseseket március idusa után ültetik, május Kalendaeja után. 2. A viola levele hűsítő hatású, hasznos gyulladás esetén, a violából sajtolt olaj égésekre kenve hűsíti a bőrt. 3. A színes violát is hágy-májáról szaporítják, januárban ültetik át, a február Idusát megelőző 7. napig.

24. fejezet

A nárcisról (történet)

1. Nem hétköznapi szenvedélyről szóló nem hétköznapi történet. 2. Narkissosnak, a fiatal fiúnak a szerelme magában való volt, és ugyanígy a halála is. Magát meglátván, vágyott a saját teste után, a szerelmi szenvedélye ebből fakadt. 2. Forrásra talált, és ahogy inni kezdett, megpillantotta a képmását. Szerelemre gerjedt iránta, és a szenvedély elpusztította. 3. A forrásban megpillantott tükörképét vélte szerelme tárgyának, de csalatkozván, mert csak magát ölelte, a forrás vizébe vetette magát, így, enyhülést keresve szenvedélyére, az életét vesztette el. Pusztulásának emlékéül maradt fenn az azonos nevű virág.

25. fejezet

A nárcisz ültetéséről (Didymostól)

A nárciszt gyökeresen ültetik, ahogy kezd kihajtani március hónapban, majd átültetik. Ennek a virágja a leghűsítőbb.

26. fejezet

A sáfrány ültetéséről (Florentinustól)

1. A sáfrányt a saját gyökerével ültetik, amikor elhullajtja a virágját. Virágot hamarabb hoz, mint levelet. 2. A virágját frissen gyűjtik. A virág közepéből kihúzzák a csúcsát, és szárítják 2-3 napig. Majd leszakítják róla a csúcsot, csupaszon kiemelik belőle a drogot, lehetőleg lekötött edénybe teszik. 3. Diophanés azt mondja, hogy árnyékban kell szárítani a sáfrányt.

27. fejezet

A sampsychonról, kostosról és a balzsamfáról

1. A sampsychont magról vetik és áprilisban és májusban ültetik át. Az illata nagyon kellemes és a legmelegebb. 2. A kostost és a balzsamfát gyökeresen, novemberben ültetik. Kellemes illatú növények.

28. fejezet

A misodulonról, amit bazsalikomnak is neveznek (Sotiontól)

1. A bazsalikom, az úgynevezett misodulon növény semmire sem használható. Azokat, akik fogyasztják, eszementté, letargikussá, májbajossá teszi. 2. Bizonyára ennek a rossz hatásának a magyarázata, hogy a kecskék mindent megesznek, az egy bazsalikom kivételével. 3. Összetörve és nagyon megszáritva skorpiókat szül. Az asszonyok irányában a legellenségesebb hatású. Velük szemben oly nagy, természetből fakadó ellenszenvvel bír, hogy ha egy asszony étellekkel teli tányérja alá tesz valaki gyökeres bazsalikomot az asszony tudtán kívül, az az ételéhez nem nyúl előbb, csak miután a bazsalikomot eltávolították.

29. fejezet

A borostyán (történet)

A borostyán, a virág, egykor ifjú volt, Dionysos kísérője. Miközben az isten tiszteletére táncot járt, a földre zuhant. Gaia, tisztelve Dionysost, egy növényt sarjasztott, amely nevét az ifjúról kapta, majd az ifjúból támadt növényt tovább nevelte. A növény a földről felemelkedve a szőlőtőkét körbefonja, úgy fonja körül, mint ahogy ifjúként az isten kíséretében táncolt.

30. fejezet

A borostyán ültetéséről

1. A borostyán kedveli a vizet. November Kalendaeja előttig ültetik, és március Kalendaejától kezdve. 2. Dús lombot hajt, ha 3 bíborcsigát égetnek el, összetörik, porával behintik a növényt, vagy timsóval megszórják. 3. Feketéből fehérre változik a színe, ha fehér földet iszaposítasz, 8 napon át locsolod vele a tövét. 4. Damigeron azt állítja, ha 3 szem borostyán termést tiszta rongyba kötnek és fonállal átkötve a lépbetegre teszik, a beteg állapota jobbra fordul.

12. KÖNYV

Ezek következnek ebben a könyvben, amely 13. a földművelésről szóló válogatások sorában, amely a különböző zöldségfélék vetéséről szól, arról, hogy milyen növényeket kell az egyes hónapokban ültetni és vetni, hogyan lehet csodálatos kertet ültetni, továbbá a zöldségfélék előnyös hatásáról.

1. Tájékoztató arról, hogy Konstantinápoly környékén mit vetnek és mit ültetnek; 2. A kertültetésről; 3. Milyen föld megfelelő a zöldségnövényeknek? 4. Milyen trágya alkalmas a zöldségfélék trágyázására; 5. Víztelen helyen hogyan lehet mindenfajta zöldséget termesztetni? 6. Mit kell tenni, hogy viruló és bőven termő legyen a kert? 7. Mit kell tenni, hogy a zöldségféléket ne lepjék el a levélbolhák sem egyébfajta tetvek, vagy madarak ne károsítsák? 8. Mit kell tenni, hogy hernyók ne legyenek a zöldségeken vagy fákon? 9. Hogyan lehet elpusztítani a zöld hagymahernyókat? 10. Mit érdemes a zöldségfélék mellé vetni? 11. Hogyan lehet megsérteni a kertészt? 12. A mályváról és arról, miképp lehet különböző betegségek gyógyítására használni; 13. A salátáról, a vele való gyógyításról és arról, hogyan nevelhető fehérré és szép formájúvá; 14. Hogyan nevelhető egy törő saláta, euzómon, bazsalikom és effélék? 15. A cékláról és arról, miképp nevelhető naggyá; 16. A különböző zöldségekről és a velük való gyógyításról; 17. A káposztáról és gyógyhatásáról; 18. A spárgáról; 19. A tökről, dinnyéről, gyógyhatásukról, hogyan tehető mag nélkülivé és korán érővé; 20. A dinnyéről; 21. A réparól és a magjáról; 22. A retekről; 23. A zellerről; 24. A fodomentáról; 25. A rutáról, a kerti és a vadon termő fajtájáról; 26. Az euzómonról; 27. A zsázsáról 28. Az endíviáról, azaz a nyersen ehető fajtáról 29. A hagymáról 30. A fokhagymáról 31. A vöröshagymáról 32. A káposztáról 33. A glihonról 34. A kaporról 35. A skimbrósról 36. A hagymáról 37. A tengeri hagymáról 38. Az erdei sóskáról 39. Az articsókáról 40. Az andrachnéről 41. A gomba termesztéséről

1. fejezet

Tájékoztató arról, hogy Konstantinápoly környékén mit ültetnek és mit vetnek

1. Január hónapban vetik a „tengeri” káposztát, az aranyzöltség és a görögszéna után. 2. Február hónapban vetik a kodimentont a hagyma után, a vöröshagymát, a céklát, pasztinákat, csombort, a fejes saláta fajtákat, azaz a dikárdist, frygiatikont, rigitanont, a fehér káposztát, a kramboszparagont, és a koriandert, kaprot, rutát. Átültetik a marullist, endíviát, thridakint frygiatikont, a soksarjú növényt (polyklonon), a komodianost. 3. Március hónapban vetik a céklát, az aranyzöltséget, a dikardiont, marulliont, rigitanont. Átültetik a fejes salátát, endíviát, frygianont, a soksarjú növényt. 4. Április hónapban vetik, a hónap vége felé a céklát (és mályvát) a vörösrépát, az aranyzöltséget, és a dikardiont a rigitanon után. Március és április hónaptól ültetik át a fehér káposztát, a kramboszparagonhoz hasonlóan, a thalassokrámbét, a fejes salátát, a rugitanonnal együtt és külön. 5. Május hónapban vetik a céklát, és az aranyzöltséget együtt és külön, a rigitanont, átültetik a vörösrépát és a fejes salátát. 6. Június hónapban vetik a céklát, a dikardiont, a póréahagymát át kell ültetni nedves helyre, átültetés előtt pedig meg kell öntözni a gyökerét. Ugyanígy a céklát, mályvát, fejes salátát. 7. Július hónapban vetik az entyvont, a céklát, át kell ültetni a hagymát, száraz földbe, azonnal meg kell öntözni, hogy gumót fejlesszen. Hajlamos ugyanis kiszáradni.

Szükséges átültetni a fejes salátát is, az entybont és a seutlombolohont, a mályvát. A céklát is különösen, ha a mályvát is át kell ültetni. 8. Augusztusban vetik az entybont, a céklát és mályvát, a nagy répát, és a korai répát, a gongylosparagont és a fehérkáposztát. Átültetik a hagymát, az entybont, a seutlomolochont és vetik a retket, bizonyos sortávolságot betartva köztük. Vetik az euzómont

és a zsázsát. 9. Szeptember hónapban vetik a seutlomolochont, és sorközzel a retket, a kései entybont, a répát, a gongylospárachont és az entybont, a brumalitikont, egyszersmind a seutlomolochont valamint a koliandront és a retket. 10. Október hónapban az újévre vetik a fejes salátát, az endíviát, kómódianont, a soksarjú növényt, a thridakist. Átültetik a karalábét, céklát és entybont, a zsázsát az euzómont, a fehércáposztát. 11. November hónapban vetik a tilist, átültetik a vadrépát, a kései entybont és a kései céklát és főleg a mályvát. Elvetik a koliandront. December hónapban vetik a marulist, az endíviát, a soksarjú növényt, a thridaki-t és a komodianost.

2. fejezet

A kertépítésről (Florentinustól)

1. A kertépítés az élethez a legszükségesebb. Kertet egészségi szempontból is kell létesíteni, a betegséges gyógyítása érdekében nem a háztól távolabb, hanem inkább közelebb kell építeni, hogy mind szemlélése gyönyörködtessen, mind levegője. 2. Ne a szérűk felől fújó szél irányába építsék, nehogy az onnan a kertbe szóródó polyva károsítsa a növényeket. 3. A legnagyobb figyelemmel kell gondoskodni a zöldségnövények ültetéséről, a jó vetőmag beszerzéséről, a megfelelő földről, vízről, trágyáról. 4. A jó minőségű vetőmagból hasonlóan jó minőségű növény sarjad, a megfelelő föld pedig a belevetett mag termékenységét megőrzi. A víz, azáltal, hogy táplálja, nagyobbá neveli a zöldségeket. A trágya porhanyósabbá teszi a földet, úgyhogy könnyebben szívja magába a vizet, hogy az bejuthat a gyökerekhez is, és a növénybe magába.

3. fejezet

A zöldségfélék számára megfelelő földről (Didymostól)

1. Kert építése számára legjobb az a föld, amely sem nem agyagos, sem túlságosan nem göröngyös, sem nyáron nem sül össze nagyon repedezetté. 2. Az agyagos föld ugyanis, míg télen megkeményedik, nyáron kiszárad, a beleültetett növények kivesznek belőle, vagy gyengévé és satnyává fejlődnek. Csupán akkor megfelelő az agyagos föld, ha vele egyenlő mennyiségű trágyával keverik, ha pedig repedezett, széthasadozott felszínű, teljességgel használhatatlan. 3. A göröngyös felszínű föld nem képes sem növényt nevelni, sem pedig a vizet megtartani. Akad néha olyan terület, ahol a homokos, göröngyös felületű föld szép zöldséget nevel, világos, hogy azok, amelyek iszaposak, ami táplálja a gyökereket. 4. Emiatt könnyen megállapítható, melyik a zöldségfélék számára alkalmas föld, Az illet ha vízzel kevered, és átmosod, ha úgy találod, hogy több benne az iszapos rész, megállapíthatod, hogy termékeny, és zöldségek számára megfelelő. Ha több benne a vizes rész, nem felel meg zöldségek termesztésére. 5. Azt pedig, amelyet, ha mint a viaszt, kézzel megpuhítva nagyon ragadósnak találod, zöldségek számára nem megfelelőnek ítéld.

4. fejezet

Milyen trágya alkalmas zöldségek termesztésére? (szintén tőle)

1. Az összes zöldségfélék számára legjobb trágya a hamu, ez a legfinomabb eloszlású, természeténél fogva meleg, elpusztítja a bolhákat is, a férgeket és az ilyesféle élőlényeket. 2. Második legjobb trágya a galambtrágya, ez is képes a kártevőket elpusztítani, és ha ebből kis mennyiséget dobsz a növényre, ugyanazt éred el, mint másfajta

trágyával. 3. Egyesek a számár trágyáját jobbnak ítélik a galambénál, ez a zöldségeket édesebbé neveli. 4. Igen jó a kecsketrágya is, hasonló hatású, mint az említettek. 5. Bizonytalanság esetén másik trágyát kell használni, semmiképp se frisset, a kártevők ebben elszaporodnak, inkább egyéves trágyát, amit gyakorta átforgattak kapával.

5. fejezet

Száraz helyen miképp lehet mindenfajta zöldséget nevelni? (Vindanioniustól)

1. Kiválasztva akkora földterületet, amekkorát megfelelőnek vélsz, ásd körül ezt lábnyi vagy könyöknyi mélységben, a kiásott földet hordd el, agyagedényeket vagy ilyesfajta edényeket helyezz a kiásott helyre, dobj ide tiszta földet megszórva a legszárazabb trágyával, így ültess vagy ved el a növényeket. 2. Egyesek kerámia edények helyett, miután felásták a területet, azt elegyengetik, a felszínét elsímítják, mésszel, vagy hamuval, mint szüreteléskor szokták, majd rádobják a földet és a trágyát és beültetik a kertet. 3. Akár metszést alkalmaz valaki, akár kerámia edényt használ, gondoskodni kell arról, hogy a felásott területet falakkal vegyék körül, majd pedig hasonlóképp kerámia edényeket helyezzenek el benne, vagy mésszel egyengessék el a felszínét, hogy sehol ne szivároghasson el az öntözésre odaöntött víz. 4. Ezt téve mindig egyforma eredménnyel végzik a kertészkedést, mint a nedves területeken, nyáron beérvén az esővízzel, télen pedig öntözve. 5. Nem is nagyon szűkölködnek a vízben, minthogy az egész tél folyamán a nedvesség megmarad azon a területen a jól megtervezett kerítés miatt, és nem folyik át a szomszédos területekre. 6. Egyesek pedig nem lévén a víznek bőségében, 2 kertet építenek, egyet a téli időszakra, ezt az

esők öntözik, és egyet a nyári időszakra, amely sűrűn beárnyékolt helyen fekszik, és észak irányába néz.

6. fejezet

Mit kell tenni, hogy a zöldségeskertben minden szépen fejlődjön, és viruljon? (Démokritostól)

Viruló lesz a kert, ha lótuszt zúzol szét, vízbe dobod, ezzel hinted meg a kertet, vagy ha görögszénát aprítasz fej, vízzel kevered, és a vetemény-ágyásokat behinted vele. Vagy számár koponyáját áss el e kert közepére.

7. fejezet

Mit kell tenni, hogy a zöldségfélét ne lepják el a bolhák, sem a tetvek, sem pedig a madarak ne tegyenek bennük kárt? (Anatoliosztól)

1. Nem lepik el a bolhák a zöldségfélét, ha kevés bagolyborsó magot keversz a magok közé. Ez főképp a reteknel és a répánál hasznos. 2. Mások pedig természetesebb eljárással euzónont vetnek el a zöldségfélék magjaival, vagy ültetnek el együtt velük, főképp a káposztával, ezeket ugyanis a bolhák biztosan károsítják. 3. Ha pedig azt akarod, hogy más egyéb se károsítsa a magokat, áztasd örökzöld levébe, mielőtt elültetnéd. 4. Az összes magot, mind a kerti növények, mind a szántóföldi növények magjait minden kártevőtől épségben megőrzöd, ha úgy ültetted el őket, hogy előzőleg vadubor-ka szétzúzott gyökerének a levében áztatod.

8. fejezet

Mit kell tenni, hogy a zöldségféléken vagy a fákon ne jelenjenek meg hernyók? (Apuleiostól)

1. Szőlőtőke hamuját dobd vízbe három napra, a zöldségféléket ezzel hintsd meg, vagy füstöld meg a fákat olyan aszfalttal vagy kénnel, amit korábban tűz nem ért. 2. Hasonlóképp, nem támadják meg a zöldségféléket a hernyók, ha a magot vetés előtt behamuzod, azaz fügefa hamujával megszórod, és így veted el. 3. A növényen már megjelent hernyókat úgy pusztítod el, hogy vizeletet és olajseprőt egyenlő arányban keversz, tűzön felfőzöd, majd lehütöd, és ezzel hinted meg a zöldségeket. 4. Ha pedig másik kertből való hernyókat gyűjtesz, vízben, anethummal együtt megfőzöd, és lehűtve ezzel behinted a zöldségeket, kiirtod a hernyókat. 5. Egyesek, ha sok a hernyó, a tisztulása idején kivisznek egy asszonyt a kertbe mezítláb, kibontott hajjal, csupán egy szál ruhában minden egyéb öltözk nélkül, öv vagy másegyéb nélkül. 6. Ha ebben az öltözkben háromszor körbejárja a kertet, majd a kert közepére megy, tüstént elűzi a hernyókat. 7. Ha a diófák alatti héjakkal megfüstölöd a növényeket, a hernyók elpusztulnak. 8. Vagy ha denevér trágyáját vagy fokhagyma szárát a fej nélkül elégeted, úgy, hogy a füst az egész kertet bejárja.

9. fejezet

Hogyan lehet elpusztítani a zöld hagymahernyókat? (Diophanéstól)

1. Fiatal birka gyomrát, gyomortartalommal telve, kimosás nélkül ásd el, ne mélyre, hanem a felszínhez közel. A zöld hagymahernyók belül fognak gyűlni. 3. Ha másodszor is megteszed ezt, mindet összegyűjtöd, és el is tudod pusztítani. Ez a hernyó kedveli a trágyát

(mindig a trágyában lévén) ezen a módon gyorsabban összegyűjöd őket.

10. fejezet

Mit érdemes a zöldségfélék mellé vetni? (Frontótól)

Mindegyik növény mellé érdemes euzómónt vetni.

11. fejezet

Hogyan lehet megsérteni a zöldségeskert gazdáját? (Aphrikanostól)

Ludak trágyáját tengervízzel keverve önts a zöldségekre.

12. fejezet

A mályváról és a különböző bajokra való gyógyhatásáról (Damigerontól)

1. A leforrázott vagy nyers mályva fogyasztása megszünteti a rekedtséget. Olajjal és halpéppel fogyasztva megszünteti a gyomorpanaszokat. 2. A levelei összezúzva és fűzfa leveleivel keverve a leghasznosabbak mindenfajta bajra pakolásként. Megszünteti a gyulladást, megállítja a vérzést, a friss sérülést behegeszti, meggyógyítja a ficamokat és zúzódásokat. 3. A mérges pókok és kígyók marását meggyógyítod, ha vöröshagymát és hagyma zöldjét szétzúzva mályva levelekkel keversz, és a sebre teszed. 4. Ha pedig valaki vad mályva olajjal kevert levével keni meg magát, a darazsak nem csípi meg, a csípésüket pedig ez a nedve gyógyítja. A mályva összevágott levelei rátéve gyógyítják a zúzódást. 5. A sömörre kent mályva gyógyítja azt, az asszonyi bajokat is. 6. a fülbe cseppentett nedve megszünteti

a fülfájást. Mézzel keverve, teaként fogyasztva a májbajt gyógyítja, és az epilepsziában szenvedőket eszméletre téríti. A nedve gyógyítja a vesebajt és az isiászt. 7. A forrázata a húgyúti panaszokat gyógyítja és nehéz szülés esetén is hasznos.

13. fejezet

A salátáról és gyógyhatásáról. Mit kell tenni, hogy fehér és szép legyen? (Florentinustól)

1. A saláta nedves és hűvös természetű, emiatt megfelelő a lázas és gyulladásos betegségeknél fogyasztani. 2. Ez szomjoltó étel és altató hatású, tejszaporító hatása is van. Megfőzve táplálóbb, vágycsökkentő hatású, emiatt a pythagoreusok eunuch növénynek is nevezik. 3. Ha azt akarod, hogy szép legyen a saláta, 2 nappal azelőtt, hogy leszedni akarod, a tetejét, azaz a felső részét kösd össze. Így ugyanis fehér és szép lesz. Megfehéríti a tetejére szórt homok is. 4. A saláta étvágygerjesztő hatású, gyulladáscsökkentő, csökkenti a szerelmi vágyat, édes borral vagy ecettel fogyasztva az epeműködést szabályozza. 5. Leve a has puffadását csillapítja. Női tejjel kevert nedve az orbáncot gyógyítja. 6. Összetört magjának a leve elfogyasztva gyógyítja a skorpiómarást. Hasznos mellbetegségek esetén. A salátát fogyasztó egészségesek elálmosodnak tőle, a betegek szintén, ha tudtukon kívül adják nekik. Főképp hatásos, ha valaki úgy szedi le a salátát, hogy balkézével, kelet felé fordulva húzza ki a földből, és a beteg fekhelye alá teszi. 7. Ha a saláta nedvével kenik be a beteg homlokát, a beteg elalszik. 8. Ha a salátát dússá és tömörré akarod nevelni, és alacsony szárúvá, a talajszinten fejese-dővé, ültess át és öntözd. 9. Ha már tenyérynyi nagyságú, ásd körbe, hogy a gyökere kilátsszon, friss tehéntrágyával szórd körbe, majd földdel beszórva rögtön öntözd meg. 10. Ha pedig megnőnek, a csú-

csát szeld le a legélesebb késsel, és nem gyantázott edényt tégy rá, hogy szélteben legyen terjedelmesebb, és ne hosszában növekedjék. 11. A folyamatosan fogyasztott saláta a rövidlátást gyógyítja, és éleslátást idéz elő főképp, ha édes. Fogyasztva emésztést serkentő, ha magában fogyasztják, kis mennyiségben fogyasztva megállítja a hasmenést, és megszünteti a náthát. 12. Nem lesz idegen földön szokatlan az idegen íz, ha éggymorra salátát fogyasztanak. 13. Jó illatú lesz a saláta, ha citrom magját vetik el a magjával együtt. 14. A magjából főzött tea az odófolysá gátolja. 15. A saláta levelei, 5, 3 vagy 1, álmot támasztanak, ha titokban a lábhoz teszik, letépve a tövéről, hogy a száráról letépett levelek a lábak felé nézzenek, a nem letépettek a fej irányába.

14. fejezet

Mit kell tenni, hogy a saláta tövén zeller nőjön, euzómon, bazsalikom és effélék, ugyanazon a tövön? (Didymos)

1. Kecse vagy birka trágyáját – kis darabon lyukaszd be, és a lyukba az említett növények magját gondosan szórd bele, vagy más egyéb növény magját, a trágyadarabot tedd a földbe, nem kevesebb, mint 2 tenyérnyi mélységbe, lazán hints fölé trágyát, vékony rétegben szórd be földdel, majd locsold meg óvatosan vízzel, a kihajtott növényt öntözd, folyamatosan trágyázd. Amikor szárat ereszt, méginkább gondozd, és eredményül olyan salátát kapsz, ami összenőtt a vele elvetett magokkal. 2. Egyesek pedig 2-3 szem kecske-vagy birkatrágyát összezúznak, vászondarabba kötik, így ültetik el, az említett módon gondozva a kikelt növényeket, sokfajta növényből álló salátát kapnak.

15. fejezet

A cékláról és arról, miképp nevelhető naggyá (Sotiontól)

1. Ha nagyobbá és virulóbbá akarod nevelni a céklát, a tövét friss marhatrágyával kend be, és mint a hagymánál, lemetszve a hajtását, tégy rá széles követ vagy cserépdarabot. 2. A cékla – tisztító hatású lévén – az emésztőrendszert tisztítja forrázott formában, olajjal, kevés sós páclével fogyasztják. 3. A nyers cékla leve a fejbőrt tisztítja. 4. A céklának viasszal összekevert leve felhígítva majd szövetdarabbal felitatta sérülésszerű duzzadásokat gyógyít. Hasonlóképp gyógyítja az árpát és a hajhullást.

16. fejezet

A különböző zöldségekről és a velük való gyógyításról (Varrotól)

1. A zöldségfélékkel gyógyításról már korábban részletesebben írtam a bölcs Nesztór eposzát és elégiáját használva forrásul. 2. Ha ilyen formában már írtam is a különböző zöldségekről, mégis szükségesnek véltem, hogy a földművesek használatára is ismertessem e növényeket és gyógyhatásukat.

17. fejezet

A káposztáról és gyógyhatásáról (Paxamostól)

1. Tudnivaló, hogy a káposztát sós földbe kell vetni. Ezért, amikor már 3 levelet hajtott, finomszemcsés sziksót vagy sós földet kell rászitálni, hogy úgy látsszék, mintha zúzmarás lenne. Ilyen módon kezelve jobban főzhetővé válik. Egyesek sziksó helyett hamut használnak, amiatt is, hogy a hernyókat elpusztítsa. 2. A kissé megfőzött káposzta serkenti az emésztést, az erősebben megfőzött hasfogó

hatású. 3. A káposzta az alábbi gyógyhatással rendelkezik: az asszonyok havi tisztulását segíti, főleg ha édes borral fogyasztják. Megfőzve, étkezés előtt fogyasztva az asztmás köhögés ellen jó hatású. 4. A megfőzött és felaprított káposzta elkeverve a saját főzőlevében, lehűtve, pakolásként csillapítja a fájdalmat a friss sérüléseknél, a régiéknél, lelohasztja a duzzanatot. 5. Az ízületi gyulladást forrázott káposztából készült pakolással gyógyítják, amit árpaliszttal, korianderrel, rutával, kevés sóval kevernek. 6. Attikai mézzel kevert leve használ a szembajoknál, a szemszögletbe kenve. 7. A káposzta annyira tápláló, hogy a káposztát fogyasztó gyerekek gyorsabban nőnek. 8. Ha ártalmas gombát evett valaki, a káposzta levét fogyasztva életben marad. 9. A májbajosakon és lépajosakon segít, ha fehér borral 40 napon át fogyasztják a káposzta levét. Vörös borral fogyasztva gyógyítja a köhögést. 10. A sömört elmulasztja a káposzta összezúzott leveleiből készült pakolás, a kígyómarást is, ha azonnal a sebre teszik. 11. A rühöt és a leprát gyógyítja a káposzta timsóval és erős ecettel keverve, bedörzsölő szerként. A gyökerének hamuja az égésekre hasznos. 12. A szájban lévő sebeket és gyulladt mandulák duzzanatát olajjal keverve lelohasztja, ha hosszabb ideig a szájban tartják. 13. A magas lázban az összezúzott káposzta pakolásként nagy enyhülést hoz. Megfőzve és magában fogyasztva javítja a hangot, és az ízületek működését. Emiatt használják az énekesek is. Kutyaharapást, veszett állatét is, patkányharapást, a káposzta összezúzott magja vagy levele meggyógyítja, ha silphiummal és ecettel keverve, felaprítva a sebre teszik. Használják ilyen esetben a káposzta megfőzött leveleinek a levét is, előzőleg megtisztítva, megszáritva majd megfőzve a leveleket. 15. Szétzúzott állapotban a lépre téve a duzzadást lelohasztja. Étkezés előtt nyersen fogyasztva megszünteti az álmatlanságot és kijózanít. 16. Nesztór a kertművelésről szóló művében azt írta, hogy a káposzta – Lykurgosz

könnyei. 17. Amikor – mesélik – Dionysos ezt megmenteni igyekezve a tengerbe merült, a megkötözött Lykurgos a szőlőtőke alól könnyeket hullajtott, állítólag az ő könnyeiből támadt a káposzta, és emiatt ellenszenvvel viseltetik egymás iránt a káposzta és a szőlőtőke. 18. Valóban, ha megesik, hogy a szántóföldön a káposzta a szőlőtőkének a közelébe kerül, vagy azonnal lehervad, vagy pedig a szőlővessző hervad meg. 19. A köztük levő ellenséges viszony az oka, hogy ha megtörténik, hogy a fej betegsége miatt a mandulák gyulladtak, a nyers káposzta leve borogatásként a fejre téve összehúzza a gyulladta mandulát a szájüreg irányába. 20. Ha pedig egymás mellé ültetik a szőlőtőkét és a káposztát, ahogy a szőlővessző növekszik, amikor a káposzta irányába fordulna, nem egyenesen arrafelé nő, hanem visszafordul, a két növény közti ellenszenv miatt. 21. Ha a fővő káposztára a legkevesebb bort is csepegtetik, már nem fő tovább, és tönkremegy a színe is. Akik pedig sok bort akarnak inni, lerészegedés nélkül, előtte nyers káposztát esznek. 22. Tudni kell, hogy az előregeedett káposzta magjából retek fejlődik.

18. fejezet

A spárgáról (Didymostól)

1. A spárga az elegyengetett területet kedveli. Tavasszal vetik. Három újjnyi gödröt ásva, mindegyikbe 2 vagy 3 magot tégy. A gödrök egymástól arasznyi távolságban legyenek. Az első évben a növényt nem szabad háborgatni, a gyomlálást kivéve. 2. Ha azt akarod, hogy sok spárga teremjen, vadkecske szarvát törd porrá, szórd be vele az ágyást és öntözd. 3. Egyesek babonásabb módon úgy vélik, hogy nagyobb lesz a spárgatermés, ha egész kecskeszarvakat fúrnak át, és ássák a földbe. 4. Ha egész évben akarod, hogy spárgád legyen,

amikor a termést betakarítod, a felesleges gyökereket is azonnal távolítsd el. Az így gondozott növény ismét spárgát terem. 5. Ez a növény nem kedveli az öntözést, inkább a szárazságot. Ha tavasz táján öntözik, puhább és zsendőbb lesz.

19. fejezet

A tökről, uborkáról, arról, mi módon kell gondozni, hogyan tehető mag nélkülivé és koraivá (A Quintiliusoktól)

1. A következő módon nem fejlődik bennük a mag: az első hajtást, amely a magból fejlődik, azaz a tök vagy uborka kacsait ásd földbe, mint a szőlővesszőket, hogy csupán a kacs csúcsa álljon ki a földből. Ha növekedni kezd, a leírt módon ismét szórd be földdel, vágd át középen, és a föld felett levő részeket, csak a harmadik darabot tehát az utolsót meghagyva mag nélküli uborkát fogsz nevelni. 3. Hasonlóképp mag nélküli uborkát és tököt nevelsz, ha 3 nappal az elvetésük előtt, a magokat szezámolajba áztatod. 3. Korai uborkát és tököt nevelsz a következő módon: nem használt kasba vagy kerámia edénybe dobj trágyával kevert, megrostált földet, benedvesítve. A szokásos időben, tavasz kezdetén ültess ide a magokat. Amikor süt a nap, vagy meleg van, és amikor permetező eső esik, tedd szabad ég alá az edényeket, napnyugtakor vidd fedél alá, ezt ismételd folyamatosan, szükség esetén megnedvesítve a földet. 4. Amikor végleg megszűnnek a fagyok, egy előkészített helyre vidd az edényeket, vagy kasokat, ásd a földbe, és a fentebb leírt módon kezeld. Ha a kacsait letördeled róla, hamarabb hoz termést. 5. Hosszúvá a következő módon neveled ezeket a növényeket: Ha egy mocsárba vagy másvalamilyen edénybe vizet öntesz, és 5 vagy 6 ujjnyi távolságban melléjük helyezed, az uborkák annyival arrébb

terjeszkednek. Ha a mozsárban nincs víz, az uborkák megfordulnak és meggörbülnek. Ennyire kedvelik a nedvességet és kerülik ma szárazságot. 6. Olyan formát vesznek fel, amelyet akarsz, ha az alábbi módon jársz el: készíts agyagformákat, az uborkákat, még amikor kicsik, tedd ezekbe, és rögzítsd. Ki fogják tölteni növekedésük folyamán a formát, és fel fogják venni jellemző jegyeit. 7. Ha pedig a nád-szálat hosszában elmeszed, kivésed, beleteszed, és minden oldalról beleerősíted az uborkát, vagy a még egész kicsi tököt, növekedése közben a nádat egész hosszában ki fogja tölteni. 8. A tök emésztést könnyítő hatású. Gyógyítja a fülfájást, ha a levét a fülbe cseppentik. Az uborka magja vizeletképző, és vizelethajtó. 9. Nem fog bennük kárt tenni a levéltetű, ha szurokfűhajtásokat szúrsz beléjük, még amikor kicsik. A meglévő tetveket ez elpusztítja, és újak nem születnek. 10. Ha lázas csecsemő mellé vele azonos hosszúságú uborkát teszel, azonnal meggyógyul. Az uborka kihúzza belőle az összes forróságot. 11. A vaduborka megszáritott és felaprított gyökere, ha édes borban isszák, vagy mézes vízben, csodálatosan hatásos szer hányás ellen. 12. Ha azt akarod, hogy az uborka ne legyen vizenyős, polyvával vagy gazzal töltsd fel feléig a gödröt, erre tedd a földet, s miután a magot elvetetted, ne öntözd. 13. Hashajtó hatásúvá így nevelik őket: vaduborka összezúzott gyökerét 3 vagy 4 napon át ivóvízben áztatják, ezzel 5 napon keresztül öntözik, ezt megismétlik 5 alkalommal. 14. Méginkább hashajtó hatású lesz, ha azt követően, hogy kihajtott, körbeásva a gyökereit a hajtásokhoz hunyort dobsz, majd földet szórsz rá. 15. Az uborkákat édes, és még nem savanyú fehér bortól származó borsperőbe dobod, és egy edényt megtöltve vele kívülről kend be azt, és frissen megmarad az uborka, ugyanúgy akkor is frissen megmarad, ha sós vízben teszik el. 16. Teljesen frissen őrzöd meg az uborkát, ha egy olyan edényben felfüggeszted őket, amelyben kevés ecet van, de úgy, hogy az ecetig ne érjenek

le, az edényt kívülről kend le, hogy levegő ne juthasson belé, az így eltett uborka egész télen frissen megmarad. 17. A tököt az alábbi módon őrzöd meg: szedd le, még puhán szeld fel, forralj vizet, öntsd rá, egész éjszakán át a szabad ég alatt hűtve erősen sós vízbe tedd, így nagyon sokáig eláll. 18. Tisztító hatásúvá teszed a tököket, ha a magját éjjel-nappal szkambónionban áztatod. 19. Ha csúcsra állítva veted a magjukat, nagyra neveled az uborkát és tököt.

20. fejezet

A dinnyéről (Florentinustól)

1. Eléggé hűsítő hatásúak, a legalkalmasabbak arra a célra, hogy alapos teltségérzetet okozzanak. Étkezés után a nyáltermelést gátolják, a termelődő nyálat levezetik, a fejet tisztítják. 2. A dinnyéket rózsaiatlavá teszed, ha a magjukat szárított rózsaszirmok közé keverve veted el. Alkalmos égési sérültek szomjúságának csillapítására is. 3. Minden dinnyefajta termését édessé teszed, ha a magját mézes tejbe áztatod, megszáritod és így veted el. 4. Ha pedig a dinnyefélék magját az örökzöld növény nedvébe áztatod, (lat. sempervivum) sértetlenül megmaradnak. 4. Asszony a havibaj idején ne menjen a dinnyeföldre. Ha fogyaszt a termésből, ami terem, keserű lesz.

21. fejezet

A réparól és magjáról (szintén tőle)

1. A répa nem felel meg az embereken lévő sérülések gyógyítására. Az állatokon levő sérülések gyógyíthatók vele, ha a pata alá teszik és odaerősítik. Három év elteltével a répamag káposztát terem és fordítva.

22. fejezet

A retekről (szintén tőle)

1. Édes lesz a retek, ha a magját beáztatod savós mézbe vagy aszuszólló levébe. 2. Gyulladásokra jó hatású, gyógyítja a veseártalmakat is, különösen ha a héját borban megfőzve reggel éhgyomorra fogyasztják. 3. Mézbe keverve gyógyítja a köhögést. Megpörkölt, mézbe kevert magja elfogyasztva szintén csillapítja a köhögést, és a nehéz légzést. 4. A gyermekágyasoknak adva tejszaporító hatású, szerelemre serkentő, a hangot gyengíti. 5. Ha éhgyomorra fogyasztják, bizonyos, hogy a gyógyszer általi károsodásoktól megvédi, aki fogyasztja. 6. Vízben elkevert leve mérgező gombák elleni szer. Ha a levét óvatosan ráteszik és bedörzsölik a kézbe, félelem nélkül, veszélytelenül lehet a csúszómászókat megközelíteni. Ha a skorpióra retket tesznek, azonnal elpusztul. 7. A vízkórt gyógyítja, vízzel fogyasztva. A lép duzzanatát lelohasztja. A sárgaságot gyógyítja a leve, ha fürdés előtt, édes borral fogyasztják. 8. A gyomrot tisztítja, mézzel keverve, majd kevés ideig tartó várakozás után fogyasztva. Ily módon alkalmas hánytató szernek, de étvágygerjesztő hatással is bír. A negyedik napon fejt ki hatását, ha hánytatás céljából, folyamatosan fogyasztják. 9. Ha megesik, hogy rossz a víz, sokkal egészségesebbé lesz, ha retekkel forralják. Csupán a fogakat rontja. A vért köpők számára megfőzve hasznos táplálék. 10. Ha pedig valakit, miután retket fogyasztott, skorpió mar meg, nemcsak, hogy nem hal meg, hanem még gyorsabban is gyógyul meg. A szétzúzott retek, sérülésekre téve, azokat igen gyorsan meggyógyítja. Letisztítja a bőr tisztátalanságait, és a fejbőr kopasz foltjain kinöveszti a haját. Étkezés után fogyasztva tisztítja a lehelletet.

23. fejezet

A zellerről (szintén tőle)

Naggyá fejlődik a zeller, ha régi vászondarabba 3 csipetnyi zeller-magot kötsz, majd trágyát közéje szórva azonnal öntözni kezded. Hasonlóképp a legnagyobbra nő a zeller, ha a gyökerét körbeásod, pelyvát szórsz köréje és öntözöd.

24. fejezet

A fodormentáról (szintén tőle)

1. A fodormentát haszontalan növénynek tartják. Ha ezzel kezelnék a sérüléseket, nem hozna gyors gyógyulást. 2. De ha tejbe teszik, és ezt követően a tejet fenyődeszka fedővel lefedik, a tej nem fog megalvadni.

25. fejezet

A kerti és a vad rutáról (szintén tőle)

1. A ruta nem kedveli a trágyát, a napos, meleg területeket, ezért télen hamuval be kell hinteni. A hamu természetből fakadóan meleg volta következtében nem engedi át a hideget.

A rutát agyagedénybe kell ültetni. 2. Ügyelni kell, hogy asszony a havi tisztulás idején ne menjen a ruta közelébe, mert kárt szenved, a növény azonnal lefonnyad. 3. Ha a ruta puha belsejét fülbe teszik, elmúlik a fejfájás. 4. A vad ruta leve anyatejjel keverten bedörzsölő szerként éles látást okoz. A homályos látást és a kezdődő hályogot gyógyítja az embernél és az összes állatnál a következő szer: 2 rész attikai mézet keverj össze egy rész ruta lével, ezt kend a szemre, de ha magát a vad rutát fogyasztják, és a levét isszák, ugyanezt a hatást érik el vele. 6. A vad ruta termésének leve 15 na-

pon át fogyasztva vetélést idéz elő. A terhesség ellen hat ugyanis természeténél fogva. 7. Borral fogyasztva megszünteti a fájdalmat, és a fekélyeket is gyógyítja. 8. Levét fogyasztva az epilepsziások állapotja javul, a mellbetegségek okozta fájdalmat gyógyítja, és borral vagy rózsaoalajjal keverten a fülbajokra is jó hatású.

26. fejezet

Az euzómonról

1. Borban fogyasztva gyógyítja az egérharapást az euzómon növény magja. Kiűzi a bélférgeket, a duzzadt lépet lelohasztja, az elfertőződött sebeket kitisztítja, liba epével és ecettel keverve. Ez a keverék gyógyítja a bőr tisztátalanságait is. 2. Mézzel keverve az arcon levő pattanásokat letisztítja. Ha korbácsolás előtt borral keverten fogyasztják, csökkenti a fájdalmat. 3. A vad euzómon növény levelei gyógyítják a sárgaságot, ha bal kézzel hármat letépnek belőle. Bármelyik zöld növény mellé vetik, annak a számára kedvező hatású. Az euzómon megszünteti a kellemetlen testszagot.

27. fejezet

A kardamonról (szintén tőle)

1. A kardamon magja, bab szalmájával keverve és hozzáadva valamennyi mirha olajat, gyógyítja a golyvát és a fekélyeket. Vászondarab helyett káposzta leveleket kell használni. 2. Mentával és borral keverten fogyasztva kiűzi a bélférgeket és szalagférgeket. Kecsketejjel összefőzve a mellbetegségeket gyógyítja. Füstölőszerként használva elűzi a kígyókat. Mondják, aki kardamont fogyaszt, élesebbé válik a gondolkodása. 3. Szerelemre serkentő hatású. Mézzel keverten gyógyítja a köhögést. Mély sérülésekre is teszik. 4. A leve

meggátolja a hajhullást. Libafaggyú a fej sérüléseire téve a sérült részt vagy a fejen támadt bőrbajt gyógyítja. A véres keléseket, ha kovászba keverik, pakolásként lelohasztja. 5. Mondják, hogy a leve a fogfájást is gyógyítja, a fülbe cseppentve.

28. fejezet

Az endíviáról azaz az ehető fajtájáról (Didymostól)

1. A cikória, azaz az endívia ehető fajtája ecettel leöntve jó hatással van a gyomorműködésre. Vérköpés esetén leve a lehető leghasznosabb, ha folyamatosan fogyasztják. 2. Gyógyítják vele a szívbajt és bedörzsölő szerként is használják, a bal mell alá téve. 3. Ha pedig valaki újholdkor, a holdat nézve, esküvel fogadja, hogy akkortól 10 napig nem eszik endíviát, sem lóhúst, a fogfájás elkerüli.

29. fejezet

A metélőhagymáról (Sotiontól)

1. Sotion azt tanácsolja, hogy miután elvetették a metélőhagymát, azonnal be kell hinteni a veteményágyást és nem szabad öntözni, hanem 3 nap elteltével, a negyedik napon kell megöntözni. Így lesz a legszebb. 2. A metélőhagyma a legerőteljesebb lesz, ha a vetéséhez homokkal kevert földet használsz. Hasonlóképp szépen fejlődik a metélőhagyma, ha átültetésekor kövecskét vagy lapos követ teszsz alája, és nem öntözöd. 3. Nagyra nő akkor is, ha átültetésekor a csúcsát középen nem vassal, hanem faszeggel vagy kihegyezett náddal kimélyíted, és a magját beleteszed. Az odaszórt mag elősegíti, hogy nagyobbá és tömörebbé fejlődjön a hagyma. 4. Egyesek nem a hagyma saját magját szórják belé, hanem répamagot, ez is tömörebbé és nagyobbá segíti fejlődni a hagymát. 5. Még sokkal na-

gyobbra nő a metélőhagyma, ha régi lenvászon darabba csipetnyit a magjából belekötsz, majd trágyával körbekenve azonnal megöntöződ. Az összes mag egyesülve egy nagy hagymába nő össze. Ez történik a zellerrel is. Ha köményt rágnak a hagyma előtt, nem érződik a hagymaszag. 6. A csúszómászók és mérges pókok marását, ha apróra zúzott póréhagymát teszel rá, gyorsabban meggyógyítod, mint másfajta szerrel. 7. A megfőzött és mézzel kevert póréhagyma általában meggyógyítja az összes ízületi bántalmat. A magja pedig, musttal fogyasztva, a veseműködést serkenti. 8. Folyamatosan fogyasztva a látást gyengíti, és a gyomor működésének ártalmára van. 9. Állatharapás esetén mézes tejjel fogyasztva a leve kedvező hatású, a sebre pakolásként téve gyógyítja a sebet. A fülfájást és fülzúgást enyhíti borecettel, tömjénnel, vagy tejjel vagy rózsaoilajjal keverten, a fülbe cseppentve. 10. A póréhagymát nagyon zsengén kell fogyasztani. Nem kevésbé tápláló, mint a hús. Mellhártyagyulladás esetén hasznos ez a növény.

30. fejezet

A fokhagymáról

1. A legszebb fokhagyma fehér földön terem. Hatása gilisztaűző, vizelethajtó. Vipera marásakor a sebbe kenve és fogyasztva, és veszett állat harapásakor javít a beteg állapotán. 2. Megsütve és mézzel elkeverve bedörzsölőszerként a keléseket és a hajhullást gyógyítja. 3. A szájban tartva a fogfájást csillapítja. Olajjal és sóval keverve a keléseket gyógyítja, a vízkórt szintén. Elmulasztja a bőr tisztátalanságait és a sömört. 4. Főve és nyersen fogyasztva az idült köhögést gyógyítja a fájdalmas érbetegségekből enyhülést hoz. A hangnak csillogást ad. Ha pedig kígyómarást vagy mérges rovarcsípést megelőzően valaki fokhagymát fogyasztott, a marást túléli.

Összeúzva és a marásra téve szintén jó hatású. 5. Nagyon hasznos borral fogyasztva is. Hasznosabb az emésztési zavarokban szenvedők számára. Vizelethajtó, a vesebajt és a vizeletürítési problémákat gyógyítja. 6. Ha azt akarod, hogy a fokhagyma édesebb legyen, szétfejtve ültess el. 7. A fokhagymák közt van édes, kerti fokhagyma, és vad is, amit kígyóhagymának is neveznek. A vad fokhagyma a szelídnél alkalmasabb az említett gyógyászati célokra. 8. Édesebbé válik a fokhagyma, ha ültetésekor olajseprőt öntesz rá. 9. Nem lesz kellemetlen szagú, ha vetése és ültetése a holdnak a föld alatti tartózkodása idején történik. Egyesek azt mondják, ha fogyasztásakor nyers babot is esznek vele, a szaga nem érződik.

31. fejezet

A hagymáról

1. Amikor a hagymát átülteted, nyess le a végét a csúcsával együtt, és nagyra nő. 2. Az átültetését megelőzően ásd fel, és hagyd kiszáradni a földet, úgy, hogy minden nedvesség elpárologjon belőle, így ültess el, és sokkal nagyobbra nő. 3. Úgy ültess el, hogy köröskörül lefedjed a külső héját, így sokkal nagyobbra nő. Legszebbre a vörös földben nő, mint ahogy a fokhagyma fehér földben. 4. Hogy a fokhagyma rothadás nélkül elálljon, forró vízbe dobd, napon szárítsd meg, tedd árpaszalmába, hogy egymáshoz ne érjenek. 5. A mézzel áttört vöröshagyma a sebekre téve jó hatású. 6. Egészséges marad az, aki minden nap a legzsengőbb hagymákat kiválasztva éhgyomorra mézzel fogyasztja. 9. Míg a vöröshagyma a sebeket gyógyítja, a fokhagyma az egészséges testrészt gyógyítja, kiszívja a keléseket. 8. Az ecettel lelocsolt vöröshagyma a bőr foltosságát megszünteti, a bőrbe dörzsölve gyógyítja a foltos hajhullást. 9. A leve begyulladt fülbe cseppentve jó hatású, torokgyulladás esetén bedörzsölő szer-

ként hasznos, és a látás tompaságán javít. A sült hagyma gyógyítja a köhögést.

32. fejezet

Kaukalides (Paxamostól)

1. A kaukalides fogyasztva vizelethajtó hatása következtében gyógyítja a vesebántalmakat, a leve fürdés előtt egy órával fogyasztva a sárgaságban, vízkórságban szenvedőket gyógyítja. 3. Ecetes mézzel keverten fogyasztva hánytatószerként használják, tisztítja a gyomrot, a melankóliát, étvágytalanságot, a negyednapos lázat.

33. fejezet

A glichonról (Leontinostól)

A glichón emésztést elősegítő hatású, ha szárazon, felaprítva, étkezés után használják. Széttűzva, pakolásként a szemhéjra téve a legerősebb szembajt olyan hatásosan gyógyítja, hogy aki kipróbálta, ezt használja, mint a legkitűnőbb szemírt.

34. fejezet

A kaporról

A kapor fogyasztva gyengíti a látást.

35. fejezet

A skimbronról (Damigerontól)

1. A menta, amit egyesek skimbronnak is neveznek, étvágygerjesztő, vizelethajtó hatású. 2. Kedveli a mérsékelt hőmérsékletet,

a száraz levegőt, és a napsütéses területeket, amelyeket semmilyen irányból nem árnyékolnak fák. Mégél a szabad földön, és megfelelően növekszik. 3. Vetéssel és ültetéssel szaporítják, de magról vetve csak a 3. évben hoz termést. De ha a gyökér csúcsáról, ahonnan kihajt, - ezt egyesek a növény „szemének” nevezik – végzik az ültetést, már abban az évben hoz termést.

36. fejezet

A hagymáról (Anatoliostól)

A hagyma nagyra fejlődik, ha ültetésekor a gyökerei alá kavicsot tesznek. A hagymát a novemberi újholdtól a februári újholdig ültetik.

37. fejezet

A skilláról (Berytiostól)

A skilla virága, ha botocska alakúra fejlődik és nem hervad el gyorsabban, jó termést jelez.

38. fejezet

Az erdei sóskáról (Aphrikanostól)

1. A vadsóska termése gyógyítja a szívbajt és a vérhast, ha borral fogyasztják. A bal karra erősítve az asszonyok meddőségét gyógyítja.
2. A vadsóska gyökere gyógyítja a sárgaságot és a vízkórt. Borecettel megfőzve pakolásként úgy mondják, gyógyítja a leprát, a sömört és a fehér bőrfoltosságot.

39. fejezet

Az articsókáról (Varrotól)

1. Az articsókát novemberben ülted. Ebben az időszakban ültetve tavasszal terem. A tavasszal ültetettek alig hoznak termést a következő évben és a növény satnya lesz, a termés rövid. 2. Szedd le a nagyobb tövek közül kinőtt hajtásokat éles késsel a talajnál lemetszve, előbb körbeásva a körülötte levő földet, vele együtt kimetszve a gyökér egy darabját is. 3. A növényeket előkészített földbe ülted, érett trágyát dobj rá, nyáron folyamatosan öntözd. Ezen a módon zsenge és fejlettebb termést szüretelsz. 4. Aromás lesz az articsóka, ha 3 napra a magját rózsza, liliom, babér vagy egyéb illatos növény nedvébe áztatod és így ülteted el. Tüske nélkülivé teszed az articsókát, ha magjainak a tüskéjét kővel ledörzsölöd. 5. Egyesek azt állítják, hogy amilyen időben ültetik az articsókát, olyan időben hozza a termését is, ezért egész évben lehet articsókát nevelni. 6. Babér ízű termése lesz az articsókának, ha a babér termését megtöröd, és az elültetendő mag alá szórod, így végezd a vetést. 7. Tövis nélkülivé fejlődik akkor is, ha saláta gyökerét lehámozva apróra vagdalod, mindegyik darabba magot téve végzed a vetést. 8. Az articsóka gyökerét az egerek nagyon szívesen megrágják, még messziről is képesek odaszaladni. Távoltartja az egereket, ha gyapjával veszed körül a növény tövét, vagy a gyökekre sertéstrágyát vagy fügefahamuját dobod, vagy az ellenszenv miatt, vagy a szaga miatt. 9. Édessé teszed az articsókát, ha a magját mézes tejbe áztatod, megszáritod és így végzed el a vetést.

40. fejezet

Az andrachnéről (Paxamostól)

A szamáca összetörve megszünteti az orbáncot. A levele a nyelv alá téve csillapítja a szomjúságot.

41.fejezet

A gomba nevelése (Tartantinustól)

1. Fekete nyárfát apríts össze, és miután összeaprítottad, a tuskóját öntsd le vízzel kevert kovással, és azonnal kinőnek rajta a nyárfán termő gombák. 2. Ha azt akarod, hogy a földön is gombák teremjenek, válassz hegyi földet, laza szerkezetűt, olyat, amelyik nádat terem, és cserjés bozótost, és minden könnyen gyulladó anyagot gyűjts össze, amikor úgy látod, hogy felhő lepi el az eget, és esni készül, égesd el az egészet, így magától terem gombád. 3. Ha pedig, amikor az égetésbe kezdesz, nem eredne el az eső, tiszta vízzel mosd le, mintha eső lett volna a felperzselt területet, megjelennek ott a gombák, ha hitványabbak is. Az esőktől neveltek szebbek.

13. KÖNYV

Ezek szerepelnek ebben a könyvben, amely 13. a földművelésről szóló válogatások sorában, amely összefoglalóját adja a sáskákról, és a bruchosnak nevezett fajtákról, a skorpiókról, kígyókról, az ilyenféle mérges állatokról való ismereteknek. Továbbá tájékoztat a bolhákról, poloskákról, szúnyogokról és egyéb élősködőkről, és a marásuk gyógyításáról.

1. A sáskákról; 2. A bruchosnak nevezett sáskafajról; 3. A menyétről; 4. A házi egérről; 5. A mezei egérről; 6. A házimacsikáról; 7. A vakondokról; 8. A kígyóról; 9. A skorpióról; 10. A hangyákról; 11. A szúnyogról; 12. A légyről; 13. A denevérről; 14. A poloskáról; 15. A házi bolháról; 16. A kantharisról; 17. A piócáról; 18. A békáról

1. fejezet

A sáskáról (Démokritostól)

1. A régieknél sok szó esik arról, mi módon lehet elűzni a sáskákat. A legegyszerűbb eljárásokat kiválasztottam és itt ismertetem. 2. Ha a sáskafelhő közeledne, mindenki bent a házakban tartózkodjon, ekkor a sáskák a falu mellett vonulnak el. 3. Ha pedig ezt az óvintézkedést megelőzően véletlenül megjelenének, semmit el nem lepnek, ha meghintik őket keserű meleg vízzel vagy vaduborka forró, tengervízzel kevert levével. Azonnal elpusztulnak. 4. Hasonlóképp elkerülik a szóban forgó területet, ha denevéreket fogsz, és az ott lévő legmagasabb fákra ráakasztod őket. 5. Ha pedig összefogdosol valamennyit a sáskák közül, és elégeted őket, a bűz megöli a többit, részben elpusztulnak, részben szárnyukat leengedve hagyják magukat összegyűjteni és elhullanak a napon. 6. Ez egy természetes eljárás: ha ugyanis skorpiót fogsz és elégeted, a többit is így össze tudod gyűjteni vagy elűzni. Ugyanez a helyzet a hangyákkal is, ahogy

a tapasztalat mutatja. Biztosan ugyanígy történik a többi ilyenfajta élőlénnel is. 7. Elűzi a sáskákat, ha pépet készítesz belőlük, gödröt ásol és a gödröket a péppel megöntöződ. 8. Hajnaltájt a gödörben fogod találni a sáskákat, álomba merülve. Már csak annyi a teendőd, hogy elpusztítsd őket. 9. Semmit el nem lep a sáska, ha üröm vagy hagyma, vagy ezerjófű főzetével öntöződ, vagy befecskendezed ezzel a kérdéses területet.

2. fejezet

A sáskáról (Didymostól)

A gyökér feletti résznél a tőke körül 3 szem mustármagot vess el. Ezek növénné fejlődve szagukkal elűzik a sáskákat.

3. fejezet

A menyétről (Aphrikanustól)

1. Szalmiáksót nedvesíts meg, gabonát áztass bele, szórd le azokra a helyekre, ahová sok menyét jár. Miután ettek belőle, elpusztulnak, vagy elkerülik azt a helyet. 2. Mondják azt is, ha megfognak közülük egyet, levágják a farkát, vagy a heréit kivágják, és élve elengedik, azon a területen a későbbiekben egy se fog mutatkozni.

4. fejezet

A házi egerekről (Paxamostól)

1. Elpusztulnak az egerek, ha fekete hunyort árpadarával keversz, vagy vaduborka magját vagy tökmagot és árpadarát fekete hunyorral. 2. Tökmagot vad majoranna és petrzselyem magjával keverj,

és illatos fekete kömény magjával, ettől az egerek elmenekülnek. Ha az egérlyuk mellé tölgyfa hamuját szórod, a hamuba lépve rühöt kapnak és elpusztulnak. 3. Ha vasreszeléket keversz kovással és odateszed, ahol tömegével vannak, ha esznek belőle, elpusztulnak. 4. Ha megvakítani akarod az egereket, zúzz össze euforbiát kevés árpadarába, és mézes borba tedd olyan helyre, ahol járnak. Ha esznek belőle, megvakulnak. 5. Anatolios és Tarantinos ugyanerről ír a gabonatárolókat károsító házi egerek irtásával kapcsolatban. 6. Ha pedig fogsz egyet, megnyúzd a fejét, és elpusztítod, a többi mind elmenekül. 7. Egyesek fehér hunyort és kynokambé kérget törnek össze, összekeverik árpadarával, tojással, tejjel téstávvá gyúráják és az egérlyukba teszik. 8. Elmenekülnek az egerek, ha véres követ füstölsz vagy zöld tamariszkuszt égetsz. 9. Anatolius írja, ha olajseprűt dobsz réztálba, és éjjel kiteszed a ház közepére, az összes egér odagyűlik. A többit illetően a Didymosnál leírtakat írja ő is.

5. fejezet

A mezei egerekről (Apuleiostól)

1. Apuleios azt tanácsolja, hogy marha epéjével kenjék be a magvakat, ezt nem fogja az egér károsítani. 2. A Kutjának az égbolton tartózkodása idején bürök magját hunyor magjával keverve, árpadarával, vaduborka magjával vagy beléndek, keserűmandula fekete hunyor magját meg kell törni, egyenlő arányban árpadarába keverni, olajjal meggyúrni és a mezei egér üregei elé tenni. Ha belekóstolnak, elpusztulnak. 3. Az egérlyukba Bithynia környékén élők a tapasztalat alapján leander levelét dugják, hogy, ha az egerek kimenni akarnak, útközben megrágnak. Ettől elpusztulnak. 4. Fogj egy papírt és írd rá a következőket: „Esküszöm egerek, ami itt van, annak ne ártsatok, másnak se hagyjátok. Nektek adom az alábbi

földet (írd oda, hogy melyiket). Ha pedig továbbra is itt talállak benneteket, az Istenanyára fogadom, hogy kiirtalak benneteket 7 napon belül. „ Ezt leírva ragaszd ki a papírt oda, ahol az egerek vannak napkelte előtt, (az írás felfelé nézzon) és egy terméskövet tégy rá. 6. Ezt azért írtam, ne tűnjön úgy, mintha bármit is kihagytam volna. Mindezeket nem hiszem el, ne is tegyék meg az itt leírtakat. Mindenkinek azt tanácsolom, betartani nem kell, az ilyen ostobaságokra nem érdemes figyelmet fordítani.

6. fejezet

A macskáról (Sotiontól)

A macska nem fogja meg a madarat, ha a madár szárnya alá vadru-tát kötnek.

7. fejezet

A vakondokról (Paxamostól)

1. Ha a vakondot elpusztítani akarod, fehér hunyort, kynokrámbé megtört és megrostált héját, árpadarával és tojással keverve, megédesítve borral és tejjel gyúrd lepénnyé, és tedd a vakondlyukak mellé. 3. Fúrj át diót vagy más, ilyesféle kisméretű tárgyat, fogj szalmát, elegendő cédrusolajat, ként, ahol a vakond él, tömd el a többi, kisebb nyílást, hogy azokon ne jusson át a füst. A nagy lyukba, amelyen keresztüljut a füst, tedd aljával lefelé a diót, és a lyukba fújj, hogy a gyanta és a kén füstje átjárja a lyukat, és a vakond megfuladjon. Ezen a módon az összes vakondnak az üregét körbejárva, az összeset elpusztítod.

8. fejezet

A kígyókról (Florentinustól)

1. Kígyó nem jelenik meg azon a területen, ha a majorság köré ürmöt, fehér ürmöt, artemisiát vagy istenfát ültetsz. A meglevőket elűzöd, ha liliom gyökerével vagy szarvasagancssal, vagy kecske patájával füstölsz. 2. Az összes kígyót el fogod űzni, ha fügefa tejnedvét, fekete köményt, gyantát, szarvasagancsot, izsópot, ként, pyrethront, peukedanont, kecskepatát törsz össze és keversz el, szétzúzod, erős ecetet öntesz hozzá, kis golyócskákká gyúrod és füstölsz vele. Közülük akármelyik füstölőszerként használva elűzi a kígyókat. 3. Egyesek azt mondják, hogy a gránátalmafa gallya elűzi a kígyókat és emiatt az ösvényekre tenni is érdemesnek vélik. 4. A kígyók a galambdúcban nem jelennek meg, ha annak a 4 sarkára az „Ádám” nevet felírod. Ha ajtaja van, oda is. 5. Démokritos azt mondja, nem mozdul a kígyó, ha ibisz szárnyának darabját dobod eléje, és elpusztul, ha tölgy leveleket dobnak rá, vagy ha éhesen, tölgyleveleket fogyaszt. 6. Apuleios azt mondja, ha egyízben ütnek rá náddal a kígyóra, megdermed, ha többször, erőre kap. Ha a farkánál fogva bal kézzel fogják meg, könnyedén ki lehet húzni, a jobbal nem lehet. Nem enged ugyanis a húzásnak, hanem elmenekül, vagy leszakad a farka. 7. Tarantinos azt mondja, a kígyó nem kúszik oda ahhoz, aki sárkánygyöker nedvével bekeni magát, sem pedig ahhoz, aki retek nedvével vagy magjával keni be magát. Ha csak ezeket próbálják is meg, a kígyó nem közelít. A kígyótól megmárt megmenekül, ha körülkötözik a sebet rózsagyökérrel. 8. Florentinus azt mondja, nem közelít ahhoz a helyhez a kígyó, ahol szarvas zsírja, kentauros gyökere, sas trágyája vagy kánya trágyája van. 9. A kígyótól megmártat itasd meg kőrisfa levelének nedvével, amit hideg borban kevertél el, vagy forróval, és kend be a kisajtott nedvével a marás helyét. 10. A áspiskígyó alá tégy halikakbon gyökerét, és elalszik.

11. Sulyom növényt törj össze, keverd el vízzel, és magát a sulymot a nyakba téve kiűzöd a kígyókat. 12. Ha kerámia edényeket besózva a porta körül földbe ásol, az összes csúszómászó azokba belehull. Gondosan befedve égesd el a határban.

9. fejezet

A skorpiókról (Diophanéstól)

1. Ha fogsz egy skorpiót, és elégeted, az összes többi elmenekül. Ha pedig gondosan bekened a kezedet retek levélvel, félelem és veszély nélkül a skorpiókat és az összes többi csúszómászt össze tudod gyűjteni. Ha a retket a skorpiókra teszed, azonnal elpusztítja őket. 2. A skorpió marását úgy gyógyítod, hogy ezüst gyűrűt teszel a harapásra, a harapást felmetszve. 3. A kénes higanymész és galbán, valamint a vaj vagy kecskefaggyú keveréke füstölőszerként elűzi a skorpiókat, és az összes csúszómászt. 4. Ha pedig olajban megfőzöd a skorpiót és a skorpiómarás helyét ezzel bekened, megszűnik a fájdalom. 5. Apuleios azt mondja, ha valakit megmar egy skorpió, és ezt egy szárnak elmondja a szárny farka felé fordulva, a szárnra megy át a fájdalom. 6. A gyík természetes ellenszenvvel viseltetik a skorpió iránt. Ha valaki olajba kever egy felaprózott gyíkot és az olajból egy kevéssel megkeni a megmartat, csillapul a fájdalom. 8. Ugyanő mondja, hogy ha a skorpiótól megmart rózsagyökerét akasztja a nyakába, meggyógyul. 9. Plutarchos mogyorót tesz a fekhelyek alá, hogy ne közelítsen a skorpió. 10. Zoroaster azt mondja, hogy a saláta magja borban megiva meggyógyítja a skorpiótól megmartakat. 11. Florentinus azt mondja, ha a teljesen friss sebre füge nedvét csepegtetik, a méreg mélyebbre nem jut. Ha pedig a megszárt ember tengeri hagymát eszik, nem betegszik meg, és azt állítja, hogy a tengeri hagyma fogyasztva édes ízű.

12. Tarantinus szerint, akinek vasfüve van, és a skorpió megmarja, nem károsodik.

10. fejezet

A hangyákról (Paxamostól)

1. Ha hangyákat fogsz, és elégeted őket, a tapasztalat szerint ezzel előződ a többi hangyát is.

2. Ha pedig cédrus mézgát kensz a lyukakba, nem jutnak be a hangyák a szérűskertbe. 3. A hangyák nem támadják meg a termést, ha körbeszórod fehér agyaggal, vagy vad majorannát teszel közéje. 4. Kiűződ a lyukakból a hangyákat, ha stórax fát és csigahéjat égetsz el együtt, és porrá törve a hangyalyukak köré hinted. 5. Ugyanígy előződ a hangyákat, ha szurokfűt és ként dörzsölsz szét, és a hangyalyukak köré szórod. 6. A hangyák nem fogják megtámadni a növényt, ha a szárát bekened farkasalma keserű nedvével, amit olajseprővel elegyítettél, vagy olajjal kevert vagy felfőzött aszfalttal. 7. A hangyák nem lepik el a mézesevényt akkor sem, ha elővigyázatlanul olyan helyen felejtik, ahol hozzáférhetnek, ha fehér gyapjúval körülkötik, és fehér földdel vagy veres színnel valamit ráírnak. 8. Egyesek pedig ecettel kevert vízzel kenik meg a tövégeket, és öntenek abból a hangyák üregeibe is. 9. Ha a szőlők tövét sűrű borostyánnal veszik körül, rövid idő múlva nem csupán a hangyákat, hanem a kantharis bogarakat is a borostyán árnyéka alatt találják. 10. Így könnyen elfoghatók és eltávolíthatók. 11. Teljesen elpusztulnak a hangyák, ha vadfügefa tövét elégeted, és folyami harcsát, főképp alexandriait, és ennek füstjével végzel füstölést. Ha egy hangyát elpusztítasz, a többi menekülni fog a fészükéből. 12. Ha valaki a kenyérmorzsát, amit a hangya cipel, bal kezének hüvelykujjával felemeli, kenyérbe teszi, és ezt az asszony

homlokára ráköti, a terhes nő terméketlen lesz. 13. Ha a hangyát elégeted, a bűztől a többi is elmenekül. 14. Hallottam, ha egy hangya meghal, a másik a vállán elviszi. 15. Bika epéjét és szurkot keverj össze olajseprővel, kend be ezzel a növény tövét. Ezt idézi elő a mínium és gyanta is, összekeverve és szétkenve a növényre. 16. Egyesek halat akasztanak a fára, az úgynevezett korakinost, ez elpusztítja a hangyákat.

11. fejezet

A szúnyogokról

1. A szúnyogokat elpusztítja a lószőr, ha az ajtóra teszik és a ház közepére. Nem engedi azokat bejutni. Kiűzi őket az elégetett akaknthé és a fekete kömény füstje. 2. Ha pedig szivacsot erős ecetbe áztatva a fejedhez és a lábadhoz függesztesz, nem támadnak rád a szúnyogok. 3. Elűzöd a szúnyogot úgy is, ha rutát áztatsz, és a házat ezzel behinted. A főzetével is hintsd be a házat, vagy galbán vagy kén vagy kömény füstjét használd. 4. Ha pedig nedves kendert vagy virágzó ágat teszel le elalvás előtt, a szúnyogok nem támadnak rád. 5. Nem közelítenek feléd, ha mannát ecettel és olajjal keversz. Elmenekülnek, ha ecetet és szurokfűt keversz össze, és ezzel füstölsz. 6. Ha pörkölt tehén trágyát kennek a falra, ez kiűzi a szúnyogokat. 7. Ha a ruhát az alábbi keverékkel füstölik be: ammónia füstölőszer 2 gr, stomaxcserje 2 gr, pörkölt, összetört csigahéj 2 drachmányi, a szúnyogok elmenekülnek. 8. Ha egy szivacsot ecettel megnedvesítesz, a szoba boltozatára függeszted, mindent elűz onnam. 9. Nem bántják a szúnyogok a fekhelyén heverő embert, ha a fekhelye alá kendert tesz. 10. Rutát áztass vízbe vagy konyzát dörzsölj szét, hintsd be ezzel a házat, kiűzi a szúnyogokat. Elűzi őket a bdellion füstje is.

12. fejezet

A legyekről (Démokritostól)

1. Ha borostyánt fekete hunyorral összetörsz, és tejjel, vagy édes ízű itallal, mézes vízzel kevered, vagy vízbe teszed és széthinted, elpusztítja a legyeket. 2. Ha pedig kassziát törsz össze olajjal és szétkened, nem támadnak rád. Ha kiűzni akarod őket, kalaknthost füstölj. Hasonlóképp elűzi őket a bodzafa levelének főzete széthintve. 3. Analolios azt mondja, ha azt akarod, hogy egy helyre gyűljenek össze, áss gödröt, szedj leándert, dobd a gödörbe, és valamenyi légy odagyűlik. 4. A legyek nem fogják csípni a marhákat, ha bekened őket babérfának olajjal összefőzött termésével. A legyek egyáltalán nem telepednek a lovakra, ha a lovakat bekenik oroszlán faggyújával. 5. Ha tejjel vagy felfőzött musttal hunyort emberi vizelettel keverve a kérdéses helyre hinted, megöli a legyeket. Ha timsót és szurokfűt dörzsölsz össze, nem maradnak ott, azon a helyen.

13. fejezet

A denevérekről (Afrikanostól)

Az utakra platán leveleket függesz, és oda nem mennek. Távoltartja őket a borostyán füstje.

14. fejezet

A poloskáról (Didymostól)

1. Ha a fekhelyedet leöntöd folyékony gyantával, és vaduborka levélvel, a poloskák elmenekülnek. Hasonló hatású, ha tengeri hagymát szétdarabolsz, ecettel összevegyíted, és az ebbe mártott szivaccsal bekened a fekhelyedet. 2. Hasonlóképp hatásos, ha citrom levelet oliva olajjal főzöl össze, és olajseprőt, bika vagy kecske epét keversz

bele. Erős ecettel keverd, ezzel kend le a fekhelyet és a földet is. 3. Nem jelenik meg ott a poloska, ha halenyvet főzöl, és azzal kened le a fekhelyt. 4. A meglevő poloskákat elpusztítod, ha olajseprőt ökör epéjével keversz, és olajjal elegyítve a fekhelyen szétpermetezed. Repkénynek és kapparisnak a leveleit törd össze olajjal, és kend le vele a fekhelyt. Ha ezt a falak tövébe sepredd, az odafreccsent keverék elpusztítja a poloskát. 5. Gyorsan ható szert így készítesz: vadszőlő bogyóból ecetcsészényit, ugyanennyit apróra vágott skillárból, erős ecetből kanálnyi dörzsölj szét, melegítsd fel, és a kérdéses helyet ezzel kend le. 6. Cédrus olajból egy részt, édes mustból négy részt használva ugyanezt éred el. Kecskének vagy tinónak az epéjét és mustot egyenlő arányban keverj az ecetvel. 7. Florentinos azt mondja, az elégetett poloskák szaga elűzi a piócát, a piócák pedig a poloskát, ha takaróval letakarják a fekhelyt, hogy a bűz ne jusson ki. 8. A skolopendra megszártva és füstje, ha elégetik, ugyanezt eredményezi. A borostyán összetört levelei és 10 pióca szintén ezt idézi elő. 9. Démokritos azt mondja, hogy nyúllábak és szarvas lábak, ha az ágylábakra akasztják, nedves időben a hátfalára, nem engedik, hogy a poloskák támadjanak. 10. Idegenben, ha hideg vízzel töltesz meg egy edényt, és a fekhely alá teszed, nem támadnak meg a poloskák alvás közben. 11. Vagy pedig ha forró vizet öntenek rájuk, – ezt a módszert használja mindenki – ez elpusztítja a meglevőt, az újból születőket viszont nem akadályozza meg abban, hogy erősebben csípjenek.

15. fejezet

A házi bolháról (Pamphilostól)

1. Áss gödröt, vágj oleander ágat, dobd a gödörbe, és az összes oda gyűlik. Tengervízbe ürmöt, vagy vaduborka tövét áztass, perme-

tezd szét, és elpusztítja ezeket. 2. Teljesen elpusztítja őket a fekete kömény (szőrös kandilla) vízbe áztatva és szétpermetezve. Vagy felforralt kónizs mag főzetet permetezz szét. 3. Eltűnnek akkor is, ha a helyiséget meghintjük mustár és oleander mag főzettel. 4. Oltatlan mészt rostálj át, miután kitakarítottál, hintsd szét, elűzi azokat. 5. Faolaj seprővel, ha folyamatosan benedvesíted a talajt, és vadköményt törsz szét, elkevered vízzel, vaduborka magját, 10 drachmányit széttörsz, vízbe dobod, széthinted a lakásban, a bolhák szétugrálnak. 6. Ha pedig üröm vagy vaduborka gyökerét vízbe áztatod, vagy törpe olajfa gyökerét, vagy fekete nyárfa összetört levelét vízbe áztatod, vagy felfőzöl vízben sulymot, ugyanezt éred el. 7. A bolhákat erős sóval és tengervízzel behintve is elpusztítod. A bolhákat elpusztítja az alábbi eljárás: a ház közepére tégy egy tálat, rajzold körbe egy tiszta vas késsel, jobb, ha olyanal, amivel embert öltek, a ház többi részét a rajzolt körön kívül hintsd be vadszőlő vagy összetört borostyán levelek ázalékával, amit sóval vagy tengervízzel felfőztél, az összes bolha oda fog gyűlni a tálba. 8. Vagy írd a külső ajtóra, úgy, hogy senki tudomást ne szerezzen róla, május Idusáig és színig megtöltött kerámia edényt tégy a padlóra, kend be bika faggyújával, ebbe fognak összegyűlni a ruhákban élő bolhák is. 9. Ha pedig olyan helyre érkeznél, ahol bolhák vannak, mondd ki, hogy oh-oh, és nem fognak támadni. 10. Ha pedig a fekhely alá kis gödröt ásol, ebbe kecske vérét teszed, oda fognak gyűlni, és az egyéb öltözékből is abba fogod előcsalogatni őket. 11. A gyapjas és a legbozontosabb szőnyegekből is ahol a bolhák elbújtak, eltávolítod őket, ha azokat tartályba vagy agyaghordóba teszed.

16. fejezet

A kantharis bogarokról (Zoroastertől)

1. A kantharis bogár nem fogja károsítani a szőlőt, ha bekened vele a fenőkövet, amivel fenni fogod a kerti késeket. 2. Ha pedig galbánt régi marhatrágyával keversz, el fogod úzni azokat. 3. Arisztotelész azt mondja, hogy a rózsa illata a kantharis bogarakat elpusztítja, és a fészüket is a mirtusz illata. Állítják, hogy számukra bűzös a kellemes illat. Sokan a szőlő tövét borostíján koszorúval veszik körbe, ott találják őket a borostyán árnya alatt, és elpusztítják.

17. fejezet

A piócáról (Anatoliostól)

Ha az ökrök, vagy más négylábú ivás közben piócát inna, összezsúrt poloskát szagoltass vele, és azokat tüstént kiköpi.

18. fejezet

A békákról (Aphrikanostól)

Elhallgatnak a kuruttyoló békák, ha gyertyát gyújtasz, és kiteszed a partra.

14. KÖNYV

Ebben a könyvben, amely 14. a földművelésről szóló válogatások sorában, összeállítás található a galambokról és madarokról, a szárnyaló és a földön járó fajtákról, a velük való bánásmódról, és tartásukról, a fejezetekben összefoglalt ismeretek szerint.

1. A galambokról; 2. Arról, hogy annak érdekében, hogy ne költözzenek el a galambok, jó bánásmódban legyen részük; 3. Mit kell tenni annak érdekében, hogy a galambok helyben maradjanak, és más, idegen galambokat hozzanak magukkal; 4. Hogy a menyét ne háborgassa a galambokat; 5. A galambdúcról; 6. A madarokról; 7. Hogy lehet madár nélkül is a költésre ügyelni? 8. Hogyan lehet tyúk nélkül csibéket nevelni? 9. A csibék etetéséről; 10. Hogyan lehet festett tojásokat készíteni? 11. Mit kell tenni, hogy a madarak nagy tojásokat tojjanak, és a tojások megőrzéséről? 12. Mit kell tenni, hogy a madár ne náthásodjon meg? 13. Hogyan öl tyúkot? 14. Hogy a szárnyasok ne idéetlen csibéket neveljenek; 15. Mit kell tenni, hogy a macska ne támadjon a szárnyasokra? 16. A kakasokról; 17. A madarak gyógyításának különböző módjairól; 18. A pávákról; 19. A fácánokról, minden madárról, fogolymadarakról, császárfajdról; 20. A fogolymadarakról; 21. A fogolymadarat és a többi madarat mi módon lehet megfogni; 22. A ludakról; 23. A vízi szárnyasokról; 24. A gerlékről, fürjekről, rigókról, és a többi kistestű madárról; 25. A csókákról; 26. A saskeselyűkről

1. fejezet

A galambokról (Florentinostól)

1. A földműveléssel foglalkozók számára a leghasznosabb galambokat tartani, főképp amiatt, hogy a leghasznosabb trágyára tesz szert, másrészt, mivel a fiatalok szükségesek a betegségekből gyógyuláshoz.
2. Ezeknek a tartása nem kevés hasznot hoz. Csupán két téli hónapon

át eteti a gazdája. Az év további hónapjaiban kint, a birtokon, magának szerzi meg a táplálékot. 3. Természeténél fogva termékeny állat. 40 napon át fogan, tojást rak, költ, fiókát nevel, ezt teszi szinte egész éven át. Csupán a téli napfordulótól a tavaszi napéjegyenlőségig tart szünetet ebben. 4. Az év többi részében fiókát nevel, és látni lehet, hogy ugyanazok a galambok az első fészekaljat teljesen még fel sem nevelték, tojást raknak, és már a következő költésen ülnek. És a fiókáik is felnőve, szüleikhez hasonlóan azonnal fészkelni kezdenek. 5. Élelmül kedveli a kendermagot, bagolyborsót, görögpszénát, borsót, lencsét., búzát és az abban növvő konkolyt. 6. Meg kell akadályozni, hogy elmenjenek, máshová költsenek, és ne is repüljenek másfelé, hanem legyenek a költéssel elfoglalva. Ha hiány van táplálékban, az utódokat táplálókat kell kiengedni. Azok táplálni a fiaikat hamarabb visszatérnek, hogy ellássák azokat élelemmel.

2. fejezet

Mit kell tenni, hogy a galambok el ne repüljenek, hanem helyesen gondozzák őket? (Didymostól)

1. A galambdúcban az ajtókat, ablaknyílásokat, sarkokat kend be balzsamfa nedvével kevert galambtrágyával, és ottmaradnak. 2. Nem repülnek el a galambok, ha köményt és lencsét mézes tejbe keversz, és elébük adod. Ha mézes tejet isznak, vagy lencsét magában vagy mustba főzve adsz nekik, kedvelni fogják a helyet. 3. Készítenek ilyen szert is, hogy ne repüljenek el: cserépdarabokat és csontot rostálj össze, jóillatú óborból keverj hozzá, ezt add a mezőre kirepülők elé. 4. Mások árpadarát, 7 db. Szárított fügével kevernek, mézet téve belé, kínálják oda nekik. 5. Helyben maradnak a galambok, ha denevér fejét teszed a galambdúc tetejére, vagy vadszőlő virágos gallyait teszed a galambdúcba.

3. fejezet

Mit kell tenni, hogy helyben maradjanak a galambok, sőt, idegenből hozzanak párt maguknak? (Afrikanustól)

1. Ha mirtuszojjal kened a galambdúcokat, idegen galambokat is hoznak párnak. Ha pedig köményt dobsz a mezőre járók elé, megtartod azokat magadnak, és eléred, hogy azokkal sok idegen is a helyhez szokik, a kömény illata odavonzza őket. 2. Ha pedig fűz magát 3 napra óborba áztatod, majd bagolyborsót áztatsz a borba, és a galambok elé dobod, és azokat tüstént kiengeded, megérezve az idegen galambok az illatot, valamennyien a galambdúcba jönnek majd. 3. A galambok érkezését még meg is gyorsítod, ha a galambdúcot mézes lencsefőzettel és tömjénnel füstölöd.

4. fejezet

Mit kell tenni, hogy a menyét ne zaklassa a galambokat? (Sotientól)

Az ajtódba, a galambdúc bejáratába és ott is több helyre tégy ruta ágakat, a rutát ugyanis az állatok kerülik.

5. fejezet

Mit kell tenni, hogy a kígyók ne másszanak be a galambdúcba? (Démokritostól)

1. A kígyók a galambdúcot nem háborgatják, ha a galambdúc 4 sarkába felírod, hogy „Adam”. Ha van ablaka, azokba is írd be. 2. Elűzöd a kígyókat, ha kocsorddal (peukedanon) füstölsz.

6. fejezet

A galambdúcról (A Kyntiliosoktól)

1. Felszerelni a galambdúcot tiszta időben kell, az állatok bejutása ellen megerősíteni, és gondosan lemázalni. 2. A falaknál sűrűn el kell látni fészkelőhellyel, a talajtól egészen a fedélig, amit egyesek fészeknek neveznek, mi viszont cserépfazéknak. Ezekben kell fészkelniük és fiat nevelniük a galambpároknak. 3. Mindegyik lakhelyhez deszka táblát kell tenni, hogy azokon járjanak ki a galambok. 4. Ásni kell a dúcban egy nagyobb fürdőhelyet, hogy inni és fürödni tudjanak. A vízfordás miatt nem szabad őket gyakran megzavarni, ez nagyon káros hatással van. 5. Azonban nem lehet kizárni teljesen onnan az embert. Szükséges időnként kisépérni, kihordani a trágyát, esetleg belső javítást kell végezni, hogy se kígyók, se egyéb kártevők ne alkalmatlankodjanak.

6. Hogy megakadályozzam a kígyók bejutását, külön helyet választottam ki, amelynek közelében ház nem található, hanem messze attól. Áttelepítettem 8 fészkelőhelyet. Másik alkalommal nagyobb számban vittem át őket, számításba véve a tervezett építmény méreteit, ezeket nem egyenes sorba állítottam, hanem körbe, majd az oszlopokra oszlopfejeket tettem, az oszlopfejekre kőből összekötő elemeket, kő összekötő elemek hiányában nagyon erős fából készülteket, az oszlopokra körben két házacskákat építettem, amelyeknek a magassága 7 könyöknyi, a falakra nyitva nyugatról egy ablakot, a fény miatt, kelet felől másik ablakot elhelyezve abban az úgynevezett küszöböt, ahonnan a galamboknak a birtokra kell kimenniük, dél felé pedig ajtót, hogy a madarakat gondozó személy ott járjon be. 7. Ezen a módon a galambokat károsodás nélkül őriztem meg. A csúszómászó állatok az oszlopok miatt nem tudtak hozzájuk férni, mivel az oszlopokat nagyon gondosan bekentem mésszel, és elegyengettem. 8. Sem menyét, sem egyéb élőlény nem képes megtámadni őket, mivel nincs a kö-

zelben épület, ahonnan rájuk támadhatnának. 9. Aki galambdúcot akar felállítani, ne fiatal galambokkal kezdje, hanem a párokkal. Ha tíz párja van az összeállításhoz, gyorsan megsokasodnak.

7. fejezet

A tyúkról (Florentinostól)

1. A házi tyúkot a legmelegebb, és tetővel ellátott helyen kell tartani, ahol füst van. 2. A falak mellett fészkeket készítünk elő, hogy a tyúkok azokba tojjanak, melléjük deszkát, alájuk szalmát teszünk, hogy a tojás ne keményre essék, és szét ne törjön. A falakra léceket kell felszerelni, amelyeken háljanak a madarak. 3. Főtt árpakását kell elébük szórni, vagy kölest, vagy búzakorpát, vagy konkolyt, az úgynevezett vadócot, ami leginkább megfelel táplálékként, és nedves lóhere leveleket. Ezek a legtermékenyebbé teszik. 4. Ha pedig tojást rak, nagy figyelemmel kell lenni, nehogy szőlőmagot egyenek. Ez ugyanis a termékenységet gátolja. 5. A tojást megevő tyúkokkal az alábbi módon járj el: a fehérjét folyasd ki, a sárgájába folyékony gipszet tölts, hogy megkeményedjen,. Ha belekóstolnak a tojásba, és semmit abból kicsípni nem tudnak, gyorsan leszoknak a tojás megevéséről. 6. Nagyon meghíznak és a legkövérebbé válnak, ha sötét és meleg helyen tartják őket, ha az evezőtollak közül néhányat kitépnek, és vízbe áztatott búzán és árpán tartják őket. 7. Mások árpát és búzakorpát használnak, vagy árpa és lenmag liszt keverékét, vagy árpát és lenmagot darált liszttel keverve. Vannak, akik árpadarát kevernek beléje, egyesek ehhez még bort is öntenek. Mások pedig búzakenyérhez jó bort öntenek, és ezt adják. A legtöbbnek kölessel etetik. 8. Aki a tyúkok tartásával akar foglalkozni, ki kell válogatnia a jércék közül a legtermékenyebbet. 9. Rendszerint a sárgás színűek, a számfölötti ujjúak, a nagyszeműek, a bóbitások, a nagy szárnyúak,

a nagytestűek a kakast is könnyen elviselik, a tojásrakáshoz erősebbek, nagy tojásokat raknak, amelyekből erőteljesebb csibék kelnek ki. 10. A házban 50 tyúknál többet ne tarts. A szűk helyen ugyanis tönkremennek. A tyúkok létszámának hetedrésze legyen kakas. 11. A törött tojásokat azonnal ki kell venni, és korpával telt edényt a helyére tenni. Amikor a tyúkokat tojásrakásra akarjuk készíteni, tiszta pelyvát szórjunk alájuk, és abba tegyünk egy vasdarabot. Ez az összes baj ellenszerének tűnik. 12. Míg a jól kotló tyúk alá 23-nál kevesebb tojást nem teszünk, a gyengébben költő alá valamivel kevesebbet, mindegyik alá a természetének megfelelőt. 13. Mindenütt páratlan számúnak kell lenniük, és a hold növekedése idején kell alájuk tenni, azaz frissen, mihelyt a tyúk megtojta, a holdfázis 14. napjától. Az újholdig alátett tojások megromlanak. 14. Főképp a Zephyros szellőjétől fúvott tojásokat kell keltetni az őszi napéjegyenlőségig, azaz február 6. napjától szeptember 22. napjáig. Külön kell ezeket alájuk tenni, hogy belőlük csibék keljenek ki. 15. Az ezt az időt megelőzően és az ez utáni időben tojt tojásokat és az őszi első tojást ne rakd a tyúk alá. Ezek terméketlenek és éretlenek. A legjobb idő a tojások keltetésének megkezdése számára a tavaszi napéjegyenlőség kezdete, azaz március 24. 16. A tojásokat a fejlettebb, erejük teljében még nem levő, tojásrakásra képes tyúkok alá kell tenni. A tojásrakáshoz a leginkább erejük teljében levők az egyévesek, még jobbak a kétévesek, az öregebbek már rosszabbak. 17. A közepes tyúkokat, amelyek hasonlóak a kakashoz, meg kell akadályozni a tojás kikeltésében, mert a tojásokat kilyukasztják. 18. A tojások keltéséhez a lerakásuk után rájuk kell a tyúkot ültetni, és be is kell őket zárni, hogy egész nap és éjszaka is melegítsék azokat. 19. Reggel és este ki kell nyitni az ajtót, élelmet kell elébük dobni, és vizet, majd újból be kell őket zárni. Ha maguktól nem mennek, be kell őket zavarni. 20. Az erre rendelt személy naponta forgassa

is meg a tojásokat, hogy minden oldalról átmelegedjenek. 21. Hogy van-e a tojásban embrió, négy nappal azt követően, hogy a kotlós alá rakták, a napfény felé tartva lehet megállapítani. 22. Ha látszana valami tűnékeny, szálas dolog, termékeny a tojás, ha áttetsző, terméketlennek kell tekinteni, és azt kivéve, másikat a tyúk alá rakni. 23. Nem kell félni, hogy megromlik a tojás, hanem nyugodtan, gyakran, óvatosan kell forgatni, ez semmiképp nem árt. 24. Ugyanazon a napon nem csupán egy madarat kell ültetni, hanem 3-at vagy 4-et is. 25. A kikelt fiakat egyenesen ki kell venni a madarak alól, és alá kell tenni az első kotlósnak. Az ennél ki nem kelt tojásokat azonnal alá kell tenni azoknak, amelyek még kotlanak, hogy ezek kikeltsék őket. Az első kotlósnak 30, és nem több fiat kell alátenni. 26. A lehető legellenségesebb hatással van a tyúk kotlására a hideg. 27. Megállapítani, termékenyek-e a tojások, az alábbi módon kell: dobd őket a vízbe, és a záp a felszínen úszik, az ép lesüllyed. Nem kell a vizsgálathoz feltörni a tojásokat, hogy a benne levő rész tönkre nem menjen. Miután a másfajta tojásokat is egyesek aláteszik a házi madaraknak, tudni kell, hogy a fácán tojása hasonlóan, mint a házi baromfié, 21 nap alatt kikel. 29. Gondolj arra, ezeket is alájuk téve, két, vagy három nappal, vagy ötten később kelnek ki. 30. Alexandriában, Egyiptomban, a monosziroi szárnyasokból tenyésztik ki a harci kakasokat, ezek kétszer vagy háromszor kotlanak évente. A fiaikat mindig elveszik tőlük, és kotlós nélkül nevelik, 42-t vagy 63-at.

8. fejezet

Hogyan lehet tyúk nélkül csirkéket nevelni? (Démokritostól)

1. Szerintem teszel sok csirkére, anélkül, hogy tyúkot ültetnél, az alábbi módon: ugyanazon a napon, amikor aláteszed a tojásokat, madár

trágyát finom állagúra apríts fel, rázd össze, dobd öblös edényekbe. A trágya közé madártollakat is tégy, ezekre tedd rá a tojásokat, egyenesen, hogy a hegyes végük legyen felfelé, közjük ismét a trágyából szórj, míg mindenfelől be nem takarja őket, hagy 2-3 napig. A továbbiakban naponta forgasd őket, ügyelj, hogy a tojások egymáshoz ne ütődjenek, egyenletesen melege4djenek. 2. A huszadik nap után, amikor a tyúk alatti tojások kezdenek repedezni, az öblös edényekben is találni fogsz szétrepedő tojásokat. Emiatt fel is szokták jegyezni azt a napot, amikor alátették, hogy a napok számát el ne felejtsek. 3. A 20. napon a héjat átütve előbújnak. Etesd meg a csibéket, tedd őket egy madártollal töltött edénybe. A következő napon a trágyában kikelteket is tedd a kosárba, vidd vissza a koltóst, mindet ő vezeti majd. 4. Hogy legyen táplálék, végy árpa kóvást és korpát, keverd vízzel, szamár vagy ló trágyáját dobd állat gyomrába, 3 nap múlva férgek kelnek ki belőle, elegendő táplálékul a csibéknek.

9. fejezet

A csibék etetéséről (Didymostól)

1. A kikelt csibéket először is egy kosárba tedd, ritka füst fölé függeszd azt fel, 2 napon át táplálékot nem fogadnak el. Azt az edényt, amibe a táplálékot teszed, tehéntrágyával zárd le. 15 napon át kezdetben vizes borba áztatott árpadarát kapnak, kardamon maggal keverve. 3. Be kell füstölni a helyiséget is csúszómászók elűzésére szolgáló szénnel. 4. 40 napon át folyamatosan a kosárban kell lenniük, és igen tiszta helyiségben kell lenniük. Legnagyobb ellenségük a hideg. 5. Találni kell valami szert arra is, hogy ne háborgassák ezeket a macskák.Ha elébb ráöntik, majd inni adják nekik, nem fogják őket zaklatni. 6. Ha pedig rutát kötsz a madarak szárnya alá,

sem macska, sem róka, sem egyéb állat nem támadja meg. Még sokkal jobb, ha a táplálékukba róka epéjét vagy macskáét vegyíted, úgy adod enniük, ezt állítja Démokritos.

10. fejezet

Hogyan lehet írással ellátott tojásokat készíteni? (Aphrikanustól)

1. Törj össze fenyőgyantát ecettel, míg sötét masszává nem áll össze, ebből véve írd a tojásokra, amit akarsz, szárítsd meg az írást, napra tedd a tojást erős tengervíz sóba, lehűtés után főzd meg, lehámozva ott látod rajta a feliratot. 2. Ha pedig gyantával bekened a tojást, ráírsz, amíg látszik a bevonat az íráshoz, majd pedig hagyod ecetben éjszakára ázni, eltávolítva róla a viaszt, megtalálod alatta a feliratot, ami az ecettől átlátszóvá vált.

11. fejezet

Mit kell tenni, hogy a madarak nagy tojásokat tojjanak, és a tojások megőrzéséről? (Leontinostól)

1. Eléred, hogy tojjanak a tyúkok, ha égetett cserepet összetörsz, összekevered korpával, borral, meggyúrod, és azt dobod a madarak elé. Vagy összetört cserépből ecetes csészényit véve összekevered 2 choinixnyi korpával, és azt adod enniük. 2. Egyesek pedig nagy tojásra akarván szert tenni, miltont oldanak fel és keverik a táplálékukba. 3. Ép tojást tojnak, ha a tojás héját megpirosítva kipréselt pirított szőlővel fele-fele arányban kevered, és a többi étel előtt adod nekik. 4. Egyesek a tyúkólat, és a fészkeket, a szárnyasokat is kénnel, aszfalttal és fenyőszurokkal tartják tisztán. 5. Mások kevés vasreszeléket is szórnak be, vagy babér zsenge ágait a fészkekbe.

Úgy tűnik, ez a legjobb szer is a szagok ellen. 6. A tojásokat nyáron pelyvában, télen korpában kell tartani. Mások lemossák vízzel a tojásokat, finomszemcsés sóval bekenik, így őrzik meg. 7. Egyesek langyos tengervízbe áztatják 3 vagy 4 órára, majd ebből kivéve teszik el korpába vagy pelyvába. A sóba eltett vagy tengervízzel tartósított tojások egyrésze megfolyósodhat. 8. Azt, hogy apadt-e a tojás, vízbe dobva állapítod meg, az apadt úszik a vízen, a teljes lesüllyed.

12. fejezet

Mit kell tenni, hogy a madár ne náthásodjon meg? (szintén tőle)

Szurokfűt áztass, (azt add inniuk) vagy vizelettel mosd, vagy fokhagymával kend be az orrlyukakat, vagy azt dobd a vízbe, amit isznak.

13. fejezet

Hogyan ölj tyúkot? (Bérytiostól)

Elpusztításukra mézbe keverd a szert, hintsd az ennivalójukra, és dobd elébük.

14. fejezet

Hogy a madarak ne idétlen csibéket neveljenek (Pamphilostól)

A madarak nem nevelnek idétlent, ha tojás sárgáját pörkölt szőlővel keversz fele-fele arányban, és ezt adod enniük a többi táplálék előtt.

15. fejezet

Mit kell tenni, hogy a macska ne támadjon a szárnyasokra? (Afrikanostól)

A macska a szárnyasokat nem támadja meg, ha annak a szárnya alá vad rutát kötöznek.

16. fejezet

A kakasról (Florentinostól)

1. A kakasok közül a legharciasabbakat kell kiválasztani. Ez megállapítható magából a hasznavehetőségéből és tapasztalatból, valamint egyéb más ismérvekből. 2. A legjobbak azok a kakasok, amelyeknek a körmei tömörek, tarójuk vörös csőrük rövid, szemük vidám, sötét, szakálluk vörös. Erős a nyaka, színe tarka, lábszárai pikkelyesek, inkább vastagabbak, mint vékonyak, a sarkantyújuk erős, és a vége éles. Farkuk nagy és tömött. 3. Emellett hirtelen haragúak, sokat kukorékolnak, nehezen legyőzhetők. Ők maguk nem kezdenek harcba, az övéiket erősen védelmezik. 4. Nem menekülnek el az ártalmas állatoktól, ha támadnak, elűzi azokat a tyúkok közeléből. 5. A kakasoknak ciprus magját és vízzel megnedvesített leveleket kell adni. A zöld növényeknél semmi nem neveli jobban őket.

17. fejezet

A madarak gyógyításának különböző módjairól (Paxamostól)

1. Meggyógyítod a tyúkok szemét, ha szemhéjukat szoptató nő tejével kened be, vagy portulák (ὀνδράχνη) nedvével, vagy szalmiasót vagy köményt törsz meg és egyenlő arányban kevered mézzel és azzal kened őket az előbbi módon. Tartsd árnyékban őket! 2. A has-

menést az alábbi módon gyógyítod: árpadarát kézileg törj meg, viszont ugyanannyit keverj borral, tésztává gyúrd, és ezt add a többi étel előtt. Vagy alma, vagy birs főzetét add inniuk. 3. Megszabadítod őket a tetvektől, ha köményt és vadszőlőt egyenlő mennyiségben összetörsz, borral kevered, és ezzel kened az illető szárnyast. Mosd le felfőzött vízzel. 4. A piszkos ivóvíz náthát okoz, tehát tisztát kell adni. 5. Kigyógyítod a náthából, ha fokhagymát apróra vágsz, és meleg olívaolajba dobva majd megszáritva ezzel kened a csőrét. Ha pedig ebből esznek, méginkább kigyógyulnak. A vadszőlő is, magában vagy borsóval keverve, hasznos. A megtisztított tengeri hagyma is, vízbe áztatva majd árpadarával elébük dobva. 6. Ha pedig komolyabban náthásak, késsel az állkapcsa alatti részt karcold meg, a szeme körül nyomkodd meg, és finom sóval kend be a sebeket. 7. Egyesek szurokfűt, izsópot és kakukkfűvet füstölnek, és a füst fölél tartják a madarak fejét. A csőrét pedig vöröshagymával dörzsölik be. Vannak, akik emberi vizeletben főzik meg a fokhagymát, és óvatosan ezzel kenik meg a tyúkok csőrét, hogy a szemet ne érje.

18. fejezet

A pávákról (Didymostól)

1. A pávákat leginkább a mesterséges szigetekskéken nevelik. A hely mindenképp rendelkezék sok fűvel, mint a vadaskert. 2. A gyengéktől az erőteljeseket meg kell különböztetni. Kiverik maguk közül a gyengébbeket az erősek. 3. A nőstény madarak hároméves korban kezdenek tojást rakni. A fiatalabbak vagy nem költenek, vagy nem nevelik a fiaikat. 4. Táplálékul a páváknak télen babot kell adni, szénserpényőben pörköelve, a többi tápláléka előtt, mindegyiknek 6 pohárral. Vízét tisztát kell adni nekik, így termékenyebbek is lesznek. 5. A tojó állatok fészkébe fűvet vagy pelyvát kell teríteni, hogy a tojás leestében tönkre

ne menjen. Oda rakják a tojásokat, évente kétszer, nem többet, mint összességében 12 tojást. 6. Alájuk kell tenni a tojást a hold kilencedik napján, mindig 9-et. 5 közülük saját, 4 tyúktól való legyen. 7. A tizedik napon ki kell venni a tyúkét, és másikat alátenni, hogy a 30. napon a páva tojásai után a tyúktojás is kikeljen. 8. A frissen kikelteknek 2 napig nem adnak enni, a 3. napon árpa- és búzadarát borral vegyítve, korpát összetörve, megfőzve, hagyma legzsengébb leveleit, friss túróval összevágva adnak nekik. Szemes árpát 6 hónap után kapjanak.

19. fejezet

A fácánokról, minden madárról, fogolymadarokról, császárfajdokról (Varrotól)

1. Ezeket a madarakat is úgy kell nevelni, mint ahogy a fácánoknál leírtuk. 2. Hizlalás céljából bezárják őket, az első napon nem kapnak táplálékot. A következő napon mézes vizet kapnak, vagy bort, darát, vízben keverve, összegyúrva. Adagonként kell adni nekik és kevéssel pótolni. Majd pedig kölest őrölve, árpadarát, szemes kölest, lenmagot főzve, és darált liszttel elegyítve keverni, olajat hozzátéve masszává összeállítani, ezt add bőséges táplálékukul. 3. Egyesek görögszénát dobnak elébük 5-6 napra, kitisztítani akarva a madarakat. A hizlalásuk többnyire 60 napot vesz igénybe. 4. Gyógyítani az effajta madarakat is a korábban leírtak szerint kell, a háziszármayasok gyógyításának eljárásaival.

20. fejezet

A fogolymadarokról (Bérytiostól)

1. A fogolymadarak a leghevesebben törekszenek a párzásra. Emiatt a hímek a nőstények miatti szerelemfúltésból összekapnak. 2. Ami-

kor a nőtények jelenlétében 2 hím is van, azonnal összekapnak, és a harc nem hagy fel előbb, míg az egyikük vereséget szenvedve el nem megy onnan. 3. Az erősebbnek bizonyult hímet az összes nőtény követi, az pedig dölőfösködve távoltage az alulmaradtat, és az a továbbiakban a nőtényeket illetően alárendeli magát a győzelmet aratott hímnak.

21. fejezet

A fogolymadarat és a többi madarat miképp lehet megfogni? (Anatoliostól)

1. Gyorsan megfogod a fogolymadarakat, ha borba áztatott búzalisztet dobsz szét. 2. Az összes madarat gond nélkül megfogod, ha edényekbe vízzel kevert bort teszel ki, és így azokat lerészegíted. Röviddel ivás után, elkábulva, nem menekül a feléje közelítők elől.

22. fejezet

A ludakról (A Quintiliosoktól)

1. Ludakból a legnagyobbakat és legfehérebbeket kell választani. A lúdól számára növényzetben gazdag és vízben dús helyet kell választani. 2. Takarmányul kapjanak mindenfajta hüvelyes veteményt, a borsó kivételével. Adj nekik saláta levelet is. El kell kerülni, hogy tarackfüvet egyenek, ez ugyanis emésztési zavarokat okoz. 3. Tojni a 3. évtől kezdenek, a 12. életévükig, van úgy, hogy tovább is. Ezekből a tojásokból kell a madarak alá rakni. 4. A kislibáknak az első napokban bent kell maradniuk. Ha jó idő van, a birtokra kiengedjük őket, és, ha már jóllaktak, a vízhez is. Ügyelni kell, hogy csalán vagy más, tövises növény ne ártson nekik. 5. Ügyelni kell arra is, hogy iváskor ne hogy kecskének vagy disznónak a szőrét lenyeljék.

Ettől ugyanis elpusztulnak. 6. Mihelyt előbújtak a tojásból, táplálékul árpadarát kell kapniuk, beáztatott búzát és friss zsászt. 7. A libákat meleg helyen hizlalják, 2 rész búzadarán, 4 rész korpán, meleg vízzel megdagasztva és elébük dobva, ezt fogyasztják, amennyit akarnak. Napjában háromszor esznek, és éjfélnél. Bőven isznak. 8. 30 nap után, (ha a mája miatt hizlalod) aszufügét törj apróra, keverd vízzel, add inniuk 20 napon át. 9. Mindegyik libatojásra jelet kell tenni, és a sajátot tenni kiköltésre az anyamadár alá. A másiken ez a fajta ugyanis nem kotlik. 10. 9 vagy legfeljebb 11 tojást kell alájuk rakni, 7-nél nem kevesebbet. A libák a tojáson többnyire 29 napig ülnek, hideg időben 30 napot. Ameddig a tojásain ül, vízbe áztatott árpát kapjon enni. 11. 30 nap után, ha a máját nagyobbra kell hizlalni, apróra zúzz szárított aszufügét, vízzel elkeverve tömdezzel 20 napon át, vagy legkevesebb 17 napon át. 12. Egyesek pedig, arra törekedve, hogy nagy legyen a mája, és a liba is meghízzon, az alábbi módon nevelik: Bezárják, áztatott búzát vagy árpát dobnak elébe. A búza gyorsan meghizlalja, az árpa fehérré teszi a húsát. 13. Egyen az előbb említett fajtákból vagy mindkettőből 20 napon át, a nap második felében takarmányt kapjon (lepénykét, kilencet) 5 napon át. A továbbiakban rövid időközönként tégy elébe 15-ig terjedő számban, ez történnék összesen 30 napon át. 14. 50 nap elteltével forralj mályvát, a még forró főzetbe kovászos kenyeret áztass, add enniük, ezt tedd 4 napon át. Adj nekik ugyanezeket a napokon mézzel vegyített tejet is, minden nap harmadában cserélve, ugyanazt tovább nem használva. További 6 napon át az előbb említett kovászos kenyérből keverj el apróra darabolt aszalt fügét, ezt fogyaszták, és így 60 nap elteltével ezt az eljárást alkalmazva mind a húsa, mind a mája puha és fehér, ezt kimetszve tedd langyos vízbe, a vizet kétszer-háromszor cseréld. 16. A nőstény libák húsa és mája jobb. A libák ne egyévesek legyenek, hanem kétévestől négyévesig.

23. fejezet

A vízi szárnyasokról (Didymostól)

1. A víziszárnasokat egyesek kacsának nevezik. Nevelni elkerített helyeken kell őket, hogy el ne szökjenek. 2. A víztartó medencébe tarackfüvet kell vetni. Táplálékkul a vályúba szórunk búzát, kölest, árpát. 3. Bizonyos idő múlva kis sáskákat, férgeket, és amit mocsári vagy folyami táplálékként bőséggel szoktak fogyasztani, ezeket adjuk nekik. 4. Ha szelídeket akar valaki, a mocsárban tojasokat gyűjtve azokat a tyúkok alá kell tenni, így felnevelve szelíd madarakra tesznek szert. 5. Meghízlalja őket a több táplálék, mint a legtöbb madarat is. Ha pedig valaki megfigyeli a helyet, ahol isznak, és a vizet elvezetve vörösbort önt oda, a kacsá, ha iszik, elkábul és meg lehet fogni. A borseprű ugyanezt idézi elő.

24. fejezet

A gerlékről, fürjekről, rigókról és a többi kistestű madárról (szintén tőle)

1. Meghíznak a gerlék a kölestől, az olasz kölestől, és a bőséges ivástól, (ezek is kedvelik ugyanis a vízben dús helyet) a rigók a kölest, búzát, konkolyt, tiszta vizet fogyasztva. 2. Miután pedig a rigók, ha hunyort fogyasztottak, az őket megevőket veszélybe sodorják, elkábítva és elszédítve, velük mindig kölest kell főzni. 3. Ha valakit ezt fogyasztva utolérne a rosszullét, köles főzetet igyon. Ugyanezt idézi elő a mirtuszobogyó is. A halált okozó gomba fogyasztásánál is ez igen hasznos. 4. A köles bizonyos természeti erénnyel is bír. Ha valaki kölesből készült kenyeret fogyaszt, méreg soha nem fog neki ártani. 5. A rigókat meleg helyen kell tartani, léceket kell a kalitkája falára szerelni, a sarokba pedig babérgallyakat vagy más gallyakat tenni. 6. A tiszta talajra kell szórni a táplálékot, mégpedig vízben

áztatott, szárított fügét, összezúzva, elkeverve búzadarával vagy darált liszttel. Továbbá mirtuszbogyókat, vagy masztixot, repkény termését, nagy babérfáét, vagy olajbogyót, efféléket. 7. Kövérekké neveli őket a köles és az olasz köles, és a legtisztább víz. 8. De az apró madarak is kölestől, olasz kölestől, tönkölydarától, amit tiszta vízbe áztatnak, meghíznak.

25. fejezet

A csókákrol (Leontinostól)

1. Elűzöd a csókákat, ha egyet elejtve kifüggeszted. A többiek ezt meglátva elmenekülnek, azt gondolva, hogy a birtokon kelepcét vetettek nekik. 2. A csókák elrepülnek, és az összes madarat elűzöd, ha fekete hunyort borba áztatasz, és árpadarába keverve kiszórod. 3. Helyesen teszed, ha, mielőtt kiülnének a szántóföldre, valamilyen lármával űzöd el őket. Elegendő kereplővel vagy bikabőr dobbal keltett zajjal őket elűzni.

26. fejezet

A saskeselyűkről (Arisztotelésztől)

1. Arisztotelész azt mondja, hogy a saskeselyűk elpusztulnak a mirtusz illatától, a kőrisbogarak pedig a rózsa illatától. Ezeknek ugyanis is a bűz a kellemes illat. 2. A saskeselyűk nem párzanak, hanem a déli széllel röptükben érintkezve megtermékenyülnek, és három év múlva költenek.

15. KÖNYV

Ezek következnek ebben a könyvben, amely 15. a földművelésről szóló válogatások sorában, amely a természetes szimpátiáról és ellenszenvről szól, továbbá a méhek gondozásáról, a méz készítéséről és arról, hogy ne érjen méhek támadása vagy darazsaké, és a herék elpusztításáról.

1. A természetes szimpátiáról és antipátiáról; 2. A méhekről, és arról, hogy az ökörből hogyan támad az úgynevezett bougoní 3. A méhekről 4. Hogy a méhek el ne költözzenek 5. Mikor kell begyűjteni a mézet? 6. Mit kell tenni, hogy a mézet begyűjtőt a méhek meg ne támadják? 7. A mézről és a vele való gyógyításról; 8. Mit kell tenni, hogy a méhrajok ne károsítsák sem a szántóföldeket, se a lakhelyeket, sem a marhategyésztésnek ne legyenek ártalmára, sem a műhelyeknek? 9. A herék elpusztításáról; 10. Hogy a darazsak ne támadjanak

1. fejezet

A természetes szimpátiáról és antipátiáról (Zoroastertől)

1. A természet sok egymás iránt ellenszenves és szimpatikus dologgal bír, ahogy Plutarchos is írja Symposia című művének második könyvében. 2 Szükségesnek véltem, hogy ebből is a legkülönösebbeket összeírjam ebben a könyvben. Gondolom, nem csupán a földművelés kedvelői számára hasznot hozók a fáradozásaim, hanem az irodalom kedvelőinek is megfelel írásom. 3. Tudd meg hát, hogy az őrzöngő elefánt lecsillapul, ha hidegen néznek rá, és hogy fél a fiatal sertés hangjától. 4. A vad bika nyugton marad, sőt, megnyugszik, ha fügefához kötözik. 5. A farkastól megkergetett ló gyors lábú lesz. 6. Pamphilos azt írja a természetről szóló könyvében, hogy ha farkasok nyomába lépett egy ló, nem képes továbbmenni. 7. A farkas,

ha tengeri hagymába harap, görcsöket kap. Emiatt a rókák a barlangjaikhoz tengeri hagymát tesznek, a farkas ellen. 8. A farkas, ha maga előtt látja az embert, gyengébbé és bénává teszi azt, így írja Platon Politeia című művében. 9. Az oroszlán, ha magyaltölgyre lép, a falevelektől elbódul. Fél a rókától és annak a hangjától is. Ha meglátja, elmenekül. 10. A hiéna valami természeti okból a hold éjszakai árnyékából a kutyáéra rálépve, nyílegyenesen hazatér. 11. Nesztor Panakeia című művében azt írja, hogy a hiéna, miután megpillantott egy alvó kutyát, vagy embert, a saját testét hozzáméri az alvóéhoz. Ha úgy látja, hogy az alvónál ő nagyobb, azonnal a saját méretének megfelelően jár el, megeszi az alvó kezét, amit nem véd semmi. Ha úgy találja, hogy ő rövidebb, a leggyorsabban elszalad. 12. Ha hiéna közelít feléd, ügyelj, hogy ne a jobboldal irányából közelítsen, miután ijedten megálltál, mert aligha vagy képes segíteni magadon. Ha jobboldal irányából közelít, merj rátámadni. Mindenképp elkergeted. 13. Ha valaki hiéna nyelvet tart a kezében, a legnagyobb védelemben részesül a kutyák támadásával szemben. 14. A rák, ha páfrány növényt dobna rá, elhullajtja az ollóit. A denevér, borostyánnal megfűstölve elpusztul. 15. A kígyó meghal, ha tölgyfa levelét dobják rá. Nem mozdul a kígyó, ha ibisz szárnyát dobják rá. 16. A vipera, ha egyszer ütsz rá náddal, megbénul, ha többször, erőre kap. A vipera, ha bükkfa gallyal közelítesz feléje, megrémül. 17. A teknőc, ha kígyóból evett, megbetegszik, ha amellet szurokfűt fogyaszt, meggyógyul. 18. A gólyák a platán levelei közé teszik fiókáikat a denevérek miatt. 19. A fecskék a férgek ellen zellert tesznek a fészükbe, a vadgalambok babért, az ölyvek vad salátát, a sólymok borostyánt, a hollók füzet, a bankák Venushajat. A hím galambok, a varjak lapos fészket építenek, a búbos pacsirták tarackba fészkelnek, innen a mondás:

„Tarka tollú pacsirta, zizzenő tarack a tanyája”

A fenyőmadár mirtuszágat, a fogolymadár nádat, a kócsag rákot, a sas gyapjút. 20. Theophrastos és Arisztotelész azt mondják, az állatok nem csupán egymástól születnek, hanem maguktól is keletkeznek, az erjedő földtől is. Az állatok és a növények közül némelyek mássá alakulnak. 21. A hernyók közül, mondják, egyesek szárnyas élőlényekké alakulnak, az úgynevezett lélekké, egyesek a bábokból bogarakká, a vízikígyó viperává, miután a mocsarak kiszáradtak. 22. Némelyek, úgy tűnik, időnként alakulnak át, mint ahogy átalakul a sólyom és a búbos banka, az *ἐρίqaος* madár, és az úgynevezett nyári vörösfarkú madár. 23. Ugyanúgy a fügemadár is, és a barátcinke. Ezek is átalakulnak egymásba. A fügemadár nyáridő után, a barátcinke szüret után. 24. A tengeri madarak, ha megsérül a csőrük, szurokfűvel gyógyítják. A skorpió felemeli a farkát, amikor támad. Ha a skorpiótól megmart öszvérre ül, egyenesen ül, a farka felé nézve, helyette a szamár betegszik meg. 25. Ha pedig a skorpiótól megmart a szamár fülébe súgja, hogy megmarta a skorpió, nem betegszik meg, mivel átmegy a szamárra a fájdalom. 26. A hangyák, hogy a gabona, amit elraktároztak, ne csírázzon ki, kiveszik a magok belsejét. 27. A vetéskor az ökör szarvához csapódó magvak tűzben el nem égnék. Az ilyeneket „szarvdobónak” nevezik. 28. A mágneskő, azaz a vaskő vonzza a vasat. Csökken ereje, ha fokhagymával megdörzsölik. Erőre kap, ha kecske vérént öntik rá. 29. A borostyánkő, azaz gyanta magába vonz minden korpaneműt és könnyűt, kivéve a bazsalikomot. 30. A saskő kétfajta: az egyik fajta tömör és súlyos, a másik fajta taplós, üreges. A tömör a férfira függesztve segít a nemzésnél, az üreges az asszonyra függesztve használ a terhességnél. 31. A bemetszett kő egy házban elhelyezve minden gyilkosságot és gonosz szándékot megsebez. Ugyanez a hatása az ébenfa forgácsnak és a tövisbokr gyökerének, ugyanígy hat az édes illatú *ἀναγallis*, a megszártott skílla, a ház ajtaja elé

téve. 32. A gagáthcs kő, megfüstölve, elűzi a kígyókat. Ha ezt a követ hideg vízbe áztatják, és tűzhöz közelítik, nagyon fényes lánggal ég, ahogy ezt Nesztor a Panakeia című könyvében leírja. Miután olajat öntöttek rá, kialszik. 33. Az amiant erősebb a tűz erejénél, és nem ég el, ha hosszú időn át marad is a tűzben. 34. Hasonlóképp a salamandra is, ez az igen kistermetű állat, a tűzből születik, a tűzben életben marad, a láng nem égeti meg. 35. A bikák, ha orrllyukaiakat bekenik rózsaojjal, elpusztulnak. A kecske el nem fut, ha levágod a szakállát.

2. fejezet.

A méhekről és arról, hogy az úgynevezett bougoní méhek mi módon születnek (Florentinostól)

1. A hely, ahol a méheket majd elhelyezed, úgy helyezkedjen el, hogy a téli vagy a tavaszi napfelkelte irányába essen, hogy meleget kapjon télen, nyáron pedig a hűs szellők érijék, és felüdítsék őket. 2. A legtisztább vizet igénylik a méhrajok, amely köves, kavicsos rétegen át szűrődik, friss és áttetsző. A méhek egészségét és tisztaságát előidéz. 3. Kell az is, hogy kiemelkedő szikladarabok álljanak ki, és kevésbé a víz fölé emelkedő fadarabok, hogy rátelepedve erőlködés nélkül ihassanak. 4. Ha pedig nem lenne a földből kifolyó víz, kútból kell merni a vizet, tiszta vályúba vagy víztartó edénybe. Legyenek azok közel a méhekhez, hogy vizet hordani ne fáradjanak el. 5. Leginkább kedvelik a kakukkfű mezőt, és ebből bőséggel gyűjtve a legtöbb mézet szállítják, és új rajt szülnék. 6. A zsálya és csombor, a lóhere a méhek számára a legkedvesebb táplálék, az új méhrajok nagyon sokat időznek a bokros lóherén, szüneteltetve a hordást. 7. Az edények, amelyek a legmegfelelőbbek a befogadásra gyalult deszkából legyenek, vagy ecetes edények, vagy füge tároló edények, vagy fenyőből

vagy bükkfából., A szélességük könyöknyi legyen, a hosszúságuk két könyöknyi. 8. Kívülről kend be ezeket mésvíznek és tehéntrágyának a keverékével. Felerősíteni oldalról kell őket, hogy a szelek akadálytalanul befújva a bennük levő pókhálókat és penészt kiszárítsák. 9. Ez az élőlény rendkívül kedveli a nyugalmat, és az emberek közelségét. Emiatt szükséges, hogy a méhészlaz kövek körül köréjük párkányt építsen, hogy ők a nektár miatt berepülhessenek, de az oda bejutni akaró madarakat és az esőt a bejutásban gátolja. 10. A méhek szeretik megszokott gyűjtő helyüket, és idegenbe egyedül nem is szokásuk repülni. Emiatt a mezőn ügyelni kell rájuk. 11. Ha pedig megvásárlás miatt vagy más okból át kellene őket máshová szállítani, éjszaka, és kíméletesen tedd, bőrrökökkel körülcötözve a kaptárt, még napkelte előtt. Elvive őket sem a viasz nem bolygatod meg, sem a méheket nem károsítod. 12. Ha tithymallonról (kutyatej) mézelnek, és a nedvét fogyasztják, hasmenésben megbetegsznek. Emiatt a közelükben növényt kiirtani kell, és kitépni, a méheket pedig kigyógyítani, gránátalmafa termésének héját, azaz a külső burkot össze kell zúzni apró darabokra, megrostálni, mézzel és erős borral összekeverni. 13. Ha megbetegedtek, meggyógyítod őket almafa és vadfügefa gallyakat égetve és ezzel megfüstölve őket. A rövidlátást szurokfű leveleinek füstjével gyógyítod. 14. Mint ahogy a döglegyek a 21. napra kelnek ki, a méhraj is ugyanennyi nap alatt növekszik meg. 15. A királyok a lépek belsejében találhatóak. Mindegyik raj számára egyet kell hagyni, a többi elpusztítani. Egynek-egynek a pártján felingerelve a méhek ugyanis felbolydulnak, és abbahagyják a hordást. 16. A királyok közül a legjobbak az aranyszínűek, másfélszer akkorák, mint egy méhecske. Másodrendűek minőség szempontjából a tarkák, kissé feketések, kétszer akkorák, mint a dolgozó méh. 17. A birtokról a kutyatejet, a hunyort, a thapsiát, ürmet, vaduborkát ki kell gyomlálni, mivel mindez a méz minőségét rontja, és árt a méheknek is. De, ha

ezeokról gyűjtenek, a méz is hitványabbá lesz. 18. A rájuk törő állatokat (ilyenek a darazsak, a cinkék, fecskék, gyurgyalagok, gyíkok) az összes, a méhek ártalmára levőt el kell űzni és elpusztítani. 19. Az összes, feléjük közelítő embertől idegenkednek, rájuk is támadnak. Még haragosabbak, ha bor vagy mirtusz illata árad róluk. A nőket is megtámadják, különösen, ha előzőleg férfival háltak. 20. Kend be a kaptárakat, amelyekben a méhek vannak, óvatosan kakukkfűnek vagy fehérnyárfának a virágjával. Hogy pedig szeressék a helyüket és ottmaradjanak, nárdus növénynek és mirtusznak egyenlő arányban vett keverékét zúzd szét, negyedrészt mézet keverj ehhez, és kend be vele a kaptárakat. 21. Jób, a libyiai királya azt mondja, hogyládában kell keltetni a méheket. Démokritos és Varro római nyelven azt javasolják, hogy kunyhóban, ami jobb is. 22. A módja az alábbi: a kunyhó 5 könyöknyi magas legyen, szélessége 10 könyöknyi, ugyanennyi a többi oldalon is. Egy bejáratot készítsenek rajta, ablaknyílást négyet, mindegyik falra egyet. 23. A méhek születésének módja az alábbi: Ebbe a kunyhóba vezess be 30 hónapos jóltáplált bikát, húsosat, kövéret, állja körül sok ifjú, erősen kezdjék el ütni buzogány ütésekkel öljék meg, a húzával együtt a csontját is vigyék el onnan. 24. Ügyeljenek rá, hogy egyáltalán ne vérezzen, a vérből nem támad méhecske. Az első ütések ne nagy erővel történjenek. 25. Azonnal zárd le az ökrösszes testnyílását tiszta olvasztott gyantával, szemét, orrát, száját, mindazt, aminek a természetből fogva a kiürítése szükséges. 26. Majd pedig kakukkfűvet teríts le alája sokat, és hátára fektetve tedd rá az ökröt, elhagyva a kunyhót az ajtót és az ablaknyílásokat kend le sűrűagyaggal, hogy sem levegő, sem szél, semmi egyéb be ne jusson vagy át ne fújja. 27. A harmadik héten mindenfelől meg kell nyitni, beengedni a fényt és a tiszta levegőt, kivéve, ha valamelyik irányból erős szél érkezik. Ha ez a helyzet, ebből az irányból zárva kell a bejáratot tartani. 28. Ha úgy tűnik, hogy az anyag megelevenedik,

elegendően érte a szél, agyaggal ismét le kell zárni az előbbi módon. 29. A 11. napon, ezt követően, ha megnyitod, tele lesz méhekkel, amelyek fürt alakban egymáson összegyűltek, az ökörből pedig a csont, a szarva és a szőre marad vissza, semmi egyéb. 30. Azt mondják, az agyból születnek a királyok, a húsból a többi méh. A gerincvelőből király születik. A legkiválóbbak nagyságra, szépségre, erőre nézve az agyból születettek. 31. Mindjárt megtudod, a hús hogyan fordul és változik át élővé, miképp sarjad, születik. 32. Kinyitva a kunyhót, kinézetre kicsik és fehérek, egymáshoz hasonlók és nem kifejtettek, már nem mindenfelé a bika körül sokasodni törekszenek. Mozdulatlanul, lassacskán növekszenek. 33. Szárnyat fejlesztve szétszélednek, a kunyhót fölül lepik el, körbeveszik a királyt, ellepik közéről, rezgetetik a szárnyukat a repülés szokatlansága miatt, és hójában léve a méznek. 34. Rátelepszenek az ajtókra, zsongnak, eltaszítva és félreszorítva egymást a fény utáni vágytól. 35. Jobb, ha kinyitod és elreteszeled az ablaktáblákat, amint mondtam, naponta megtéve ezt. 36. Különös, hogy nem változott a méhek természete a tovább bezárástól, nem használtak el több levegőt, nem fulladtak meg. 37. A birtokhoz a méhek kunyhója közel legyen, és amikor kiröpkülnek, a számukra kinyitott ajtón, kakukkfű és csalán utáni vágy vezeti őket. 38. Az illattal a kaptárba csalogd őket, a virágillat gyógyítja őket. Füstölést végezve nesz nélkül bejutsz. A méhek örülnek a jó illatú virágoknak, ezek termik a mézet.

3. fejezet

A méhekről (Didymostól)

1. A méh az összes élőlénynél bölcsőbb és találékonyabb, és eszét tekintve rokona az embernek. Amit készít, valóban természetfeletti és az emberek számára a lehető leghasznosabb. Ennek az élőlénynek

az állama is hasonló a legjobb törvényekkel bíró városokéhoz. 2. Útjaikat a hégemón parancsára és rendelkezései szerint végzik. A virágokról és fákról az enyvszerű könnyeket hordják, ezekkel, mintegy olajjal a talajt bekenik és a bejáratokat. 3. Egyesek a mézet készítik, mások más munkát végeznek. 4. Rendkívül tisztaságkedvelő is ez az állat, kellemetlen szagú vagy tisztátalan dologra nem telepszik, sem nyaláncságra, sem húsrá, sem vérre, sem zsírra, oda nem repül, csak arra, amiben édes nedv van. 5. Nem támadja meg a többi élőlényt, hanem a legerőteljesebben védekezik a rátámadókkal szemben. 6. Ismerve saját gyengeségét, keskenyre építi és nem egyenes irányúra a bejárati nyílást. A behatolókat teljesen körülveszik és könnyen eltávolítják. 7. Ezt az élőlényt elbódítja a legcsodálatosabb módon a dallam is. Emiatt a méhészkedők szétzavarják őket réztányérokat verve vagy kézzel ritmikusan tapsolva összegyűjtik őket. 8. Csupán ez az állat igényli a vezetőjét, aki mindet irányítja. Emiatt mindig tiszteli a királyt, és a kívánságát megfelelően teljesítve indul, amerre irányítja gyűjteni a nektárt és ha nem képes repülni, hordozza és óvja. 9. Leginkább nem kedveli a tunyaságot. Emiatt a késlekedőket és a munkával megszerzetek pazarlóit együttesen megölik. 10. Leginkább kitűnik művész hajlama és logikus gondolkodáshoz közeli gondolkodásmódja abból, ahogy a sejteket hatszögletűvé építi.

4. fejezet

Mit kell tenni, hogy a méhek ne szökjenek el?

(szintén tőle)

1. Nem szöknek el a méhek, ha borjú trágyájával bekened e menyegyzet mélyedéseit. 2. Miután a méhraj megállapodott és megtelepedett, óvatosan fogd meg a királyt, és a szárnya végét törd le. 3. A méhek nem fognak elköltözni, ha a vad és a nemesített olajfa

leveleit együtt összetöröd, ezzel este bekened a kaptárakat, vagy mézes borral bekened a falakat és a ládákat. 4. A fiatal méheknek a lépekbe mézes bort kell adni és árpabort darával keverve a legmegfelelőbben táplálják a méhrajokat, amikor a hideg vagy a forróság miatt otthon maradva éheznének. 6. A tavasz első 10 napjának elteltével száraz ökörtárgya füstjével ezeket a legelőre kiűzve meg kell tisztítani és kiséperni a kaptárakat. 7. A tárgya bűze ezeket lomhává teszi, a pókok is akadályt jelentenek. 8. Ha pedig sok lép lenne a kaptárakban, a hitványabbakat ki kell venni, nehogy a méhek a szűk hely miatt megbetegedjenek. 9. Egy kaptárból kettőnél több lépet nem szabad kivenni. Élelemben szűkölködni fognak, és elgyengülnek.

5. fejezet

Mikor kell szüretelni a méhektől? (szintén tőle)

1. Legjobb ideje a méz és a viasz szüretelésének a Pleiádok felkelte. A rómaiak szerint május hónap eleje. A második legjobb ideje a tavasz kezdete. A harmadik legjobb ideje október hónap táján. 2. De természetesen nem a megadott napon, hanem a lépek teljeségétől függően. Ha mielőtt készre épülnek a lépek vesznek el tőlük, megharagszanak, és beszüntetik a munkát. 3. Ugyanezt teszik, ha az összes mézet elveszed tőlük, és kiüríted a lépeket. 4. A méz tizedrészét meg kell hagyni számukra, tavasszal és nyáron is. Télen a harmadrészt kell elvenni, kétharmad részt nekik hagyni, így el sem vesztik a kedvüket, és élelmük is lesz. 5. Tehén trágyájával kell kiűzni őket. Hímnemű vadmályvának, amit dendromalachénak is neveznek, a nedvével, ami a méhcsípések ellen is véd, kell megkennie magát a mézet szüretelőnek. Hasznos a mastixfa virágjával is megkennie magát a méhészkedőnek.

6. fejezet

Mit kell tenni, hogy a méhek ne csípjék meg a méhészkedőt? (Paxamustól)

1. Szárított görögszéna lisztjét, vadmályva nedvét, keverd össze olajjal, keverd méz sűrűségűre, kend be ezzel az arcodat, és a tested ruha nélküli részeit vastagon, szűrcsölj belőle, fújj a méhekre háromszor-négyszer. 2. Égess tehéntrágyát egy cserépfazékban és odavíve az ajtóhoz hagyd bejutni a füstöt egy fél órára, majd tedd kívülre az edényt, hogy a füst kívül bőven áradjon, és így szüreteld a mézet. 3. Hasonlóképp a darazsak fészkeit, ha felingerled, így kezeld: keverj egész lencséhez búzadarát.

7. fejezet

A mézről és a vele való gyógyításról (Diophanéstól)

1. Legjobb méz az attikai, mégpedig a hümettosi. Jó a szigeteken termett is. Szíriában a Hyblai hegyi, Krétán az Akranian mórionról származó, Cipruson a cserépfazekas, Kós szigetén a Kalymnaból való. 2. Kinézetre legyen világosszínű, és aranyló, sima tapintású, húzásra nagyon ragadós, helyét megtartó, magasra húzható szakadás nélkül, vastagon nyúlós, jó illatú. 3. Hosszú időn át állás közben az összes méz kiszárad, az attikai méz folyékony marad, színe azonban sötétedik. 4. A rossz mézet főzd, így megjavul. A legjobbat pedig fogyaszd fővetlenül. Nem csupán kellemes a fogyasztása, de hosszú életűvé is tesz. 5. Akik öregségükben csupán mézet és kenyeret fogyasztanak, élnek a legtovább. Az érzéseket is a legjobb állapotban tartja. 6. Démokritos, amikor megkérdezték, mi módon lehet betegség nélküli és hosszú életű az ember, ezt válaszolta: ha kívülről testedet olajjal, belülről mézzel kenik meg. 7. Ha pedig hamisítatlan a méz, megfőzve fogyaszd. Hamisítatlan lévén tisztább lesz.

8. fejezet

Mit kell tenni, hogy a méhek raja ne támadjon sem a mezőn, ne támadja meg a hajókat, sem a tehénistállókat, sem a munkások kunyhóit (Leontinostól)

1. Fekete öszvér jobb patáját ásd el a bejárat küszöb alá, önts rá híg, nyers fenyőgyantát, (ez Zakynthosban is terem, a mocsárból hozzák, mint ahogy az apollóniai aszfaltot is, Dyrrachion táján a mocsárból hozzák) sót, Hérakleiből való szurokfűt, kardamóniumot, köményt.
2. Falatnyi kenyeret, tengeri hagymát, fehér gyapot magjait, vagy pálma gyümölcséét, fűzfát, szent növényt, ként, fenyő fáklyácskát, vörös amaranthost egy hónap múlva tégy le, tölts rá földet, és mindenféle magok keverékét dobva rá, hagyd ott.

9. fejezet

A herék eltávolításáról (Démokritostól)

1. Ha el akarod távolítani a heréket, az este közeledtekor a kaptárak födelét belülről hintsd meg vízzel, majd pedig reggel felé kinyitva a kaptárakat ott találod őket a fedélen üldögélve.
2. A méhek ugyanis örökösen szomjaznak, és telhetetlenül, hogy vízhez jussanak, nem hagyják ott a fedélen levő nedvességet.
3. Így el lehet valamennyit pusztítani, egyet sem hagyva elmenekülni. Ugyanis nagyok, fullánk nélküliek és restek.
4. Arisztotelész azt mondja, hogy a puszpángfától nehéz illatú méz származik. Ha ebből az egészségesek esznek, eszüket veszítik, az epilepsziások azonnal meghalnak.

10. fejezet

Mit kell tenni, hogy a darazsak ne szúrjanak meg (Paxamostól)

Vadmályva nedvével kend be magad!

16. KÖNYV

Ezek következnek ebben a könyvben, amely 16. a földművelésről szóló válogatások sorában, amely összefoglalást ad a lovak gondozásáról és gyógyításáról, etetésükről, a szamarakról és a tevékről.

1. A lovakról; 2. A ló jelölése; 3. A különböző betegségek gyógyításáról; 4. A lázas állatokról; 5. A szembetegségekről; 6. A fehér hályogról; 7. Az idegekről; 8. A hasi betegségekről; 9. A hascsikarásról; 10. A tüdőbajról; 11. A köhögésről; 12. A nem tisztázott okú betegségekről; 13. A nehéz vizezésről; 14. A vérfolyásról; 15. A fekélyekről; 16. A gyulladásokról; 17. Gyógyító borogatás izületekre; 18. A rühről; 19. A piócákról; 20. Hogyan gyógyítod a skorpiónak vagy más csúszómászónak a harapását? 21. A tenyésztésre alkalmas számárról; 22. A tevékről

1. fejezet

A lovakról (Apsyrtostól)

1. A kanca, amelytől csikókat nevelünk, jó felépítésű legyen, megfelelő nagyságú és szép kinézetű, szélessége a hasán és a lágyékán legyen megfelelő. Korára nézve ne legyen fiatalabb 3 évesnél, és ne legyen öregebb 10 évesnél. 2. A párosításra szánt ló legyen erőteljes, jól alkotott minden részében. 3. A hágatás ideje a tavaszi napéjegyenlőségtől, azaz március 22-től június 22-ig tart, hogy az ellés az év legenyhébb szakában menjen végbe amikor zsenge a lomb és a fű. A ló vemhessége 11 hónapig és 10 napig tart. A nyári napforduló utáni vemhességből hitványak és gyengébbek születnek. 4. Kivonni kell a munka alól a lovat a vemhesség idejére. Hágatni csak kétszer, nem többször kell egy nap, reggel és estefelé. 5. Ha pedig egyszeri alkalom után nem közeledik a hím állat, 10 nap múlva ismételni lehet a hágatást. Ha nem fogan, el kell különíteni és csak 11 nap múlva ismét próbálkozni. 6. Ha megfogan, ügyelni kell, hogy a kelténél

többet ne legyen terhelve, sem pedig hideg helyeken ne pihenjen. A ménések ellensége a hideg. 7. Hogy a hímek szívesen hágják meg a kancát, azok hátulját törlőronggyal kitörlik, és a rongyot a hímek orra elé tartják. 8. Hogy a jövőendő állat, a csikó megfelelő lesz-e, így állapítják meg lelki és testi erényekből: 9. A teste tehát ilyen legyen: a feje kicsi, a szeme fekete, orrlyukai szétálló, a fülei feszesen állók, sörénye sűrű, tömött, rövid, nyakszirtjén jobbfelé essen, mellkasa széles, váll-lapockái nagyok, szűgye egyenes, hasa széles, hátgerince vonala kettőzött, ha nem, ne legyen görbe, farka hosszú, hullámos, lábszárai egyenesek, combjai feszesek, patája jól körülrajzolt, mindenfelől egyenletesen erős, a homorú része kicsi, körme erős. Mind-ebből világos, hogy jó és derék ló lesz belőle. 10. Jelleme így íté-
lhető meg: ha nem ijedős, a váratlantól nem retten meg, a ménesben a csikók közt elsőbbségre tör, nem hátrál, hanem hátrább taszítja a mellette levőket. A folyók és tavak mellett nem várja meg, míg a többiek előbb belelépnek, hanem meg nem rettenve elsőként indul. 11. Szelídségre kell szoktatni a csikókat, miután betöltötték a 18 hónapot, akkor kötőféket kell rájuk tenni. A zablát a jászolhoz kell kötni, hogy megérintve hozzászokjon és ne tartson a zörgésétől. Amikor eléri a hároméves kort, be kell törni a nemi érés előtt. 12. A lovak életkorát és az összes hasítatlan patájúét, hasonlóképp a szarvat viselő állatokét is megtudhatjuk a fogak kibújásának az idejéből. 13. Amikor 30 hónaposak, a csikóknak kibújnak az elől lévő fogai, amiket metszőfogaknak nevezünk, a két középső, lent kettő és fönt kettő kihullik. 14. A negyedik év kezdetén elhullajt ismét kettőt lent, egyet mindkét oldalon, és felül ugyanennyit. A szemfogakat is akkor hozzák. 15. Betöltve a 4. életévüket, és az 5-be lépve a többi foga is kinő fönt és lent, 1-1 mindét felől. A kinövő fogak üregesek. 16. Belépve a 6. életévébe, az elülső fogak hézagai kitöltődnek. Belépve a 7. évbe, hézag nélküli, teljes fogsorral bír. Miután ez végbement,

már nem egykönnyen állapítható meg az életkor. 17. A ló egyáltalán nem betegszik meg, ha elefántcsontot függesztenek rá.

2. fejezet

A ló megjelölése

1. Egyesek a különböző szemszínű lovat is a legszebbek közé sorolják, ilyen például a makedón Alexandros Bukefalos nevű lova. Nyelve keskeny és hosszú legyen, az orra pisze, vagy kissé hajlott. Nyakát hordja magasan, kékesszürke legyen a szeme, érzékeny, egyenes a tartása, nyakszirtje legyen telt és vastag, azaz ne legyen rövid nyakú, hasa lapos, lágyéka szűk, megfelelő nagyságú, az egész test erei kirajzolódjanak, színe tiszta fekete legyen. Platon dícséri a fehéreket is, mind a fehérben, mind a feketében a tökéletességet magasztalja. 3. A vöröses szőrű lovakat a kiváló lovakhoz számítják. Megesik gyakran, hogy más színű ló is kiváló. 4. A jó lónak az is ismérve, hogy álltában nem nyugtalan, de kapálja a földet, mintegy futni vágyva.

3. fejezet

A különböző betegségek gyógyításáról (Apsyrtostól)

1. Ha a ló lesóványodik, pörkölt búza- vagy árpadarát, kétszeres mennyiségűt tégy elébe, és napjában háromszor itasd. 2. Ha továbbra is sovány marad, korpát keverj a búzához, és kíméletesen dolgoztasd. 3. Ha nem falánk, csucsot és polion leveleit keverd vízzel és átszűrve öntsd az élelmébe. 4. Az árpát és a bagolyborsót vízbe áztatva tedd elébe, vagy 2 pohárnyi fekete köményt törj össze, keverj hozzá pohár olajat, majd öntsd 1 kotyla borba. 4. A hányást kigyógyítod, ha fokhagymát kotyla borba áztatsz, és azt adod innia.

A nehéz vizelés ellen 10 tojásfehérjét keverj az előzőekhez, és öntsd a ló szájába. 6. Sem az ökrök, sem a lovak nem fognak megbetegedni, ha szarvas szarvát kötöd rájuk.

4. fejezet

A lázról (szintén tőle)

1. A lázat forró fürdővel kell gyógyítani, télen, ha nincs fagy, ügyelni rá, legkevesebb borsót vagy pörkölt búzát adni, innia langyos vizet, bort olajjal keverni, ezzel bekenni a száját, gyomrát tisztítani, a vért pedig leereszteni kell a nyakából, torkából, erekkkel teli mellkasából, lábából. A térdét meleg ecettel kell megkenni. Amikor pedig az egészsége helyreállt, meleg vízzel le kell mosni. 2. Ha pedig a fáradtságtól lázasodik be, és lesóványodik, kotylé kecsketejet, kevés darát, fél pohárnyi olajat, 4 darab tojást keverj össze, andrachnét törj össze, a levét keverd bele, itasd vele ezt a keveréket, míg rendbe nem jön. 3. Ha pedig a mandulája begyullad, vagy belázasodik, melegben kell tartani, az ínyét olajjal kevert, szurokfűvel összetört sóval kell kenni. 4. Meleg vízzel kell borogatni a lábait és térdeit, a szája körül összetört csucsorral és borseprővel kell bedörzsölni. Zsenge levelekkel és fűvel kell etetni, árpa nélkül. 5. Ha az orrlyuka vérzik, az orrlyukaihoz koliandron nedvét, vagy füge nedvét kell kenni.

5. fejezet

A szembetegségről (szintén tőle)

1. Ha a szeme begyullad, vad tömjént, bárány agyvelejét, mindkettőből egy drachmányit, sáfrányból, szépia velőből egy drachmányit, rózsaoaljból 10 drachmányit keverj össze, 4 tojásfehérjét keverj

hozzá, alulról kend meg. 2. Más a begyulladt szemre: tömjénből, keményítőből, attikai mézből egyenlő mennyiséget végy.

6. fejezet

A fehér hályogról (szintén tőle)

1. Ammónia sót a legfinomabb attikai mézzel vagy más jó mézzel keverj, és kend a szemébe. Vagy vajból ugyanannyit tégy belé. 2. Vagy szépia velőt apríts fel, és náddal fújd belé. Vagy silphium (aszat) gyökerét olajjal felaprítva napjában kétszer kend bele. 3. Vagy euzómon ép magját, hogy van, fújd a szemekbe, hagyd úgy, míg nem tisztulnak a szempillák a csípősségtől.

7. fejezet

Az idegekről (szintén tőle)

1. Az idegességtől szenvedő lovakat borogasd meleg mézzel, ahol a bántalom van és a fejét is. Majd pedig ökör zsírját és mirhát végy egyenlő arányban, majd ként tégy a fazékba a fejét kend be, füstöld meg és melegítsd. 2. A gyomrát is ki kell tisztítani, és leeresztetni a vért a hátuljából.

8. fejezet

A hasmenésről (szintén tőle)

1. Ha a lónak megy a hasa, ereiből a vért ereszd a fejébe. Igyon langyos vizet, amit árpaliszttal elegyítenek. Ha nem gyógyul meg, orrlukain át oliva olajat önts belé. 2. A hasmenést megállítja a granátalmahéj, szíriai ecetszömörce együtt összetörve, szájon át beadva.

9. fejezet

A hascsikarásról (Hierokléstől)

1. Meleg vízzel le kell mosni és beburkolni. Majd pedig mirhából 5 drachmányit, óborból 6 kotylányit, olajból 3 kotylányit együtt átszűrni, 3 részre szétosztva beleönteni. A gyomrát tengervízzel vagy vízbe kevert mirtusz főzettel átmelegíteni. 2. Pólium leveleit, seprő-rutát, keserűmandulát, erős sötét bort összekeverni, gránátalmahéjat vízbe keverve kell adni, hogy igya. 3. Hasznos a zeller és uborka magja, mindkettő azonos arányban, mindkettőt az italban beadagolni, amit felerész borból és mézből állítottak össze. 4. Vagy összezúzott kardamon magokat, amiket vízzel vagy méd fűvel keverték, kell odaszórni, mint ahogy az elébe vetett árpát. 5. A szédülésben szenvedő lovakat tisztítani kell vízben főzött céklát adva nekik, 13 drachmányi nitront, 12 drachmányi olajjal keverni. A nitront zúzd szét, hevítsd fel, borral elegyítsd. 7. Vizelj a földre, az agyaggal kend be a hasát, megszűnik a hasmenés.

10. fejezet

A tüdőbetegségről (szintén tőle)

1. A tüdőbetegségben a tüdőt gyógyítja az erős ecet, amit felfőznek, és a ló szájába öntik. Vagy emberi vizeletet disznózsírral keverve 20 drachmányit tégy rá. 2. Ügyelj, hogy a vizelet ne asszonytól származzon, természet szerinti időszakából.

11. fejezet

A köhögésről (szintén tőle)

1. A köhögés kezdetén árpalisztet, borsót vagy babot keverj össze, ezt igya. 2. Ha a köhögés nem múlik, mézből 2 pohárnyit, híg gyantát ugyanannyit, olajból ugyanannyit, vajból 24 drachmányit

fel kell melegíteni, állott disznózsírral összeelegyíteni, és ezt adni.
3. Ha pedig így sem szűnne a köhögés, hagymát zúzz össze, olajjal és sóval, borral átszűrve öntsd eléje.
4. Egyesek pedig hagyma levét és olajat, vad ruta gyökerét adják, egyesek tömjént olajjal keverten használnak.

12. fejezet

A nem megállapítható betegségről (Theomnéstostól)

1. Engedd le a vért mindkét vállból, és így készíts gyógyszert: 2. Kevés rutát sóska gyökerével törj össze, 3 kotylé vízzel sűrű panakeiát adj hozzá, 2 drachmányit. 3. Éjjel és nappal etetni kell búzadarával, amit vízzel keverték, és vizet is kell adni elé. 4. Ha a ménesbeli lovak megbetegedtek, beecetezett halszószból (garum) és olajból 3 pohárral, a nagyobbak dupla mennyiségűt kapjanak.

13. fejezet

A nehéz vizeletről (Apsyrtostól)

1. Egyesek hagyma borogatást tesznek a hólyag fölé, levéve a hagyma héját. 2. Mások zeller magját összetörve 2 kotylé borral vagy vöröshagymával, galamb trágyáját vagy polion leveleit vagy mirhát megszáritva, vagy nitronból 3 drachmányit, hagymafejjel összetörve a borhoz kevernek. 3. Borból csak sötétet használjanak.

14. fejezet

Mit kell tenni, ha véreset vizez? (szintén tőle)

1. Eregmoshoz megtisztítva, pörkölve szarvaszsírt keverj, kevés borral 3 napon át szájon át add be neki. 2. Kotylé kecsketejet, bú-

zadarát, fél minnányit, 10 tojást, pohárnyi olajat keverj össze, poharaként öntsd a torkába.

15. fejezet

A fekélyekről (szintén tőle)

1. Ha felsebződik a bordája, írisz gyökerét pörköld meg, összetörve tedd rá. 2. Vagy kendert megpörköelve a hamuját mézzel vegyítve kend rá, hozzátéve állott vizeletet.

16. fejezet

A gyulladásról

Minden gyulladást sóval és olajjal vagy poligon levelével, amit elégetve borba keversz, vagy ökörfakkórával (flomos) borral felfőzve, rákenve gyógyítasz.

17. fejezet

Gyógyító ír izületekre (Pelagoniostól)

Tömjénből 8 drachmányit, galbánból ugyanennyit, borseprűből 12 drachmányit, gyantás mézgából, nitronból, kénből, mindegyikből 3 drachmányit, egyiptomi mustárból pohárnyit, kardamonból (keserűlevelű zsázsa) ugyanennyit, babérbogyóból 100, szárított fügeből mínányit, kevés babér levelet, nem oltott mészből elegendőt. A száraz összetevőket megtörve hozzá kell keverni a nedves összetevőkhöz, megkenni egy rongyot vele, úgy rátenni.

18. fejezet

A rühről (szintén tőle)

1. Híg cédrusolajat, gyantát, timsót, elegendő arányban ecettel keverj, és kend rá. 2. Tisztítsd meg a beteg részeket forró hamuval, addig mosd, míg vérzeni nem kezd, majd ezüst és ólom keverékét, és timsót, mastixfa olajával vegyítve kend a sebre. 3. Vagy afronitront és tengeri szénát, pörkölt búzadarát mindből egyenlő arányban véve ecettel vegyítsd, ezt kend rá. 4. Vagy ciprusfa gyökerét megégetve, a hamut disznózsírral keverd, lúgot keverve hozzá, kend az állat bőrére.

19. fejezet

A piócáról (Apsyrtostól)

Ha az állat piócát inna, hátrafesztve a nyakát meleg olajat borral keverve önts a torkába 2 pohárnyit. Vagy pedig poloskákat égess a szeméhez közel, vagy pedig orrlyukaiba tedd, ezzel gyógyítod. Vagy azonnal kiesnek, vagy elpusztulnak. Ezt alkalmazd ökrökre és a többi állatra is.

20. fejezet

Hogyan gyógyítod a skorpió vagy más csúszómászó harapását? (Hippokrátésztől)

1. A sérült helyet kend be ökör trágyájával, vagy összezúzott csúcsor nedvével, vagy euphorbia nedvével (tithymallon) vagy beléndek maggal, vagy lenmag nedvével, vagy timsóval, vagy nitronnal, vagy porlasztott sóval. Ezek használni fognak, ha a sebre kened. 2. De vízzel kevert borral is, átszűrve és az orrlyukaiba öntve, meggyógyítod. 3. Általában szinte az összes kígyómarással szemben ezek

a szerek, közel mind, az embert is gyógyítják, és menekvést jelentenek a legelő marha számára is. 4. A betegségek egyrésze esetében, a lovaknál, szamaraknál, öszvéreknél alkalmas a vérüket megcsepolni.

21. fejezet

A hágatásra alkalmas szamárról (Apsyrtostól)

1. A hágatásra alkalmas szamarakat azon a módon fogjuk kiválasztani, mint a lovakat, és az alábbi módon fogjuk nevelni: 2. Egyesek helyesen járva el, a mezőn élőket is nemesítik. Az ezektől származó utódok a legkiválóbbak, amelyek nem bezárva élnek, hanem szabadon. 3. Erősen megszelídül ez az állat, minden téren a szelídekhez hasonlóan dolgozik, és sohasem vadul el, ha egyszer már megszelídült. A tőle születettek hozzá hasonlók lesznek. 4. Hágatni ezeket az állatokat a nyári napforduló előtt pár nappal kell. A szamár 12 hónapig vemhes. 5. Jobb a lovakat szamárral hágatni, mint szamarat lóval. 6. Egyesek megfelelőbben járnak el, ha nőtény lovakhoz teszik a szamárcsikókat. Jobb tejen nevelődnek, és együtt nevelődve ragaszkodóbbak lesznek a lovakhoz és irányíthatóbbak. 7. A tejelés időszaka, mint a lovaknál, két év legyen. 8. A szamarak hágatásra 3-tól 10 éves korukig alkalmasak. Ügyelni kell rá, hogy a tenyésztendő szamarak szép formájúak legyenek. Ilyenek lesznek az utódai is. 9. Egyesek pedig jobb eredményre törekedve a szamarat vagy lovat vagy más állatot, amilyen színűnek akarják a megszületendő utódot, olyan takaróval takarják be. Amilyen ugyanis a takaró színe, amivel a hím állatot letakarják, olyan színű lesz az utód is. 10. A sántító szamarat ki fogod gyógyítani, meleg vízzel köröskörül lemosva a lábát, és metszőkéssel körben letisztítva. Ha ezt teszed, borogasd be meleg régi vizelettel, amibe sót kevertél, és óvatosan

szivaccsal töröld körbe, csepegtess rá meleg vassal megolvasztott zsírt, legjobb, ha kecske zsíráját, ha nincs, ökör zsíráját, és ezt tedd, míg meggyógyul.

22. fejezet

A tevékről (Didymostól)

1. Didymos Geoponikájában szól arról, hogy a teve 3 napon át bírja a szomjúságot. A rühösségét cédrusolaj gyógyítja. 2. A teve sem anyjával, sem testvérével nem párosodik. 3. A baktriai tevét, amely India hegyei közt legel, a vaddisznóra vadászók befogják, maga Didymos ír erről. A sertéstől és a tevétől kétpúpú teve születik, mint ahogy a lovaktól és a szamaraktól az öszvér. 5. Az apjának sok ismertetőjegyét viseli is az utód teve. A sűrű szőrzetet, erejét, nem is csúszik meg könnyen a sárban, hanem erejénél fogva ismét feláll, dupla annyi terhet szállít, mint a többi teve. 6. Baktriainak nevezik őket, szokásosan, minthogy Baktria a hazájuk, ahol először kitenyésztették őket. 7. Nevezik dromedároknak is a tevéket, mivel az úton a lovakat megelőzik és legyőzik. 8. Florentinos azt mondja Georgikájában, hogy Rómában tevepárducot látott. 9. Én pedig Indiából hozott tevepárducokat láttam Antiochiában.

17. KÖNYV

Ezek következnek ebben a könyvben, amely 17. a földművelésről szóló válogatások sorában, amely összeállítást közöl a barmok hágatásáról, ellésükről, nevelésükről és különféle gyógyító eljárásokról.

1. A tehenekről; 2. A tenyészbikákról; 3. Mit kell tenni, hogy a marhák ne betegedjenek meg? 4. A bikákról; 5. A hágatásról; 6. A születendők előrejelzéséről; 7. A böglyökről, az úgynevezett marhaböglyökről; 8. A borjak neveléséről; 9. Mit kell tenni, hogy a munkát végző ökrök ne erőtlenedjenek el? 10. Melyik kortól kell kezdeni hágatni? 11. Mit kell tenni, hogy az egerek a teheneket ne háborgassák? 12. Mit kell tenni, hogy a tehenek kövérre hízzanak? 13. A gyógyításukról, és arról, mit kell tenni, hogy ne igyanak semmi keményet; 14. A tisztázatlan eredetű betegségekről; 15. A fejfájásról; 16. A hasmenésről; 17. Az emésztési zavarokról; 18. A felfúvódásról; 19. A hascsikarásról; 20. A lázas beteg marháról; 21. A köhögésről; 22. A fekélyekről; 23. A lesántulásról; 24. A rühről; 25. Az epéről; 26. A meghűlésről; 27. A férgekéről; 28. Az étvágytalanságról; 29. A tetvességről

1. fejezet

A tehenekről (Florentinustól)

A teheneket 30 nappal a fedeztetés előtt már nem szabad hagyni, hogy jóllakjanak. Amennyire lesoványodnak, annyival fogékonyabbak lesznek.

2. fejezet

A tenyészbikáról (szintén tőle)

1. Az alábbi jegyekkel bíró bikát kell kiválasztani: jó testfelépítésűt, hosszúkás testűt, igen nagy termetűt, szép szarvút, széles homlokút, sötét szeműt, pofája rövid legyen, ne hajlott, tág orrlíkokkal, nyakszirtje hosszú és vastag legyen, mellkasa fejlett, ajkai sötétek, oldalai magasak, háta széles, szeme nagy, farka elől hosszúkás és érintse a sarkát, igen szőrös legyen, szügye rövid, lábszárai egyenesek, erősek, inkább vastagok, mint hosszúk, egymáshoz ne érjenek, járás közben lábai ne legyenek széttartók, patái simák legyenek, egyenletesek, puha tapintásúak, ne nyesettek. 2. Legkitűnőbbeknek azokat tartják, amelyeknek szügye világos, lábszárai sötétek, és nemes külsejűek. 3. Jó, ha a bika a felsorolt jegyek valamennyijével bír, vagy ha nem, a legtöbbel. 4. A bikák a pásztorok hangját megismerik, a nevükre hallgatnak, és odafordulnak a hajcsár szavára.

3. fejezet

Mit kell tenni, hogy a marhák meg ne betegedjenek? (Démokritostól)

Adj neki egy hónapon át megmosott borsót (bagolyborsót)! Az ütéseiket gyógyítsd vad mályvát szétdörzsölve és rátéve a sebre!

4. fejezet

A bikákról (Didymostól)

1. A bikákat a fedeztetés előtt két hónapon át nem szabad engedni, hogy a tehenekkel legeljenek. Friss fűvön kell őket tartani, és ha nem lenne elég a legelő füve, csicseriborsót, bagolyborsót vagy árpát

kell nekik adni beáztatva. 2. Három évesnél fiatalabbak nem alkalmasak fedeztetésre, sem a 12 évnél öregebbek. Ugyanez a tehenekről is elmondható. 3. Elválasztani a tehenektől két hónapos korukban kell őket és bevezetni a nyájba, nem akadályozva az indulókat.

5. fejezet

A fedeztetésről (A Quintilianusoktól)

1. A fedeztetés legalkalmasabb ideje nyár közepe. 2. Ha a tehenek nem hajlandók a bikákkal üzekedni, tengeri hagyma közepét, azaz a tengeri hagyma legpuhább részét, ahogy mondani szokták, a javát kell adni nekik vízzel széttörve, és tisztulás után rákenni a tehenek nemi szervére. 3. Ha késlekednek a bikák fedezésbe fogni, égess elefánt farkat, törd össze, borral keverd össze, kend be ezzel a bika nemi szervét és heréit, és azonnal indulat fogja el. 4. Ez vonatkozik nem csupán a bikákra, hanem az összes többi állatra is, emberre is. Olajjal kell bekenni a dühének csillapítására. Ha sok is a magja, az úgynevezett poligonos növény az állatokat még termékenyebbé teszi.

6. fejezet

A születendő kismacskák nemének megjósolásáról (Afrikanostól)

1. Ha megtudni akarsz, hogy hím vagy nőstény lesz-e a születendő utód, az alábbiakat figyeld meg: ha jobb oldal irányából közeledik a bika, a születendő utód hím lesz. Ha baloldal irányából, nőnemű. 2. Ha bikát akarsz, hogy foganjon, a bal here legyen kívül, ha tehenet, a jobb here. 3. Természeti oknak egyesek azt hozzák fel, hogy bika lesz a születendő borjú, ha akkor fogan, amikor északi szél fúj, és ha tehenet akarnak, déli széljárást kell választani.

7. fejezet

A böglyökről, az úgynevezett marhaböglyökről (Sotiontól)

1. Ha látod, hogy böglyök háborgatják a szarvasmarhát, így kell eljárni: nem közelítenek feléjük, ha babérgallyakat vágunk le, vízben megfőzzük, ezzel behintjük a területet, ahol legelnek. A böglyök az ellenszenvtől hajtva el fognak menekülni. 2. Ha megcsípnék őket, vízzel kevert fehér ónnal kend le a marhákat.

8. fejezet

A borjak felneveléséről (Didymostól)

1. Méd lóherével kell etetni a legelő teheneket. Több tejet fognak adni így etetve. 2. Amikor kétévesek a borjak, ki kell őket herélni. Ezt a kort követően a herélés nem hasznos. 3. A sebeiket hamuval és ólomgléttel kend be, 3 nap elteltével híg gyantával és hamuval, kevés olajat kenve rá.

9. fejezet

Mit kell tenni, hogy a munkát végző ökrök ne fáradjanak el? (Démokritostól)

Olivaolajat és terpentint olajat keverj össze, ezzel kend a szarvukat.

10. fejezet

Mely kortól kell a szarvasmarhát fedeztetni? (Varrotól)

1. Fedeztetni kétéves kor előtt nem kell, hogy 3 évesen elljenek. Még jobb, ha négyévesen ellenek először. 2. A szarvasmarha többnyire tízéves koráig ellik. A bikák négyéves kortól vannak erejük teljében.

3. A négylábúak fedeztetésének ideje a Delfin felkeltétől kezdődik, azaz június hónap kezdetétől 40 napig tart. Az üsző 10 hónapon át vemhes. 4. A terméketleneket, a betegeket, az öregebbeket el kell távolítani a marhacsordából. Értelmetlen ugyanis a hasznot nem hozókról gondoskodni.

11. fejezet

Mit kell tenni, hogy egér ne háborgassa a marhákat? (Aphrikanustól)

Babérfa termését törd apróra olajjal, főzd össze, ezzel kend be a marhákat, vagy a habjával. A bikák megdöglenek, ha az orrlyukait rózsaoiljal kenik be.

12. fejezet

Mit kell tenni, hogy meghízzanak az ökrök? (Sotiontól)

1. Meghizlalod a marhát, ha a mezőről beérkezőknek ezt adod: az első napon vágott káposztát dobsz elébük, erős ecettel megöntözve, majd pedig korpát és búzadarát keversz össze és 5 napig ezt adod, a 6. napon árpadarát, 4 kotylányit, majd lassan, 6 napon át emeld az élelem mennyiségét. 2. Télen a kakasszó idején etesd, másodszor reggeli szürkületkor, inni is adj, a többi ételmet estétájt add elébe. 3. Nyáron először a hajnali szürkületben, másodszor 3 óra tájban, majd itasd, és így a harmadik adag ételt tedd elébe a kilencedik órában, és ismét itasd. Télen melegebb vizet adj neki, nyáron hidegabbat. 4. A testüket a vizelettől öblítsd le, eltávolítva, ami rajtuk ragadt, a nyelvüket tisztítsd meg a piócáktól, vakaróval levakarva (a piócák ugyanis megtelepszene a nyelvükön). Sóval kend be a nyelvüket. Gondoskodni kell a fekhelyükről is.

13. fejezet

A gyógyításukról, és arról, mit kell tenni, hogy semmi keményet ne igyanak (Paxamostól)

1. A jászolhoz se disznók, se szárnyasok ne közelítsenek. Mindkettőnek a trágyája, ha eszik belőle, megbetegíti az állatot. 2. Nem nyel követ a marha, ha farkasnak a farkát függesztet a jászol fölé.

14. fejezet

A tisztázatlan okú betegségről

1. Az állatoknak szinte az összes betegsége tisztázatlan. Miképp lehet tájékozódni ebben? Ki világosít fel egy-egy állatbetegségről? 2. Ha tehát silphiont (búzaszat) vörösborral keversz, és az orrlyukaiba öntöd, minden tisztázatlan betegséget ki fogsz gyógyítani. 3. Démokritos azt tanácsolja, hogy tavasz kezdetén az ökrök italába 14 napon át skyllát és ramnos gyökerét kell dobni. Ha pedig ismert betegségben betegszenek meg, így fogod gyógyítani: hegyi legelőkről való elelisyfakon-t (zsálya?) és prasiont (porum) amikor inni akarnak, beáztatva adod inniuk, kigyógyítod őket. Ez nem csupán az ökröknek, hanem a növendék állatoknak is hasznos. 5. Nagyon hasznos, ha sót is keversz az élelmükbe. 6. A legjobb és legegészségesebb olajseprőt vízzel keverni és lassacskán adagolni. Hasznos a méd fű is.

15. fejezet

A fejfájásról

1. A szarvasmarha fejfájását időben fel lehet ismerni. Fáj a feje, tehát, ha fülét lógatja, nem eszik. 2. Kend be a nyelvet borral kevert kakukkfűvel, fokhagymával, és apróra tört sóval. 3. Hasznos a nyers

árpadara is, borral keverve. 4. Babér levelét, amennyi szükséges, végy, és a szájába tedd, és gránátalmafa kérgét ezzel segítesz rajta. 5. Vagy mirhát, bab nagyságút, borral átszűrve kis pohárba dobj, öntsd az orrlyukaiba, ezzel meggyógyítod.

16. fejezet

A hasmenésről

1. Ramnos levelét törj össze, és aszattal bekenve add ennie. 2. Mások gránátalmafa leveleit törik össze, és árpadarával összedolgozva adják ennie. 3. Mások pedig árpadarát, 2 kotylányit, és búzát pörkölnek, búzalisztet adnak hozzá, és fele mennyiségű vízzel keverve adják.

17. fejezet

Az emésztési zavarokról

1. Emésztési zavarra utal, ha a marha nem eszik, gyakran böfönt, mozgatja a tagjait, görcsöl, felpuffad, megy tőle a szél. 2. Meggyógyítod, ha meleg vizet adsz innia, vagy ecetbe áztatott káposztát felszelve, káposztából a zsenge részt megfőzve, olajjal széttörve beöntöd a szájába, és takarókkal egészen átmelegíted, megjáratod. Ez nem csupán a tehenek számára, de az összes legelő állat számára hasznos. 4. Vannak, akik vadolajfa leveleit vagy más fa zsenge ágait összetörik, vízzel felöntve átszűrik, két napon át 6 kotylányit adnak neki.

18. fejezet

A felfúvódásról

Egyesek olajat öntenek az ökör orrába, mások vadfügefa éretlen fűgét vízzel összetörik és a levét az orrába öntik.

19. fejezet

A hascsikarásról

1. A hascsikarásos ökör nem marad meg egy helyen, táplálékot nem fogad el, hanem bőg. 2. Kevés táplálékot kell dobni elé, és a körmei körül a bőrt át kell szúrni, mintegy eret vágni. 3. A farka körül megszúrják, hogy vér folyjék, és körülkötik ronggyal. 4. Mások hagymát és sót törnek össze, belenyomják és megfuttatják. Mások nitront törnek össze, feloldják, és szájon át beleöntik.

20. fejezet

A lázas beteg marháról (Didymostól)

1. A lázas beteg ökör nem megy oda az élelemhez, lefelé lógatja a fejét, könnyezik, nyáladzik, a szeme környéke beesett. 2. Az ilyen állatot az alábbi módon gyógyítják: egészen árnyékos helyen tarackfüvet kell szedni, átmosni, ezt add ennie, vagy szőlő leveleit. 3. Itatni a leghidegebb vízzel kell, ezt ne szabad ég alól venni, hanem árnyékos helyről, a füleit és az orrlyukait vízbe áztatott szivaccsal kell benedvesíteni. 4. Egyesek a pofáját égetővassal átégetik, és a szeme alatti részt. Naponta kétszer meleg vízbe áztatott szivaccsal lemossák, míg nem kilöködnek a varak, és a sebek behegednek. Felszúrják a füleit is, hogy a vér kifolyjon. 5. Egyesek pedig árpakenyérrel dagasztanak borral ezt adják ennie, mások tengervízzel lemossák, és takarókkal melegítik. Mások pedig lóherét adnak borral. Ez nem csupán a teheneknek hasznos, hanem a többi állatnak is.

21. fejezet

A köhögésről

1. Őrölt árpát áztass be, pelyvából a legfinomabbat tisztítsd meg, bagolyborsóból 3 kotylányit őrölj meg, és 3 részre osztva ezt add ennie. 2. Egyesek pedig üröm növényt törnek össze, vízzel elegyítve összesajtolják, és evés előtt vízben 7 napon át adják ennie.

22. fejezet

A fekélyekről

Ha fekélyes seb támad az állaton, ki kell tisztítani, meleg, állott ökör vizelettel le kell mosni, letörölni gyalpájával, finomra őrölt só és híg gyantát kell rátenni tapasztként.

23. fejezet

A lesántulásról (Florentinostól)

1. Ha meghűlés miatt lesántul az ökör, a lábait le kell mosni, és a fájó részt metszőkéssel fel kell nyitni, állott vizelettel áztatni. Majd pedig szórj rá só, töröld meg szivaccsal vagy ronggyal. Ezt követően kecske vagy ökör faggyúját felaprózva csepegtess belőle a fájó részre. 2. Ha pedig felsértette valamivel a lábát és emiatt sántít, mindent hasonlóképp kell tenni. Viaszt régi olajjal, mézzel és bagolyborsó lisztjével keverj, gyúrd össze és hűtsd le, tedd a sebre, ezt követően apróra tört cserepet szűrj át, összevágott fűgét vagy gránátalmát keverj össze, tapaszt a seb köré kösd rá ronggyal. Kösd le gondosan, hogy semmi ne jusson be, míg az állat fel nem képes állni. Így ugyanis meggyógyul. A harmadik napra rendbejön. 3. Ha pedig tuskébe lépett, úgy sántult meg, azt a helyet át kell melegíteni összefőzött olaj és must keverékével, majd darált lisztet kell melegen rátenni.

4. Ha pedig felpuhul, fel kell nyitni. A felnyitott és kimosott sebre lilium vagy tengeri hagyma leveleit kell tenni sóval keverve, vagy polygonont vagy összezúzott hagymát.

24. fejezet

A rühről

1. A rühöt és a kiütéseket állott ökörvizelettel és vajjal gyógyítják, a gyulladt rész köré kenve. 2. Egyesek pedig mézgalával vagy híg gyantával, amit kénnel keverték, kenik be, és így gyógyítják.

25. fejezet

Az epéről

Át kell égetni a lábszárát az ökörnek egészen a patáig, meleg fürdővel folyamatosan melegíteni és betakarni. Élelmet ne kapjon.

26. fejezet

A megfázásról

Vízbe fügefalét kell vörös borral keverni.

27. fejezet

A férgekéről

Hideg vízzel kell behinteni a sebeket, ez megköti a férgeket.

28. fejezet

Az étvágytalanságról

Az élelmet le kell önteni elegendő mennyiségű olajseprővel. Olajból, mézgából vagy terpentín olajból azonos mennyiséget keverj össze, kend be a szarvakat a tövéig.

29. fejezet

A tetvességről

1. A marhát a hátára kell fordítani, a fejét hátrafesztve megvizsgálni a nyelvet, van-e rajta hólyag, és feltűzesített vassal, majd vadolajfa leveleit sóval keverve kend a sebre, vagy finom sótt olajjal, vagy vaját sóval. 2. Vagy vaduborka száraz gyökerét összevagdossa fűgével add ennie, vagy árpadarát, két kotylával, vagy búzát azonos mennyiségű búzaliszttal keverve, borral áztatva add ennie.

18. KÖNYV

Ezek következnek ebben a könyvben, amely 18. a földművelésről szóló válogatások sorában, amely összeállítást közöl a birkák kiválasztásáról és megítéléséről, fedeztetéséről, ellésükről, mindenfajta gyógyításukról és gondozásukról.

1. A birkák kiválasztásáról és a hímek és a nőstények megítéléséről; 2. Gondozásukról és arról, meddig tarthatók; 3. A fedeztetésről és ellésükről; 4. A birkákról, hogy nyájban maradjanak; 5. Mit kell tenni, hogy a kos ne törjön előre; 6. Hogyan lehet felismerni a vemhes állatot és arról, hogy milyen színű a magzat? 7. Mit kell tenni, hogy a bárányok ne betegedjenek meg? 8. Mikor és hogyan kell nyírni a juhokat? 9. A kecskékről és a kecskebakokról; 10. Mit kell tenni, hogy a kecske sok tejet adjon, 11. Mit kell tenni, hogy ragályos betegségben ne betegedjenek meg a birkák és kecskék? 12. A tejről és arról, mit kell tenni, hogy tejet adjanak a legelő marhák; 13. A birkák gyógyításáról; 14. A farkasvadászatról; 15. A rühről; 16. A tetvességről; 17. A különböző betegségekről; 18. A kecskenyájáról; 19. A sajt készítéséről; 20. A tej megítéléséről; 21. A savanyú tej (melké) készítéséről röviden

1. fejezet

A birkák kiválogatásáról és a hímek és a nőstények megítéléséről (Florentinustól)

1. Legjobb anyaállatok, amelyek sok és puha gyapjat növesztenek, sűrűt, főképp nyakuk és nyakszirtjük körül, a gyomruk körül, tömött, puha, egyenletesen azonos színű gyapjút. Szép szeműek legyenek, hosszú lábúak, hosszú farkúak. 2. A legkiválóbbak ugyanis ezek a bárányok nevelésére. 3. A kosok legyenek szilárd testfelépítésűek, kinézésre szépek, vidámak, bozontos homlokúak, erős, rövid szarvúak, a fülüket a sűrű gyapjú elfedje, legyenek széles hátul-

júak, nemi szervük erőteljes. 4. Három éves korukban mustrának kell őket alávetni, a hímeket és nőtényeket, egy hím elegendő 50 nőtényhez. 5. Egy felnőtt férfi elegendő 20 birka ellátására, ha segítségére gyerek is van. 6. A birka vemhessége 5 hónapon át tart. A legjobbak azok a birkák, amelyeknek a gyapja rövid, a göndör szőr töredezett természeténél fogva – állítják.

2. fejezet

Gondozásukról és életidejükről (szintén tőle)

1. Több és tágas karám kell, melegre és szárazra kell készíteni, a talajuk lejtős legyen, téglákkal kirakva, elegyengetve egyenletesre, és a vizeletet csatornán kell levezetni. 2. Úgy kell elhelyezni a jászlakat, hogy fölējük lejtőt szereljenek, a birka az élelmet fogyasztva ne léphessen feljebb. 3. Nyáron a szabad ég alatt nevelődik, és a szabad ég alatt hál. Amikor azonban a nap a legerősebben tűz, árnyékos helyre űzd. Minden alkalommal a télies helyekről a melegebbekre hajtsd át, és ne fordítva. A hideg erősen árt nekik. 4. Annak érdekében, hogy ne jussanak oda be ártalmas vadállatok, a karámokban asszonyi hajat kell égetni, vagy galbánt, vagy szarvas csontot vagy pedig kecskének a körmét vagy szőrét, aszfaltot, kassziát, konizát, vagy máségebet, nehéz illatút magában vagy többet együtt összevágva. 5. A nyáj fekvőhelyére az alábbi növényeket kell dobni: nádat, aszfodéloszt, vagy glihont, vagy poliumot, vagy konizát, vagy abrutürmöt. Ezeket kerülik a férgek. 6. Élelmükként lóherét kell adni, és lucernát, vagy télist, vagy zabot, vagy hüvelyesek pelyváját, és árpa pelyvát. Jobb a tengervízből ráhinteni az abrakra. A lehullott éretlen füge, a megszáradt levelek is, megfelelnek a birkák takarmányául. 7. A birtokra ki kell őket hajtani, nyáron, mielőtt a nap felkel, még harmat idején is, amikor minden nedvesség eloszlik. Mindenkor a hátuk

irányából érje őket a nap, erre ügyelni kell. 8. A pásztorok száma mindig egyenlőtlen legyen, hogy bizonyos természettől levő erővel bírjon a köztük tartózkodáshoz és megvédésükhöz.

3. fejezet

A fedeztetésükről és ellésükről (Didymostól)

1. A kosokat a fedeztetést megelőzően 2 hónappal el kell különíteni, és bőségesebben etetni. Amikor pedig gyarapodtak testben és erőben, a nőtényekhez kell küldeni őket. 2. A fedeztetéshez alkalmas kor a kosoknál kétéves kortól 8 éves korig. Hasonlóképp a nőtényeknél is. 3. Tudni kell, hogy a kosok inkább az öregebb nőtényeket úzik, amelyek gyorsabban fogannak, a fiatalabbakat másodsorban. Később ne használják őket fedeztetésre, árt ugyanis. 4. Egyesek pedig abból a célból, hogy szinte egész évben legyen kos, és tejet akarva, az év minden szakához a fedeztetés különböző ideit igazítják. 5. A fedeztetéskor eléggé erősek a kosok, ha hagymát kevernek hozzá az élelmükhöz, vagy a polygonos vagy a polyforos növényt, ami a többi legelő marhát is üzekedésre gerjeszti. Hogy idegent ne fogadjanak el, vizet kell használni. 6. Ha azt akarják, hogy több hím szülessen, az északi széllel szembe kell legelőre hajtani a nyáját, derült időben rájuk engedni a kosokat. Ha több nőtényt akarnak, ezt akkor kell, amikor hátszélként a Notos fúj. Ezzel kapcsolatban, de az összes állattal kapcsolatban is ez érvényes. 7. Ha a jobboldali herétől fogan, ahogy a marháknál szó volt róla, az utód nőtény lesz, hím, ha a baloldaltól. 8. Az újszülött bárányokat, miután elteltek tejjel, magukban kell tartani. Ha anyjukkal együtt tartják őket, megsérülnek. 9. Két hónapig nem kell fejni a tejet. Jobb, ha soha. Így lesznek a legjobban tápláltak a birkák. 10. Az elsőszülöttek közül kell eladni, mivel nem alkalmasak a tartásra.

4. fejezet

A birkákról, hogy kövessék a nyáját (Aphrikanustól)

Gyapjával tömd be a fülüket.

5. fejezet

Mit kell tenni, hogy ne fusson el a kos? (szintén tőle)

Fúrd meg a szarvukat közel a fülhöz.

6. fejezet

Miből tudhatod meg, vemhes-e a birka és hogy milyen színű az embrió? (Démokritostól)

Nyisd ki a szájukat, és ha a nyelvüket sötétnek találod, sötét színűt fog elleni. Ha világos, világos színűt fog elleni. Ha tarka, tarka lesz az utód.

7. fejezet

Mit kell tenni, hogy a bárányok ne betegedjenek meg?

Repkényt legeljen 7 napon át, és nem fog megbetegedni.

8. fejezet

Mikor kell, és milyen módon a birkákat nyírni? (Didymostól)

1. Sem még hideg időben, sem nyáron, hanem tavasz közepén kell a birkákat nyírni. 2. A nyírás közben keletkező sérüléseket be kell kenni folyós gyantával, a testük többi részét borral kevert olajjal vagy keserű, meleg főzettel. 3. Jobb, ha azonos mennyiséget veszel

olajból és olajseprőből, vagy olajból és fehér borból, gyanta és fagygyú keverékével kened be őket. Ez nem árt a gyapjúnak, nem kapja el az állat a rühöt, a felsebződést megakadályozza. 4. Ügyelni kell rá, hogy jól előkészítve, az első órát követően miután már felszáradt a gyapján az éjjel ráhullott harmat, végezzék a nyírást, inkább napon. 5. Ha összeizzadják a lenyírandó gyapjút, az ezt a nedvességet magába szíva, használhatatlanná és puhává válik.

9. fejezet

A kecskékről és bakkecskékről Florentinustól

1. A kecskék kedvelik a hegyvidéket. Sok tekintetben csaknem hasonlók a juhokhoz. Ugyanazon időszakban párosodnak, és 5 hónapig vemhesek, mint a birkák. 2. Többnyire kettőt ellik, neveli utódait, nem kevés bevételt nyújtanak tejből, sajtból és húsból, emellett még a bőrből. 3. A bőre feltétlenül szükséges kötelekhez, zsákokhoz és effélékhez, és hajózási célra, sem nem megy könnyen tönkre, sem nem rothad meg magától, ha nem hanyagolják túlságosan el. 4. Ki kell választani az anyaállatok közül az erőteljes testfelépítésűeket, magas termetűeket, és amelyek már ellettek, amelyeknek a bőre hibátlan, szőrzetük sűrű, a duzzadt tőgyűeket. 5. Az ilyenek tartásra is jobbak. Természeténél fogva nem érzékeny fagyra ez az állat, hőmérséklete könnyen lecsökken. Ha esetleg kihűl, elpusztul. 6. A bakkecskék közül a nagytestűeket, és erős mellkasúakat választják ki. Csípőcsontja erőteljesebb legyen, sűrű, hosszú szőrzettel, színe fehér legyen, nyaka és nyakszirtje rövid és vastag, torka hosszabb. 7. Legjobb ideje ezek fedeztetésének a téli napforduló előtt van. Nem fog elszökni a kos, ha megnyesed a szakállát.

10. fejezet

Mit kell tenni, hogy sok tejet adjanak a kecskék (szintén tőle)

1. Pentadaktylon növényt, mielőtt inna, etess vele 5 napon át. 2. A kecskék sok tejet adnak, ha ezerjófüvet terítesz alájuk.

11. fejezet

Mit kell tenni, hogy a birkák és kecskék ne betegedjenek meg ragályos betegségben? (a Quintilianusoktól)

Nem fognak megbetegedni, ha gólyatrágyát felaprítva vízzel elegyítesz, egy kanálnyit ebből mindegyikkel itatsz.

12. fejezet

A tejről és arról, mit kell tenni annak érdekében, hogy a tejelő marha sok tejet adjon (Aphrikanustól)

1. Az össze tejelő marha rengeteg tejet ad, borja táplálása után, ha lóherét eszik vagy ezerjófüvet teszel alájuk, a hasuk alá. 2. A tej, ha tűzön felmelegíted, és füge gallyával kevered, megalvad. 3. A friss túrósajt pedig (xúgala) olajba dobva vagy terpentinfaleveleibe téve friss marad.

13. fejezet

A birkák gyógyításáról (Leontinostól)

1. Ügyelni kell arra, hogy nehogypusztuljanak már kezdetben valami ragályos betegségben a birkák. 2. Tavasz kezdetén tehát, hegyi elelőfakont és prasiont kell adni nekik összekeverve és az innivalójukba keverve. Ezt kell tenni késő ősszel is napon át. Ha esetleg

megbetegszenek, ugyanezt kell tenni. 3. Hasznos az is, ha lóherét fogyasztanak, és ha a legszívósabb nádfajta puha gyökereit vízbe áztatva fogyasztják. 4. A beteg állatot másik területre kell átvinni, hogy az egészségesek meg ne fertőződjenek, ők pedig meggyógyuljanak, másutt részesülve vízben és levegőben.

14. fejezet

A farkasra vadászás módja (Diophanéstól)

1. A farkasra az alábbi módon kell vadászni. Blénnoi – ezek kis tengeri halfajta, ezek közül némelyik elnevezése: lúkoç. Ezt a szárazföldi farkasok vadászására az alábbi módon használják: 2. Kihalászva őket minél többet, zúzd őket apróra kőmozsárban vagy famozsárban, minél többet, és tüzet rakva a hegyen, ahol élnek, amikor a szél jár, végy ezekből a halakból és tedd a tűzre, a vérből és apróra vágott birkahúst keverj hozzá a haldarabokhoz, és menj el arról a helyről. 3. Miután a tűz füstölögni kezd, a környéken élő farkasok mind odagyűlnek majd. Fogyasztva a húsból, belélegezve a bűzt, elpusztulnak elaludván. A még mindig kábultan fekvő állatokat ugyanis megölik.

15. fejezet

A rühről (Didymostól)

1. A rüh nem támadja meg az állatokat, ha mint ahogy korábban leírtuk, a birkák megnyírását követően bekenik őket. Ha erről elfeledkeznek, és rühös az állat, az alábbi módon kell gyógyítani: 2. Só nélküli olajseprőt szűrj át, forró, keserű vizet önts hozzá, fehér bor borseprőjét, mindegyikből azonos mennyiséget véve keverd össze, melegítsd fel egy edényben, a birkákat ezzel kend le és 2 napig

hagyd rajtuk, a harmadik napon tengervízzel vagy meleg sós vízzel mosd le, majd ivóvízzel. 3. Mások ciprusfa golyókat vízzel öntenek le. Mások ként és kypeirost fehér ónnal és vajjal kevernek, összetörve ezt kenik rá. Mások, miután a szamár az úton vizelt, az összeállt agyagszerű sarat keverik rá. 4. Még jobban teszik azok, akik a felsorolt szerek egyikét sem teszik a szenvedő állatra, míg meg nem nyírják, és állott vizelettel le nem tisztítják. 5. Arábiában cédrusolajjal bekenéssel beérik, mint ahogy a tehénél és elefántoknál is. 6. A birkák rühét állott vizelettel kell gyógyítani és olajba kevert kénnel bekenni őket.

16. fejezet

A tetűkórról (szintén tőle)

1. Ha tetves vagy kullancssal fertőzött az állat, juharfa (szilfa?) gyökerét vagdossd össze, majd fejétől kezdve a hátáig a gyapját ezzel lazítsd fel, melegen ráöntve, míg az egész testet át nem hatja. 2. Egyesek itt is csak cédrusolajat használnak. Mások mandragóra gyökerét használják hasonló módon. Ügyelni kell, nehogy belekóstoljon, veszélyes ugyanis. 3. A ciprus gyökerét felfőzik, és a főzettel mossák le az állatot.

17. fejezet

A különböző betegségekről (Anatoliostól)

1. Ha a nap égető heve árt a birkának, állandóan elesik, és nem eszik, vad cékla levét sajtold ki, áztasd vízbe. Az ilyen állatokkal etess céklát. 3. Ha nehéz a légzése, a füleit vassal be kell vágni, és átterelni az állatot más helyre. 3. Ha pedig köhög, mandulát kell megtisztítani és három pohárnyit borral keverve az orrlyukaiba önteni.

4. Ha pedig az ártalmasabb takarmánytól feldagad a hasa, vért véve fogod gyógyítani, megvágva az ajka feletti ereket, és a farka alattiaikat, a talpánál, emellett emberi vizeletből egy és fél kotylányit bele kell önteni. 6. Ha pedig férgeket enne a fűből, ugyanezt kell tenni. Ha piócát nyelne, erős, meleg borecetet vagy olajat kell beleönteni. 6. Ha látható tályog lenne rajta, azt fel kell nyitni, a sebre pörkölt apró só folyékony gyantával kell keverni. 7. Ha valami csúszómászótól sérült volna meg, vagy sebesült volna, fekete köményt kell neki adni (melanthion) borral, és mindarról gondoskodj, amiket az ökrökről és a többiről és a többiről korábban elmondtunk. 8. A farkasok nem fognak rátámadni a tenyésztett állatokra, ha körben tengeri hagymát függesztesz az úgynevezett csapás köré.

18. fejezet

A kecskenyájrról (Bérytiostól)

1. A kecskékről, mint a birkákról ugyanúgy kell gondoskodni mind élelem, mind a betegségek terén. 2. Ami a sajátosságuk, nem hagyható figyelmen kívül. Nem úgy viselkednek, mint a birkák, amelyek együtt legelnek, ezek ugyan szintén, de elugrálva szétszélednek a kérdéses területen, és kedvelik a lejtős vidékeket. Hogy a többi értelem nélküli élőlény között több ésszel bír, az alábbiakból kitűnik. Ha rossz a látása, az éles nádba megy és hályogot szűr.

19. fejezet

A sajt készítéséről (szintén tőle)

1. A legtöbben túrót oltanak, azzal, amit egyesek savónak neveznek, a legtöbb paraszt pedig oltónak. A legjobb a gödölyétől való. 2. A pörkölt só is megaltatja a tejet, és a fügefafa nedve, ennek friss

gallyai vagy levelei, és az árticsóka szárán növvő pikkelyek, amelyek fogyasztásra nem felelnek meg, továbbá a bors és a házityúk gyomrának belső hártyája, ami belülről helyezkedik el a béltartalmat körülfogva. 3. Ha az állatok striphnóst legelnek, jobb tejet adnak, még jobbat, ha lóherét. 4. A tej megmarad 3 napon át, ha egy nappal azelőtt, hogy elszállítanád, edénybe öntöd, felforralod, majd átöntöd egy másikba, pálcakóróval vagy náddal kevergeted, míg le nem hűl, és kevés sót hintesz rá. 5. A sajt puha marad hosszú ideig, ha csalán magját kevés langyos vízzel hintesz rá, vagy langyos mézet dobsz belé. 6. Eláll a túró, ha ivóvízzel lemosod és napon megszáritod, agyagedénybe teszed csomborral (thymba) vagy kakukkfűvel (thymos) amennyire lehet, elválasztod egymástól a sajtokat majd édes ecetet vagy ecetből és mézből vegyített oxymeli-t öntesz rá, míg a folyadék minden oldalról áthatva el nem fedi. 7. Egyesek a sajtot tengervízbe dobják, úgy tartósítják. Fehér marad a sajt, ha sóba dobod. Keményebbé és erősebbé válik füst fölé téve. 8. Úgy tűnik, az összes sajt, ha hüvelyesekbe (bab) főképp lathyrosba vagy borsóba dobják, tovább megmarad. 9. Ha pedig, mivel már régi, kemény és keserű lenne, meg kell nedvesíteni darált liszttel, (búzából valóval, az árpáé ne legyen pörkölt) és a sajtot vízbe kell tenni, aztán a felszínre emelkedő részt eltávolítani.

20. fejezet

A tej megítéléséről (szintén tőle)

Az alábbi módon fogod megítélni a tej minőségét, hogy van-e benne víz. Éles kákát nyomj bele, majd emeld magasra, és körmőddel érintsd meg. Ha gyorsan szétfolyik, vízzel van keverve. Ha ottmarad, nem vegyített a tej.

21. fejezet

Az úgynevezett melké készítéséről röviden (Paxamostól)

1. Az úgynevezett melké házilag készítve is jobb lesz, ha új agyagedénybe ecetet öntesz (előbb beleteszed ezeket tüzes hamuba vagy gyenge tűzre, azaz parázsra, és ha kevésbé forr az ecet, hogy ne fusson túl, húzd félre, és tedd ezeket faszekrényekbe vagy egyéb rekeszekbe, ahol mozdulatlanul megmarad. A továbbiakban sokkal jobb savanyú tejed lesz, jobb azoknál, amiket bonyolult eljárással készítenek. 2. Az edényeket az első vagy a második használat után cseréld.

19. KÖNYV

Ezek szerepelnek ebben a könyvben, amely 19. a földművelésről szóló válogatások sorában, amely összeállítást közöl az ebek gyógyításáról és gondozásáról, a nyulakról és szarvasokról, sertésekről és a hús sózásáról.

1. Az ebekről; 2. Más az ebekről; 3. Az ebek gyógyításáról; 4. A nyulakról; 5. A szarvasokról; 6. A malacokról; 7. A sertések gyógyításáról; 8. A vaddisznókról; 9. A húsfélék besózásáról

1. fejezet

Az ebekről (Varrotól)

1. Az állatok őrzésére a legjobb fajta kutyákat állítjuk be. Ezek feltűnő külsejűek, nagytestűek, harcban erősek, gondolkodásra nézve nem szolgálaiak, ugatásuk mély hangú és ijesztő, és ha valami közeledik, támadásuk során nem feleslegesen és nem meggondolatlanul mozdulnak, hanem megfontolva, hol kell támadni. Az ilyenek ugyanis erősebbek és nehezen legyőzhetők. 2. A pásztorok őrző kutyáit az alábbi módon kell védeni: nyakuk köré bőrből készült nyakörvet kell erősíteni, ami a nyakát és az egész torkát védi, vasból készült szögecsék álljanak ki belőle. 3. Ha ezeken a részen vadállat megharapná, megöli a kutyát. Ha azonban más helyen harapja meg, csak sebeket okoz. 4. A hím és nőtény ebnek mind a természetét, mind a korát egyeztetni kell, és ügyelni arra, hogy egy anyától származó ebek soha ne közösüljenek egymással. 5. A vemhes állatot nem búza, hanem árpakenyérrel kell etetni. Ez ugyanis a leg táplálóbb. 6. Eléjük teszik a hús nélkül megfőzött birkacsontot is, a csontokból kifolyó zsíros velőt széttört kenyérre folytatva. 7. Az újszülött kutyákat gondozzuk. Nem elegendő az anyjuk teje, hanem kenyeret adnak enniük, amit tehéntejjel és

csontvelővel öntenek le. 8. Elébük teszik a csontokat is, hogy szilárdra válják és megerősödjön a fogazatuk.

2. fejezet

Más az ebekről (Phrontótól)

1. Az ebeket az alábbi jegyek alapján választják ki: a hímek közül a szép fülűeket és nemes természetűeket, a szemük legyen fekete, orruk egyszínű, ajkuk feketés vagy vörös, foguk éles, fejük nagy, mellük széles, végtagjaik hosszúak, szügyük erős és erőteljes, láb-száruk egyenes, ha nem, inkább görbe, mint kifelé görbülő, lábuk nagy legyen, a lépkedéskor legyenek széles léptűek, ujjai szétállóak legyenek, körmeik görbültek, hátgerincük egyenes a farokig. A farkuk tömör legyen, a végén hegyesen végződő, ugatásuk a legmélyebb, színük fehér, a pásztoroknak éberesen engedelmeskedjenek, oroszlánhoz hasonló kinézetűek legyenek, akár dús, akár sima szőrrel. Kiválasztják azokat is, amelyek erőteljes állkapcsúak, erős nyakúak, széles nyakszirttel. 3. Tudd, hogy a nyakszirt elnevezés körben a nyakszirt környékét jelenti. A nyak embernél a nyakszirt hátulsó része. 4. A nőtények közül jónak ítélik azokat, amelyek a fentebb felsorolt előnyös jegyekkel bírnak, emellett még fejlett emlőjűek, a csecsbimbóik azonos nagyságúak. 5. Bizonyos ebeknél ezek rosszul táplálnak, akár kövér, akár sovány az állat teste. 6. Tavasz kezdetén kell fedeztetni, hogy az ellés a nyári napforduló táján történjék. A kutya vemhessége három hónapon át tart. 7. Az elléskor már el kell dobni a nem életrevaló kölyköket, vagy azokat, amelyeknek valami hibája van. Hétből hármat vagy négyet kell hagyni. Háromból kettőt. 8. Szalmát szórnak alájuk, hogy puha fekvőhelyük legyen, és együtt melegedjenek. Ez az állat ugyanis igen fázékony. 9. A kutyakölykök szeme 20 nap alatt nyílik ki. Az anyjuk mellett

2 hónapon át kell őket hagyni, majd elválasztják őket. 10. A kutya-
kölykök füleit és ujjá közeit széttört, vízzel kevert keserű mandula
levével kenik be, hogy sem a legyek ne telepedjenek rájuk, sebe-
ket okozva, sem kullancsok vagy tetvek ne háborgassák őket. 11.
Engedik egymással marakodni őket, de nem hagyják őket nagyon
megterhelni, hogy ne legyenek gyávák, sem pedig ijedősek, hanem
bátran viseljék magukat fájdalom esetén, és ne térjenek ki semmi
elől. 12. A megkötéshez hozzászoknak, kezdetben bőrszíjhoz, majd
pedig részben vashoz. 13. A döglött barom húából nem engedik
meg, hogy egyen, nehogy hozzászokjanak az élőket is megtámad-
ni. Nehezen fognak ettől elállni, ha egyszer már nyers húst ettek.
14. Együtt kell a kölyköket nevelni. Természetszerűleg együttesen
védik meg magukat. 15. Azonban, hogy vadállatok ne támadjanak
rájuk, hiéna vagy farkas, körbe kell övezni a torkukat és nyakszirt-
jüket megvasalt és szegekkel ellátott mellpáncéllal, a szegecssek
egymástól két ujjnyira álljanak. Ha pedig azt akarod, hogy az ebek
el ne szökjenek, kenj kenyérre vaját, add oda, hogy megnyalhassák.
17. A kutya követni fog téged, ha egy másik ebnek az irháját fonalra
kötöd és odamutatod neki.

3. fejezet

A kutyák gyógyításáról

1. A veszett ebeket be kell zárni. Egy napon át nem szabad eleséget
kapniuk, majd az italukba kevés elleborost kell keverni, ha kitisztul,
árpakenyérrel kell etetni. Hasonlóképp kell a veszett kutyától meg-
betegedetteket is gyógyítani. 2. A bolhákat elpusztítod tengervízzel
és sóval, ezt követően bekenve az állatot kyprinossal, amit huny-
orral, vízzel, köménnyel és szőlőfűrt savanyú levével vagy uborka
gyökér vízzel kevert nedvével keversz össze. Azonban jobb olajsep-

rúvel bekenni az egész testét. Ez meggyógyítja a rühös állatot is. 2. A kullancsoktól okozott bajt, a legelő marhák többi baját és a nehezen gyógyítható állatokét úgy gyógyítod, mint a marhák bajait.

4. fejezet

A nyulakról (Démokritostól)

Mondják, hogy ugyanaz hol nőnemű, és cseréli a természetét, hol hímneműként utódot nemz, hol nőtényként ellik.

5. fejezet

A szarvasokról (Xenophontól)

1. Úgy tűnik, a szarvasok a körül levő káka kötélről, amire szárnyak vannak felfüggesztve, megijednek. Azt gondolják a szárnyak mozgásából, hogy vadász emberek figyelik őket. 2. A sípoknak és pásztorsípoknak a dallamos hangját meghallva nem menekülnek el, hanem gyönyörködve ottmaradnak, és így megfogják őket. 3. A szarvas felfelé menve és utána menve párájával megöli a kígyót, és magához vonzza. 4. Ha pedig a szarvas hímvesszőjét elégetik és borral keverik, és ezzel kenik be az üzekedésre kész állat heréit és hímvesszejét, az állat késztetése erősebbé válik. Ennek közömbösítésére olajjal kell bekenni. Emberre is ugyanez a hatása.

6. fejezet

A sertésekről (Florentinustól)

1. A nőtény sertéseket jónak ítélik, ha hosszúkás alkatúak, terjedelmesek, nagytestűek, fejük és lábuk kivételével. 2. A kisfejűek és rövid lábúak jobbak, az egyszínűeket inkább kell választani, mint a

tarkákat. Ilyen módon ítélik meg a (vad)kanokat is. 3. Hozzáfűzzük az elmondottakhoz, hogy a szőr nyakszirtje körül és a sörénye dús (sörénynek nevezzük a hátán növe szőrzetet). 4. Ez az állat gyakran akar inni, és főképp nyáron. A fagnak kitéve szenved a hidegtől, emiatt számukra gyakran építenek sertésólakat. Télen nem engedik ki őket a fagy enyhülése előtt. 5. A disznók vásárlásánál a minőségüket úgy ítélik meg, hogy a hátából sertét szakítanak ki. Ha véres, az állatról azt mondják, hogy beteg. Ha tiszta, az ellenkezője igaz. 6. A legjobb idő ennek a fedezetésére a Zephyros ideje, a tavaszi napéjegyenlőségig, így az ellés nyáron történik. Ez az állat 4 hónapig vemhes. 7. Amikor vemhessé válnak, elválasztják mellőlük a hím sertéseket. Rájuk rohanva ugyanis sérüléseket okoznak, és vetélést. Egy kan elegendő 10 nőtényhez, hogy vemhessé tegye őket. 8. A télen születettek gyengék, a kedvezőtlen hőmérséklet miatt, és elegendő tejhez nem jutnak az anyjukat kizsigerelve sem, mivel a kocák kevés tejét erőszakkal kiszíni akarva a csecset összeharapdálják. 9. Miután vemhessé váltak, és megellenek, azokat két hónapon át hagyják az anyjukkal, aztán elválasztják. 10. Az anyadisznókat úgy fedeztetik, hogy 8 hónapig ellésre legyenek elkülönítve, 4 hónapon át az utódokat neveljék. 11. Mindegyik megellett kocát külön sertésólban kell tartani, hogy a különböző anyadisznók malacai ne keveredjenek, azok nem képesek a sajátjukat pontosan megkülönböztetni. Jobb, ha mindegyik a magáét neveli. 12. Ez az állat a makktól fejlődik legjobban. Meghízik gabona korpától, a szérű hulladékától, és a búzától. Az árpa meghizlalja és ellésre is jól feltáplálja az állatot. 13. A sertések nem kapják el a dögvészt, vagy beleesve kigyógyulnak, ha az ivóvizükbe asphodelos gyökerét dobod, vagy ha gyakran fürdenek.

7. fejezet

A sertések gyógyításáról Didymostól

1. A sertések nem betegszenek meg, ha 9 db folyami rákot adsz enniük. 2. A beteg állatok felismerhetők az alábbi jegyek alapján: ha a nyakszirtjükről sertét tépsz ki és a serté tiszta, az állat egészséges. Ha véres, és a szőr körül nedv mutatkozik, beteg. 3. Démokritos, a természettudós azt tanácsolja, hogy asphodélos gyökeréből, apróra zúzva 3 mínányit keverjenek mindegyik sertés ételmébe, és 7 nap alatt visszanyeri egészségét. 4. Ha belázasodnak, a farkukból kell vért folytatni. Ha a mandulája gyullad be, a lapockájából kell vért eresztetni. 5. Ha pedig tisztázatlan betegségben szenved, bezárni kell egész napra és éjszakára, és nem szabad ételmet vagy vizet kapnia, hanem vaduborka összevágott gyökerét add neki vízzel egész napon és éjszakán át. A következő napon inni kapjanak. Ha ittak, könnyebben gyógyulnak rövidesen majd fel a betegségből. 6. Mivel ez az állat falánk, leginkább a lépe betegszik meg, tamariszkus hamuját vízbe keverve kell innia. 7. Démokritos állítja, hogy hatásosabb gyógyszere a lépnek ember esetében, ha vasat izzítasz, majd vízben eloltod, aztán a vizet ecettel keverve adod a lépkórban szenvedőnek. 8. Ha pedig a disznókat kígyó marná meg, a legelő marhákról korábban elmondottak szerint fogod őket gyógyítani.

8. fejezet

A vaddisznókról (Démokritostól)

Ha nem akarod, hogy megtámadjanak, köss magadra rákollókat.

9. fejezet

Mindenfajta hús besózásáról

1. A leghosszabb ideig megmarad frissen a hús megtisztítva, lehűtve, árnyékos és nedves helyre téve, inkább északi, mint déli fekvésű helyre. 2. Még jobbá teszi a közéje dobott hó és a rádobott pelyva. Ha a húsukat besózásra szánod, azokat az állatokat egy nappal korábban már ne itasd. 3. Besózáskor a húsból a csontokat ki kell venni. A sózás céljára megfelelőbb a pörkölt só. 4. Az eszközök közül, amelyekkel sózni akarsz, megfelelőbb az olajos vagy ecetes. 5. A kecskék, birkák és szarvasok húsát a legjobban sózod be, ha miután először besóztad, és a nedvességet és a vért eltávolítottad belőle, sóval újból behinted, majd szőlőmagot, amit nem választottál el a héjtól, raksz a hús közé, hogy a darabok ne érjenek egymáshoz, hanem közéjük szóródjanak a magok. Ha édes borból is öntesz rá, sokkal jobbá teszed.

20. KÖNYV

Ebben a könyvben, amely 20. a földművelésről szóló válogatások sorában, az alábbiak szerepelnek: a halak etetése, a különböző helyekről történő egybegyűjtésük módja, a fogásuk, a csalétek összeállítása, amelyek alkalmasak különféle folyami és tengeri halak fogására.

1. A haltenyésztésről; 2. Miképp gyűjthetők egy helyre a halak? 3. A folyami halak fogásáról; 4. Hogyan gyűjthetők egy helyre a különböző halak? 5. Csalétek minden hal számára; 6. A halfogásról (Tartantinos); 7. A halak csalétkai; 8. A csalétek összetétele; 9. A túl nagy volta miatt egyedül a hollóhalhoz használt csalétekről; 10. Csalétek nagytestű folyami halak számára, amilyent Anos használt; 11. Csalétek, hogy a halak készségesen közeledjenek; 12. Csalétek a varsába kis folyami halak számára; 13. Csalétek fiatal halacskákhoz; 14. Csalétek angolnákhoz; 15. Csalétek tengeri angolnákhoz; 16. Csalétek tengeri angolnákhoz; 17. Más jó csalétek, amivel nem fognak mást, mint kifejlett tengeri angolnákat; 18. A „ptollas” elnevezésű tengeri táplálék, hogy a tengerben erre gyűljenek a halak; 19. A rózsahalakról és a nagytestű skarosokról, hogy úgy befúrják magukat a vízbe a csalétek iránti mohóságuk miatt, hogy a kis halak közül egy sem közelít. Az összetételének a fajtája okozza ezt; 20. Az összes nagytestű tengeri halhoz használható csalétekről, mint a glaukos, a cethal, orphos és az ilyenfajta halak; 21. A pettyes (tengeri) angolnákról; 22. Csalétek polipokhoz és tintahalakhoz; 23. A teknőcöket és rákféléket ily módon fogod csalétekkel; 24. Csalétek mindenfajta halhoz minden időben; 25. A kistermetű halakhoz használható csalétek, horgászáshoz; 26. Általánosan használható csalétek; 27. Csalétek mindenfajta halhoz; 28. A varsákról; 29. Más a varsákról; 30. A tengeri angolnákról; 31. A skorpis halfajtáról; 32. A tengeri keszegekről; 33. A halrekesztőről; 34. A melanuros tengeri halról; 35. A smarisosokról; 36. A tengeri rájákról; 37. Más ugyanerről;

38. A salpa halakról; 39. A glaukosról, amia halakról, a szépiáról; 40. A trahurosról és a feketefarkú keszegekről; 41. A tengeri angolnákról és a kefalosokról; 42. A polipról; 43. A tintahalakról; 44. A tengeri rákokról; 45. A fekete farkú halról; 45. A garos készítéséről

1. fejezet

A haltenyésztésről (Florentinustól)

A szárazföldön lehet létesíteni víztároló medencéket, ha valaki akar és tud készíteni, és ott tenyészteni halakat, melyek édesvízben élnek. Be lehet ide engedni tengeri halakat is, és megtölteni velük a víztárolót. 2. A tenger vagy tó szomszédágában élő emberek a mesterséges víztárolóba azokat a halakat engedik, amelyek főleg a tengernek ezen a részén élnek. 3. Alkalmazkodni kell az adott hely természetéhez is. Ha a vidék mocsaras, ott olyan halat kell tenyészteni, amely állóvízben él, ha a vidék köves, akkor az úgynevezett sziklás helyeket kedvelő halakt. 4. Élelmül bedobják nekik a legzsengébb füvet, és a legapróbb halakat, bizonyos fajt halak kopolyúit és belső részeit, felaprózott puha fügét, túrót, a tengeri és sziklás helyeket kedvelőknek rákokat és fenékjáró küllőt, és általában kinél mi található efféle, vagy kenyeret felvagdosa és összezúzott szárított fügét. 5. Mindenütt sok lesz a hal, ha felszelsz és bedobsz a vízbe, ahol a halak élnek, szétzúzott sokmagvú füvet, amely a poligonnal rokon.

2. fejezet

Miképp gyűjthetők egy helyre a halak? (Appianustól)

1. Végy csombormentát, csombort, szurokfűt, majorannát 3-3 drachmányit, ledó kérgét, mirrhát, szinopéi földet 8 drachmányit, ár-

palisztet összekeverve aromás borral fél mínányit, sült sertésmáját 24 drachmányit, kecskezsírt ugyanannyit, ahogyan fokhagymát is. Az összeset törd össze külön-külön, aztán keverj hozzá apró szemű homokot, egy vagy két órára dobd oda, ahol ki akarod a hálót vetni. 2. Mások a szarkaláb hím virágait törik össze, megrostálva beleszórják a vízbe, és annyi halat hívnak össze, hogy kézzel össze lehet gyűjteni. 3. Mások pedig fél mínányi fokhagymát vesznek, vagy ugyanannyi kisütött szezám olajat, glichont, szurokfűt, köményt, majorannát, csombort, vadszőlő magjait, 32 drachmányit, beszórnak ide egy mina lisztet, ugyanennyi darát, tömjén gyökerét 26 drachmányit, mindezt földdel és korpával elkeverik, majd a vízbe dobják.

3. fejezet

A folyami halak fogásáról?

Véggy megfelelő mennyiségű sült birka zsírt, szezámolajat, fokhagymát, aromás bort, szurokfűt, köményt, száraz majorannát, mindezt arányosan törd össze, kend kenyérre és dobd a vízbe.

4. fejezet

Hogyan gyűjthetők egy helyre a különböző halak? (Démokritostól)

Bika, kecske, birka és sertés vérét, belsősegeket, köményt, szurokfűt, csombormentát, majorannát, sampsychont, fokhagymát, aromás bor üledékét, mindezt egyformán, ezeknek az állatoknak a zsírját vagy agyvelejét vágd szét külön és együtt, zúzd össze, készíts etetőanyagot, dobd ezt egy órával a halászat előtt a halban gazdag helyekre, és azután szórd be a helyet.

5. fejezet

Csalétek az összes hal számára

1. Fekete kecske véréből, aromás bor üledékéből, árpalisztból készíts etetőanyagot, tegyél bele apróra összevagdossott kecske tüdőt, és használd ezt a pépet. 2. Ha a horgászhorog mellé sót szórsz, senki nem fog halat.

6. fejezet

A halfogásról (Tarantinostól)

1. Én mint a legmegfelelőbb személy, a legrövidebb módon el akarom magyarázni neked, ó, legdicsőbb, a halak természetét, beszélni az életükről, élőhelyükről, párzásukról, arról, hogyan nőnek a fiatal halak, mennyiségükről életük folyamán, milyen fajták találhatók a tengerben, melyek a folyókban, milyenek az állóvizekben. Aztán felsorolom egyenként, milyen halak pikkelyesek, melyeknek van tüskéje, melyeknek nincs, melyeken van lágy pikkely, melyek közülük elevenszülők, melyek szaporodnak ikrával, melyek élnek egyedül, melyek kedvelik a hasonlók társaságát, (melyek pusztítják el kölcsönösen egymást), és melyek nem közelednek egyáltalán a többi halhoz. 2. Szívesen beszélnék minderről, hogy semmi a tenger életéből ne maradjon előtted ismeretlen. Erről beszélni fogok a maga idejében. 3. Most pedig látom, néhányan szeretnék megtudni az össze hal elnevezését, de nagyon kevesen törekszenek erre. Emiatt szükséges, hogy teljességgel tisztázzam az összes kérdést, tájékoztatást adjak mindenki számára a halak általánosan használt és különleges elnevezéseiről, (ezt követeli maga a tárgy) ismertessem azt, ami tájékoztatás található erről Aszklépiosznál, Manethónál, Paxamosnál és Démokritosnál.

7. fejezet

A halak csalétkei

1. Csalétek pérhal, rája, skorpióhal, muréna, keszeg, fogas keszeg, papagájhal, ingola, vörös márna, villásmakréla, csuka, páncélos harcsa, tonhal, fattyúmakréla, barna tengeri durbincs, nyurga durbincs, márna, polip, rókacápa, nagyszemű keszeg, kagyló, morgóhal, umbrahal, szépia, fokis, homár, elektromos rája, szivárványhal, alabit, fehér durbincs, garnélarák, éles orrú keszeg, nyelvhal, aranykeszeg, aleantris, szardella és mindenféle folyami hal számára, továbbá az apró tengeri halacskák számára, a fenékjáró küllő, genaris, dak, disznóhal, ingola, késhal, fűrészes hal, fehér szemű hal, muréna, hollóhal, angolna, bíborsügér, farkassügér és az összes többi számára. 2. Először is létezik csalétek nagyobb testű halak számára, mint amilyen az ingola, a keszeg és és ezekhez hasonlók. 3. Ahogy a horogra húzott csalétek a vízhez ér, a nagyobb halak támadásától tartó kisebbek szétszélednek. 4. A nagyobbak pedig, akiket természetesen vonz a természetes élelem, kiúsznak üregeikből, még ha két sztadionnyi távolságban van is. A természet vonzza őket játékra és veszekedésre, engedve a csábításnak, a horogra akadnak, és nem tépik szét, nem gabalyodnak bele.

8. fejezet

A csalétek összetételéről

Véggy harcsadarabkákat, zabot 8 drachmányit, ánizst, két drachmányit, kecsketúrót, sertésvért 4 drachmányit, galbából fél drachmányit. Mindet gondosan dörzsöld szét, külön-külön, aztán keverd össze, önts hozzá erős, tiszta bort, göngyölj kis lepénykéket, mint a füstölőszernél, szárítsd ki őket árnyékban.

9. fejezet

Csalétek, amely méretei miatt egyedül a hollóhal számára megfelelő

Véggy pirított lencsét, nyolc drachmányit, pirított köményt 1 drachmányit, éretlen szőlőt, nyers tengeri angolnát 4 drachmányit, koronopodion növényből 4 drachmányit, keserű, azaz nyers anthyaliost egy drachmányit, préselt datolyát 4 drachmányit. Mindezt törd össze, keverj hozzá anethum levét, és lepénykéket készítve belőle használd.

10. fejezet

Csalétek nagy folyami halak számára, amilyent Anos használt

Borjú vérét és borjúhúst nagyon kicsire szelve dobd agyagedénybe, hagyd állni tíz napot, és aztán használd ezt, mint csalétket.

11. fejezet

Olyan csalétek, amelyre a hal ráveti magát

Készíts etetőanyagot árpadarából, és a megszáritott darabokból dobj a halaknak.

12. fejezet

Csalétek a folyami küllők számára

1. Árpakorpát véggy két mínányit, egész lencsét egy choinixnyit, keverd össze és öntsd fel tiszta halszósszal, elegendő mennyiségben. Adj hozzá egy choinix szezámot, és ebből a masszából egy keveset dobj szét. 2. Miután szétszórtad a csalétket, a folyami küllők akár

öt sztadionnyi távolságból is előjönnek rá. 3. A nagytestű hal azonban elmenekül ennek a csaléteknek a szagától. Tehát használd ezt, eredménnyel jársz.

13. fejezet

Csalétek disznóhalak számára

Szezámból négy drachmányit, fokhgymafejeket két drachmányit, állott vadhúsból (fürjhúsból) két drachmányit, pankeia levéből egy drachmányit végy. Mindet kend be faenyvvel, készíts gombócokat, és ezeket használd.

14. fejezet

Csalétek angolnák számára

Tengeri szkolopendrából nyolc drachmányit, rákokból nyolc drachmányit, szezámból egy drachmányit végy. Fogd és használd.

15. fejezet

Csalétek tengeri pérhalak számára

Végy bételből egy golyót, borsószemeket tíz darabot, hagymamagból három magocskát, három nádvirág belsejét, mindezt törd össze, keverd össze, aztán fogd tiszta kenyér belsejét, nedvesítsd meg mareotini bor edényében, készíts ezekből az említett száraz részekből homogén összetételt, és használd, mint a csalétket.

16. fejezet

Tengeri pérhalak csalétke

Tégy száraz edénybe darabka bárányhúst, és takard le rányomott másik edénnyel úgy, hogy sehonnan ne jusson be levegő, és hagyd ezt sülni egy üvegedényben reggeltől estig. Minden megpuhul, mint a túró. Ezt is használd csalétekként.

17. fejezet

Másik jó módszer, amelynek segítségével csak kitűnő pérhalakat fognak

Végy tonhalmájából négy drachmányit, tengeri rákokból nyolc drachmányit, durvára őrölt bablisztból nyolc drachmányit, nedves auitonból két drachmányit. A felsoroltakat mind törd össze, önts hozzá sűrített mustot, készíts gombócokat, és használd őket, mint csalétket.

18. fejezet

Az úgynevezett ptollas, tengeri fogás, amit csalétek gyanánt készítenek tengeri hal számára

Fogj három tengeri halacskát, amelyek a sziklákon élnek, és kinyomva belőlük a húst, írd le velük az alább következőt, és azonnal annyi halat fogsz látni, hogy magad is csodálkozol. Ezek az „Iaó”, „Szabath” nevek. Ezt használják a halevők.

19. fejezet

Csalétek a nagy vörös márna és a papagájhal számára, amit a vízbe dobnak, és amelyhez gyors mozgásuk következtében nem közelít egy hal sem. Össztététele miatt ez természetesen a nagy halakat vonzza.

Véggy folyami féregkígyó húsából nyolc drachmányit, sült teljes lencséből nyolc drachmányit, folyami rákokat négy drachmányit, bételt egy drachmányit, törd össze és keverd el tyúktojás fehérjével, készíts golyókat belőle és használd ezeket.

20. fejezet

Csalétek minden, a tengerben élő nagytestű hal számára, mint például az ingola, a fűrészszögér és ezekhez hasonlóknak.

A tyúk tojásait fenyőtobozzal szárítsd ki, és törd össze. Tojásból nyolc drachmányit, tobozból 16 drachmányit véggy, nyújtd ki mint, a búzából készített etetőanyagot, lepényeket készíts, és ezekkel fogd meg a halakat.

21. fejezet

Csalétek muréna számára

Folyami harcsát 16 drachmányit, kecskehúst 8 drachmányit, szezámot 16 drachmányit véggy.

Törd össze, készíts golyókat és használd.

22. fejezet

Így készíts csalétket polipok és szépiák számára

1. Végy ammónia sót, 16 drachmányit, kecskezsírt 8 drachmányit, gyúrd össze gombóccá, kend be ezzel a zsinnyet és a rojt nélküli ponyvát. erre mennek majd a polipok és szépiák köréje gyűlve, és enni kezdenek, el nem mozdulva. 2. Te pedig gyorsan állj fel, és dobáld a csónakba a tartisznyarákokat, a bíborsügéreket, meg mindezt, ami ott van.

23. fejezet

Így készíts csalétket angolnák és puhatestűek számára

Végy ammónia sóból nyolc drachmányit, hagymát egy drachmányit, borjú zsírból hat drachmányit, majd gyúrd egybe. Készíts feketés vas kampókat, kend be őket ezzel a szerrel, és dobd a vízbe. Az angolnák és a puhatestűek maguktól jönnek a szagra és maguk adják kézre magukat.

24. fejezet

Csalétek minden hal számára és minden időre

1. Végy kelta nárdus leveleit négy drachmányit, ciprust egy drachmányit, egyiptomi mirrhát nagyjából bab méretűt, köményt egy csipetnyit, ánizs magját maroknyit, mindezt törd össze, rostáld át, szórd bele egy nádba. 2. Ha szükséges, fogjál gilisztát vagy kukacokat, mosd le őket, dobd edénybe, fogj a kezvedbe nedves tarackbúzáat, mit ugyanazon a helyen fogtál, keverj hozzá elegendő mennyiségű előkészített fűszert, szórd a gilisztákat ebbe a keverékbe, törd szét mindet, aztán ezzel a csalétekkel fogj halat.

25. fejezet

Csalétek minden kistestű hal számára, amelyeket horgászbottal fognak

1. Egy choinix folyami rákot áztass tiszta sós pácban tengeri ragadozóhoz, hagyd ezeket két napig és a harmadik napon használd őket csalétekként. 2. Készíts két horgászbottot, négy kampóval. Vigyél magaddal egy segítő; annyi halad lesz, hogy mögötted nem szélednek szét a halak, amelyeket kerítőhálóval és halászhálóval fognak.

26. fejezet

Csalétek mindenfajta halhoz

Lencse főzetet keverj össze száraz keményítővel, morzsold szét, és használd csalétkül.

27. fejezet

Csalétek mindenfajta halhoz

Vedd csiga húsát (kivéve a farokrészt), és ezzel horgássz. Nagy csigákat ne végy.

28. fejezet

A varsákról

Cseresznyeszilva (mirobalán) húsát, emberi ürüléket, valamint kenyérbelet először külön-külön gyúrj meg, majd keverj egybe. Tedd a varsa közepébe, és állítsd fel. Eredményes leszel.

29. fejezet

Még a varsákról

A varsával való halszással kapcsolatban még ezt olvastam: gyűjts össze sziklákról csigákat, vedd húsukat és halássz.

30. fejezet

A tengeri pérhalhoz

Papagályhalhoz, vörös márnához készíts csalétket szépiacsontból, együtt zöld vizi mentával, adj hozzá tehéntúrót drchmányit, keverd össze mindet és használd.

31. fejezet

Kizárólag skorpióhoz

Fogj apró darabokat eperfáról, articsókaszárból, szandarakból nyolc drachmányit, öt káposzta hernyót, kenyeret és aprítsd össze. Keverj hozzá homokot, önts alá vizet, és ebből készíts pépet. Használd mint csalétket.

32. fejezet

A tengeri keszeghez

Keverj össze sáskát és gilisztákat a legjobb kenyérliszttel, önts rá katicavirág főzetet. Aztán önts hozzá vizet, míg a massa méz sűrűségű nem lesz. Használd ezt mint csalétket.

33. fejezet

Kizárólag a csukához

Árpalisztet olajjal és borjú epéjével elkeverve készíts masszát és használd csalétkül.

Aprózzd fel, dobd a vízbe, és a hal egyenesen hozzád úszik.

34. fejezet

Kizárólag a tonhalhoz

Égess el öt darab diót, ennek a hamuját dörzsöld szét majornnával, tiszta, sült kenyérrel, áztasd vízbe, és keverd el kecsketúróval. Eből készíts etetőanyagot és használd.

35. fejezet

A nyurga durbincshoz

Szétmorzolt fokhgyrát törj össze sült kenyérrel, tehén- és kecsketúróval, a legapróbb korpa nélküli liszttel, készíts ebből pépet, és dobd csalétekként oda, ahol a durbincsek élnek.

36. fejezet

A rájához

Áztasd galamb trágyáját, gyúrd belőle és a legjobb lisztből etetőanyagot.

37. fejezet

Másik recept ugyehhez

Zsenge mohát főzz, tégy hozzá vajat liszttel, majd dörzsöld szét.

38. fejezet

A tőkehalhoz

Zöld mohát, ami a sziklákon nő, törj össze olajbogyó olajával. Ezzel csald oda a halakat.

39. fejezet

Az ingolához, a makrélához és a harcsához

Süss szardellát, szedd ki a csontját, adj hozzá csalánlevet és durára őrölt árpalisztet. Ebből készíts etetőanyagot, és ezzel csalogasd oda a halakat.

40. fejezet

A fattyúmakrélához és a barna tengeri durbincshoz

Szamár trágyáját áztasd zöld koriander levébe és szórd alá a legjobb búzalisztet. Ebből készíts etetőanyagot, és ezzel fogj halakat.

41. fejezet

A pérhalhoz és a márnához

Keverj el kenyeret búzaliszttal a legfinomabb őrlésűből, kecsketúrót és oltalan mészsoldatot, mindezt együtt törd össze, önts hozzá tengervizet, készíts ebből etetőanyagot, és ezzel fogj halat.

42. fejezet

A poliphoz

Köss hozzá erős bothoz apró morgólahakat, és így fogj poliot.

43. fejezet

Kizárólag a szépiához

Must üledékét keverd olívaolajjal víz nélkül. Ahol horgásznál, öntsd a vízbe. A szépia tintának gondolva a vizet elsötétítő mustüledéket, arra a helyre úszik, ahol megjelent az olaj, és így könnyedén megfogod.

44. fejezet

A tarisznyarakokhoz és a morgóhalhoz

Erősen köss össze tíz sziklacsigát, törd össze ezeket olíva olajjal és kis mennyiségű tengeri zúzmóval. Kend a sziklára sziklára, és fogd meg őket.

45. fejezet

A barna tengeri durbincshoz

Végny kecskemáját, tedd ezt csalétekként a horgodra. Egyéb csaléteket is használhatunk a különböző halakhoz. Ilyen még a kecske- vagy számarköröm is.

46. fejezet

Halszószt (garum) készítése

1. Az úgynevezett liquament így készítik: a hal belsőségeit egy edénybe dobják és megszórják sóval. Kis halakat, különösen kálászhalat, szardellát, vörös márnát, farkassügért vagy bármilyen haldarabot besóznak és a napon fonnyasztják, gyakran megrázzák.
2. Amikor ez nyáron összeérik, szószt enged ki magából, a következőképpen: egy hosszúkás, sűrű szövésű kosarat helyeznek az em-

lített haldarabokkal teli edénybe, amelybe belefolyik a lé, ahonnan ezt az úgynevezett liquament kimerik. A visszamaradó sűrű anyag a sós paszta. 3. Bithüniában a halszószt így készítik: jobb esetben kisebb-nagyobb szardellát, ha az nincs, farkassügért vagy bármilyen vegyes halkeveréket dagasztóteknőbe tesznek, amiben a búzalisztból készült tésztát szokták gyúrni. Egy vékányi halhoz két vékányi finomított itáliai sót tesznek, és azokat alaposan összekeverik. Egy éjszakára állni hagyják, majd fedetlen cserépedénybe teszik át, azt 2-3 hónapra kiteszik a napra, és időről-időre pálcával megkeverik. 4. Vannak, akik öntenek hozzá öreg bort is, egy vékányi halhoz két vékával. 5. Aztán ha azonnal akarsz halszószt, ne tartsd a napon, hanem főzd a következők szerint: fogd az átszűrt és előfőzött sós lét, olyat, hogy a belé dobott tojás felbukkanjon, (ha a tojás alámerül a vízben, ez azt jelenti, hogy nem elég a só). Aztán dobj a sólébe halat, (használd erre új edényt) és dobj bele oregánót. Tedd elegendő tűzre, míg nem forr, azaz addig, amíg nem kezd kisé kifutni a szélén. Néhányan felfőzött mustot is öntenek hozzá. Majd amikor úgy ítéled, öntsd szűrőbe. Engedd át szűrőn két-három alkalommal, míg nem folyik ki tiszta folyadék, zárd le, tedd el. 6. A legjobb halszószt, amit vérnek (haimationnak) neveznek, a következők szerint készítik: tonhal belét, annak kopoltyúival, vérével és egyéb belsőségeivel, megszórják elegendő mennyiségű sóval. és beszórják elegendő mennyiségű sóval. Ezt legfeljebb két hónapra az edényben hagyják, amelyen aztán lyukat ütnek, ahonnan kifolyik a halszószt, a haimationnak nevezett garum.

